

8

Philol.

de l'Inde

R
1914

1712.

[Faint handwritten signature]

R II d 933

[Faint handwritten signature]

132.933

Bo II *[initials]*

6
Liber de Anima Aristotelis nuper per
Joannem Argiropilum de Greco in
Romanum sermonē elegantissimē tra-
ductus cū cōmentariolis diui Thome
Aquinati iterū explosa barbarie casti-
gatis et reuisis iuxta ordinariū proce-
ssum duealis Academic
Wittenburgenlis.

Epigramma ad lectorem.

Stans Aristoteles veteris quoque sordidus auctori
Barbarie: paucis ante legendus erat
Et studio gentis Graeca de gente Joannes
Restituit pulcis barbara verba notis
Jamque emunctus adest: non verrucosus. et asper
Romuleum nitido iam ciet ore melon
Est liber his certe fuluo rutilancior auro
Quo patet humane machina pulchra domus
Ergo age clara cohors: emittur qui munere paruo
In manibus frequens sit liber iste tuus.

BIBLIOTH.
ACADEM.
DORFAT.

*A*ristoteles. Liber de anima. Wittenberg, 1509.

4-II B

1610

1512.68978

Amplissimis uiris Dominis Albiorēsis studiū Refor-
matoribus optime meritis preceptoribus suis omni doctrinā laude cumu-
latissimis Chilianus Reutherus Mellerstatinus fœlicitatē exoptat.

Iam pridem ingenti perplexitate anxius eram ubi nusq̃ apud bibliopolas librorū copiā
offenderim quo auditoribus ad magistrales apices anhelantibus exemplaria edidissē
Ne igitur salutaris beatissimi doctoris preceptio opprimeret eiusedē sententiē emulato-
res incepta postergarent studia. librorū accedente inopia. imensum hūc laborē mei imbe-
cillis ingenii vires excedentē subire cogebar. textūq; Aristotelis per Ioannē Argyropolū
Bisantū in pristinū Romanæ eloquentiæ splendorē reuersū: ad manus suscepim: vber-
rimā beati Thomæ Aquinatis Themistiiq; sententiā securus. qui oīa abstrusa Aristotelis
enigmata aptissime enodarūt ac spinosis abiectis corticibus merā nucleā degustarunt:
cōmentariolas quasdā breuiusculas ex agro fertili collectas politiori quoad potui orōne
& doctrine secūditate adieci feda barbarie inanīq; prorsus verborū sterilitate posthabitis.
ne florida ætas inter philosophandū latini sermonis venustatē negligat abiciat atq; de-
discat Insup argutas instantias & uberiores sententias siue allegationes capitūq; physici
effigiem propter curiosos nostræ tempestatis philosophiæ alumnos subiunxi / meisq;
impenis arte impressoria multiplicari feci. Illi profecto Hermolao Barbaro teste pec-
care vident qui liberaliū artium studia aut docere aut scribere ingressi vocabulisfordidis
ex intima plebei sermonis fece accomodatis sedant & contaminant: qui barbara verborū
ruditate tot preclara iuuenum corrūpunt ingenia arbitantes ea que a phīs tradunt re-
thorico fuco explicare nō posse ppter intrincatas entīū rōis notiones: ii demum turpiori
errore inuoluti rentur luculētia hūanā. Iſas studia philosophicis disciplinis esse impe-
dimēto. & q; sint oīno disparā ad diuersas fines tendētia studia Quēadmodū nup quidā
phiæ antistes alibi in publico peritorū viros confessū quodā turgide ostētatiōis vento te-
mere phiām politioribus Iſis inimicā asseuerare nil veritus ē Et quēadmodū sutorē nullā
hīc cū aurifabro artificii cōmertū. ita phūm nullā penitus hīc cum rethoricis disciplinis
cōmunionē stulte opinatus est eo q; diuersarū artīū fines essent diuersi. O exicalis illa p-
suasio: o inefficax sutoris cū phō cōparatiō. cū nulla pars sit phiæ cui ars dicendi nō pre-
seruiat & cui triuū nō sit accomodatissimū Surrina vero hoc pacto aurifabro nullatenus
ueniet cōparāda cū illi nil prorsus subseruiat ut iste phūs somniauit. quid fedius ē deniq;
philosophari q̃ latinitatis frugem negligere ac ea studia pterire que ad alio es doctrinas
necessaria stabiliūt fundamenta. Hec uolui dixisse nō anio incessendū quēq; lacerandū
grā sed iuuādī īgenuas artes ut discussa caligie veritas inde relucescat de his hæcē⁹ Hāc
igif lucubratiūculā vſis aplissimis dignitatib⁹ deditissimo sūmoq; obsequendi studio de-
dicasse volui subiiciēs me vſe censure & castigationi si qua errata offenderitis admissa ex-
ibecillitate mei ingenii aut calcographi officina pdiſse estimabitis. fateor siqdē ingenue
propriam incitiā si quid eruditōis aut fructuscollegerim prestantissimis autoribus illis
ascribere. Valere exaratis in Albiori Anno .i. 5. o. 9. Die vero. xiiii. Mensis septembris.

Thilonynus ad Lectorem.

Qui negat Oenotriis logice non posse viretis
Crescere iudicio fallitur ipse suo
Non secus orbatum dicat quis fulmine patrem
Celituum: aut Phœbum luce carere ferat
En viret hic latius plantatus flore libellus
Qui fuerat sterili barbarus ante situ.

Cum multa ex anime ignorantia comitentur
absurda Theoricam de Anima potissimam na-
turalis philosophiæ scientiam cunctis mortalibus non minus vtilem
q̃ summe necessariam esse putabam tum quia omniū aliarum ab hac
proficiscit̃ noticia eo q; ania oīm disciplinā propriū extrat receptaculū. tu q; hæc
sola inter cætera entia sub lunari lampade militancia. immortalitē consequit̃ ideo
merito principē inter phisicas disciplinas locum sortitur. turpe igitur est hominī
cū sit deiformis in horizonte intelligēciarū creatus Iui ipius (Ptholomeo auctore
in Almagesti) ignorantia negligere. sui deniq; ipsius ignorantia est maxia aliarū
ignorantie causa inquit Plato. Preterea ea q̃q; p̃ statu p̃ntis uite pficimur in pri-
mis a nobis sunt expetenda igif ea (quā a diis immortalibus recepimus intellectus
portionē. prestantissimis sciā. ac virtutū flosculis diligenti studio cōplantemus
qua sola a brutis secernimur & diis similimi diiudicamur vt pulsīs ignorācie tene-
bris p̃spicua intellectus acie diuina contēplando in sydereas arces nr̃m erigere va-
leamus intuitū Quā ppter textū Aristotelis a doctissimo viro Ioanne Argiophilū
e græco in Romanū sermonē eleganter traductū non mōstruosa barbarie deprā-
uatum: nec obscuris ambagibus inuolutū. ad manus receperā. cui ob faciliorem
Iſæ intelligēciā. quasdā annotatiōes breuiusculas addidi dubia difficilia cū eo /
rundē cōclusiōibus adiectis pro ingenti mei imbecillitate discussi. breuitati incū-
bens multis sup̃fluis recisis ac imprinentib⁹ expositiōibus reiectis ne operosi phie
indagatores eius prolixitate desperari obiter a Iſas studio dererreātur. Spero igif
succinctā hanc cōmentationē p̃fulgida veritatis nitore illustratā magnū studioli
phiæ alūnis iuuamentū atq; cōmodū allaturā.

Vtrū Theorica de anima sit phisice subalternata & philosophic natu-
rali connectenda respondet q; sic. Quia quelibet pars suo toti cōnectitur sed ania
cū sit pars principalis entis mobilis eo qd in prem mouentē & motā secāt Aristo-
tile teste in viii. phico. Igitur scia de ania iure censetur nāli phiæ cōnectenda &
phisice subalternanda. Preterea hæc disciplina formā materiæ considerat obnoxia
aniām utpote uegetatiuā & sensitiuā que extra materiā nō habent existere. & ani-
mā humanā que necessario fieri habet in materia ergo nō īmerito phisicis discipli-
nis subalternatur.

Obicitur contra premissā subiectū sciæ subalternantis habet se ut superius & gr̃s
respectū sciæ subalternatē sed ens mobile nō est hmoi cū non sit gen⁹ ad animam
igif scia de ania nō subalternat phisice. Solutio tripliciter aliqua scia subalternatur
alteri Primo sicut scia de spē sciæ de gñe subalternatur ut scia de anialibus scientie
nāli & de hoīe aniali subalternat & sic ania nō subalternat phisice. Scdo Sciencia
de p̃tribus integralibus toti integrali subalternat ut scia anathomie de oculis sciæ
anathomie de hoīe subalternat & sic ista scia phisice subalternat. Tercio Sicut scia
pris in modo toti imodo subalternat & sic scia de linea visuāli geometrie & mu-
sica arithmetice subalternatur.

Demonstratio scientifica:

De illo plane habetur scia qd habet pprias passiones de subiecto demonstrabiles p
sua principia sed ania est huiusmōi ut patet tali demonstratiōe Omis actus corporis
organici phisici vitā hntis in potencia & id quo primus viuimus mouemur senti-
mus & intelligimus sed ania est hmoi ergo est actus corporis &c.

A ii

Ziber Primus de Anima Aristotelis

Cum omnē scienciā rem esse bonā arbitremur ac honorabilē & aliā alia magis ex eo talē esse putemus quia uel exactior est uel rerū ē earū que magis prestabiles. magisq; admirabiles. sciā anime nimirum ob hec utraq; nō iniuria ponendū in primis esse censemus.

In hac pte prohemiali reddit auditores beniuolos ostēdendo utilitatē dignitatēq; hui⁹ sciā tū ppter subiecti pstantiā. tū ob euidentē demonstrandi certitudinem ideoq; inter reliquas naturales disciplinas. ueluti regina. principē locū sortitur.

Honestū dē qđ ppter se appetit ut sciā specularia virt⁹ & beatitudo que in se hnt vnde quietet appetitus & sic accipit in pposito.

Bonum di/ uidit in Delectabile est qđ delectat appetitū sensitiuū ut cibis delicatus & opiperus. siue potus dulcis.

Utile est qđ appetit ppter alterū ut pecunia ppter indigencias hu/ manas & necessitatē victualium appetitur.

Primo illa sciā est cercior que demonstrat p cām ppter qđ sed pns ē huiusmōi ergo est certior Minor patet 2° huius.

Secdo illa est cercior que est de nō subiecto. i. de re minus contracta ad materiā sed pns est huius ergo ē cercior Minor patet quia anima minus dependet a materia q̄ corpus mobile.

Tercio illa est cercior que pauciora p̄supponit. sed anīa cū sit pars corpis minus p̄supponit suo toto.

Arguitur. Sciā de celo & mūdo est pstantior sciā de anīa cū sit de toto vniuerso sed totū q̄libet eius pte pstanti⁹ est. Solutio totum vniuersū pōt accipi dupliciter.

Vno^o p aggregationē oīm creaturaz & sic nō solū anīa sed etiā substantiē separe. i. toto vniuerso cōcludit & sic totū vniuersū ē anīa pstanti⁹ sed eo mō nō cōsiderat in li: de celo. Alio^o accipit p toto vniuerso corporeo & sic lōge pstantior est anīa.

Arguitur. Illa sciā est cercior que est de his q̄ experimur in nobis sed anīam non expimur in nobis ergo nō ē cercior Maior liquet ex prio metha. q̄ cerciora sunt quoz experientiā habem⁹ Minor patet q̄ ea nō expimur q̄ nō cadūt sub sensu i. metha. sed anīa nō cadit sub sēsu ergo eā nō expimur i nobis Solutio quīs anīam nō expiamur sensu p spēm p̄pria tū bñ p spēm alienā sicut alias substantias p̄ciu/ lares cū sint accētib⁹ uelate substantiē māles sensu exteriori apphēdi nequeūt sed p virtutē cogitatiuā q̄ ppter redundāciā rōis ex spēb⁹ sensatis p̄ apphēdere subās p̄culares nō sensatas Prererea aliqđ dē sensibile eo q̄ est reducibile ad id qđ p se ē sensibile ut puncta in cōtinuo pariformiter anīa est sensibilis scdm habitudinē ad corpus inquātū habet opatiōes quas sine corpe exercere nō pōt.

Videtur autē & ad veritatē omnē ipius anīe cognitio vehemēter cōferre & maxie ad ipius nature sciā Est em̄ anīa quasi p̄cipiū oīm anīaliū.

Hic ponit corollariū vnde puenit qđ anīa cognitio ad omnē pficiat veritatē & maxie rez naturalū si ad primā phīam anhelamus (que theoricā veritatis dē ut patet quarto metha.) Oppreciū est scire naturā intellectus ut possimus deuenire in cognitionē subāz separez q̄b⁹ affimilā si deniq; sciā morālē cōsequi uolueri mus potēcias anīe scire cōueniet ut inqt Beatus Thomas. Anīa em̄ est p̄cipiū oīm anīaliū: quia ipa est fons & p̄cipiū oīm motus in rebus animatis & qua sublata corpus marcessit.

Atq; perspicere cognoscereq; naturā eius & subām querimus. deinde ea que circa ipam accidunt. Quaz quedā affectus ipius esse p̄p̄rii.

Quedā animalibus etiā per ipam inesse cōpetereq; vident.

Hic phūs reddit auditores dociles ex ordine dicendoz dicēs primo inquirendū est de anīa quo ad eius subām. deinde que accidunt ei ut passiōes & potēcie anīe.

Duplices sūt Quedā sunt cōes anime & corpori ut sunt potēcie anīe vegetatiue & passiōes animæ sensitivæ ut gnatio nutritio delectatio tristitia & sensus.

Verū em̄ oīm ex pte atq; oīno difficillimū ē fidē aliquā de ipa tandē accipe

Nā cū hac questio cōis sit etiā cū aliis rebus cōplurib⁹. de substantia dico & qđ est. vnus cuius fortasse modus. vna via quedā ēē videt: qua cognoscere

quid nā sit vnaqueq; possumus rez quaz substantiā p̄cipere uolumus & per inde atq; modus vnus est hisce quo p̄p̄rii rez demōstrant affect⁹

Quappter querēdū est quenā sit illa via quis ille modus vnus. quo rez substantiē p̄cipi possūt

Quod si nō vn⁹ qđ atq; cōis sit ille mod⁹ lōge difficilior ipa ptracta cio sit

Oportebit em̄ de unaq; rez accipe q̄s ad unaq; mod⁹ accommodabit Si uero pateat illū demōstrationē uel diuisionē uel etiā quedā aliū modū ēē.

In hac tertia pte prohemii reddit auditores attētos ostēdendo difficultatē hui⁹ sciā eo q̄ in re difficili maior attentio adhibēda est dicens accipe aliquā fidē. i. certitudinē de ipa

anīa difficillimū erit tū quo ad cognitionē substantiē tū quo ad cognitionē passiōum & accētū eius prererea difficile erit cognoscere diffinitionē eius. cū sit una cōis questio de quidditate anīe & de aliis reb⁹ cōplurib⁹ igitur erit una via inuestigādī oēs diffinitiones.

Prererea quēadmodū demōstratio est una via cognoscendī oēs passiōes alicui⁹ subiecti ita diuisio uel quidā alius modus erit inuestigādī diffinitionē rez. Quis igit sit iste mod⁹

difficilior erit speculatio p̄sertim de diffinitionē anīe que est additamentalis quia diffinit p corpus qđ est extra conceptū eius ergo solerti indagine disquirendū est an illa uia sit de/

mōstratiōis ut inqt Ipocrates. an diuisiōis ut Platonī placuit. an cōpositiōis.

Complures insup difficultates errorēq; emergūt in iis exquirēdis e quibus vniuscuiusq; cōficienda est diffinitio Aliaz naq; rez alia p̄cipia sunt ut nu/

meroz supficerūq; Primū aut fortasse necessariū est diuidere atq; accipe in quo nā genēz colloceť quidq; sit anīa

Vt sit substantia an in qualitate uel in quātitate uel in alio quodā p̄dicamētoz gñe colloceť. Deinde puestigādū ē.

utrū eoz subeat rōem. que potēcia sūt an potius quidā sit actus Nō em̄ pax interesse uidet. Considerandū est p̄terea si p̄bilis sit nec ne. & utrū eiusdem

spēi sit anīa oīs. vtz spē t̄m an etiā gñe differat Nūc em̄ ii quidam dicūt atq; querūt de anīa. de hūana t̄m querere p̄scrutariq; uidet.

Premiā difficultate de modo inuestigandi diffinitionem ipsius animæ mouet Aristo/

teles secūdam dubitationem de p̄ncipiis anime & de his q̄ ingrediuntur diffinitionem eius videlicet de gñe & dr̄na cū oīs sciā demōstret passiōes de subiecto p ei⁹ p̄cipia igit

necesse ē hui⁹ p̄cipia ingere de p̄ncipiis subiecti scilicet anīe. aliaz rez alia sūt prin/ cīpia ut nūeror & supficies. Deinde ingēdo ptes diffinitionis inqt difficile ē cognoscere

in quo gñe p̄dicamētoz anīa colloceť dato q̄ sit in gñe substantiē. Dubitat adhuc an sit po/ tencia uel actus eo q̄ actus & potēcia diuidūt ens & quodlibet gñs entis tercio phisicor & ix. metha. Nō igit pax refert aliqđ dicere actū uel potēciā cū maxia differat. Prererea

si anīa ē subā itez dubitat an sit simplex an cōposita & an p̄bilis nec ne. Si p̄bilis ē vtz in ptes integrales aut subiectiuas sicut gñs in spēs. aut in ptes potestatiuas. videlicet i di/

uersas potēcias. Si aut se hēt ut totū vte vtz oīs anīa sit eiusdē spēi nec ne si nō tūc q̄ritur an anīe differat gñe uel spē. sed si uoluerimus loqui ut ueteres de aīa hūana t̄m tūc plane

liquet omnē anīam esse eiusdē spēi cū oīm anima.

At cauēdū ē ne nos p̄tereat. vtz una sit ei⁹ rō ut aīalis an uniuscuiusq; sit ali a

ratio ut equi. canis. hōis. dei. Anīal aut vniuersale aut nihil ē aut posterius est & quicqd itidē aliud cōiter p̄dicat.

Hic mouet terciā dubitationē ex quo multe sint aīe spē differētes vtz sit danda una cōis diffinitio anīe sicut aīalis an sint dande diuerse de diuersis anīab⁹: sicut de diuersis aīalib⁹

spē dr̄nib⁹ ad hāc dubitationē discuciendā due opiniōes uidende sūt. Platonici ponen/ tes vīa separe esse formas & ydeas p̄culariū rez. Volebāt q̄ esset qđ anīa separe per se

existēs. que esset causa cognitiōis & daret eē aīalib⁹ pīcularib⁹. Alia opinio erat phōs. naturaliter loquētiū qd nō essent substantiē vīes ponēde pīer pīcularēs & qd vīa nihil sint in reg. natura pīer singularia. Præterea dicit phōs aīal vīe aut nihil ē ut platonici posuerūt aut posteri⁹ singularib⁹ ut naturales phi senserūt qd oē abstractū ē posteri⁹ eo a quo abstractū sed vniuersale abstractū a singularibus.

Queritur Vtq. vīe sit posterius singularib⁹ Rñdet qd vīe capī dupliciter Vno scdm eō / plera rōez vīitatis videlicet p vīi post rē & sic sp ē posterius singularib⁹ a qb⁹ abstractū qd id qd abstractū ab aliquo ē posteri⁹ illo a quo abstractū. Alio capī p vīi in re & sic ē prius singularibus qd dat eis esse nomē & rōnem mō ratio siue diffinitio prius est diffinitio eo qd ab illo nō cōuertit subīstendi cōsequētia.

Arguitur Illud ē prius a quo nō cōuertit subīstendi cōsequētia sed vīe ē hmoi ergo ē pri⁹ singularib⁹ Minor pbat qd bñ sequit sortēs ē ergo hō est sed nō cōtra. Solutio argumētū bñ pbat de vīi phīfico qd repit in reb⁹ circūscripto intellectu Sed nō de vīi logico qd abstractū a singularibus scdm qd stat sub intencione vniuersalitatis.

Arguit De nihilo nō habet scīa sed vīe nihil ē igit de vīi nō habet scīa Minor patet i textu pīerea qd hēt diffinitionē & essēciā hoc ē aliqd sed vīe ē hmoi ergo Solutio qd ista p / positiō ab Aristotele in textu posita ē distīctiua ad cui⁹ veritatē sufficit alterā pīe esse verā & ergo ut Plato posuit vīa esse ydeas sepatās sic nihil sunt aut mōstra pīo posteri⁹ sed Aristoteli veritate vniuersale aliqd esse asseritur.

Nota Plato duplici motiū inducīt erat ad ponēdū ydeas sepatās primo ppter gñationē & corruptionē reg. nālū qd resoluti oportet in unā cām pperuā similē ipīs scdm essēciā sed pīcularia nō sūt pperua ergo pīer singularia oportet ponere cām vīem pperuā siue ydeā qd sit pīia similitudo reg. Scdo erat mot⁹ ad saluandā scīam de reb⁹ nālū qd scīa ē vīū sed qd sūt a pīe rei sūt singularia ergo oportet ponere ydeas Solutio ad primū motiū Platonis qd drnt cā vīs & pīcularē qd cā vīs nō ē similis scdm spēm suo effectui nisi si dīm pportione eo mō quo potēcia siue intellectu⁹ pīacti⁹ cognoscēs suū obiectū ē similis obiecto ut mot⁹ cel i ē cā vīs & pperua reg. gñatā sed nō ē ydea earūde Sed cā pīcularis assimilāt affectui scdm spēm ut hō hōi Quāuis oīa entīa naturalia habeāt ydeas existētes in mēte diuīa Nō tñ sūt ab ydeīs p se existētib⁹ cū nō sint reg. nālū similitudines qd ydee in mēte diuīa sūt ipemet deus. Ad scdm motiū rñdet qd quis scīa sit de vīib⁹ in ordīe ad passiōes reales Nō tñ ē de vīib⁹ p se extra singularia subīstētib⁹ sed de vīib⁹ scdm qd sunt i singularib⁹ scdm rē & rōe sepatās qd tales passiōes reales nō cōueniunt vīib⁹ nisi inquantū sūt in singularib⁹ qd primo & per se cōueniūt pīcularibus & ex cōsequēti vniuersalib⁹.

Præterea si nō plures sūt anīæ sed ptes. vīx anīam totā. an ptes querere prius oporteat Difficile aut ē id quoq; determinare. que nā inquā ptes a qb⁹ diuīse sūt Et vīx ipas ptes an ipaxptiū opatiōes prius querere pīcrutariq; oporteat ceu intelligere an intellectuū & sentire an sensitiū & eodem mō de ceteris. Quod si opatiōes sūt exquirēde prius. rursus pīfecto quispiā dubitabit si obiecta prius sūt ingrenda ut sensibile prius qd sensitiū & intelligibile qd intellectuū. Nō solū aut ipius qd ē cognitio cōferre videt ad pīpiciēdū corx cās accidētū qd p se substantiis ut i mathematiciscōfert Quid ē rectū. & qd curuū vel qd linea. qd supīcies ad cognoscēdū qd rectis anguli trianguli sūt eqles Nā ipm qd ē oīs ē principiū demonstratiōis sed ecōuerso etiā accntia magnā asserūt opē ad illud pīcipiendū Nā cū p imaginationē de accntib⁹ aut oībus aut plurib⁹ reddere possum⁹ tū aliqd etiā de subā dicere poterimus optime.

Quare patet eas oēs diffinitiones differēdi mō vaneq; dictas & assignatas esse qb⁹ nō sit: vt accntia pīcipiāt. aut de ipīs cōiectura facilis habeat.

Mouer quartā dubitationē que emergit circa ptes anīe potēciales s. vegetiū sensitiū & intellectuū Vīx hee sint diuīse anīæ ut Platonici volebāt an sint ptes potēciales anīæ si sic querit An prius debeat inuestigare potēcias anīæ qd actus ei⁹. aut pīo act⁹ qd potēcias ut intelligere an intellectuū & sentire cū sit actus aut sensitiū qd ē potēcia. quo discussio. Itē dubitat an prius querēda sūt obiecta horx actū qd pōne. Tūc ibi nō solū dicit qd diffinitio essēcialis si esset nobis nota plurimū cōferret ad cognoscēdā cās accntiū Sed qd

essēcialia reg. principia cū sint nobis incognita utimur differētiis accntiū in designatiōe essēcialiū ut p eas deueniam⁹ in cognitionē ipius qd qd est. Et ad cognoscēdū passiōes & accntia anīe portet prius cognoscere qd sit anīa sicut in mathematicis utile est pīcipie diffinitionē recti & curui ad cognoscēdū qd rectis angulis trianguli sūt eqles. & ediuert so accntia si pīcipiant multū cōferūt ad cognoscēdū qd qd erat eē præterea si qd assignet diffinitionē p quā nō deuenit in cognitionē accntiū rei diffinitio illa nō ē realis sed dialecti ea sed illa ē cassā & uana. eo qd p eā nō deuenit in cognitionē accntiū qd nō dat p subiectū & passiōes Sed p gñs & drām ut ira ē appetit⁹ vindictē censet dialectica & uana sed ista est realis ira est ebullitio sanguinis circa cor. Querit an accntia multū cōferāt ad cognoscēdū qd qd est Rñdet qd sic qd cognitio intellectualis orit ex sensib⁹ sed accntia pīo offerūt sensui ergo multū cōferāt ad diffinitionē Præterea ex cognitiōe accntiū cōmuniū deuenit in cognitionē pīpiorx accntiū quox drntis plerūq; utimur in assignatiōe essēcialiū ergo plurimū cōferūt ad cognoscēdū ipm qd quid est.

Arguit Si accntia essent principia cognoscēdi subām & cōtra tūc cōmitteret circulatio in cognitiōib⁹ phibita i. posteri⁹. Solutio quis accntia sint pīcipia cognoscēdi subām a posteri⁹ & quo ad nos tū ipm qd qd ē est principiū cognoscēdi accntia a priori si dīm naturā demonstratiōe ppter qd Præterea circulatio licet sit phibita in absolutis scdm eundē modū cognitiōis nō tñ in respectiuis in diuersis gñib⁹ cognitiōis.

Replicatur eadē sūt pīcipia essēdi & cognoscēdi sed accntia nō sūt pīcipia essēdi substantiē ergo nec cognoscēdi Solutio qd ibi cōmittit fallaria cōsequētis qd sensus ē si aliqua sūt principia essēdi etiā erūt principia cognoscēdi ergo si aliq sūt principia cognoscēdi etiā essent principia essēdi qd nō ualet cū arguat a positiōe cōsequētis ad positiōē anīe dētis etiā principiū cognoscēdi est in plus qd principiū essēdi.

Arguitur Maior ē cōueniētia substantiāx imaterialiū & materialiū adinuicē qd substantiē & accntis cū sint eiusdē gñis Sed substantiē materiales nō ducūt nos in cognitionē substantiē imaterialiū ergo nec accntia ad cognitionē substantiē materialiū patrocinant. Solutio quis sit maior cōueniētia inter res eiusdē pīdicamēti in esse nature nō tñ in cōpportōis & cognitiōis quo ad nos & ergo inter substantiā & accntis erit maior pportio cognitiōis eo qd accntis ē naturalis effect⁹ ipius substantiē pīsertim accntis pīpī de quo intelligit sentēcia phī quia tale cū fluat ex principiis spī gerit & representat similitudinē substantiē.

Est etiā de affectib⁹ aīe dubitacio. Vīx oēs cōes sūt cū eo qd hēt aīam an sit & ipi⁹ aīæ pīpī aliq. hoc em ipm accipe qdā necessariū ē nō tñ accipi facile pī atq; plurimi sūt Quox sine corpe nullū aut agere aut pati videt ut irasci. Cōsidere cupe oīno sentire maxie aut ipm itelligere pīprio simile ē Quod si hoc etiā imaginatio sit qdā aut sine imaginatiōe nō sit. nec istd eē sñ corpe pī Mouet quintā dubitationē Vīx oēs passiōes siue potēcie anīæ sint cōes anīæ & corpi uel sit aliqua passio pīpīa secūdū quā aīa nō cōicet corpi Et hoc licet sit necessariū accipe tñ ē difficile quis in aliqb⁹ apparet qd nō sūt sine corpe ut irasci & sentire appetere tñ nō i oīb⁹ sicut in fantasia & intellectu qd itelligere nō ē sine fantasia nec contingit fantasiare absq; corpe ergo videt qd pōna intellectū nō erit pīpīa aīæ nec imaginatio & fantasia sine corpe Si igit opationū aīæ uel affectuū aliq pīpī sit ipi⁹ fieri pī ut ipa anīa sepatet Sin vero null⁹ sit ei⁹ pīpī nō sepabilis ē Sed ē de ipa pīnde atq; de recto cui multa qdā ut rectū ē cōpetūt. veluti pūcto pilā enēā tāgere. non tñ ipm vnq sepatū tāget Est em inseparabile qppe cū scp aliq cū corpe sit Videt ergo oēs affect⁹ aīæ cū corpe eē ira māsuetudo. timor. misericordia. cōfidētia. gaudiū odiū deniq; atq; amor Nā vna cū his ipm corpe aliqd patit qd qdā ita esse ex eo patet. Interdū em nō irascūt neq; timēt etiā si se vehemētes ipīs manifeste ue cāe asserāt. Interdū a paruis qbusdā mouēt atq; exiguis. si feruet cōcitatq; corpus & pīnde se hēt atq; cū afficiit ira hoc magis ex eo patet quia nōnulli nulla re penitus accntē. qdā possit terrere. nulloq; iminenti periculo ut ii q metuūt perturbāt ac afficiunt timore.

Hic phōs infert cōclusionē cōdiciōalē dicens si anīa habuerit pīpīa opationē siue potēciā videlicet intellectuā quo corpi nō cōicet tūc cōtinget utiq; ipam sepati a corpe qd qd

h3 opationē p se etiā h3 eē p se Si uero nō haberet aliquā opationē ppriā sine corpe eadē
rōe nō cōtingeret ipam separi a corpe. qā licet sentire de anīa sicut de recto licet multa ac/
cidāt recto inquārū rectū scz tāgere enēā sperā secūdū pūctū nō tñ accidit ei nisi in mate/
ria Sic erit de anīa si nō hñet ppriā opationē licet ei multa accidāt. nō tñ accidit ei nisi in
materia Tūc ibi vidēt ergo hic cōcludit quosdā affect⁹ eē & aīe & corpi cōmunes qd p/
bat trib⁹ rōib⁹. Prima illi affectus sunt cōes aīe & corpi qb⁹ corpus aliqd patit Sed multi
sūt affect⁹ qb⁹ corpi patit ut sūt ira gaudiū timor & māuetudo ergo sūt cōes aīe & corpi
Scda rō illi affectus sūt & anīe & corpi cōmunes q diuersificāt ex dispositōe corpi sed p/
fati affect⁹ sūt hmōi ergo &c. Mior patet qā i ira sit ebullitio sanguinis circa cor & ex gau/
dio dilatat cor ex tristitia uero cōstringit. Tercia ille passiōes sūt anīe & corpi cōmunes q
uariat scdm diuersas cōplexiōes corpi sed ille passiōes sūt hmōi qā melācolici imminente
piculo magis afficiūt timore colericis sed timor ē passio siue affect⁹ aīe ergo cōis vtriq⁹.

Que si ita sint patet affectus ratiōes esse materiales quare & diffinitōes iparū
sūt tales. Irasci nāq; motus qdā talis ē corpi. aut ptis aut potēcie ab hac hui⁹
gracia. Iccirco naturalis ē de anīa uel omī uel tali cōsiderare Diuerso aut mō
naturalis & differēdū artifex vnūqdq; iporū diffiniēt. Nā alter irā appeticiōnē
eē dicet doloris vicissim aduersario inferēdū aut aliqd tale alter sanguinis aut
caloris eius q circa cor ē feruorē ebullitionē atq; alter materiē. alter formā
hoc pacto reddit & ratiōē. Hec em̄ est ratio rei quā necesse est si fuerit in tali
materia esse. Sic em̄ & domus assignari diffinitio solet. nā qdā talē ei⁹ rōem
assignat eē. dicēs tegmētū qd quidā phibere ppulsareq; pōt incōmoditates
cas. que tū a ventis tum ab imbrib⁹ tū etiā ab estu fieri euenireq; solēt. qdā di/
cit lapides eē lateres atq; ligna aut ali⁹ formā in hisce ponit horū dicēdo grā.
Hic iferr corollariū ponēdo modū diffiniēdi affect⁹ dicēs si sūt aliq affect⁹ cōes vtriq; dñt
diffiniri p utrūq; Sed pdicti affect⁹ sūt cōes anīe & corpi. ergo dñt diffiniri p utrūq;. Ma/
ior patet qā vnūqdq; dēt diffiniri eo mō quo esse ei cōpetit. sed illi affect⁹ hñt eē in corpe
ergo dñt diffiniri p corpus. Præterea phisicus & artista diuersis mōis differēdi diffiniunt
iste p materiā ille uero p formā tñ ut irā esse appetitū vidēt dicūt artiste. nāles uero hāc
esse feruorē ebullitionēue sāguinis circa cor. & sic alter formā alter materiē in dionib⁹ cō/
siderat. Indē de diffimōib⁹ dom⁹ liquebit qz prima ē formalis. Domus ē tegmētū phi/
bēs icomōditates q tū a ventis tū ab imbrib⁹ tū ab estu euenire solēt. Scda uero materialis
ut dom⁹ ē quoddā coopculū cōpositū ex lapidib⁹ & lignis.

Quis igit istorū est naturalis. Is ne q materiā assignat & rōem ignorat. an is q
q solā rōem reddit & materiā ipam amittit. an is poci⁹ q utrūq; cōplectit. At
illoz uterq; qs est At em̄ cōstat neminē esse qui circa materie versat affectus
nō sepabiles & ut nō sepabiles sūt pter ipm phūm naturalē Etem nālis circa
oīa ea versat q talis corpi talisq; materie sūt opatiōes atq; affect⁹ Circa aut
ea que talia nō sunt nō naturalis sed ali⁹ solet versari atq; de nōnullis quidā
cōsiderat. Si forte fuerit artifex faber inquā uel medicus De iis aut q sepabilia
qdē nō sūt attamē nō ut affectus corpi talis sed abstractiōe sumūt. mathe/
maticus. at ea que sunt separata & ut talia sunt. ipe primus phūs contēplat.

Hic phūs mouet qstionē q istag. diffinitionū sit naturalis & q nō. illa nempe q cōsiderat
formā tñ nō ē nālis sed logica illa aut q cōsiderat materiā ignorās rōem i. formā nulli⁹ ē
q phisici. eo q sol⁹ phisicus materiā cōsiderat. Nihilomin⁹ illa q cōplectit ex utrisq; f. ex
materia & forā ē magis nālis ergo due hāz diffinitionū ad phisicū spectāt quis una sit im/
pfecta q materiā dūtaxat cōsiderat. altera uero pfecta que utrūq; cōplectit. præterea nullus
nisi nālis passiōes a materia inseparabiles cōsiderat Et sūt aliq q aliter passiōes materie con/
siderāt q phisic⁹ Nā artifex cōsiderat formā in materia sicut phisicus. sed ei⁹ principū est
ars & nō natura. Mathematicus cōsiderat ea q hñt esse in materia sensibili sed nō diffinire
p materiā sensibile ut linea recta est cui⁹ mediū nō discrepat ab extremis. Circulus ē cui⁹
linea equaliter distat a centro quis diffiniāt p materiā imaginabile. Methaphisicus uero
cōsiderat illa quoz esse nō est in materia ut sunt substācie separe.

PRIMVS

Sed eo redeundū est vnde nra defluxit oratio dicebamus aut affectus
animæ esse inseparabiles ab animalium naturali materia ut tales sunt. & nō
ut sepe linea superficiesq; sic irā & metū a subiecta sibi materia separi.

Redit ad ppositū vnde digressus est quia dicebat prius passiōes anīe ut sūt amor.
timor desiderū & cōsimiles nō eē sepabiles a materia phisica aīaliū inqntū hmōi
prærea nō hñt se ut linea aut superficies q pnt rōe separi a materia.

Verū em̄ uero necesse est considerātes de anīa. & de his dubitantes ac
ambigentes que nos oportet pcedētes inuenire atq; pcipere in mediū
eorū antiquoz afferamus opiniōes que de anīa tractarunt aliquid atq;
dixerunt ut ea quidē accipiamus que bene sunt dicta ab his aut cauea
mus que nō bene recteq; dicta fuere. Iniciū aut inquisitionis hoc erit
pfecto cōgruū si prius posuerimus ea que maxime vident anīa cōpe/
rere suapta natura Animantiū itaq; duobus his ab inanimato maxime
differre vident motu ac sensu a maiorib⁹ etiā nris hec duo fere de anīa
accipimus. Inquiūt em̄ nōnulli anīam id esse qd maxime primoq; mo
uet Atq; existimātes fieri nō posse ut id aliud quicq; moueat qd nō mo
ueatur. anīam vnū quid eoz esse putarūt que motu cientur. Quocirca
Democrit⁹ ignē atq; calorē ipam censuit esse Nā cū sint infinite figure
ac indiuidua corpa rotunda dicit ignē & anīam esse.

Aperto proemio principale cōsideratū psequit primo det erminādo de substācia
ipius anīe recitat p ordinē opiniōes antiquoz philosopharū Deinde errorib⁹ ex
plosis opiniōē ppriā in scdo huius subiūgit: dicens afferamus antiquoz opiniō
nes in mediū que ab his bene dicta sūt amplectemur. quia nobis erūt adiuuēto.
que uero male reiciemus. Præterea natura de anīa cū erat immanifesta nō poterat
inuestigari nisi p quedā manifesta ut sūt sentire & mouere quib⁹ anīata ab inaniā
tis uident differre. Omnes igit antiquos p motū & sensū anīata ab aliis maxie se cre
uissē nemo ambigit credētes id esse anīam qd caulām motus & sensus eē cōstat.
in quo oēs fere antiqui phāntes cōueniebant alii motu alii uero sensu naturā anīe
meciebāt Nā Democritus id esse subām anīe qd maxime moueri uidet. igit ignē
aut calorē anīam eē putabat atq; indiuidua corpuscula in aere uolācia ingredi pe/
netrareq; totū corpus & alia mouere cū moueant & ipa cuius opinione secur⁹ est
Leucyppus & in eandē snām uidet incidisse Pythagoras hoc tñ interest q nō anī
mā athomos sed virtutē athomoz motricē esse dixerat qā ea corpuscula in maxia
trāquillitate moueri & pelli uident igit ea esse cām mouendi alioz putabat quare
Pythagorici quālibet anīam in qdlibet corpus ingredi sōniabāt ita q nūc in feras
qdrupedes nūc i uolatilia nūc i pisces deiecerūt qz delirū acumē secur⁹ ē Plato.
Achademicus Anaxagoras uero anīam eē fontē & inciciū motus esse cēsebat &
anīam & intellectū idē eē nō tñ oīno in quo cū ceteris cōcordabat hoc tñ interest
qā ponebat nō oē qd alrez moueat moueri imo esse unū intellectū separatū qui alia
moueat eo nō moro nec p se nec per accūs. & de natura huius censuit esse anīam
prærea emerit error quorundā dicentiū animā esse de natura diuina.

Democritus uero intellectū & anīam simpliciter eē idē putabat & q nulla uis ap
prehensiuā esset in anīa nisi sensitiua quare oīa (auctore usus Homero) que sensu
apparebāt uera esse dicebat Anaxagoras ergo minus certificat de natura anīe mul
tis em̄ in locis intellectū esse cām bone opatiōis & idē esse cū anīa. nam vniuersis
anīalibus tam uilib⁹ q pstabilib⁹ mentē inesse uoluit Empedocles quia anīa oīm
rez esset cognitiua ex oībus elemētis constare asseruit eo q oportebit cognitum
cognoscenti terrā terre. aquam aque & ignem igni assimilari.

LIBER

PLATO i thymeo aniam eodē mō ex elemētis cōstare cenſet & oē ſimile cognosci a ſuo ſimili. aniam quoq; ex principiis reg. eſſe cōpoſitā ſed in aſſignatiōe elemētorū ſeu principiōg. ſunt diuerſificati. quia Plato poſuit idē & diuerſū eſſe duo principia reg. eo q̄ quedā eſſet natura ſimplex ſemp eodē mō ſe hñs ut ſūt imobilia q̄ appellat eſſe idē. Quedā uero natura eſſet que nō ſemp eodem mō ſe haberet ſed tranſmutacionē ſulciperet ut ſunt materialia & hāc uocat diuerſū. Ex iis uidelicet eodē & diuerſo aniam cōſtare aſſeruit nō q̄ ſint in ania ut pres ſed q̄dā medium inter materiale & imateriale & q̄ ania cūctis ſuperiorib⁹ & oīno imaterialib⁹ ſit inferior & ignobilior. & vniuerſis materialib⁹ ſubtiliſſis inferiorib⁹ ſuperior & pſtā. Et ratio huius erat q̄ ſicut dictū eſt ſimile a ſimili cognosci vnde ſi ania cognosceret omnia: ſuperiora ex natura ydemptitatis & inferiora ex natura diuerſitatis cognosceret igitur: idem & diuerſū erūt principia reg. ex quibus ania conſtat. Præterea idē Plato uidet poſuiſſe nūeros eſſe reg. ſpēs principia & elementa dicit ergo aniam hñe intellectū ex ydea uni⁹ q̄ ſcilicet eſt in ea natura unitatis. intellectus em̄ una apphēſiōe apphēdit vnū. & primā dualitatē p̄bere ſciam eo q̄d ſcia eſt ab uno ad unū uidelicet de principiis ad concluſionē Opiniō uero ex prima trinitate puenire. Opiniō em̄ cū ſit de uno ad duo uidelicet de principiis ad cōcluſionē cū ſormidine alteri⁹ & ſic erūt ibi tria ut unū principii & due cōcluſiōes vna cōcluſa & alia ſormidata inq̄r beatus Thomas Senſū aut̄ hñe a prima quaternitate & hāc primā ydeā eſſe corpis diſſerebat eo q̄ cōſtat ex quatuor angulis uidelicet. lōgitudine latitudine altitudine & p̄funditate. Cū ergo oēs res cognoscat̄ illis quatuor ſc̄z intellectu. ſcia. opiniōe. & ſenſu corporeo. igit̄ has potēcias dicit hñe aniam ſc̄dm q̄d p̄cipat naturā vnitaris dualitatis ternariū & quaternariū idōq; poſuit ania3 ſeparat̄ eſſe ydeā h⁹ anie cōpoſitā ex nūeris q̄ ſūt principia & elemēta reg. **XENOCRATES** aniam ex motu & ſenſu cōplecti cēſebat diſſiniēs eā eſſe nūerū ſemp mouēre. Nūmerū q̄dā q̄ faciat eā ex oīm principiis cōſtare ut oia cognoscat. Mouēre addit q̄ eā principii & originē mot⁹ eſſe credidit nūerosq; reg. principia. **THALES** oīm naturalū phōg. prim⁹ un⁹ e ſep̄tē ſapiētib⁹ habit⁹ eſt cū oēs ceteri phi opa moralib⁹ ſtudiis nauabant hñc ſolus abdita nature ſciſcitabat inq̄r aniam eſſe id q̄d haberet vim moriuā q̄re aquā oīm aniarog. eſſe principii opinabat̄ eo q̄ illud eſſet principii moriuū q̄d maxie eſſet hmōi ſed aqua ē hmōi nō tñ cōſequi ſuā opiniōē eo q̄ nō dixerat aniam eſſe aquā. ſed id q̄d hñet uim moriuā Iccirco **Herculeū** lapidē idēſt magnetem aniam hñe dicebat quia ferrū trahere & mouere uideret. **DIOGENES** aniam aerem eſſe ſtulte opinatus eſt eo q̄ aer eſſet oīm ſubtiliſſimū idōq; reg. originē & principii id eſſe putabat. **HERACLITVS** & **Zeno** ſtoicog. principes dicebāt oia ex uapore & calido halitu gigni quē nihil aliud q̄ ignē cēſebāt oīm ſubtiliſſimū ac pene incorporeū atq; ſep̄ fluente. hñc aniam eſſe uaporē aiebant. **Alcimeon** Aniam imortalē & ſemp moueri & ſimilimā eſſe imortalib⁹ id eſt corpi b⁹ celeſtib⁹ aſtipulat̄ q̄ ea que ſemp mouent̄ ut ſol & luna ſūt de natura celeſti & diuina. ſed ania cū ſit hmōi idōq; de natura celeſti ipſam eſſe aſſeruit. **Hyppus** uero ceteriq; rudes phi Thaletis ſequaces oīm reg. viuentiū principium eſſe humidū opinabant̄: cū igit̄ aqua ſit humidius elemētū. ipſam idōq; oīm uiuē triū eſſe principii cōuinceret. ſed illud intereſt q̄ Thales licet aquā poneret principii reg. tū aniam aquā eſſe nō dixerit. ſed virtutē mouēre. Rudes uero phi ania aquā eſſe dicebāt arguentes quosdā qui aniam cruorem dixerat. **TRIXIAS** Aniam i ſanguine demerſit q̄ ſentire p̄priū eſſe anie indicabat & nos ſanguinis bñſitio ſentire & que exanguia ſunt ut oſſa vngues & pili non ſenciant præterea cū nō ſit ſenſus ſine ſanguine idōq; aniam ſanguinē eſſe neceſſe eſt. Oēs nempe phi ex trib⁹ anie ſubam querūt. motu. ſenſu. & incorporeo aut ſubtiliſſimo & ſimile ab oīm ſimili cognosci conſenciūt oēs Vno dempro **Anaxagora** qui intellectus. & aliag. reg. nullū poſuit eſſe ſimilitudinis cōmeritum.

PRIMVS

Additio extra textū Ariſtotelis de erroribus quorundā de ania.

Ariſtoſenus ne a muſices diſciplina quā profitebatur recederet aniam harmoniā eſſe dixerit. eo q̄ harmonia ſit grauis & acuti conſonācia & ſic contrariog. compoſitio ita corpus ex cōtrariis eſſe compoſitū dicebat ex quib⁹ cōſurgeret harmonia quā animā eſſe putabat Deſipit oīno **Dicearch⁹** aniam nomē eſſe tñ imprudēter affirmans Quidam aniam imortalem eſſe dicebāt ſed unicā omib⁹ illā tribuētes Quidā educūt illā de materie potēcia & ut aliog. animatiū anias cum corpe interiturā. quā ſinām vndiq; pphanā ſtolidū pecus olcītās ille **Epicurus** euomuit quē gentilis phiā hereticū & non hominē merito appellabimus. **Origenes** Anias ab initio cū angelis eſſe creatas ſomniauit & corpi infelici infundi p̄pter delictū q̄d ſine deo perpetrāſſent. **Socrates** p̄ſecto ſapientiſſimus oraculo **Apollini** adiuſdicatus cū moriturus de ania. imortalitate diſputaret naturā anime ſe ignorare profeſſus eſt. His uerbis ania quid ſit dii imortales ſciūt hominē aut̄ arbitror ſcire neminē. **Cicero** expoſitis philoſophatiū variis de ania ſentenciis que uera ſit inq̄r deus aliquis uiderit. Vt alibi quoniā utraq; ſententiā doctiſſimos habuit authores quid certi ſit diuinare ſe nō poſſe fatetur.

Quomodo Poetæ ſenciant de anima.

Poetæ ania. excellēciā Platonico furore ſuſpicātes imortalitātē illius quidē ſed nō eo mō quo debebāt tribuētur **Euripedes** poeticā ſectatus animā humanā deū eſſe dixerit. cui alludit **Seneca** qui aniam inquit nihil aliud eſſe q̄ portionē diuini ſpūs corpi nō imerſam. Præterea **Ouidius** de arte amādī li:tercio inq̄r. Eſt deus in nobis ſunt & cōmercia celi. Sedibus æthereis ſpiritus ille uenit. Cui aſtipulatur **Manilius** Vates li: quarto An dubiū eſt habitare deū ſub pectore nō In cælumq; redire anias celoq; uenire. Vnde **Catho** Moralī Si deus eſt animus ut nobis carmina dicunt Hic tibi p̄cipue ſit pura mente colendus. Item **Iuuenalis** Senſum a celeſti demiſſum traximus arce. Quā opiniōē ut hereticā damnat **Augustinus** his uerbis Nō aliter audiēdi ſunt q̄ heretici qui aniam deū eſſe dicūt Nā ſi ſic eſſet nec in melius nec in peius labi poſſet. Præterea antiqui erroris nebulo offuſcati in puris nature limitibus errantes ueluti in umbra neſcientes in quē finē eſſent reſtenda omnia ea que de ania locuti ſunt quia lumine fidei nondū erant illuſtrati. Quap̄pter inquit **Lactancius** Neceſſe eſt oēs phiā ſectas a ueritate eſſe alienas q̄a hoīes erant qui illas inſtituerūt. nec ullū fundamentū habere poſſunt que nullis diuinag. uocū fulciunt̄ oraculis. Abicite inquit **Leo** pontifex exoſa dño mundane argumēta ſcie per quā nemo ad ueritatis cognitionē poruit puenire **Abigaſ** pcul terrenag. caligo racionū & illuminante oculo fidei mundane ſapientie ſumus abſcedat Diuina eſt auctoritas cui credimus Diuina eſt doctrina quā ſequamur Cū omīe q̄d nō eſt ex fide peccatū ſit extra de pre. c. ſi. & 28. q. i. c. i. Et nra repatio a fide ſumpſit exordiū & nihil boni poſſit ſupediſicari ubi fidei defecerit fundamentū i. q. i. cū paulus.

Quomodo Canoniſte ſenciant de Anima.

Anima rationalis ut habet. 3. z. q. z. c. **Moſes** corpi formato & lineamentis cōpacto infundit̄ nō in cōceptu corpi naſci cū ſemine Contēplemur ſacturā Ade quia iam formatū corpus accepit aniam Non poterat deus aniam limo rerre admiscere & ſic formare corpus quia primū oportebat domū cōpaginari & ſic habitatorem introduci Ania certe cū ſit ſpūs in ſicco habitare nō pōt Ideo in ſanguine fertur habitare c. palle. Et c. q̄d uero in glo. 23. q. z. Deus ſemp nouas anias nouis corporibus infundēdo creat & in creādo infundit 24 q. 3. c. ſi habes Maius dānū eſt ſi una ania ſine baptiſmate de corpe exeundo perierit q̄ innumerabiliū mors corpm Et iuriſconſultus **C. de ſacro eccle. l. ſancinus ff. de carbonio edicto. l. i. c. de donationibus. l. ſi quis p̄redemptore. Item xi. q. z. c. aurū Aut de non alie. &**

LIBER

mu:b. §. hisdem col. n. xxiii. q. v. c. i. Nolite eos timere qui corpus occidit aniam aut occidere non possunt sed potius timete eum qui & animam & corpus potest perdere in gehennam. Anime damnus est & inestimabile in spe de depositis. §. ix & v. ver: oblati. nihil prodest homini si totum mundum lucratur si anima detrimentum patiarur.

Opinio Theologorum.

Confutatis igitur & reiectis paganorum philosophantium deliramentis. celestique munere erroris caligine discussa aliquas rationes fidei nostre consentaneas de animarum origine in medium afferamus. Omnis forma corruptioni obnoxia educitur de ipsius materie potencia anima humana cum non educatur de materie potencia incorruptibilis convincitur quia Aristoteles dicit eam foris advenire. Præterea animam humanam a nullo agente naturali sed a summo deo creari ex nihilo in eodemque creatiois puncto in corpus prius organisatum infundi asserimus immortalique esse non ex sua natura sed gratia & ex ordinatione divina perpetuo conservari cum omnis creatura eo quod de nihilo est uertibilis est in nihilum quantum de se est. Omnia inquit Gregorius in nihilum tenderent nisi omnipotentis dei manu tenerentur idem uideat asserere commentator in ix metha. & Plato in persona dei loquens substantiis separatis. O dii deorum quorum opifex ego sum natura nostra corruptibiles estis mea autem uoluntate sic manebitis. Igitur diuus Augustinus ait Non ex his notis uisitatique naturis anima facta est quas istis corporeis sensibus tangimus Nam neque ex terra. nec ex aqua ut Hyppus somniauit. Nec ex aere ut Diogenes delirauit. Nec ex igne ut Erastus effutit. Nec ex quatuor elementis quemadmodum Empedocles mentitus est. Nec ex atomis ut Democritus & Leucippus opinati sunt. Ea insuper essentia que mente que ratione intellectuque predicta est intelligentiis paulo inferior censebitur ut Regius Vates cecinit Minuisti eum paulo minus ab angelis gloria & honore coronasti eum uidelicet hominem propter animarum intellectualis excellenciam & id omne quod mente quod ratione predictum est deo propinquissimum fore nemo inficiabitur Cicero philosophus non ignobilis artiumque dicendi magister inquit animam hoc prouidum. sagax. multiplex acutum memor: plenumque rationis & consilii quem hominem uocamus perclara quadam condicione generatum esse a deo constat. Solum enim ex tot animantium generibus atque naturis princeps rationis & cogitationis cum cetera sint omnino extranea. Quid est igitur non in homine solum sed & in celo & toto terrarum orbe ratione diuinius. Id præterea quo homo diuinum quid operatur. aut in se ipso diuine sortis quid habet. deo similis quoad fieri potest efficitur & immortalis habetur: sed mediante anima ea parte qua contemplantur homo diuinum quod operatur & in se diuine sortis quid habet. igitur illa deo similis efficitur & immortalitate conlequitur. Immortalis est anima inquit Augustinus ne a sui creatoris similitudine discrepare uideatur Non enim poterat esse imago dei si ullo terminio mortis clauderetur Parum ne tibi uideatur homo inquit Bernhardus Cogita qualem te fecerat deus Nepe secundum corpus egregiam creaturam. secundum animam magis insignem rationis principem eterneque felicitatis capacem. Item Galenus sicut lumen solis quod est corruptibile separatur ab aere & ab omni oculo: intuitu sine sui corruptione sic & anima sine sui corruptione a corpore corruptibili separatur. Præterea sanctam Didimi ad Alexandrum sic scribens. Non sumus huius mundi incole sed aduene. Nec ita in orbem terrarum uenimus tanquam in eo consistere libeat. sed transire properamus ad patriam larem nullis delictorum pondentibus pregrauati. Præterea Beatus Thomas acerrimum heretice prauitatis flagellum. Est enim corpus omnium quod ratione quoque modo uti possunt de antiquorum immortalitate consensus. Præterea denique salutis nostre auctorem Iesum Christum cuius resurrectio & ad celos triumphalis ascensus omnes ambiguitates de anime immortalitate deque humani corporis reformatione dissoluit.

De Aristotele omnium philosophorum monarcha.

Aristoteles Nicomachi Phestiadique filius philosophus facile princeps diuersa habens principia de immortalitate anime uel errauit uel penitus ambiguus remansit Cum uir licet

PRIMVS

immenso subtilitatis erat qui nihil unquam in uita sine forti ratione dixerit de quo sermones sunt magis remoti a contradictione. qui fuit quasi lydux & regula in natura ac tanta regis cognitione habuit quantum natura potuit uni individuo concitare. Idcirco diuus Augustinus qui eminentissimo ingenio celos penetrauit Philosophi inquit Nescientes ad quam finem hæc essent referenda inter multa que locuti sunt ueritati falsa miscuerunt. quia nondum lumine fidei erant illustrati. Aristoteles inter omnes Platonis discipulos maxime excelluit uoce gracili ut Thimotheus Atheniensis in libro de uiris refert & ex libris cruribus paruusque oculis fuit ueste insigni & annulis ac tonsura utens. Athenis docuit annis tredecim cum ab Eurimedonte accusatus esset. Ob unius dei cultum clam in Chalcidæ concessit Laertio auctore & Mantuano in 2. parthe. Quicquid ab Abrahamo nostri didicere parentes transtulit ad Graecos & ab his Achademiam terris Orra: deos plures aufert: unumque fateretur artificem mundi dominatoremque deumque Magnus Aristoteles hominum figmenta perosus Lyncea in æthereos attollens lumina tractus Vidit in hac unum mundi testudine numen Et coluit patrios ideoque fugasse penates.

Plato achademicus cum librum de anime immortalitate in lucem dederat multi philosophantes Lactancio teste spe immortalitatis confisi se propriis manibus necarunt tanquam post mortem in celum migraturi essent. Præterea Empedocles se in ardentem Ethnae montem de nocte precipitauit ut anime immortalitatem experiret Catho ex Romanis & Ambrachiades cum de eternitate animarum Platonis librum legissent ab alciori loco sese dederunt precipites. Item Cleantes Elisippus Zenon & Cleobrotus ut immortalitatem consequerentur se ipsos nec uultro tradidere.

At quoniam cognoscere. sentire. opinari insuper cupere. deliberare & omnino appeticiones ipsius anime sunt. Motus enim animalium loco ab anima fit. & insuper accretio status atque decretio. queret utique quispiam Vt hæc unumquodque toti anime competat & omni & nos intelligamus & sentiamus & moneamur. Ceterorumque unumquodque agamus paciamurque tota. an aliis alia partibus ipsam præterea viuere utrum in uno aliquo uno an in plurius an in omnibus consistat an sit eius alia quedam etiam causa. Atque sunt qui dicunt ipsam esse partibilem. nosque eius alia eius parte intelligere alia cupere censeant. Quid igitur ipsam continet animam. si partibilis sit non corpus quippe. cum contra potius uideatur corpus animam continere. quapropter & egressa dissoluitur corpus atque putrescit Si igitur aliquid aliud ipsam contineat unumquodque faciat erit potissimum anima. At oportebit de illo etiam querere utrum unum an multa an multarum sit partium atque si sit unum cur & animam continuo non dicimus esse unum. si partibile rursus ratio quereretur quid nam sit illud quod illud etiam continet atque hoc pacto fieret in infinitum abiicio.

Confutatis erroribus antiquorum philosophantium hic mouet certas questionem quæ prima est Cum animam sentiat appetat moueat contemplet atque intelligat Vtrum omnia hæc ab una perficiantur anima. an a diuersis Rñderunt antiqui quod plane alio uergetare alio sentire. alio appetere. alio mouere. alio denique contempleri ac intelligere. quod improprie philosophus si plures essent anime in eodem corpore oportet quod ab aliquo contineantur & uniatur Sed nihil est quod contineat eas & uniatur igitur non erunt diuerse. Minor parer quia aut est corpus in quo est. aut aliquid aliud sed corpus non uniatur eam neque continet imo magis anima continet corpus quia egrediente anima e corpore deficit & marcescit ipsam corpus. Si autem aliquid aliud continet eam tunc illud erit anima quia anime est continere & regere & si erit anima tunc iterum oportet querere an sit una aut multiplex. Et si dicatur

LIBER

¶ *q̄* fit multipartiū. Iterū queritur quid vn̄iat illud usq; in infinitū. Solutio Ver̄ est anima est multarū p̄tiū potencialiū quibus alio sentit, alio intelligit alio mouetur. Sed nō est diuersarū p̄tiū quantitatiuarū, ut antiqui parabant aīam esse p̄ibilem. Dubitabit etiā quispiā de partibus eius quā vn̄aqueq; potēcia in corpe habeat nam si ania totū continet corpus oportet & vn̄aqueq; etiā p̄tem aliquā p̄tem corporis cōtinere id autē esse nō posse videt. quā em̄ partium corporis intellectus aut quo cōtineat pacto fingere quoq; difficillimū ē. Videmus autē & plantas diuisas viuere & aniāliū inlectoꝝ nōnulla ut/ pote aniā & si nō nūero tamē specie eandē h̄ntia itaq; partiū utraq; & sensum habet. & per aliquod t̄pus loco mouetur. Nec absurdum est si nō perdurāt. instrumenta nāq; nō habent ut naturā cōseruēt sed nihilo minus om̄es in vtraq; p̄tiū insunt aniā p̄tes atq; aniē eadem sub specie collocantur & etiā tota Ille quidem quia non sepabiles sunt tota autē anima quia diuisibilis est.

Hic phisus argumētatur cōtra antiquos qui aniam partibilē putabant dicens si diuerse partes aniæ sint in diuersis partibus corpis sequeretur q̄ cuilibet opatiōi aniæ sit determinata pars corpis seu organū corporeale Sed hoc est falsum q̄ intellect⁹ nō habet determinatā partē seu organū in corpe igitur ania non habebit diuersas partes. Secundo sic arguit Si diuersæ opatiōes aniæ essent in diuersis partib⁹ corpis rursus sequeretur q̄ in nulla parte essent plures opatiōes simul nec ania esset eiusedē sp̄s in toto & in partib⁹ Sed hoc est absurdū dicere quia inuenimus partes quorūdam aniatorū que hñt plures opatiōes simul in partibus sicut in toto & quorūq̄ aia est eiusedē sp̄s in toto & partibus sicut patet in plantis & quibuscūq̄ animalibus entis & annulosis ut in serpentib⁹ & anguillis quorūq̄ quilibet pars decisa sentit & mouet per aliquid tēpus Nec phibet si nō perdurāt diu quia carent instrumētis q̄b⁹ naturā cōseruent nihilominus tñ in diuersis partibus plures opatiōes anime existūt & sunt eiusedē sp̄s adinuicē etiā toti ergo nō sunt diuersæ partes aniæ in diuersis partib⁹ corpis. Præterea quāto perfectior est ania tanto plures perfectas opatiōes exerceat per diuersa organa & instrumēta corporea in uno corpe. aia igit̄ humana quāto ceteris p̄stancior & perfectior extat tanto plures opatiōes exercendo plura organa & instrumēta indigebit igitur frutices & animalia annulosa & q̄ p̄pter imperfectionē paucas opatiōes vitales exercent paucissimis organis secretis indiget ergo corpus eorū dū est vniforme & magis similiū p̄tū & sic in q̄libet parte saluat̄ eius operatio .

Videntur aut & id principiū quod inest in plantis anima quedā esse .
hæc em̄ sola cōis est & plantis & anialibus . atq; hæc quidā a fenciendi
principio sepāt siue aut ipa nihil est prorsus qđ habeat sensum .

Soluit secundā questionē. q̄ ania que in plātis est sit principiu uiuentiu eo q̄ sine ea nihil uiuit prāterea. Hec anima uegetatiua & communis omnibus uiuentibus uidelicet plantis animalib⁹ & hominib⁹ & sic oia aīalia cōueniūt cū plantis in uegetabili & q̄a nullum animal habet sensum aut intellectu sine hac igi est principium omniu uiuentiu.

Subiungunt Sentēcie siue allegatiōes vberiores hui⁹ primi libri.

Cognitio de anima plurimū confert ad phisicas disciplinas . quia ania
est principium omīs motus in animatis.

Scientia de anima multum uidetur proficere ad omnem ueritatem .
propter intellectū & alias potencias anime .

Anima est principiū omniū animalū quia est principiū viuendi & mouēdi & qua sublata corpus putrescit.

PRIMVS

Anial vniuersale aut nihil ē aut posterius est .i. vlt nō per se existit ut Plato
uoluit. sed in singularibus habet esse a quibus abstrahitur per intellectu. sed inten
cio & abstractū est posterius res ipsa.

Ip̃m qđ qđ ē cōfert ad cognoscendū cās accñtiū & ccontrario accñ.ia
magnā op̃c afferunt ad cognoscendū qđ quid est .i. diffinitio substantie
cōfert ad cognoscendū passiōes & accñtia subiecti & accñtia p̃pria conferunt ad
cognoscendū naturā substantie eo qđ prius sese offerunt sensui.

Hector iacet aliud sapiens illa introducit a philosopho eo q̄ Democrit⁹
dixit sensum & intellectu idē esse & debet sic intelligi Hector iacet sapiens .i. intel
ligens aliud .i. sapere in Hectore mutatur tpe .

O^mnes opatiões aniz dependēt a toto cōposito preter ipm intelligere
i. omes potencie dependent a corpe preter intellectū.

Philicus diffinit per materiā & formā simul: Dialecticus per formā tm
Mathematicus uero per formā & materiā imaginabilem.

Qui dicit aniam irasci dicit eam texere & edificare dicit Aristoteles q̄ motus nō cōuenit anie nisi rōne corpis. irasci cū sit motus anie nō cōuenit nisi p̄ organū corpale sicut texere & edificare.

Si senex haberet oculos ut iuuenis utiq; uideret ut iuuenis quia defectus uidendi & audiendi non puenit ex indispositioe anie sed organi.

Intellectus corrūpirur quodā interiori corrupto .i. actus uel usus. intelli-
gendi corrūpit corrupto sensu interiori ut patet in freneticis & in his q. insaniūt.

Si anima esset composita ex omnibus rebus eo quod omnia intelligeret tunc deus esset insipientissimus anima inquit quia Empedocles dixit animam esse compositam ex quatuor

inipiensillimū anialū quia Empedocles dixit aniam esse cōpositā ex quatuor
elementis eo q̄ oīa intelligeret tūc deus cū sit simplicissimū nihil intelligeret.
Rectū ē canon & regula sui obliq̄ q̄ nō operet̄ iam cōponi ex quatuor eo

Rectu e canon & regula lui obliq̃ q̃a nō oportet aiām cōponi ex p̃uatiōe eo
q̃ p̃uatio cognoscit p̃ habitū q̃a rectū i. habit⁹ est canon obliq̃ui i. sue p̃uatiōis
Egrediente ania e corpe corpus marcessit quia ania continet regit viuificat
& conseruat corpus.

Prefacio Secundi Libri.

Explosis antiquorum philosophantium erro:

rebusque antiquiorum philosophantium et
ribus Aristoteles ueluti quoddam terrestre oraculo & hūane naturae specimē. Na
ture quoddamō limites excedens latentes animarum naturas tenebras, caligine uel
tas euoluere nititur Illustrē; in primis animae substantiā de cuius cōsideratiōe oēs fere
antiqui philosophantes balbucinati sunt, potestates in sup̄ & acti⁹ & obiecta subdit
a terrenis se cōuertēs p̄spiciuā intellectus acti⁹ in altissimas res, cōtēplatiōes figit
excellentiā; animae cōsiderās hūane mēris sciam ceteris añponendā metit̄, quā intel
lect⁹ p̄stācia p̄cipit & immortalitas animae cōdemōstrat. quā & naturalis & moralis
phīa exactior notior; in nobis euadit ut tandē his studiis imbuti ad Methaphysi
cas theologicasq; cōtēplatiōes faciliōrē queant inuenire aditū.

In secundū librū apparatus

Priscorum tenebris rationum luce fugatis

Panditur hoc anime effencia uera libro'

Quas frutices: quas bruta gerant cū carne caducas

Quāq; animam tepido corde recludat homo

Quot vires habeant: & quo discrimine distent

An ratione gradus disparibus locis

Insuper organicos artus quibus utraq; uirtus

Quodlibet exercet: cōmemoremus: opus

LIBER

Vitales aure patrio quas hausimus alio
Vis quoque necentur qua bona cuncta petunt
Actus earundem post hac obiecta notentur
Que vires anime dissociare solent
Nexa sub astruis postremo enigmata nodis
Efficiam medio lucidiora die.

Liber secundus de Anima Aristotelis

Dictis hisce que a maioribus de anima nobis tradita sunt: redeamus rursus oportet atque cuitamur velut ab initio determinare quid anima sit: & que natura sit eius: cois maxie ratio. Dicimus itaque genus unum quoddam eorum quod sunt ipsarum substantiam esse atque huius aliud ut materiam quod quidem per se non est hoc aliquid aliud formam & spiritum: quia quidem iam hoc aliquid dicitur. & tertium id quod ex his constat atque componitur Est autem materia quod est potentia forma vero actus atque perfectio Que quidem bifariam dicitur. quodam enim est ut scia. quedam ut contemplatio Maxia autem corpora videntur esse substantie Et ipsorum ea magis quam naturalia sunt. Hec enim ceterorum principia sunt. Naturalium vero corporum quodam habent vitam quodam non habent sed ea vacat Vitam autem dicimus nutritionem accretionem atque decretionem quod quidem per ipsum fit quod uiuere dicitur. quare corpus omne naturale princeps vite substantia est & ita substantia & composita.

Decisis & reiectis antiquorum erroribus de anima nihil veritatis in se continetur In hoc secundo libro veritate inspecta ueluti ab initio de nouo incipit determinare quid sit anima: in primis substantiam eius inuestigat: Deinde potentiam. sciscitat genus: Demum ad spiritus earum descendit quas per actus & obiecta secerni demonstrat: Comune hic anime definitionem in quodam sex diuisiones premitit: tribus primis venat animam esse actum primum. tribus ultimis inquit substantiam anime esse corpus naturale vitam habens in potentia. quare Prima est entis in decem genera eo quod dicit substantiam esse unum genus entis. Secunda diuisio est substantie in materiam formam & totum compositum. Tercia est actus alius est primus ut scia alius secundus ut speculatio uel consideratio. Quarta est substantia alia est corporea. alia incorporea inter quod corpora videntur esse maxie substantie si dicere a substantia sed si substantia dicitur ab essendo & sic subest incorporee ut sunt substantie sepe quod dicuntur magis subest eo quod magis habeant esse cum sint incorruptibiles. relique uero corruptibiles. Quinta substantiarum corporaliu quodam sunt naturales. quedam uero artificiales inter quas naturales magis subest dicuntur eo quod sunt principia artificialiu. preterea artificialia solum ex parte materie vel subiecti merentur dici subest. Sexta diuisio corporum. quedam habent vitam ut plante & frutices. quedam non habent vitam ut terra & ignis. illa enim dicuntur habere vitam quod recipiunt alimentum augmentum & decrementum ergo habens vitam erit substantia composita Anima uero est vita uel saltem principium uite. totum compositum est habens vitam.

Querit Quare philosophus ponit tres diuisiones que se tenent ex parte corporis cum tamen anima non sit corpus Respondet quod ideo quia unumquodque debet diffiniri sicut se habet vii metha. sed anima non habet esse sine corpore ergo debet diffiniri per corpus. preterea forma totius. forma partium & forma accidentalis differenti modo per materiam diffiniuntur. quia forma totius diffinitur per materiam intrinsece eo quod ipsa est aliquid subest ipsius. Forma partium diffinitur per materiam extrinsece itaque per additamentum eiusdem generis sicut patet de anima & corpore quod in eodem predicamento collocantur Sed forma accidentalis diffinitur per materiam. id est per additamentum alterius generis.

Arguit Unumquodque diffinitur per illud quo cognoscitur sed forma non cognoscitur per materiam sed potius contra ergo non debet diffiniri per materiam. Maior liquet. quia diffinitio explicans naturam diffinitio ducet nos in cognitionem eius. igitur nec anima debet diffiniri per corpus. Solutio quod nihil prohibet formam cognosci per materiam & ediuerso secundum diuersa genera cognitionum & idem esse notius quo ad nos & ignotius secundum naturam

SECUNDVS

Præterea materia licet secundum naturam cognoscatur per formam eo quod potentia naturaliter cognoscitur ex actu tamen quo ad nos potest forma cognosci per materiam quia ex dispositione materię facile deuenimus in cognitionem forme & ergo propter diuersam materie dispositio nem cognoscimus aliam animam esse in alio quam in homine.

Replicatur Eadem sunt principia essendi & cognoscendi id est philosophorum. sed materia cum sit ens in pura potentia non habens esse ergo nullo pacto potest esse cognitionis principium. Solutio Materia capit dupliciter Vno per materiam primam per ut est ens in potentia & hoc modo nequit esse principium cognoscendi nec quo ad nos nec secundum naturam. Alio capit ut est disposita sicut corpus organicum & hoc modo ponit in diffinitione anime tanquam principium cognoscendi.

Atque cum tale etiam sit corpus id est habens vitam corpus perfectio non erit anima. corpus namque non subit rationem eorum quae sunt in subiecto sed ut subiectum potius est & materies Necessesse est igitur animam substantiam esse perinde atque formam corporis naturalis potentia vitam habentis. Substantia uero actus est & perfectio. talis igitur corporis est perfectio atque actus. Sed cum perfectio atque actus bifariam dicatur ut diximus quodam enim est ut scia quidam ut contemplatio patet animam actum esse perinde atque scientiam. Nam ex eo quia anima est & somnus est & uigilia atque uigilia quod est contemplatio. somnus autem scie operatione uacanti similis est. Altera autem altera in eodem. scientia inquam contemplationem generatione preedit Qua propter anima primus est actus perfectio corporis naturalis potentia vitam habentis.

Hic philosophus ex diuisionibus premissis inuestigat partes ad diffinitionem anime pertinentes primo elicendo particulas quae essentia anime respiciunt. secundo ea quae pertinent ad corpus sciscitatur Dicens animam non esse corpus quia alias omne corpus haberet vitam: tamen quia corpus non inest alteri sed alter est in ipso. sed anima inest corpori ergo non est corpus: sed est actus primus & perfectio corporis quia sicut se habet scia ad considerationem & somnus ad uigiliam ita se habet anima ad suas operationes Sed scia est actus primus respectu suarum operationum ergo & anima: Maior patet qui sicut aliquis potest habere scientiam & non operari secundum eam ita quis potest habere animam & non exercere opera uite. ergo anima est primus actus & perfectio corporis naturalis potentia uitae habentis.

Queritur An anima sit actus primus corporis organici philosophici vitam in potentia habentis Pro intellectu huius diffinitionis quedam notata digna sunt prelibanda. Primo considerandum est quod duplex aliquis actus dicitur primus. Vno simpliciter ut primus negat omnem anteceditatem siue prioritatem & sic deus dicitur actus primus deo enim nihil est prius. Alio actus dicitur primus respectiue in ordine ad potentiam cuius est actus & hoc modo quilibet forma substantialis dicitur actus primus respectu materie & sic anima prioritate essendi & perfectionis est actus primus corporis. Item Corpus in diffinitione premissa non capit per trina dimensionem put est spiritus quantitatatis continetur Nec per toto composito ex materia & forma per ut est in genere substantie & subiectum trine dimensionis Sed hic capit per altera parte compositi uiuentis uidelicet per materiam non quidem per materiam nudam sed per materiam inquantum est coniuncta qualitatibus sensibilibus & certis dimensionibus siue dispositionibus organisata. que ipsam non componunt sed ipsi componuntur.

Corpus organicum est quod habet diuersa membra situ & figura secreta ad diuersas operationes exercendas deputata. Præterea dicitur in diffinitione corporis philosophici. propter corpus artificiale quod etiam potest esse organisatum ad instar corporis uiuentis Deinde dicitur vitam. Vita enim dicitur tripliciter Vno dicitur esse uitale ipsius uiuentis & sic accipitur in secundo huius cum dicitur uiuere in uiuentibus est esse. Secundo dicitur aptitudo exercendi operationes vitales. Tercio dicitur operatio vitalis & omnibus his modis corpus habet vitam in potentia Nam potentia est duplex Quedam est potentia coniuncta actui siue non abiectis actum quo pacto socrates sedens habet potentiam sedendi nisi enim actu sedens non haberet potentiam sedendi tunc non posset sedere. Alia est potentia actui

LIBER

nō coniuncta uel abiiciens actū ut socrates stans habet potēciā sedendi. Primo^o corpus physicū est in potēcia ad uitā qñ uita capī p esse uitale. Sed capiēdo uita scđo mō p opatiōe uitali tūc corpus physicū aliqñ ē in potēcia ad uitā ut patet in dormiente & aliqñ nō ut patet in uigilante ut postea dicitur.

Arguitur Anima nō est actus primus ergo diffinitio est interimenda probat quia ille actus nō est primus quo alter est prior sed ipsa aīa ē alter actus prior igit. Minor probat quia organisatio que est quedā pdispositio qualificatiua & accidentalis pūponit formā substantiāle in materia uidelicet formā mixtā. Solutio uerū est q in materia aīa aduētū anīe pūerunt dispositiōes & organisatiōes. quāmo aīa aduentu anime intellectiue erat anīa sensitiua & aīa illā vegetatiua ut habet xvi. de animalibus embrio prius uiuit uita plante postea uita anīali ultimo uita hominis tū ille dispositiōes & organisatiōes que p susceptiōe anīe materiā habilitarūt simul cū forma substantiāli pcedēte abiiciūt & corrūpūt atq; noue dispositiōes introducūt simul cū forma que est anīa.

Arguitur Anīa nō est actus corpis qā anīa illius est actus qd est subiectū gñatiōis naturalis sed materia prima ē hūi ergo erit actus materie prime q nō est corpus Maior patet qā anīa est terminus gñatiōis naturalis ergo erit actus illi qd est subiectū gñatiōis. Minor probat qā anīa cū sit forma subālis materie prime imēdiate vnī ut inq̄r beatus Thomas & Arist. i. phisicor. Solutio. Anīa cōsiderat dupliciter Vno mō ut est forma subālis q dat esse substantiāle & hoc mō imēdiate vnī materie nude sicut qli bet forma subālis. Secūdo cōsiderat sub rōe anīe inquantū dat esse uitale continens in se actus & pfectiōes formaz pcedentiū uirtualiter. & sic anīa dī actus corpis licet non p se primo^o sed rōe pīs materialis in eo existentis. Hec ē solutio Egidii in scđo huius.

Arguitur Anīa est actus corpis hūis uita actu ergo nō est in potēcia aīcedens probat qā nihil dī organicū nisi qd habet actu uitā Solutio Aristoteles nō accipit uita p esse uitali sed p opatiōe uitali sicut aliqd corpus uiuens actu est bene in potēcia ad opatiōē uitalē non em oportebit q oē actu uiuens habeat opatiōē actuāle.

Arguitur Forme elementoz sunt actus primi ut patet v. metha. ergo nō anima aīis probat quia anīa est forma mixtā & forma elementoz ē forma corpis simplicis. sed forma simplex est prior forma mixtā ergo Solutio anima accipit dupliciter. Vno^o p ut comparatur ad formas elementoz & sic non est prior forma nec actus primus. Alio mō accipit ut comparat ad suas opatiōes uel ad materiā quā informat & sic est actus primus Vel dicendū q anīa est actus corpis organici & nō corpis absolute sed dispositi. Et talis plane ut partes ipius sint instrumēta. Emūero ptes quoq; plantaz instrumēta sine cōtrouersia sunt: quīs uideant penitus simplices esse: eius em qd circa fructū est illud tegmen est foliū & fructus etiā. radices pterea uicem subeūt oris: utriq; nāq; trahit alimentū Si igit cōe qd de omī anīa sit dicēdū: ipa pfectiō prima primus actus est corpis naturalis cuius partes sunt instru- mēta Iccirco nō querere oportet si vnū sit anīa atq; corpus: sicut neq; cerā & figurā neq; oīno materiē. Cuiusq; & id cuius materie est. Nā cū vnū & esse multifariā dicat actus est & id qd pprie unū est atq; pprie est.

Hic phūs ostendit q illud corpus cuius anīa est actus sit organicū cuius ptes situ & figura distincte ordinant ad diuersas opatiōes: quia alia est opatiō capitis. alia manuū. Iccirco si illud quod minus uidet inesse inest & illud qd magis. Sed minus uidetur in plantis qd habeant corpus organicū eo q in eis est minor distinctiō ptiū corpis q in aliis anīatis cū tñ ibi sint diuersae partes corpis situ & figure distincte ordinate ad diuersas opatiōes. quia radices subeunt uicem oris & superflūū alimentū expellitur per ramos Insup si aliqua cōis diffinitio esset de anīa tūc erit ista anīa est actus primus corpis naturalis organici. Nec oportet querere quomō ex corpe & anima fiat unum vi. metha. sicut nec oportet querere quomō ex sigillo & cera fiat unum quia forma per se vnitur materie sicut actus eius igit nō requirit mediū vnīens. qā eodē mō aliqd est ens sicut & unū eo q con-

SECVNDVS

uertant sed forma dat esse materie. ergo facit materiā esse ens & p cōsequēs unū ens ergo forma est actus substantiālis & primus.

Vniuersaliter igitur diximus quid nā anīa sit Est em ea substantiā que est ratio hec aut est quiditas corpis talis Et perinde sane atq; si quid instrumētū artis corpus esset ceu securis. Eius nāq; substantiā ipius esset ut patet securis ratio idq; esset anīa qua sepata nō esset ulterius ut patet securis nisi noīe tm. At nūc est securis Nō em talis corporis substantiā ratioq; est ipsa anīa sed naturalis ut diximus. Talis q in se motus statusue principiū insitū habet atq; id qd dictū est in ptiibus etiā inspicere licet Nā si oculus anīal eius tū aīa visus ipē nimix esset: hic est em ut patet oculi substantiā que sese habet ut ratio. oculus aut ē materies visus. qui cū defecerit nō ulterius erit ocul^o nisi noīe tm & pinde atq; lapideus uel etiā pictus. Id igit qd de pte dictū ē ad totū corpus uiuens accomodare oportet Est em hic pfectio rationū similitudo. Nā ut ps sese habet ad ptem sic totus sensus ad totū sensitiuū corpus ut talis est ratiois.

Hic phūs manifestat diffinitionē anīe quantū ad primā pteculā qā dictū est aīam esse subām siue formā a qua sumit ratio rei: quia sicut se habet forma artificialis ad subiectū suū si esset subālis ita se habet anīa ad corpus sed forma artificialis si esset introducta a natura esset substantiā & ratio subiecti siue corpis igit anīa est substantiā siue forma corpis organici. Verbi grā Si securis esset ens naturale & hac formā qua pōt siluā cedere. non ab arte sed a natura introducta haberet tūc cōstaret ex ferro tanq; ex corpore & ex mucrone siue acuitate tanq; ex anīa ergo hebetata retusaq; acie forma nō amplius bipennis dici posset nisi appellatiōe cognominis. i. equiuoce Nūc aut bipennis est oīs artificiale: ergo sepata acie forma eius adhuc manet subāliter & uniuoce. Præterea ille est actus subālis alicuius quo sublato ipm nō manebit nisi equiuoce sed sepata anīa a corpe corpus nō manet nisi equiuoce ergo anīa est forma subālis. ¶ Iūc ibi id qd dictū est. Manifestat diffinitionē in ptiibus qā sic se habet pars ad partē. ita totū ad totū. sed aliquæ ptes anīe sunt actus quā- rundā ptiū corpis ergo tota anīa est actus totius corpis. Minor patet qā uisus ē forma & ratio oculi & remoto uisu ab oculo nō manebit oculus nisi equiuoce ergo sepata anima a corpe nō manebit ipm nisi equiuoce pterea nō manebit idem corpus nūero in gñato & corrupto sed specie.

Nō est aut id potēcia uiuens qd abiicit anīam eaq; vacat sed id qd ipam habet: semen uero fructusue id nimix est qd pōt tale corpus euadere. Ut igitur incisio visioq; sic est uigilia actus & ut uisus rursus instrumētūq; uis sic ē anīa actus: corpus aut est id quod ut diximus ē potēcia uiuens. Verū ut pupilla visusq; ocul^o ē. sic aīa & corpus ē aīal. Anīam igit nō sepabile esse a corpe uel ptes ipius nōnullas. si ptiibilis sit nō obscurū esse uidet. Corpis nāq; ptiū patet aliquas anīe ptiū actū esse. Nihil tñ vetat ut aliquæ ptiū sint sepabiles aīe: ppter ea q corpis nullius sint actus. at obscurū est: needū patet si perinde corpis anīa sit actus ut gubernator actus est nauis. hoc igit pacto vniuersalit de aīa determinatū descriptūue sit.

Hic phūs explanat diffinitionē quantū ad hoc q aīa ē act^o corpis hūis uita in potēcia qā possit qs dubitare q sit act^o corpis hūis actu uitā eo q oē corpus organicū heat ptes ad diuersas opatiōes ordiatas q sūt ab aīa ergo haberet actu uitā. Hoc soluit i textu q dupliciter aliqd ē i potēcia ad alterū. Vno^o i potēcia abiiciēte actū. i. i potēcia ad formā quā nō dū hēt sicut carēs albedine dī ē i potēcia ad eā. Alio^o aliqd ē i potēcia nō abiiciēte actū. i. ad formā q actu hēt sicut hūs albedine dī adhuc i potēcia ad albedinē Dicēdū igit erit q

LIBER

ania est actus corporis hñtis vitā in potēcia nō abiiciēte actū. i. aia est corporis actū hñtis vitā. Nihilominus comparatur corpus ad aniam sicut potēcia ad actū. ¶ Subiungit aniam non esse sepabile a corpe secundū oēs eius potēcias qā quedā requirūt certā partē corporis in determinato organo ergo nō sepabiles sunt sed potēcie que nō requirūt certā organa ut sūt intellectus & uolūtas sepabiles sunt a corpe. Præterea Plato dicebat aniam nō esse actū corporis sicut forma sed sicut motor & sicut nauta esset actus navis sed hoc nōdū ostēsum est qualis mens intellectusq; sit an eius vis sit corporis hñtis pfectio ut possit separari a corpe sicut vector & gubernator a navi. Et quā is sit actus & pfectio navis. tñ iūctū p informātionē navi nō dī. Quare natura anie generaliter & nōdū exquisite accurate cognita & diffinita uideretur & hoc pacto diffinitio quā attulimus potius descriptio dici mereatur q̄ quiditas.

Tē cū ex obscuris quidē magis aut manifestis fiat id notū qd est dilucidū ac notius tōc enitendū est rursus hoc pacto de ipsa amma pertractare. Rationē em̄ diffinitiuā nō solū esse significare: ut complures dicere diffinitiones uident: sed etiā in ipā cām inesse ac demonstrare oportet. Nūc autē diffinitionū cōplures ut cōclusiones esse uident. veluti qd est quadratio: cōfectio figure lateꝝ equaliū angulorūq; rectoꝝ equalis altera pte longiori figure: atq; diffinitio talis cōclusionis occupat locū: at ea que quadrationē inuentionē esse medie dicit ipius rei pfecto cām ut patet assignat. Dicamus igit hinc consideratiōis initio sumpto aniatū ab inaiato vita sciūgi. Atq; cū multāriā uiuere dicat etiā si vnū tm̄ istorū in sit: uiuere illud dicimus cui inest ut intellectus sensus motus loco ac status & insuper motio nutrimento accomodata & accretio decretionis.

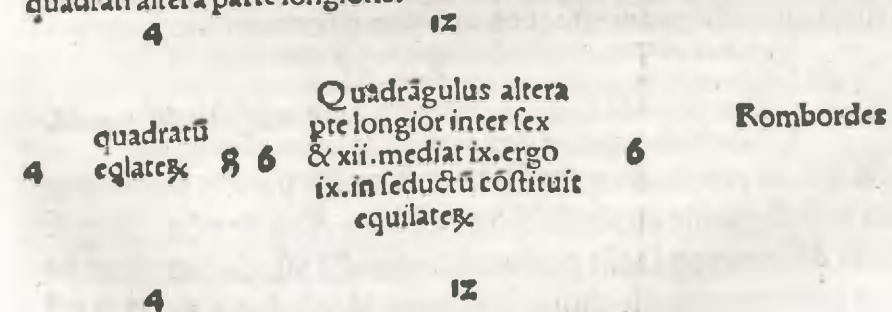
Habita diffinitioe ne ania que se habet ut cōclusio demonstratiōis. Hic phūs inquit alia que se habet ut principiū demonstratiōis p quā nititur primā pbare dicēs q̄ ex incertis secundū naturā & notiorib⁹ nobis sit aliquod certius qd tñ scdm naturā & rationē est notius: igit hoc pacto enitendū est ad demonstrandū diffinitionē prius positā. Duplices em̄ sunt demonstratiōes quedā dantur per diffinitiones que nō dicūt cām ut ē prima diffinitio tetragonismi dicendo quadratio est figura equaliū lateꝝ angulorū rectoꝝ equalis quadrato altera pte longiori & illa tenebit locū cōclusionis. Alie demonstratiōes dant p diffinitiones que dicūt cām: ut quadratio est medie linee inuētio & ista debet sumi p principio. Sic pariformiter prima anie diffinitio que tenebit cōclusionis locū demonstrat p scdm tali discursu. Omē id quo primo uiuimus sentimus mouemur & intelligimus ē actus corporis organici phisici &c. sed ania est hmōi ergo &c. Ponit insuper phūs quatuor gradus vite uidelicet vegetatiuū. sensitiuū. motiuū. & intellectuū. Et dicūt ideo gradus quia sicut in gradib⁹ realibus sit ascendus ab inferiorib⁹ ad superiores it; in gradib⁹ uite sit ab infimo ascensus ad supremū. Secūda similitudo qā sicut in gradibus realib⁹ nō deuenit ad supremū siue medio ita in gradibus uite nō deuenit ad supremū uidelicet intellectu siue sensitiuū & motiuū. Et sicut supremus gradus p̄supponit inferiores ita superior grad⁹ uite inferiores p̄supponit & virtualiter includit.

Queritur Verū secunda diffinitio dicendo ania est principiū quo primo uiuimus sentimus. mouemur & intelligimus sit bene discussa. Rñdet q̄ sic quia cōuenit oibus aniaibus si intelligat distictiue mutando primā personā in terciā dicendo. Anima uegetatiua est principiū quo aliquid uiuit primū. Ania sensitiua est principiū quo sentit & mouet aliquid primū &c. Sed si exponeret copulatiue tūc solū anie hñtis attri bueret. Ista igit diffinitio que ē formalis demonstrat alia que ē materialis tali ratiocinatiōe. Omē principiū q̄ uiuimus sentimus mouemur & intelligimus ē actus prim⁹ corporis organici &c. Sed ania est hmōi igit &c. inserit igitur ex dictis q̄ anima triplīcem habeat diffinitio nem: prima que est demonstratiōis cōclusio est hec. Anima est actus primus corpora

SECVNDVS

organici phisici vitā habētis in potēcia. Secūda que ē demonstratiōis principiū ē hec. Ania ē principiū quo uiuimus sentimus mouemur & intelligimus primū. Tercia que cōplectit ex his simul uocat tota demonstratiō positiōe differēs & ē illa aia est actus prim⁹ corporis organici &c. quo uiuimus sentimus mouemur & intelligimus prius. **Arguit** Si ista diffinitio cōueniret hñi copulatiue sequeretur q̄ in hoīe nō esset vna aia eo q̄ est alia aia qua sentimus & alia qua intelligimus. Solutio licet sint diuerse secundū uirtutē nō tñ scdm subām sicut em̄ tiganū virtualiter cōtineret in tetragono ita uegetatiuū & sensitiuū in intellectu uirtually cōtinet. Præterea ania intellectiua cū sit ceteris p̄stancior oēs uirtutes in se continet que inferiores anie cōtinent & adhuc plures uidelicet uelle & cōtemplari. **Replicatur** Illa nō est una ania quā una alterā p̄cedit gñatione & tpe sed aia uegetatiua & sensitiua intellectuā p̄cedūt gñatiōe & tpe igit nō sūt una ania. Maior patet. Quia illa q̄ differūt tpe & gñatiōe eadē esse nō possūt scdm subām. Nā sicut illa sunt eadē que eadē gñatiōe gñant ita illa erunt diuerse que diuersis gñatiōib⁹ gñant. iiii. metha. Minor pbat quia prius gñat ania uegetatiua q̄ sensitiua. xvi. li: de aialib⁹ ubi habet q̄ embryo pri⁹ uiuit uita plāre postea aialis ultimo uita hñtis. Solutio quis ania uegetatiua p̄cedat sensitiuā tñ adueniente sensitiua uegetatiua abiicit & cedit similiter adueniente intellectu sensitiua abiicit sed saluāt uirtutes eaz in nobiliori forma.

Querit Quomō una diffinitio quadrati demonstrat alterā p respōsiōe due diffinitiones quadrati sūt p̄mittēde. Prima quadratū est figura equilatralis eq̄lis q̄drangulo altera pte longiori. Secūda diffinitio. Quadratū siue tetragonismū ē medie rei inuētio id est inuētio p̄portiōis quātitatū ex qb⁹ fit quadratū. & quadrāgulū altera pte longiorē & illa dicit cām quare eis talis passio inest q̄ sit equale quadrāgulo altera pte longiori. Verbi grā detur quadratū oīm lateꝝ equaliū hñs quātitatē quatuor pedū in quolibet latere. Et quadrāgulus altera pte longior hñs in longitudine sex pedes & in alio latere duos pedes. tūc mediū inter duo & sex erūt quatuor eo q̄ equaliter distat a duob⁹ & sex. Nā quatuor uincit duo in duob⁹ & uincit a senario in duobus & sic inuentio medii inter duo & sex est causa eq̄litas quadrati equaliū lateꝝ & quadrāguli altera pte longioris. qā si quaternarius ducat in seipm tūc cōstituit nūerus quadrat⁹ siue superficies quadrata rectangula. Et in p̄portione hemiolei xvi. xii. ix. si ducat mediū in seipm faciēdo quadratū & extremi in se inuicē facient quadratū altera pte longior qd tali ratiocinatiōe cōdemonstratur. Omis figura cōsurgens a media p̄portiōe ducta in se ipam que tñ uincit terciā m quātū uincit a prima est equalis ei que fit ex ductu prime p̄portiōis in terciā. Sed tetragonismū est hmōi ergo est equalis quadrangulo altera pte longiori qui fit ex ductu prime in terciā. igit mediū continue p̄portiōis dicit causam equalitatis quadrati altera parte longioris.

Quapropter & vniuerse plante uident uiuere: quippe cū uideant in se ipsis vim habere talem. atq; principiū quo ad cōtrarietate loca tam in

LIBER

crementa q̄ decrementa suscipiūt Non em̄ sursum quidā accrescunt : deorsum aut̄ nō accrescunt Sed ad vtrāq; similiter dr̄nam & om̄i ex pre semp; nutriunt. & eousq; viuunt. quousq; possunt alimentū accipere. Atq; hęc quidē vis a ceteris seiūgi separeq; potest cetera aut̄ i ip̄is mortalibus ab ista nequeant separe. quod quidē in ip̄is perspicit̄ plantis. Nulla em̄ prorsus in ip̄is ut patet alia preter hanc anīe potencia atq; officiū inest. Viuere igit̄ ob hoc principiū uiuentibus cōpetit. Animal aut̄ est ob sensum primo. Nam & ea que nō cientur motu nec mutant locū: sensum aut̄ habēt nō solū uiuere dicimus. sed etiā anīalia nuncupare solemus. At uero ex sensibus tactus primo cūctis aīalib⁹ inest atq; ut uegetatiuū a tactu sensuq; om̄i: sic a ceteris tactus separe sensib⁹ potest. Eā aut̄ partē anīe uegetatiuā dicimus esse. cuius & plante participes sunt. anīalia uero cuncta ip̄am uim habere sciēdi tactu uidēt. Atq; quā ob cām istorū utrūq; fit: postea dicemus & explanabimus. Nūc eousq; tm̄ dicat: anīam inquā principiū esse eorū que dicta sūt. & his esse diffinitā uegetatiuo sensatiuo intellectuuo etiā motu.

Hic probat anīam esse principium uiuendi secundū oēs gradus uite Et primo de anīa uegetatiua. deinde cōcludit de om̄ibus dicens anīa est principium uiuendi in plantis in quibus solū est anīa uegetatiua quia opatiōes que sūt in plantis ut crescere & decrescere sūt ab aliquo principio sed nō a natura ergo sūt ab anīa Mior patet quia natura nō mouet ad cōtraria cū ad unū tm̄ sit determinata sed alimētū in uegetabilib⁹ mouet ad cōtraria loca uidelicet sursum & deorsum ergo ille opatiōes nō sūt a natura Præterea plante eousq; viuunt quousq; possunt alimentū accipere. Plane illud est uiuendi principium ab aliis secretū qd̄ est sepabile ab aliis. sed uegetatiuū est hm̄i igit̄: quis cetera ab isto nequeat separe in ip̄is mortalibus igit̄ planta ab inanimatis uita secernit̄ anīa a nō anīalibus sensu. homo ab anīalib⁹ intellectu seiūgit. ¶ Deinde pbat anīam esse principium uite in aīalib⁹ q̄a aīalia hñt uitā sed nō ppter anīam uegetatiuā tm̄ sicut plāte ergo ppter aīam sensitiuā: pre rea illud ē grad⁹ uite quod est ab aliis sepabile sed sensitiuū ē hm̄i: q̄a aīalia affixa petris hñt sensū & tm̄ scdm locū moueri nequeat ergo sensitiuū a motiua sepabile est & hm̄i anīalia solo tactu vim sciēdi uidēt habere q̄a sicut uegetatiuū pōt separe ab oib⁹ potēciis sensitiuis ita & tactus ab aliis sensibus sicut postea dicet: Igit̄ cōcludit quatuor esse gradus uite quorū anīa oīm est principium.

Vegetatiuū quo plante ab in animatis secernuntur

Quatuor sūt gra Sensitiuū quo anīalia ab aliis segregāt.

duo uite scilicet Motiū secundū locū quo aīalia pfecta ab imperfectis distinguūt.

Intellectiū quo homines a ceteris anīalibus seiungunt.

Querendū aut̄ est vtrū horū unūqdq; sit anīa an aīa pars. & si pars utrū hoc pacto ut sit sepabile ratiōe solū an etiā loco Atq; de nōnullis qd̄ istorū videre discernereq; facile possumus. nōnullā aut̄ dubitationē habent Nā ut plante nonnullæ diuise seiūcteq; uidēt uiuere ppter ea qd̄ anīa que est in istis actu quidē in unaqua; planta ē una. potēcia uero plures. sic & circa alias uidemus anīe dr̄ntias fieri: cū incidunt anīantium ea que insecta uocamus utraq; nāq; partium & sensum habet & motu loco ciētur Quod si sensum habet: ubi nāq; est sensus: ibi dolor etiā existit atq; uolūtas. atq; ibi sūt hec. ibi necessario cupiditas etiā inest.

SECVNDVS

De intellectuua uero contēplatiuaq; potēcia nōdū quicq; ē manifestum sed uidet̄ hoc aīe gñs esse diuersum idq; solū perinde atq; perpetuū ex eo qd̄ seiūgi separeq; pōt Ceteras aut̄ anīe partes sepabiles quidā non esse ut quidā asseruerūt ex his que diximus patet: Ratiōe uero d fferre nō obscurū esse uidet̄. Sensitiui nāq; ratio diuersa est a rōne principii opinandi. si quidā diuersa sunt sentire ac opinari & unūqdq; dictorum similiter. At uero quibusdā anīantiū cuncte partes ut patent insunt quibusdā nōnullæ. sunt & qbus una tm̄ inesse uidet̄ atq; idipm̄ differe tiā aīantiū facit. Quā aut̄ ob causam ita sit postea pscrutabimur Eadē & circa sensus fieri sane uidemus: quedā em̄ oēs quedā aliquos: quedā unū dūtaxat habere uidēt: tactū inquā ip̄m. que qdā est om̄i maxie necessarius.

Hic phūs mouet duas quæstiones quas prima est hec. Vtrū quodlibet uiuēdi principium sit anīa aut pars anīe. Secunda quæstio Si sint partes anīe utrū sint sepabiles loco i. subiecto an solū ratiōe. i. diffinitione Dicens q̄ de quibusdā p̄tib⁹ anīe facile est discernere: an sint sepabiles loco & subiecto ut patet in aīalibus pfectis in quib⁹ quedā potēcie distinguunt̄ loco & subiecto quia uisus habet aliud subiectū q̄ auditus Sed in nōnullis est difficile discernere & dubitationē habet precipue in plantis. & anīalibus enconis siue insectis sicut sunt anguille & serpētes. Similiter de appetitu sensu & intellectu in hōib⁹ In plantis em̄ frutices a toto abscissi uiuūt & pfecte adulescere possunt qd̄ anīalibus denegatū est: Huius discriminis causa est quia oēs potēcie que suapte natura insunt plantis sunt in uniuerso corpe equaliter fuse & extense: Præterea hee tres potēcie. alitrix. auctrix & genitrix in surculis abscissis eque atq; in tota arbore cōperiunt̄ quo sit ut neq; tot organis egeat sicut anīalia igit̄ partes in illis toti similes easdē agendi functiones adipiscūt Ergo sequit̄ q̄ in tota planta est una dūtaxat actu anīa sed plures potēcie: q̄b⁹ expimur anīam esse in toto corpore totā & in qualibet eius parte. ¶ Insuper idē probat de anīalibus incisis quorū partes abiuncte & disperse uiuūt & hñt sensum eo q̄ si pun gant retrahant se: Præterea cū ad sensum sequat̄ tristitia & delectatio ergo habet̄ bñt appetitū quia appetitus est inclinatio ad bonū Etia ille partes abscisse habent motū locale ut sensu expimur. igitur in uno subiecto sunt sensitiuū & motiuum. Tercio ostendit̄ q̄ difficile & discernere an intellectus & sensus differant loco & subiecto quia de his nōdū manifestū est cū intellectus sit aliud genus potēcie: ergo uidet̄ penitus a sensu abiunctus sicut perpetuū a caduco in aliis manifestū ē q̄ sint potēcie & loco & subiecto sepabiles. Soluit aliā quæstionē. An potēcie distinguant̄ rōne ibi (rōne uero) dicens q̄ potēcie eodē mō distinguūt sicut act⁹ sed actus omniū potēciarū distinguūt̄ rōne ergo potēcie rōne distinguunt̄ non obstante si nōnullæ uires eadē subiecta forciant̄.

Ultimo soluit primā quæstionē que fuit ista. An uegetatiuū sensitiuū & intellectuū sint una anīa an diuersæ. Solutio hæc tria capiunt̄ dupliciter. Vno qñ seiunctim reperiūt̄ in diuersis aīalib⁹ & sic sunt diuersæ aīe q̄a in diuersis diuersas significant formas substantiales a q̄b⁹ rerū differētie emergūt. Alio secundū q̄ in uno eodem aīali reperiūt̄ & sic significant unā aīam licet potēcia aliā & aliā.

Queritur Vtrū anīa sit in toto corpore & in qualibet eius pte tota Rñdet̄ q̄ sic quia ueritas hui⁹ cōstat auctoritate diui Thome Agnatis & beati Augustini i tercio de trinitate ea rōne nixi. Ois forā subālis corpi unita dat esse toti & cuilibet ei⁹ pti sed anīa ē hm̄i ergo dat esse toti corpi & cuilibet eius pti. Præterea impribile ubiq; est ibi totū est sed anīa scdm essentiā est impartibilis ergo est in toto corpore & in qualibet eius parte tota. Præterea unumquodq; existit in eo in quo exercet opatiōem suā sed aīa in q̄libet pte exercet opatiōem suā ergo i q̄libet pte corpi existit.

LIBER

Minor maxime claret in plantis & aliis imperfectis animalibus in quorum partibus anima tota exultat & secundum substantiam & secundum omnes eius operationes. Sed in tribus animalium perfectiorum est tota secundum essentiam sed non secundum omnes eius operationes quia quilibet habet spirituale organum ad certam operationem deputatum ut patet de visu auditu gustu &c.

Arguitur. Si anima esset in qualibet parte tota sequeretur quod in uno corpore essent infinite anime eo quod corpus diuisibile est in infinitas partes. vi. philosophorum. Item sequeretur quod unus homo esset infiniti homines quia quilibet pars habet animam rationalem: ergo quilibet pars esset homo quod est absurdum & dictum ridiculum ergo. **Solutio.** ad primum quis corpus quantum eo quod continuū sit diuisibile in partes infinitas secundum potentiam non tamen secundum actum sed tale corpus quantum non informat animam quia est actus primus quantum ad perfectionem perueniens sed informat materiam primam dispositam. Ad secundum dicitur quod anima est forma totius corporis quod primo & principaliter viuificat & informat & ex consequenti partes quas tamen non denotat forma totius quia anima non est in partibus tanquam in corpore proportionato nam ipsi anime eo quod non possunt exercere omnes operationes in una parte corporis sed in toto corpore sibi proportionato.

Arguitur. Si anima esset in qualibet parte corporis secundum essentiam ergo etiam secundum omnes eius operationes siue potentias consequentia probatur quia potentie cum sint propria accidentia anime ab ea separari nequeunt eo quod accedunt sine subiecto non habent existentiam. Preterea quicunque sunt idem realiter alteri nequit separari ab altero sed anima & potentie eius sunt idem realiter ut aiunt scolasticantes ergo unum ab altero separari nequit. **Solutio** ad primum quod argumentum concluderet si potentie anime sequerentur essentiam eius absolute. Sed quia sequuntur essentiam anime sub debita dispositione organorum sed non quilibet pars corporis est organica igitur non sequitur quod ubicunque sit anima secundum substantiam quod ibi sint omnes eius potentie. Nam omnes vires quibus anima conuincit corpori sunt utrique: cōes ex quibus facile scolastica assertio confutatur.

Arguitur Partes corporis dependent a corde. epate. & a cerebro ut inquit Auicenna igitur non dependent immediate ab anima. Ans patet quia cor est primum viuens & ultimum moriens Aristotele teste igitur cetera membra ab ipso dependent. **Solutio** Partes corporis capiunt dupliciter. Vno modo quo ad esse substantiale absolute & sic dependent ab anima. Alio modo considerantur quo ad motum & sensum & sic dependent a corde & cerebro quia ab illis duobus membris influunt motus & sensus ad singula membra per venas pulsatiles si non fuerint opilate.

Quoniam autem id quo viuimus quouē sentimus bifariam dicitur & pīnde atque id quo scimus: id etiam quo sani sumus atque valemus: quoddam enim scientiam. quoddam animam dicimus: quippe cum utroque scire dicamus: & aliud sanitatem aliud partem corporis aliquam uel totum dicimus corpus. Atque horum utrumque: tam scia quam sanitas forma quedam & species est & ratio & tanquam actus suscipientis: scia quedam scientis sanitas autem sani. Actus enim agentium in eo quod patitur atque disponit inesse videtur. Anima autem id est ut patet. quo viuimus & quo sentimus ac intelligimus primo. Ipsa perfectio ratio quedam erit & forma sed non ut materies atque subiectum. Nam cum substantia tripliciter dicatur ut diximus. quedam enim est forma. quedam materies. quedam id quod ex utrisque componitur. & materia quidam est ut patet potentia. forma autem actus Cum igitur ut diximus substantia dicitur trifariam. animalis: id sit quod ex utrisque corpore inquam & anima constat. corpus perfectio non est actus anime: sed ipsa corporis alicuius est actus. Idcirco recte admodum putatur in quibus anima neque esse sine corpore: neque corpus aliquod esse videtur: Etiam ipsa corpus quidam non est. Est autem corporis aliquid. & inest ob hoc in corpore atque in

SECVNDVS

corpore tali non in quouis sine discrimine ullo: quemadmodum veteres ad corpus ipsam accomodabant. Nihil prorsus determinantes quod nam illud & quale sit corpus ut patet. quippe cum non uideatur quoduis sine ullo discrimine quodcumque suscipere. hoc autem pacto cum ratione etiam sit sane. Actus enim vniuscuiusque in eo quod est potentia & in propria materia suapte natura fieri esseque solet. Animam igitur perfectionem quandam eius & actum & rationem esse quod potentiam habet ut homini sit. ex hisce que diximus innotescit.

Dicitur est prius animalium ab inaniato uita fecerunt & animal a non animalis sensu igitur id quo viuimus & sentimus bifidum est: eo modo quo bifidum est id quo sciri & sciētes sumus scia videlicet sic etiam anima viuimus & sentimus que tenet se ex parte forme uel scientie. Duo sunt etiam per que ualentes & sani sumus videlicet sanitas & corpus licet diuersimode quia sanitas est id quod recipitur. corpus uero id quod recipitur sanitatem item alterum est materia. alterum uero forma. Preterea quemadmodum primo per scientiam scientes sumus per quam anima sciri dicimur ita pariformiter ualentes primo per sanitatem sumus quia per illam corpore incolumes sumus. Cum igitur per animam primo viuamus & sentiamus necesse est animam primam esse uiuenti causam non subiectum aut materiam. sed ut actum quandam atque perfectionem. Cum substantia tripliciter dicitur scilicet materia que est potentia. forma que est actus. & totum compositum quod ex utroque constat Manifestum est quod corpus sine materia non erit actus anime sed contra: igitur anima non est corpus sed aliquid corporis eo quod in corpore organico residet. Preterea anima est actus corporis non cuiuscunque: (ut nonnulli censebant) sed dispositi & instructi corporis ut potestates anime in illud recepte usus suos siue operationes comode possint prestare. Actus enim agentium dicitur esse dispositi in paciente ad prebendas functiones debitas.

TRACTATVS SECVNDVS

Animantium autem quibusdam omnes insunt potentie dicte: quibusdam nonnullae sunt & quibusdam una tantum inesse uidetur atque potentias anime diximus has nutritiuum. sensitiuum. appetitiuum loco motiuum atque intellectiuum. Et plantis quidem nutritiuum duntaxat. aliis autem & id ipsum & sensitiuum Quod si sensitiuum inest & appetitiuum etiam inest. Nam appetitus cupiditas est & ira atque voluptas. Animalia uero cuncta unum ex sensibus habent. tactum inquam ipsum atque cui sensus inest. ei uoluptas etiam & dolor inest & perceptio loci cuncti atque molestia Quibus autem hec insunt. ea cupiditate etiam habent hec est enim appetitio eius quod afficit uoluptate. Alimenti preterea sensum habent. tactus enim sensus est alimentum. Nam siccis & humidis & calidis atque frigidis aluntur uiuentia cuncta. Horum autem ut patet sensus est tactus ceteris uero sensibilibus per accedens nutriunt. Nihil enim conducit ad alimentum sonus uel color & odor: sapor autem unum quidem est eorum que tactu percipiunt. at uero fames sitisue cupiditas est. sicci quidem & calidi fames. frigidi uero & humidi sitis At sapor horum quasi quoddam est condimentum uerum ea declaranda posterius sunt. Nunc eousque sit dictum animalium inquam hisce que tactum habent & appetitum inesse De imaginatione uero non patet: sed de hoc postea consideremus oportet. nonnullis insuper & loco motiuum etiam inest: & aliis raciocinatiuum ac intellectus ut hominibus & si quod sit aliud tale uel etiam prestabilius.

Ana conipfibilis gñā fensibilisq; appetit malū

LIBER

In hoc secundo tractatu phūs determinat de potenciis anie & primo de eis in gñali quomō distinguant inter se. & quō differenter se habeant ad diuersa aniata. quibusdā em̄ insunt oēs ut hominib⁹. aliis nōnulle ut brutis. quibusdā uero una em̄ inest potēcia videlicet plantis quib⁹ uegetatiuū tm̄ inest.

Potenciā gñā Vegetatiuū habet tres spēs ut nutritiū. augmētatiū & gñatiū. sunt quinq; Sensitiuū diuidit in quinq; sensus exteriores & quatuor interiores. videlicet Appetitiuū diuidit in intellectiū sensitiuū irascibile & concupiscibile Motiū secundū locū secāt in natatiū. ambulatiū & uolatiū. Intellectiū in agens & possibile siue in intellectu agentē. & possibilem subdiuiditur.

Appetitiuū & sensitiuū comitant insepabiliter & ergo faciūt unū gradū anie eo qd gradus aie est principiū uiuēdi ab aliis sepabile sed appetitiuū & sensitiuū separi nō possunt ergo faciūt unū gradū licet potestate sint differentes. Plantis tm̄ inest uegetatiuū aialibus impfectis inest etiā sensitiuū. Perfectis uero pter hec motiū & appetitiū Hominib⁹ uero pter hec intellectiū qd spēs reḡ hnt se ut numeri ix. metha. sed in numeris itur ab impfectiorib⁹ numeris ad perfectiores. ergo & in potenciis anie. Imperfectis aialib⁹ sola tangendi uis data est qui ē sensus abiectis/ simus & infimus Et quibus inest sensitiuū & appetitiuū inerit & que sensu uacāt & appetitu uacabūt Et diuidit appetitus

Irascibilis hnt quiq; passiōes tres respectu boni ut amor desiderii & delectatio siue leticia & tres respectu mali ut odiū fuga tristitia

Sensitiuū ē duplex Concupiscibilis hnt sex passiōes tres respectu boni ut amor uoluptas & delectatio siue gaudiū & tres respectu mali ut odium fuga tristitia.

Intellectiū est ipsa uoluntas.

Præterea ubiq; est sensus cibi ibi est appetitus sed in om̄ibus aialibus est sensus cibi siue alimenti ergo etiā appetitus Maior pater quia ubiq; est sensus cibi ibi ē esuries & sitis sed esuries & sitis sūt appetitus nā esuries est appetit⁹ calidi & sicci Sitis uero appetitus humidi & frigidi. Tactus ideo nuncupat sensus alimēti quia pceptit calidū frigidū humidū & siccū Sapor est horū delectamentū. Minor pbat quia om̄e aial quādiu uiuit necessario nutrit ergo om̄i aiali inerit sensus alimēti. Sonus em̄ color & odor ad alimentū nihil conducūt. De imaginatiōe & fantasia quō se habeāt ad sensū & appetitū posterius dicet Quibusdā etiā aialib⁹ pter uegetatiū sensitiuū & appetitiū inest etiā motiū secundū locū. Hominib⁹ uero pter hec inest intellectiū & si fuerit aliqua natura hoib⁹ prestancior illi etiā intellectus inerit & aliquis gradus altior sicut sunt substācie separe.

Perpicuū igit est vnā anie rōem esse pinde atq; figure. Neq; em̄ ibi figura preter triagulū est & eas que deinceps sunt collocate neq; hic aia ulla pter eas quas diximus at ut in figuris vna cōis ratio ferre pōt que cunctis quidē figuris accomodabit: nullius aut erit figure ppria ratio sic & in aialibus dictis fieri pōt. Quappter ridiculū est: & in his & in ceteris rebus cōem querere rōem que quidem nulli⁹ eorū que sunt erit ppria ratio Nec in ppria cuiq; accomodabit & indiuidua specie rōem eā omittētes diffinitionē. que cuilibet hoc pacto cōpetere accomodariq; pōt. At uero quēadmodū in figuris. sic & in aia sit nam tam in figuris q̄ in animātib⁹ in eo qd deinceps est collocatū id inest potencia qd illo est prius in quadrato nāq; triangulus & in sensitiuo uegetatiū inest ut patet. Quappter in singulis querendū est: que nā sit cuiusq; aia ut que nā sit aia plante que bestie que deniq; hoīs: quā aut ob cām

SECUNDVS

deinceps sic sese hnt cōsiderare oportet. Sensitiuū nāq; sine uegetatiuo nō est. at a sensitiuo uegetatiū in plantis sciungit. Rursus line t. ctu nullus ceterorū sensuū est at ipe tactus sine ceteris est. cōpluramq; iūt anialiū que neq; uisum neq; auditū neq; sensum hnt odoris. Et eorū rursus que sciunt qdā habēt loco motiū qdā non hnt. Extrema aut atq; minima rōem hnt & mentē. quib⁹ em̄ mortaliū inest ratio iis sunt cōtinuo & cetera cūcta at quib⁹ vnūq; illoꝝ inest hisce nō om̄ibus inest & ratio: sed qdā imaginatiōe: & vacāt qdā hac sola uiuūt. de intellectu uero cōreplatiuo alia ratio est. Que cū ita sint patet horū cuiusq; rōem aie maxime rōem ppriā esse.

Hic phūs dicit qd in pparulo habeat quēadmodū scdm sententiā Platonis nō ē dabilis aliqua cōis diffinitio figure que cōueniat ydee dūtaxat & nō picularibus figuris ita etiā nō est dabilis aliqua cōis diffinitio aie que nō picularibus aniabus accomodabit eo qd nō est figura pter hanc figurā nec aia pter has quas dixim⁹. licet inueniat aliqua cōis ratio que oibus figuris sit accomodata tm̄ nulli ut ppria eius ratio ita etiā in aialib⁹ pdictis. Quappter ridiculū est querere cōem rōem nō solū in aialib⁹ sed etiā in aliis reb⁹ que nō cōueniāt alicui in rerū natura. ingt beat⁹ Thomas Neq; cōueniēs ē querere diffinitionē scdm vnāquāq; spēm & dimittere cōem perinde igit se hnt figure & anie adinuicē qd sicut series & textura qdā in geome/ tricis figuris cernit. ita etiā gradus quasdā & ordines i virib⁹ aie cernunt Nā prius qd est in potēcia claudt semp in eo qd est in actu sicut posterior & pfectior aia siue figura priorē potēcia includit Verbi grā sicut triangulus in quadrato potēcia collocat ita uegetatiū in sensitiuo. Præterea pter diffinitionē cōem vnus cuiusq; aia scdm spēm ppria ratio querēda est primo que sit aia plante deinde q̄ bestie. deinceps q̄ hoīs sit. Habēt igit se ptes aie quodā ordine qd sensitiuū nō ē line uegetatiuo. qd in plantis a sensitiuo sciungit Et line tactu nullus alioꝝ sensuū repit cōplura em̄ sunt aialia q̄ nec uisum nec auditū neq; olfactum hnt Et motiū scdm locū nō est sine sensitiuo licet sensitiuū sine motiū repiat ut in aialib⁹ impfectis ut sunt ostree & similia petris affixa q̄ solū hnt morū dilataciōis & constrictiōis. Extrema & ultima q̄ minima sunt inter oēs ptes aie eo qd nō diuidūt in diuersa scdm spēm ut sunt ea q̄ & mentē & rōem hnt: his vnūq; alioꝝ inest quib⁹ tm̄ nō oibus extrema insunt. Quedā aialia nō solū intellectu sed etiā imaginatiōe vacāt quedā uero nō ut sunt bestie pfectiores. De intellectu speculatiuo ē lōge alia rō q̄ de imaginatiōe igit ex iis q̄ cōmemorata sūt aprū est dictā anie diffinitionē singulis aniabus ppria esse.

Queritur quare Plato nō posuit ydeas in iis q̄ se hnt quodā ordine quorū ultima ex priorib⁹ cōstituunt Rndet qd ideo qd ydee pterea ponant ut essent cause earū reḡ q̄ fierent de nouo Sed in his que se hnt quodā ordine primū est causa posterioris sicut patet in nūeris & figuris binarius est causa ternarii. Ternarius uero causa quaternarii &c. igit nō est necesse ponere cōmunē ydeā que sit causa alioꝝ.

Eccesse est aut eū qui de hisce cōsiderationē factus est: quidnā sit vnūq; iporū accipe: deniq; querere pscrutariq; de hisce q̄ se/ quūt ac comitant: qd si dicere oporteat qd vnūq; iporū sit ut quid sit intellectiū uel sensitiū uel nutritiū: antea dicēdū est qd nā sit intelligere qd sentire Nā opatiōes actiōesue potēciis viribusq; priores sunt rōe Quod sit ita sit atq; prius etiā obiecta q̄ ista cōreplari oporteat primū pfecto de illis ppter eandē cām ut de alimento de sensibili de intelligibili determinate oportet.

Cii

LIBER

Hic phis ostendit ordinē dicendū inq̄ quicūq; vult cōsiderare de his q̄ dicta sunt primo oportet accipere diffinitionē vniuscuiusq; potēcie. deinde q̄ comitat̄. i. de organis ac obiectis earundē. Et anq̄ hmōi diffinitiones potēciarū reddende sunt ut qd sit intellectus qd sensus. qd nutrit̄. prius declarandū est de actib⁹ illarū quid intelligere. & qd sentire quia actus potēciarū priores & euidēiores sint ip̄is potēciis eo qd potēcie diffiniūt p̄ actus quare necesse erit naturas potēciarū ex actib⁹ & opib⁹ investigare. sed quia singule potencie spēalia obiecta hnt̄ ideo necessariū erit ut prius de obiectis q̄ de actib⁹ aut potēciis differamus q̄ obiecta sunt nobis actibus notiora Igit̄ anq̄ docemus quid sit intelligere quid sentire scrutādū ē que res intellectu extimulēt q̄ res sensu incurrāt & quib⁹ rebus alimur.

Ordo deter- Primo determinandū est de obiectis quia obiecta notificāt actus
minadog. Secūdo de actib⁹ potēciarū q̄ actus & opatiōes diffiniūt potēcias
Tercio differēdū ē de dionib⁹ potēciarū q̄ diffiniūt p̄ act⁹ & obiecta
Vltimo de accidētib⁹ potēciarū de organis & de his q̄ sequūt̄ ea.

De Vegetatiuo

Quare de alimēto de gñationeue. primo dicendū esse uidet̄. Nutritiua naq; aia & ceteris inest & prima est & maxie cōis aie vis & potēcia qua cūcta viuētia viuūt cuius sūt opatiōes officiaue generare nutritiuaq; uti Hæc em̄ opatio maxie omniū opationū viuētib⁹ est naturalis: viuētibus inquā hūc que sūt pfecta nō mēbris capta queq; nō sine semine oriunt̄: Vnūq̄q; inquā aliud quale ip̄m est habet procreare. Aial qdē anial planta aut̄ plantā ut sint semp hoc pacto cōditionēq; subeant qd pnt̄ diuinā Id em̄ ip̄m appetūt vniuersa. gratiaq; ip̄ius oia agūt: q̄cūq; scdm naturā agūt. Duplex est aut̄ id gratia cuius cetera fiūt. atq; vnū est qd̄ alteri cui. cū igit̄ semp eī cōditionēq; diuinū subire cōtinuat̄: tiōe nequeat̄ aiantia: q̄ fieri neq; at caducorū atq; mortaliū q̄cūq; idem vnūq; nūero semp permaneat ut vnū qd̄q; pōt sic æternitatis conditio nūq; diuie p̄iceps esse. aliud qdē magis aliud aut̄ minus: pmanetq; nō ip̄m sed tale quale est ip̄m nūero qdē nō vnū. spē aut̄ vnū.

Hic phis incipit determinare de potēciis aie in spēali. Primo de vegetatiua q̄ ē cōmissiua vis aie de qua primo nascit̄ & p̄ficiat̄ uita huius tria opa sūt sc̄ alere. augere. & gñare. Secūdo de sensitiuo p̄sequit̄ ibi (determinatis aut̄) Tercio de intellectu ibi (de ante aut̄ ea pte) Vltimo de motiuo secundū locū & de appetitio Cū igit̄ vegetatiua siue nutritiua vis sit cōis oib⁹ animātib⁹ eo qd ip̄a segregat a ceteris sed cetera nō segregant̄ ab ea sed de cōib⁹ prius agendū ē igit̄ p̄cedit alias potēcias quare prius de opatiōib⁹ ei⁹ determinat̄ & primo de gñatiōe Nā ois opatio q̄ cūctis viuētib⁹ inest spectat ad potēciā vegetatiuā. sed gñatio est hmōi ergo ad potēciā vegetatiuā spectat & nihil eque nature insitū habet q̄ aliud quale ip̄m est procreare igit̄ gñare sibi equale est naturalissimū operū in oibus viuētib⁹ q̄ pfecta sūt ad excludendū pueros & nō mēbris orbara ppter enuchos & castratos & si hī defectu laborātes. & q̄ nō hnt̄ spontaneū orrū. ad excludendū ea q̄ ex putrefactiōe coalescūt ut sūt uermes vesp̄e & bruci. Preterea frutex fruticē gignit & ceru⁹ ceruū pcreat. homo hominē pcreando phennat. phennado diuise nature p̄cipes fiat cuius desiderio tenent̄ oia ut ex seminis & p̄pagatiōe prolis immortalitātē cōsequūt̄. eiusq; grā quecūq; naturaliter agūt enitunt̄. Sed intelligēdū est qd id cui⁹ grā agit dupliciter dē. Vno⁹ sicut cuius causa agit directe sint sanitatis causa agit medicus. Alio⁹ sicut quo & hoc dupliciter id finis dē cui⁹ cā agit & sic finis medicine nō tm̄ sanitas est sed homo adeptus sanitatē. Alio⁹ dē qd finis nō ē tm̄ principale intēdū sed etiā illud quo finem adipiscimur & sic finis medicine est coalescere corpus siue

reducere humores ad cōsonantiā debitā Ita pariformiter in pposito dici pōt qd ip̄m esse cuius causa agit ppetuū est. vel res hns ppetuitatē cui naturalia assimilari conant̄ gñatiōe in qua est immortalitas uel ip̄a gñatio q̄ immortalitātē cōsequimur Nisi em̄ sumis utrib⁹ natura ut se ad imaginē immortalitatis & diuinitatis cōponat plane nullū caducū idē nūero subsistere semp pōt ppter materiā corruptiōi obnoxia. quare unūq̄q; inquantū poterit mortalitati in p̄pagatiōe sobolis succurrit ut p̄culā diuinitatis carpat illud magis illud ergo parti⁹ uidet̄ attingere Cū igit̄ nullū idē in nūero ppetuo cōsistere queat ideoq; p̄rogat eū in simili scdm ip̄m ex subrogatiōe sobolis.

Queritur An gñare aliud quale ip̄m ē sit naturalissimū opm viuētib⁹ insitū Rōdet̄ qd sic quia id est naturalissimū quo cū naturalissimis entib⁹ cōicam⁹ sed gñatiōe naturalissimis entib⁹ cōicam⁹ igit̄ &c. Maior patet quia oē ens cōicat suo simili. Minor patet q̄ entia pure naturalia ut ignis gñat ignē. aqua aquā. Preterea illud ē naturalissimū ad qd natura magis inclināt sed ad opus gñatiōis natura magis inclināt ergo Minor patet q̄ ad id natura magis inclināt quo p̄ficiat̄ sed p̄ opus gñatiōis p̄ficiat̄ natura. eo qd acquirit esse diuinū & ppetuū in spetie.

Arguitur Cū gñare aliud quale ip̄m ē cōuenit̄ inaiatis ergo nō erit naturalissimū viuētib⁹. Añs patet q̄ ignis ignē & aqua aquā gignit cōsequētia tener q̄ q̄cūq; p̄suphabūdantiā dē uni soli cōuenit̄. Solutio duplex ē gñatio quedā sit a p̄cipio actiuo in trinsēco & illa ē opatio aie uegetatiue q̄ inaiatis nō cōuenit̄. Alia ē q̄ sit ab aliquo p̄cipio extrinsēco & illa i pure nālib⁹ regit̄ q̄ uirtus corporis celestis q̄ ē agēs v̄l̄e sine semie qdam pducit ex putrefactiōe & q̄nq; plurima ex uaporib⁹ ut ignē i nubibus ex exalatiōe calida. Sed in aiantib⁹ ex semie (in quo est uirtus formatiua tanq̄ agens intrinsēcū) simile gñat. igit̄ nō est par ratio de inanimatis.

Arguitur Id magis naturale censet̄ viuētib⁹ qd oibus inest sed nutrire est hmōi ergo Maior patet 3. topicorū q̄ bonū quāto cōius tāto diuin⁹ & meli⁹ Minor patet Arist. auctore Oē uiuens q̄ diu uiuit nutrit̄. gñare uero nō oib⁹ inest ut patet i Ista Solutio Licet nutritio extēsiue pluribus insit tū gñatio magis est intrinsēca opatio ad q̄ natura magis inclināt & ergo intēsiue ē naturalior nutritioni.

Arguitur Illud uidet̄ esse magis naturale quo aliqd in esse cōseruat̄ sed p̄ nutritiōe tū qd̄ libet viuēs cōseruat̄ in esse. Preterea id maxie ē naturale qd̄ necessāriū est ad cōseruationē suisplius q̄ alterius sed nutritio est hmōi q̄ p̄ eā qd̄ libet viuēs necessārio cōseruat̄ p̄ gñatiōe uero alteri. Solutio aliquod cōseruare seip̄m pōt intelligi dupliciter Vno⁹ secundū esse indiuiduale & hoc sit per nutritionē. Alio⁹ in esse specifico & sic idē cōseruat̄ seip̄m gñatione.

Replicat̄ Illud nō ē naturale p̄ qd̄ natura sua forma & robore destituit̄ sed p̄ actū gñationis natura debilitat̄ & suo robore destituit̄ igit̄ nō erit opus naturale. Maior patet q̄ natura semp appetit̄ p̄fici. 2. phisicorū Minor p̄batur de lon. & bre. vite qd̄ anialia multum coeuntia sūt breuioris uite. Solutio Duplex ē act⁹ gñatiōis. quidā est ordinatus & tēpat⁹ & iste debilitat naturā. Alius ē tēpat⁹ qd̄ nō excedit usum & facultatē nature & iste nō destituit̄ aliqd sub robore imo magis cōseruat̄.

Arguitur Illud nō ē opus nature quo laudamur & uituperamur. sed ppter gñare sibi simile laudamur & uitupamur Maior est Arist. in 2. ethicorū Minor patet de p̄sonis religiosis qui uitupant̄ ppter opus gñatiōis Solutio Licet religiosi ppter legē trāsgressā uitupentur ob tale faci⁹ eo qd castitatē p̄fessam abiecerūt Tū nō absolute ppter gñationē q̄ cū sit naturalis homini nullā culpā infligit̄ Sed ex circūstātib⁹ causis eo qd ip̄is phibita erat quare ppter trāsgressiōē uori culpabiles habēdi sunt.

Est aut̄ ania corporis cā p̄cipiūq; viuētis. Atqui cū multifariā hec dicať. ania pati mō trib⁹ determinatis mōis causa est Nā ē ea cā a qua p̄fluit Motus ē etiā ea grā cuius cetera fiūt Est insup ut forma corporis aniato & subāue atq; causā ut subām aniantiū esse nō est obscurū. Causā nāq; cūctis ut sunt formā ip̄am atq; subām esse patet At uiuere uiuentiū est esse cuius sane causa ut cōstat atq; p̄cipiū ania. Preterea actus qd̄ est potēcia ratio est ei⁹dē: at aia viuētis est corporis actus. patet etiā aiam esse causā ut id grā cuius cetera fiūt. Nā ut mēs:

LIBER

sic & natura alicuius grā facit quod qdē ipius est finis atq; tale est in ipis viuētib⁹ ania. & scdm naturā vniuersā nāq; naturalia corpa tā aīaliū q̄ etiā plātāz ipius anie sūt instrumēta: quo fit ut ipa sint aīa sine cōtrouersia grā. Duplex est aut id uti diximus. cā cui⁹ cetera fiūt atq; vnū est qd̄ alterz cui. At uero cōstat aīam id etiā esse vnde mot⁹ ad locū accomodatus emergit. verū hec vis nō vniuersis inest viuētib⁹: fit etiā p aīam & alteracio & accretio. sensus em̄ alteratio qdā esse uidet. sentitq; nihil qd̄ nō habeat aīam eadē est de accretioe decrectioneue ratio Nihil em̄ incremēta naturaliter decremētaue suscipit: qd̄ nō nutrit & nihil prorsus nutrit qd̄ nō uite p̄iceps sit.

Hic phūs ostēdit aīam esse principiū & cām corpis viuētis triplici gñe cause videlicet formalis efficiētis & finalis. primū patet qā oīs actus dans corpi esse ē cā formalis corpis sed aīa ē hmōi ergo Minor patet in textu q̄ sit causa finalis patet qā id grā cui⁹ effectū est aīal p̄terea natura dispōit materiā p̄pter formā sed qd̄ grā cui⁹ aliqd disponit ē finis ergo &c. Scd̄ a rō quicqd ē id grā cui⁹ cetera fiūt ē finis alioz sed ania ē hmōi igit Mior patet. quia oīa naturalia ordinat in aīam sicut qdā instrumēta qb⁹ viuūt aiata. nā plāte nutritū ex mixtis ergo mixta ordinat in plātas ut in finē. Et aīalia nutritū plātis & sic ordinat in aīalia Et hō nutrit anialib⁹ & sic ordinat in hominē quare hō erit finis oīm naturalīū. tūc ibi (duplex est) dicit q̄ duplex ē finis scilicet quo & grā cui⁹ siue ultimus: p qd̄ vtr̄ dicitur q̄ aīa nō est simpliciter ultim⁹ finis entiū naturalīū Sed ē finis mediāte quo hō uel entia naturalia tendūt in deū tanq̄ in ultimū finē. Q̄ ania sit efficiēs patet Quia illud ē cā efficiens qd̄ ē principiū vñ motus sed ania est hmōi Mior patet qā est principiū motus localis licet nō oīb⁹ viuētib⁹ insit hec vis tñ motus qui sit scdm augmētū & decremētū oībus inest sensus etiā uidet esse alteratio. nulla em̄ res sensu uiget q̄ caret aīa & nihil auget per naturā qd̄ nō alāt & nihil alit qd̄ cōsors uite nō sit.

Atq; hac i pte sentēcia Empedoclis ē posthabēda qui qdē hoc nō recte dixit ac addidit ideo incremēta plantas suscipe tū in radicib⁹ infra tū in ramis etiā supra qā terra deorsū suapte natura & ignis sursum idētidē pgit. Primū nāq; nō recte accipit in plātis dr̄ntias dictas infra inquā ac supra. nō em̄ eadē sūt oīm rez & vniuersi supra & infra Sed quā habet rōem in aīalib⁹ caput cā subeunt in plātis radices si instrumēta diuersa uel eadē opatiōib⁹ officiū sue dicere asserereq; oportet Deinde qd̄ est qd̄ cōtinet terrā ignēue q̄ qdē in cōtraria loca ferūt. distrahet em̄ pfecto nisi aliqd sit qd̄ ipa phibeat atq; detineat Quod si sit aliqd id pfecto aīa ipa Quo fit ut ipa sit augēdi cā nutriendiue. nō alimēta quēadmodū ille putabat Sūt aut qb⁹ ipius ignis nā cā simpliciter nutritiōis & accretiōis eē uidet ipe nāq; sol⁹ oīm corpm aut elemētōz nutriti ac augeri uidet Quap̄pter & in plātis & in aīalib⁹ putabit quispiā ignē ad ipm esse qd̄ opat. Verū nō ita ē sed cū comitet cām. est ob id ipm qd̄dāmō nō simpliciter causa sed talis ē poti⁹ ania Nā ignis qdā acretio in infinitū pgredit & eousq; fit quousq; sit cōbustibile At corz oīm q̄ natura cōstāt ē finis tā magnitudinis q̄ accretiōis & rō. Hec aut aīa sūt nō ignis & rōis poti⁹ q̄ materie.

Hic phūs cōfutat errores Empedoclis & Democriti q̄ causā augmēti & decremēti nō ante sed elemētis tribuerunt eo q̄ frutices duplici natura cōstarent p̄terea radices cum sint natura terrestres de terra alimētū lumerēt & ramī q̄ essent alterius nature videlicet ignis suapte natura sursum ab igne alimētū peterēt quoz cām & necessitatē omnē in materiā referēbāt. Quā opinio ē Aristoteles duab⁹ rōib⁹ re pbat Quia i plātis ac toto vniuerso

SECUNDVS

nō eodē pacto sursum & deorsum accipit Nā in toto vniuerso hoc dī sursum qd̄ tendit versus celū in plātis uero dī sursum qd̄ tēdit ad inferos Et quācūq; rōem habet caput in aīali / bus eandē & radices in plātis subeūt Cuius ratio est quia illa instrumēta se hñt eodē mō qb⁹ exercent eadē opa sed p radices & caput aiata eadē opa exercent ergo habebūt se cō / dē mō quo ad sitū. Secūda rō Si plante cōstarent ex cōtrariis naturis tūc mouerent in cō / traria loca & distraherent nisi aliud cōtineat ea sed illud ē aīa qd̄ ea cōtinet ergo erit causa augmētaciōis. Democritus uero dixit augmētationē ab igne puenire eo q̄ oīs nutritiō & augmētacio fieret p calorem naturā Sed oīs calor est ab igne igit ignis esset cā nutritiōis & augmētaciōis. Solutio licet ignis siue calor sit cōcausa & instrumētalis nutritiōis tñ ania est causa principalis. Preterea si augmētacio pficisceret ab igne sequeretur q̄ nullū viuens attingeret determinatā quāritatē p nutrimentū qā ignis in infinitū crescit appposito cōbustibili sed hoc ē falsū eo q̄ oīa q̄ natura cōstant habeat certū terminū magnitudinis & augmēti.

De Obiecto Vegetatiue potencie.

Cum aut eadē vis aīa sit & nutriendi & generādi. primū de alimēto determinare necesse ē: hec em̄ a ceteris potēciis hoc ope munere seiūgit. Videt itaq; cōtrariū esse cōtrario nutrimentū At nō cuilibet quoduis sed id ei quoz alterz ex altero nō solū mutuo gñat sed incremēta etiā suscipit Cōplura nāq; cōtrarioz fiūt quidā ex sese mutuo sed nō a suis oīa cōtrariis incremēta suscipiūt: ut ex egrotāte fit sanū. At uero nec illa mō eodē sibi mutuo nutrimentū sibi esse uident sed aqua qdē alimentū ē igni. ignis aut nō nutrit aquā ac simpli / cib⁹ corpib⁹ hoz alterū alimēti: alterz ei⁹ qd̄ nutrit maxie subire rōem uidet Verū em̄ is locus dubitationē hñt uidet sūt em̄ qui dicūt simile simili nutriti quēadmodū & accrescere Quibusdā aut uti diximus nō hec sentēcia sed cōtraria placet cēsentiq; nō simile simili sed cōtrariū cōtrario ali Etem fieri neq; ut inqunt a simili simile paciat. alimētū aut mutat atq; digerit: mutacionēue rez oīm in oppositū uel in mediū esse cōstat Preterea nutrimentū qdā aliqd patit ab eo qd̄ alit. hoc aut ab alimēto nō patit qd̄ quēadmodū nec a materia faber sed materies ut patet a fabro. qui qdā ex otio mutat tñ ad opandū At em̄ interest plane si nutrimentū sit id qd̄ ultimo tadē adiūgit atq; addit an nō hoc sed id qd̄ primū ingredit Quod si utrūq; qdē ē alimētū: alterz tñ est digestū: alterz indigestū: utroq; pfecto mō & cōtrario cōtrariū & simile simili uere licet nutriti Nā si ut indigestū sumat cōtrariū cōtrario alit Sin ut digestū simile simili nimis hoc pacto nutrit Quare patet illos utrosq; p̄im recte p̄ti nō recte dicere atq; sentire.

Discussis p̄missis q̄ ania sit principiū & cā opationū vegetatiue potencie Hic phūs determinat de eius obiecto. secūdo de opatiōib⁹. Tercio potēcias diffinit Dicens q̄ vegetatiua uis ab aliis alimēto & ope secernit qā uersat circa alimētū obiectiue Preterea alimētū uidet esse cōtrariū alito eo q̄ oīs mutacio fit de cōtrario in cōtrariū sed alimētū cōuertit p mutationē in subām aliti ergo &c. Solū em̄ de illis cōtrariis intelligendū est quo alterz ex altero gñat ut de his q̄ incrementa suscipiāt: Preterea cōtraria q̄ hñt alterationē ex se / inuicē nō p̄tinent ad rōem alimēti qā sanū nō fit ex egrotante. Quēdā mutuo sibi alimētū esse uident diuersis respectib⁹ sicut homo pōt esse alimentū auib⁹ & feris atq; eadē alimētū hominib⁹ sed hoc in qbusdā nō cōtingit quia aqua alit ignē sed nō cōtra. Ibi (verū em̄) mouet dubitationē. An sit e si p̄i alāt an dissimili & rōcinat ad utrāq; p̄t p̄io sit Qd̄ sit augeat p̄ sit ergo simile alit simili aīis qā p augmētationē aliqd accrescit aucto sed qd̄ alicui accrescit uidet esse sibi simile. cōsequētia tenet qā ad omnē nutritiōē seq̄ auctio:

Pro altera parte sic arguit. Ois mutacio fit inter duo cōtraria sed alimētū mutat in subām
aliti ergo alimētū & alitū erūt cōtraria Maior patet v. phisicog. Preterea ois passio fit a
suo cōtrario prio de gñatiōe eo qd simile a simili nō patit sed alimētū patit ab eo qd alit
ergo erit cōtrariū alito Nā alimētū se habet ad alitū sicut materia ad edificatōrē, sed mate
ria patit ab edificatore & nō cōtra quia is qui secat nō secat. Solutio alimētū capīt du
pliciter. Vno qd i principio cōiūgit alito an digestiōe & sic ē cōtrariū alimētū. Alio mō
accipit alimētū secūdū qd iā digestū est p calorē naturalē & sic ē simile alito.

Arguitur Substācie nihil est cōtrariū sed alimētū & alitū sunt substācie ergo. So
lutio subē capiūt dupliciter. Vno sedm esse subāle & sic ei nihil ē cōtra
ritū. Alio accipiunt scdm qualitates que eis insunt & sic sunt cōtrarie sicut patet de elemē
tis in 2. libro de gñatiōe.

Cum aut nihil nutriat quin habeat vitā: aiatū id erit pfecto corpus qd alit
ea sane rōe qua est aiatū quare & nutrimentū ad aiatū per se referit & nō per
accēs. Atqui diuersa est alimēti ratio ut nutrit & auget Nā ut ipm aiatū quātū
est quoddā auget: ut est hoc aliqd & substātia nutrit. Conseruat em subām
& est eousq; pfecto quousq; nutrit: efficit pterea gñationē ac ortū nō eius qd
aliter: sed talis quale est id qd nutrit. Iā em est ipius subā: & nihil seipm ge
nerare. sed cōseruat. Quare tale qdē anie principiū vis est talis ut id cōseruet
qd ipam habet ea nimix rōe qua ipam habet. Alimētū aut ad opandū ppa
rat uidet. quappter alimētū priuatū esse nō pōt. At uero cum hoc in officio
tria sunt hec. Necessarioq; concurrāt: id inquā qd nutrit & quo nutrit & qd
nutrit. id qdē quod nutrit est ipa aia prima: id aut qd nutrit corpus est quod
ipam aniam habet: at id quo nutrit ipm est alimētū: atq; cū sit par vniuersas
a fine appellare: finisq; huius anie fit gñatio talis quale est id qd ipam habet.
erit ania prima pfecto picipiū gñandi tale quale est id quod hāc ipam aiam
habet. Id aut quo nutrit ania duplex est. quēadmodū & id quo gubernator
gubernat: Manus inquā & clauus atq; aliud mouet atq; mouet aliud tm. Ne
cesse est aut oē nutrimentū nature sit talis: que digeri possit Ad digestiōe effi
cit calor: quappter oē animās habet calorē. Quid igit sit alimētū ipm vniuer
saliter diximus. postea uero de ipis exactius pscrutabimur.

His phūs ostendit que sit drūtia inter nutritionē augmentationē & gñationē respectu
alimēti dicens cū nihil nutriat quin sit princeps uitæ. sed oē id est aiatū ergo oē corpus qd
alit erit aiatū Preterea obiectū potencie nutritiue est alimētū potencia aiatū qa tale est
obiectū in potēcia qualis est ipa potēcia in actu Sed viūēs hūs potēcia nutritiua ē actu
aiatū ergo eius obiectū erit potēcia aiatū. Verbi grā potēcia nutritiua que est actiua fa
cit nutrimentū qd erat in potēcia actu aniatū. Tūc ibi (atqui) dicit qd alia est ratio ali
mēti qd auget & nutrit Nā auget corpus aiatū ut quātū est eo qd augere quātitatē con
ueniat & alimētū nutrit corpus aiatū inquātū est hoc aliqd & subā qa de rōe alimēti est
cōseruare subām eius qd alit in quā cōuertit alimētū que quidē cōseruatio necessaria est
ppter cōtinuā cōsumptionē humiditatis radicalis a calido naturali. ideoq; eousq; nutrit subā
quousq; durat eius uita: Preterea alimētū efficit gñationē nō ei qd alit sed alteri qd est
tale scdm spēm. quale est qd alit qa subā qd alit existit tale em nō gñat eo qd nihil gignit
seipm sed aliqd pōt agere ad sui cōseruationē ergo. Potencia nutritiua est uis aie potens
saluare suū susceptiū. i. subiectū inquātū hmōi. Alimētū uero est qd pparat opationē
hmōi potēcie inquātū nutritiū mediāte alimēto saluat suū susceptiū: pterea qd alimē
to priuāt cōseruari nequit. Nempe in nutritiōe tria sūt videlicet qd alit quo alit. & alens
primum: primū em alens est ania vegetabilis. Illud uero quod alitur est corpus habens
hanc aniam. sed illud quod alit est alimentum habens se ut inst nutrimentum illius potencie
igitur aniarum nutritiōe saluatur. augmentatione perficitur. gñatione in altero equali
ppetuat. ad procreationē em sobolis sedimētū. i. seminariū id uirus quod ex ultimo ali

SECVNDVS

mēto supfluit fomes erit. inter has opationes gñatio cū sit pfectissima & finalis &
oia a fine denotari equū sit quare illa erit diffinitio cōueniēs anie uegetabilis ut sit
gñatiua alterius similis secūdū spēm. Tunc ibi (est aut quo alit) duplex ē instru
mētū quo alit. quēadmodū gubernatiōis duplex est instrumētū. gubernator em
nauis manu & remone regit nauē. Manus est instrumētū cōiūctū cui⁹ act⁹ ē aia.
Temo uero est instrumētū mouēs nauē & motū a manu qd a principio intrinseco
mouet Sic & nutritiōis instrumētū anie cōiūctū est potēcia nutritiua separātū
uero ē calor qd mouet nutrimentū ad decoctionē

Aia uegetabilis mouet primo vim nutritiua sicut gubernator manu
Ad nutriti Vis nutritiua mouet calorē naturalē corpi uiuētū innexū sicut manus
onē celebrā clauū nauis mouet & dirigit.

dā quatuor Calor mouet alimētū quēadmodū clauus nauē mouet
cōcurrunt Alimētū mouet tm & coquit instar Nauis qd regit tm pterea primū ē
uidelicet mouens tm. vltimū uero motū tm sed intermedia mouentia & mota
respectu diuersorū.

Alitrix siue nutritrix oibus uiuētib⁹ necessaria alibilis subām sarciedo cō
seruat qd sine hac ope teneri nequit. & diuidit in attractiua retentiua.
bilis ē prin digestiua & expulsiua.

cipiū gñan Auctrix uiuentib⁹ tēperaria corpi debitā magnitudinē administrat qd
di tale qle uiridi euo adoleſcimur adepto uirilī robore. pūbit cretio manente
ipm ē i spē alitricis.

cui⁹ tres sūt Procreatix siue genitrix ad plem. edendā gignendi fomitem prebet
vires scz fetifico lenore. i. genitali excremento qd ex ultimo alimēto supfluit.

Queritur Vtrū tm tres sint potēcie anie uegetabilis Rōdet qd sic: quia tot
sūt potēcie aie uegetabilis quot mōis cōtingit uariari obiectū p
diuersos actus eius sed hoc cōtingit trib⁹ mōis ergo. Maior patet quia potencie
distinguit per act⁹ & obiecta. Minor patet quia obiectū accipit trib⁹ mōis. Vno
ut est potēcia aiatū & sic est obiectū nutritiue. Alio ut est potēcia quantū & sic ē
obiectū augmentatiuæ. Tercio ut est simile factiū & sic est obiectū gñatiue potē
cie. Secūda ratio tot sunt potēcie anie uegetabilis quot cōtingit esse opatiōes cor
poris uiuētis Sed tres sunt opatiōes corporis uiuētis ergo Minor pbat quia p nutri
tiua cōseruat esse substāciale per auctricē acquirit pfectā quātitas. per gñationem
fit procreatio prolis eiusdē spēi.

Potēcie actiue ducūt ipm obiectū ad actū ad hoc qd fiat simile po
tēciis scdm subām ut potēcia nutritiua facit nutrimentum potēcia
Duplices sunt animatū. actu animatū.
potencie

Potēcie passiue nō ducūt obiecta ad actū sed cōtra obiecta ducūt
ipās ad actū qa tale est obiectū in actu qualis est uirtus passiuā in
potēcia Verbi grā visus est talis in potēcia qualis est color in actu

Arguitur Plures sunt uires anie uegetabilis qd tres pbat quia etiā ē aliqua
uis retentiua. attractiua digestiua & expulsiua. Preterea ubiq;
sunt diuerſe opatiōes ibi erūt diuerſe potēcie. sed i his sunt diuerſe opatiōes ergo
erūt diuerſe. Solutio Duplices sunt opatiōes: quedā sunt disparate & essēcialiter
diuerſe ut sunt uidere & audire & tales distinguūt potēcias. Alie sunt adinuicem
subordinate que simul reducūt ad unā opatiōē pfectā ut recipe spēm sensibilem
& diuidicare spectāt ad eandē potēciā & tales nullā diuersitatē potēciis afferant.
sic etiam prefate opatiōes ad nutritiōē referende sunt quia si anial debeat nu
triri oportet qd primo retineat cibum secundo digerat ut cibis digestus trahat ad
pres aliti tercio requirit expulsiū supfluatū.

Replicatur Ex illa solutiōe sequeret qd potēcia augmentatiua & nutritiua essent
una potēcia sequela pbat quia actus illarū semp se mutuo cōsequūt. Solutio Non
est utrobq; par ratio de his & aliis potēciis qa retentiua & attractiua qd in nutri
tiōe reperiūt respiciūt obiectū scdm unā rōem ut alimētū est potēcia aniarū Sed
augmentatio & nutritio alimētū eodē mō nō respiciūt qa nutritio respicit alimētū
ut potēcia aiatū: augmentatio uero ut potēcia quantū ut dicebat.

LIBER

Queritur An potencie vegetabiles sint eiusdem speciei in diuersis aiatibus. Respondetur quod non quia potencie distinguuntur per obiecta sed in diuersis aiatibus obiecta sunt specie distincta. Nam in homine potencie nutritiue obiectum est alimentum potencie animae rationali aiatum. In brutis est potencie aiatum animae sensibilis. In plantis uero alimentum est potencie aiatum animae uegetatiue. Si autem dicatur de potencie augmentatiue & generatiue.

Arguitur Potencie uegetabiles in diuersis aiatibus sunt eiusdem speciei ergo conclusio falsa. Ans patet quia ubicumque est eadem operatio & obiectum idem in specie ibi est eadem potencie sed in aiatibus specie differunt. Eadem operatio & idem obiectum ergo eadem potencie in specie. Minor est philosophus in hoc libro eo quod potencie distinguantur per actus & obiecta. Minor probatur quia opus nutritiue est conseruare alimentum augmentatiue augere ipsum generatiue uero percreare: que equaliter in diuersis reperiuntur. Et idem obiectum quia diuersa aiatia plerumque eodem utuntur alimento igitur &c. Solutio licet sint eadem operationes in genere non tamen in specie quia terminantur ad diuersas formas subales. Ad secundum licet alimentum in principio possit esse eiusdem speciei tamen in fine secundum substantiam uariatur quoniam coniungitur alio.

Arguitur Potencie localiter motiue in animalibus diuersas species sunt eiusdem speciei ergo & potencie uegetabiles consequentia tenet per locum a proportionatione. Solutio licet in illis sit quidam similitudo inesse proportionis tamen in esse nature sunt omnino dissimiles ut dictum est.

Aia uegetabilis est generatiua alterius similis secundum speciem cuius tres sunt vires scilicet

Nutritio est conuersio alimentum in substantiam aliam progrediens ab anima uegetabili propter salutem indiuidui ista definitio datur per quattuor genera causarum ut patebit practici.

Augmentatio est conuersio alimentum in substantiam aliam plusquam erat deperditum ab anima facta mediante calore naturali ut ipsum uiuens debitam attingat quantitatem que est causalis sicut prima.

Generatio est productio sibi similis secundum speciem ab anima mediante semine facta propter conseruationem speciei & dat per quattuor causas quia productio dicitur causa formalis. & cum dicitur (ab anima) tangit causam efficiens (mediante semine) causa materialis (propter conseruationem speciei) causa finalis.

Notandum quod philosophus quattuor assignat digestiones. Prima inchoat in ore & perficit in stomacho in quo mutat cibum in massam cisternariam sepe dicitur purum ab impuro impurum & grossum per secessum expellit. Purum uero ad epas trahit per uenas mesentericas. Secunda digestio celebratur in epate in quo fit resolutio cibi in quattuor humores celera in celsum sellis mittit tanquam in proprium receptaculum. Melancholia ad splenem sanguis autem ad uenas dirigit. Impurum ad uellicam mittit. Purius autem quod est flegma mittit ad renes ibi impurum quod segregat in sudores ungues & crines conuertit. Purius quod quicquid dicitur ros uel cambium quicquid gluten & humiditas innotata spargit ad omnes partes corporis in quibus ut inquit Auicenna quarta celebratur digestio.

De Parte Sensitiva.

Etermiatibus autem his primum de omni sensu cōiter deinde vnoquoque dicamus sit itaque sensus cum mouetur atque patitur aliquid uti diximus.

Nam ipse sensus alteratio quedam esse uidetur inquit autem quid est & a simili simile pati quod quid est quo nam pacto fieri potest. aut non potest in vniuersalibus de actione sermonibus passionibus diximus habet autem is locus dubitatione: ambigitur non iniuria quispiam. cur & sensuum ipsorum sensus non sit et cur sine iis que sunt extra non efficiunt sensum Cum insit & ignis & terra ceteraque elementa quorum est per se sensus vel per ea que ipsi accidunt. At enim patet sensitiuum non esse actu sed potencie tamen quia propter non sit. Quodammodo combustibile non videtur ipsum per se sine eo quod ipsum urere potest ureret enim seipsum & non indigeret quo actu est ignis.

Determinatis his que pertinent ad animam uegetatiuam Hic philosophus summam de omni sensu post hac de uno quoque sigillatim dicturus est. Dicit ergo omnem sensum

SECUNDVS

esse potencie passiuam ea ratione quia quecumque alterantur passionibus suscipiunt sed sensus sunt homines ergo. Maior liquet quia alteratio non est sine passione. v. philosophus. Minor probatur quia sensus extimulatus uel concitatus incidentium rerum formis necessario alteratur. igitur sentire moueri & utrumque pati dicatur. Quidam dicunt de simile a simili pati & quod sentire esset pati pueniret eo quod omne simile ad simile cognoscatur. Quodammodo Empedocles opinabatur terra terram cognoscere & ignem ignem &c. quod uisus esset realiter ex omnibus coloribus compositus & reliqui sensus actu ex omnibus sensibilibus constarent quod hoc fieri non potest eodem modo tractat de agere & pati in libro de generatione. Preterea si sensibilia actu essent in sensibus tunc quedam in medium atteramus que sensum intellectum in dubium reuocant. Queritur ergo quid sit sensus organum sua sensoria non sentiant cum tamen illa sunt corpora constantia ex elementis & subiecta sensui. Cur inquam oculos & colores eorum non contemur cum tamen per oculos cetera uideamus. Igitur sensibilia non sunt actu in sensibus sed potencie. Quodammodo uisibile seipsum conflagrare non potest sed corripitur incendio extrinsecus accedente alioquin ad mouere ignes ad ligna non oporteret. si ipsa sibi ad inflammandum sponte sufficerent.

Arguitur Si cognoscit a simili ergo Empedocles non inchoat opinatus est ans patet quia omnis cognitio tam sensus quam intellectus sit per speciem quam assimilatur potencie. Solutio duplex est si tractado quedam est nature ut ignis igni & terra terre assimilatur & sic sibi non cognoscit simili. Alia est similitudo proportionis siue intrinsecalis secundum quam species sensibilis sensui proportionatur. Et hoc modo simile a simili cognoscit.

At uero quoniam sentire bisariam dicere consueuimus. nam & id quod potencie uidetur & audit. uidere & audire dicimus. Et si forte dormiat & id identidem quod iam opatur: dupliciter & ipse sensus profecto dicitur. quidam ut potencie. quidam ut actu similiter & ipsum sentire. & quod est potencie. & quod est actu. Primum igitur id scire oportet nos inquam quasi sit eadem pati moueri ac operari. ita nunc his uti ac dicere. Motus enim est quidam actus imperfectus: tamen ut in aliis diximus Ea uero cuncta que patiuntur atque mouentur ab actu & eo quod est actu patiuntur atque mouentur. Idcirco fit ut tamen a simili sibi tamen a dissimili res omnes patiantur ut diximus. patitur enim ea que est dissimilis at cum est passa tamen similis est ut patet.

Dicit bisariam dicimus sentire Vno dicimus uidere & audire quando habemus audituam vel visuam potestatem & non operationem ut cum dormimus. Alio dicimus sentire cum simus in operatione sic ille dicit uidere qui actu operatur per illam potencie diiudicando de colore. Sentire primo habet potencie ad sentire secundo & sensus & sentire dicuntur esse actu & potencie sed illa videntur repugnare sentire esse in actu & sentire esse quoddam pati. Respondetur philosophus quod eo modo dicimus de sentire in actu ac si diceremus pati & moueri sit quoddam agere. id est sensus actu sicut dicimus motum esse actum imperfectum preterea cuncta que patiuntur aut mouentur ab aliquo agente quod est actu patiuntur. Quare sit quod tamen a similibus quod dissimilibus passio hec perficitur. Dissimilia enim sunt in principio similia uero cum finis attingitur sicut aqua frigida in principio est dissimilis igni agenti in fine uero cum fuerit calefacta fit ei similis Ita pariformiter de sensu dicitur quod ante presentiam obiecti dissimilis est sed motus a colore similis efficit ei per speciem.

Queritur Vtrum sensus sit virtus passiva Respondetur quod sensus capit tripliciter. Vno per actum sentiendi & sic dicimus dormientes non sentire. Secundo per organum sensorio quod est proximum subiectum potencie sensitivae sicut oculus est organum uisus sicut in libro de sensu & sensato de illis determinatis & istis duobus modis sensus est actu & virtus actiua. Tercio accipit sensus per potencie de se dea specie qualitatibus & hoc modo sensus est virtus passiva eo quod recipit. Preterea quicquid mouetur ab obiecto est passiuum sed sensus est homini ergo &c.

LIBER

Arguitur Sensus est virtus prestancior anima vegetatiua sed illa est virtus actiua ergo & sensus preterea quicquid perfectiōis repit in inferioribus hoc etiā in superioribus repitur & amplius Sed anima uegetabilis est inferior sensitiua ergo &c. Solutio quis virtus actiua ipsius anime uegetalis sit perfectior absolute considerata Sed quā refertur ad potēciā visuā tunc ignobilior est quia potēcia uisualis licet sit passiuā tñ aliquo mō sit in actu per prelenciā obiecti. Etia qā spīritualior est eius operatio q̄ vis uegetatiua que omnino materialis est ideoq; perfectior censetur.

Arguitur Nihil agit ultra suū gradū perfectiōis vii. metha. sed obiectū sensibile est inaiatū ergo nō pōt agere in sensum aniatū & qd̄ consequēs ē nō erit potēcia passiuā. Preterea agens est prestancius passio ix. metha. sed obiectū cū sit inanimatū nō est prestācius potēcia ergo nō pōt agere in potēciā. Solutio ad primū veg. est nihil agit ultra gradū sue perfectionis ppria uirtute sed uirtute nobiliori cōcurrente sicut sit in sensatione ubi ad sciendū cōcurrit anima mediante sensitiua uirtute que recipiendo obiectū sensibile causar sensationē. Ad secundū uerū est omne agens inquantū hmoi est nobilior passio sic subiectū habēs per se modū agentis nobilior est potēcia inquantū hmoi. Tamē si absolute cōsideret potēcia que est aniatā pstantius censetur.

Arguitur Omne iudicatiū est actiuū sed sensus ē huiusmōi ergo Minor pater quia indicat de obiecto apprehenso. Solutio Sensus particularis nō indicat de suis obiectis per se sed quā terminat ad sensum cōmunē qui habet iterū colliganciā cū uirtute cogitatiua que est ratio pticularis & ergo omnis sensus exterior sit iudicatiuus uirtute sensuū interiorū.

Deinde distinguendū est de potēcia atq; actu: nūc em̄ de his ipsis simpliciter dicimus. Nam ex hoc pacto quippiā sciens ut si dicamus hominē esse scientē. qā homo est talis suapte natura ut sit sciēs atq; sciām habeat Est em̄ hoc pacto quippiā sciens. ut hominē eum iam dicimus esse scientē. qui geometriā atq; grāmaticā habet. Atq; horū uterq; non eodē mō potest potēcieq; subiici. Sed alter quidē ex eo qā genus ipm̄ est tale materiesue. Alter uero propterea qd̄ cū uoluerit contēplari pōt idipm̄ facere: nisi quid externū forte prohibeat impedimētūq; fiat.

At preter ipos esse hisce qui iam contēplati. & est actu pprieq; sciens hoc a. Ambo igit illi primi potēcia quidē sunt scientes ut diximus: uerū vnus indiget alteratione per disciplinā qua quidē nōnūq; esset ex habitu cōtrario disputacioneq; mutat. aliter habet quidē sensum aut grāmatica sed indiget opatione: ut ex otio tandē opatiōisq; uacuitate agat ac opet atq; hic mod⁹ potēcie diuersus est ut patet ab antea dicto. At uero neq; ipm̄ pati simplex esse uidetur: sed aliud est a cōtrario corruptio: quedā aliud est salus potius est qd̄ est potēcia ab eo qd̄ ē actu: simileq; perinde atq; potēcia sese habet ad actū. fit em̄ contēplans qd̄ scientiā habet. Quod quidē aut nō est alterari in ipm̄ em̄ sit incrementū & in actū pfectionē. aut aliud alterationis est genus. Quo circa nō recte se habet dicere ipm̄ sciens cum sit alterari sicut nec edificatorē cū edificat. Quod igit in actū ducit ex eo qd̄ est intelligens potēcia atq; sciens id nō doctrinā appellare oportet: sed aliud nomē est

SECUNDVS

equū habere. At quod ex eo qd̄ est potēcia discit accepitq; sciām ab eo quod est actu sciens atq; ab ipso docente. id aut nō est dicendū pati ac alterari aut duos alterationis esse modos fatemur oportet. Eā inquā mutacioneq; ad priuarias est dispositiōes & eā que est ad habi. us atq; naturā.

Hic phūs ostendit quomō educat potēcia ad actū. Et primo facit discrimē de duplici potēcia exemplū in mediū afferēs de intellectu. Deinde applicat ad sensū dicens.

Intellectus quq; est	In actu qui disciplinā nō scit actu solū sed etiā in actu cōsiderandi cōtemplandi; est. & hic pfecte. atq; nauiter scire intelligit.
	Vno⁹ in potēcia remota sicut sciū dicimus hominē ydeotā
	In potēcia eo qd̄ naturā sciētie capax est & disciplinabilis.
	& hoc dupliciter. Alio⁹ qui est in potēcia ppinqua sicut eū qui disciplinā illā didicit habetq; & ad libitū per eam speculari potest sed actu non utitur.

Sed hoc interest qā sciens dī qui nondū didicit sed scia caret quā si assequi uult necesse est qd̄ de cōtrario habitu hoc est de ignorantia ad sciām sese conferat & sic per alterationem reducitur de potēcia ad actū. Alter ergo est in potēcia propinqua qui sciām habet ut Arithmetica sed ab usu & exercitio abstinere sed cū se ad opam & considerationē reuocat nihil amittit sed sciām quā intus possidet foras ad usum promit & sic speculatio si scientiā pericit: quāobrem imutatio hec alteratio censenda nō est. cū omnis alteratio priorē qualitātē excuciat. at hic nihil pter merū ocū excutit imo incrementū potius priorī qualitātē & honestamentū adiungit. Tunc ibi (At uero) dicit qd̄ passio bifaria dī. quedā est corruptiua q̄ sit a contrario agente sicut aqua ab igne dī pati qū calefit. Alia perfectiua que importat quandā receptionē qua aliquid migrat de potēcia ad actū & talis dī passio improprie dicta imo potius perfectio & ista passio siue potēcia nō est a cōtrario agente & hoc mō intellectus recipiendo obiectū uel sciām dicit pati. Preterea dicit phūs id qd̄ exit de potēcia ppinqua ad actū non alterari ob hanc cām quia quicquid perficit nō alterat sed sciens utens actu disciplina pficitur speculando ergo nō alterat. Maiorē manifestat exēplo tali is ridendus uidetur qui hominē sapientia aut prudentia pditum cū sapiat aut consiliet alterari affirmauerit. Similiter qui fabrū excussorem & reliquos opifices quom aliquid sue artis molitur affici alterariq; dixerit. Preterea qui dudū didicit & habitū intra se possidet per usum & exercitiū actuale nō cōsequitur nouā formā sed habitū perficit. Sed q ru/dis est recens adiscit sciām a didasculo suscipit nō tñ intellectus pprie alterat recipiendo sciām igit phūs distinguit alterationē. Nā quedā est perfectiua siue improprie dicta q̄ gerit similitudinē alterationis quia est de cōtrario in cōtrariū & sic intellectus alterat recipiendo sciām. Alia est pprie dicta q̄ remouet alteratū a suā naturali dispositiōe & pfectione ut si quis moueat de cōalescentia in egritudinem.

Hec cū ita sint. prima qdē mutatio sensitiui ab eo quod gnari sit. cū autem ortū & generatū est habet iā sensum perinde atq; sciām. & sentire actu simile est contēplari. Dm̄tia tñ est. an ea que actu sensum efficiūt extra sunt ipm̄ in quā uisibile & audibile & sensibiliū cetera. Cuius causa hoc est actu nāq; sensus singulariū est. hec aut ipa ania quodāmō sunt. Quapropter quidē cū qspia uoluerit in ipo ē sitū. Sentire aut non collocat in ipo. Necesse ē em̄ sensibile ipm̄ adesse: pari mō res sese hnt & in scientiis sensibiliū. & ob eandem utiq; causari qā sensibilia singularia sūt & extra sicut dixim⁹. Sed ut de his exacti⁹ dilucidius dicamus. dabit nobis rursus occasio. Nunc id sit nobis determinatū. cū simplex inquā non sit id qd̄ dicit esse potēcia. sed aliud qdem sit ut puer. quē militare posse dicere licet. Aliud aut ut hisce qui iam etate militariq; arte actus euasit ad militandū sensitiuū similiter se habere. atq; cū ipox dmtia noie carcat Determinatū aut sit ipa esse diuersa. & quo pacto diuersa

LIBER

sunt. necesse est ipso pati ac alterari tanquam propriis nobis uti. Ipse autem sensitivus potencia tale est: quale iam ipse sensibilis est actu sicut diximus. patet igitur cum est non simile. At passum euasit simile & est tale quale est illud.

Dicitur quia sicut intellectus a percipiente ducit ad sciendum de potencia remota ita pariformiter aliquid ducit de potencia sciendi remota ad actum a generante ut ovum siue semen generativale in prima mutatione vim sciendi potencia sortitur. simul ac factum animalia compositum est sensus. Et sicut aliquis de potencia propinqua intelligendi exit ad actum sine alteratione. ita similiter homo sensum per se sentire potest sine alteratione. Sed id inter sensum & intellectum interest quia sensus in actu exire nequit quoniam lubet eo quod ad sciendum extrinsecis rebus opus est quod processu exitus revoceat in opere visibili, auditibili, olfactibili, gustabili, tactibili. At intellectus sciens thesaurus intus habet. quas cum commentari condidit intellectualem & quod voluerit per arbitrium tanquam e sinu facile proferat igitur intelligere cogitareque possumus quoniam volumus. Sentire vero cum volumus in nostra potestate non est. Eadem ratione opifices qui exteriori materia requiruntur continuo ad libitum arte exercere non possunt provide illos artifices sensibilibus appellamus: quia circa sensibilia & singularia versantur de his lacius dicemus in tercio huius. Tunc ibi (nunc id sit nobis). Dicitur quod determinatum est prius quod potencia multipliciter dicitur sed aliter accipit cum puer militarem aut imperatorem potencia esse dicimus. & alio cum qui erat copulerit miliciam exercendi ac magistratus gerendi potencia habere dicimus sic etiam aliquid duplicem habere potencia sciendi asserimus. Vno quoniam est in potencia sciendi quo ad actum primum. Secundo quo ad actum secundum quoniam est in sensibile mouet sensum tunc sensus sit in actu secundo quia sensus est talis potencia quale est sensibile actu sicut dictum est de alimento quod in principio dissimile est. in fine vero simile. Præterea omne agens est tale actu quale est passum in potencia.

At enim de unoquoque sensu deinceps a sensibilibus cuiusque perficientes dicamus oportet atque prius ipsa sensibilia distinguenda esse videntur. Sensibile atque trifarium dicitur. Sensibili enim quedam per se: quedam per accidens sciuntur. Et illorum rursum alia sunt vniuscuiusque propria sensus. alia communia cunctis. Atque proprium id sensibile dico quod alio sensu sentiri non potest & circa quod error fieri nequit. ut calor respectu visus. & sonus auditus: & sapor gustus. Tactus autem plures differentias habet quidam iudicat tamen de illis ut ceterorum sensuum quisque de suo sensibili & non decipit. Visus enim non errat esse colore: aut auditus esse sonum sed quid sit id quod est infectum colore vel ubi huiuscemodi igitur sensibilia dicunt vniuscuiusque propria sensus. Communia vero sunt hec: motus. quies. numerus. figura. etiam magnitudo. talia namque nullius sunt propria sensus sed omnibus communia sunt. etenim tactu motus quidam sensibilis est atque visu. Per accidens autem sensibile dicitur ut si album oliarii filius sit: per accidens enim hoc sentit quia albo quod sentit: id accidit. Quia propter & nihil ipse sensus ad hominem sensibilibus patitur: ut talia sunt Eorum autem que per se sciuntur illa sunt propria sensibilia: quod propria sunt. & ad quod subiecta vniuscuiusque sensus sunt apta.

Antequam plures de sensibus sigillatim aggrediar prius sensibilia distinguit dicens.

Per se dicuntur quod ex sua natura immutatur sensum & sunt duplicia

Duplicia sunt sensibilia videlicet

Propria que a ceteris sensibus dignosci non possunt & circa que nec temeritas nec hallucinatio sensui cadit. si natura integre & incorrupte iudicat nec causa sit que positura obstat. Nec loci intercapedo aut recessus officiat: falli enim aspectus nequit circa rem visibilem si mundus & probus est oculus. Et si serenum sit. si interstitio iusto colores abscesserint. Tactus autem plures differentias habet quia tangimus glabra: aspera. mollia dura. graua. leuia. calida. frigida. humida. sicca quis illa videntur esse plura tamen una ratione se habet ad omnia sicut alii sensus ad sua sensibilia.

SECUNDVS

Comunia que a pluribus sensibus dignoscuntur ut sunt motus. quies. figura. numerus & magnitudo inter que motus quies & numerus ab omnibus sensibus promiscue percipiuntur. Sed magnitudo & figura visui & tactui precipua sunt & communia.

Per accidens dicuntur quod ex sua natura non immutatur sensum nec sentiri possunt per se nec per propria seipsum sed per accidens. eo quod cognoscuntur a sensibus accidit & continentur in his que per se sub sensu cadunt sicut sunt substantie singulares. ut Diaris filius diures enim non cognoscitur nisi sub ratione coloris. Nihil enim patitur sensus ab his quod ex accidente sentimus. ea vero que per se commouent ac percipiunt sensus ei passionem insigunt.

De sensu Visus.

Visus igitur visus est perceptivus id est visibile. Visibile vero est color: & id quod ordo. quod explicare ac dicere licet. Noie autem caret atque idipsum maxime patebit cum ulterius procedemus. Visibile igitur est color: hic autem est id quod est in eo quod per se visibile est per se vero non ratione sed quia in se communi habet ut sit visibile. Color atque omnis motivus est quod est perspicuum actu & id est ipsius natura. Quia propter non est visibile absque luce sed omnis vniuscuiusque color in lumine sane videtur. Quobrem quod non sit ipse lumen prius dicere declarareque oportet. Est igitur aliqua perspicuum. Perspicuum autem id dico. quod quidem visibile non est aut ut simpliciter uicea per se sed palienum colore visibile. Atque res talis est aer & aqua & solidorum coplura ut vitrum & glacies & hominum corpora. non enim aqua vel aer ut est aqua vel aer perspicuum est. sed quia natura eadem inest in his utrisque & in perpetuo supero corpore.

Tunc plures de quolibet sensu membratim determinat & primo ordinem de visu & eius obiecto dicens illud sensibile cuius visus est perceptivus dicitur visibile & id duplex est nam quoddam nomen simplex habet impositum quod dicitur color. Aliud est quod noie caret sed ordine explicat ut sunt lucibilia quod de die videri non possunt tamen resurgunt in tenebris ut sunt fungi. squame piscium oculi luporum. ac prearidi caudices. ac lignum putridum. Plane color per se visibilis est quarto modo ratione differunt. Nam visibile obnoxium visui est ad quod refertur. color vero in promiscua & absoluta res est licet visui abiuncto visibile non consistit nisi potencia. At color etiam nunquam visus semper est color. Unde color est actus perspicui qui cum sine inuento luminis videri non possit: necessarium erit ut prius de lumine differamus sed quia aliquid prius est perspicuum quod actu luminosum. De ratione perspicui primo loco commentemur. Illud enim perspicuum dicitur quod visibile est non per se sed per alienum colore ut sunt aer aqua. cristallus. vitrum & precipue celum quod inter omnia perspicua primatum obtinet quis nullum illos secundum propria subiectam perspicuum sit sed propter naturam siue proprietatem quadam communem in eis reperiatur. Et ergo perspicua efficiunt visibilia non de suo colore sed alieno alioquin si essent colorata transpirari non possent quia tunc maxime perspicua sunt quoniam nullo colore sunt offensa. nec veros colores recipiunt & sunt actu perspicua luminis presentia ubi vero potencia lumen est ibi tenebre sunt quia nihil aliud est tenebrosum quam quod potentia sit perspicuum.

Queritur Vtrum in potentiis apprehensivis anime sit aliquis ordo. Respondetur quod sic quia quoniam plura perficiuntur naturaliter ab uno fonte principio ab illo quodam ordine progrediuntur ut habet z. metha. & viii. phisicorum. sed potencie anime sunt hominum ergo quodam ordine ab anima procedunt. Præterea triplex ordo in potencie reperitur. Primus ordo est generationis & sic vegetative potencie & tactus que sunt fundamenta aliarum virtutum primatum obtinent. Alius est ordo perfectionis & sic potencie intellective sunt priores potencie sensitivis. Tercius est ordo subiectorum aut situs & sic ista potencia est prestancior quod residet in altiori loco corporis & sic visus est ceteris prestancior deinde auditus &c. Præterea visus tamen ratione obiecti tamen organi tamen operatio inter reliquos sensus principem locum sortitur.

Arguitur Quod sunt eiusdem generis inter ea non est ordo sed potencie anime sunt eiusdem generis ergo: Maior patet quia species equabiliter se habent ad genus

Dii

LIBER

teste Porphyrio. Solutio. Species alicuius generis dupliciter compantur. Vno^o ad genus sic sunt coequae & dispare nullū ordine habentes. Alio^o comperant inter se & sic inter eas est ordo quia hoc mō penes dīrīas earundē meciunt quib⁹ diuersos gradus pfectio nis forciuntur.

Queritur Quid sit ppiū incidens siue (ut solito uocabulo utar) obiectū uisui. Rndet q color & hic bifariā accipit. Vno^o pprie ut est qualitas ex pmi x tione quatuor qualitatū primarū videlicet ex lumine ignis. pspicuo aeris & aque. & opaco terre coelestetara & hoc mō nō est obiectū uisui. q̄uis per ppriam spēm uisum imuret tñ nō adequatiōe mutua. Alio^o accipit color generaliter inquātū extendit se etiā ad lumen quēadmodū Aristoteles primo de sensu & sensato colorē accipit dicēs oīa corpa quodā colore participare & hoc mō color est adequatū uisui obiectū sub cuius ambitu oīa ea q̄ collucēt noctibus & resurgēt in tenebris clauduntur.

Arguitur Nullū vlc pcpitur sensu sed color est hmōi ergo nō pcpitur sensu & qd cōsequens est nō pōt esse obiectū uisui. Solutio quis illud quo pceptibi lis est color sit vte tñ iste qui actū pcpitur est singularis. pterea licet color ī cōi nō sit actū uisibilis tñ aptitudine inquātū repitur in singularibus.

Arguitur Vnius sensus est tñ una contrarietas sed obiectū uisus habet uarias con trarietates videlicet album & nigrum. lucem & tenebram. Solutio. iste contrarietates sunt adinūcē reducibiles. nā tenebra ad nigrū. lux uera ad albū eo q color albus multū habet de luce nigrū uero pag.

De Lumine.

Lumen aut actus est huiusce pspicui ea nimirū ratiōe qua pspicuū est. At id est potencia in quo nūc id ipm inest nunc tenebre: atq; lumē quasi pspicui color est. cū semper pspicuū actū ab igne uel ab huiuscemōi corpe: quale ē ipm superū corpus. nā huic inest aliquid unū & idem. Quid igit est pspicuū diximus. & quid etiam lumen. nam neq; ignis est. neq; omnino corpus. neq; corporis est ullius defluxus. esset omī quoddā hoc quoq; pacto pfecto cor pus. sed est ignis uel huiuscemōi cuiusdam in pspicuo p̄sentia corporis. fieri nāq; nō pōt ut in eodē sint duo corpa simul. Videt aut tenebris cōtrariū esse lumen at tenebre priuatio sunt talis habitus. atq; ignis uel corporis talis absen tia. a pspicuo: quare patet huiusce p̄sentia esse lumen. Atq; nō recte dixit Em pedocles & si quis itidē censuit. lumen ferri atq; extendi tandē inter terram & cōtinēs. nosq; idipm latere. Hoc em̄ & rōis metas egrediū. & ē pterea nimirū que apparent in puo nanq; spatio motus fortasse lateret. sed ab ortu solis ad occasū tanti corporis motū latere. magna nimirū pfecto est postulatio. At qui coloris quidē id est susceptiuū qd colore uacat. soni aut id qd sono Vacat aut colore pspicuū ipm & inuisibile uel id qd uix tādē uidetur: quale id esse uiderur quod tenebris est affectū atq; tale est ipsum ut patet pspicuū attamē nō cū est pspicuū actū sed cum potencia eadem em̄ natura mō est. tenebre mō lumen.

Hic agitur de lumine & de eius natura. Dicēs Lumen est actus & pfectio pspicui qua pspicuū est & nō in eo q aqua aut aer est. Alia em̄ prestancior aque & aeris pfectio est. At lumen est color quoddāmō pspicui quia non pprie aerem colorat. ut candor niuem sed eum uisibilem facit sicut color corpora. Lumen non est ignis nec sol nec corpus nec corporis defluxus: ut Democritus putabat. quia sic aliud nihil esset lumen q̄ p̄sentia ignis aut aliqd hmōi corporis in diaphono. quare penetraret corpus Et sic duo corpora eundem locū occuparent qd irrationabile est Etia sequeret q aer accessione luminis corpulērior

SECUNDVS

& plenior euaderet q cū in tenebris est cuius contrariū cernitur. Præterea cum tenebre nihil aliud sint q siderū absentia in corpe pspicuo. igit lumē nihil aliud esse possit q illorum p̄sentia. Postremo si lumen esset corpus cunctatiōe aliqua necessario moueret sed cōtrariū uidemus q mouet in instanti ergo non est cor pus. Ad hanc rōnem Empedocles rñdit q lumen nō subito moueretur sed suc cessiue quia lumē solis prius ad ptes terre ortui ppiores pueniret anq̄ splendor p vnīuersum spargere sed id pernecitate motus sensu pspici nō posse. sed res tota ficticia est cui tum ratio. tū expimenta reclamant. Præterea si intercapedo mo dica. aut lumen exiguum esset possit latere sensum sed non rationem At nūc ab oriente in occidens tam īmensio itinere & tā uasti corporis morum sensu deprehēdi nō posse est difficile creditu. Tunc ibi (At qui coloris) dicit q: pspicuū est susce ptiū coloris. eoq color est motiuus pspicui Nā sicut se habet aer ad sonū ita per spicuū ad colorē sed aer expers soni est susceptiuus soni ergo pspicuū expers co loris est susceptiuus eiusdem. Minor pater quia omē suscipies debet esse denu darū a natura suscepti. Quāobrem aer colore uacat sed cū lumen aeri ingruit eo q actus pspicuius sit tunc lumen pro colore aeri inest & quoddāmō uisibilis est & causa quare cetera uideant Sed cū aer potencia uisibilis ē tūc tenebre uicē coloris supplēt & inuisibiles nobis sunt & culpam habent ne alia cōrueri possumus igit siue luminosū siue tenebrosū corpus pspicuū sit eadē semp subiecta natura est sicut idem est subiectū cū quis uidet & postea caprus oculis cecurrit.

At uero nō vnīuersa uisibilia in lumine sunt uisibilia sed solū vnīuscu iusq; proprius color Nōnulla namq; in lumine quidem nō uidentur. tenebris aut efficiūt sensum. ut ea que noctu apparēt ignea atq; splen dent Hec aut nomine carent vno ut fungus: cornu: piscium capita & squame & oculi. sed nullius horū pprius color uidet. atq; quā ob cām hec uisibilia sunt alia ratio est.

Hic determinat de quibusdā uisibilibus innominatis dicens nō omīa uisibilia spectantur lumine quia sunt nōnullae que nō ad lucē sed in tenebris mouent uisū ut sunt noctu lucentia que noīe carent ut sunt squame pisciū. fungi. oculi luporū &c. que nō proprio colore uidentur sed solū lux illorum que est efficacior ad mo uendū dyaphonū q color de quibus in libro de sensu & sensato latius dicetur.

Quedā sunt que uidentur luce aliena & colore pprio & ista solū uident de die.

Triplicia Quedā spectentur lumine pprio & colore alieno ut ignis & ista tam sunt uisibi interdiu q noctu uidentur.

lia Alia sunt que mediū obrinent q̄a uident de die lumine alieno & colore proprio Noctū uero lumē pprio & colore alieno ut sunt putredines quercuū & oculi luporū & fungi que uident ad solem alba. & in tenebris luminosa.

Queritur quid sit lumen Rndet q est actus dyaphoni siue pspicui ea rōe quā pspicuū est. Pspicuū uero est qd aptū narū est suscipere lumē siue colorem extraneū.

Quedā sunt semp lucentia & diffusiuā luminis ut cetera illustrent ut sunt planete & alia astra:

Quedā uero suapte natura sunt lucida sed splendorē ceteris nō cōicane ut est ignis elemētans Nā si aliis lumē impartiret aer noctu nūq tenebris inuolueret

Perspiciua Alia sunt perspiciua que ex sua natura nō sunt luminosa. nec alios illu minar ut sunt aer aqua vitrū & similia.

sūt quadru Alia sunt dyaphona que tñ superficialiter sunt luminis susceptiua ut sūt corpora colorata teste philosopho in de sensu & sensato. Color est ex tremitas pspicui in corpore terminato.

Nota q̄ perspicuitas diuersorū corporū est eiusdem speciei quia non attribuitur diuersis corporibus secundū eorundem naturas pprias sed secundum aliquam naturā cōmunē in eis reperram. Et est in secunda specie qualitatis quia perspicuū habet naturālē potēciā suscipiendi lumen.

Itē lumē est qualitas primi alterāris celi & p̄cipue solis quo celū lumē & influētia agit in ista inferiora p̄rio mer. Præterea nulla qualitas sensu p̄ceptibilis ē luce clarior eo q̄ celū est nobilissimū corpus cui semp̄ inest lumen p̄manenter quia fluit ex principiis naturalibus eius quia quicquid p̄fectionis reperitur in agentib⁹ inferioribus hoc perfectius in superioribus reperitur sed lumen in elementis reperitur ergo perfectiori modo in celestibus. quāobrem aliis nō inest p̄manēter videlicet aeri & aque eo q̄ non fluit ex principiis propriis illorū sed ab extrinseco p̄cipare lumen mendicant.

Arguitur Nulla substantia est qualitas sed lux est substantia ergo nō qualitas Minor pater z. topicorū ubi dicit q̄ lux est quedam species ignis sicut ignis carbo ignis flamma & ignis lux. Præterea quicquid habet pprietas corporis hoc est corpus sed lumen est huiusmodi ergo est corpus Maior pater quia pprietas nunq̄ deserit subiectū propriū. Minor probatur quia qcquid intersectatur reflectitur frangitur est corpus sed lumē est huiusmodi. Maior q̄a hec sunt proprietates corporis. Solutio ad primū q̄ Aristoteles locutus est secundū opinionem quorundam qui distinxerūt species ignis & ergo exemplificat de illis. Exempla em̄ ponimus non ut ita sicut sed ut auditores eo melius intelligant p̄rio p̄inc̄. Ad secundū d̄ q̄ p̄fate qualitates nō cōueniunt lumini per se sed ratione subiecti quanti.

Queritur An lumē requiratur propter mediū uel p̄pter colores in actuali visione Rōdetur q̄ lumen extrinsecum sicut est lumen solis aut ignis principaliter propter illustrationē mediū requiritur quod tali ratiocinatione demonstratur. quelibet forma siue p̄fectio necessario requiritur ac p̄ficiendū & actuandū suū propriū subiectū in proxima dispositione constitutū sed perspicuum est propriū luminis subiectum ergo lumen requirit p̄pter p̄spicuū & quod consequens est propter mediū Minor pater quia perspicuū siue dyaphonum diffinitur per lumen tanq̄ per suū propriū actum per Aristotelem dicentē perspicuum est quod est luminis susceptiuū Præterea cuiusq̄ conuenit per se aptitudo uisibilitatis hoc ē uisibile sine aliquo extrinseco sed colori per se cōuenit aptitudo uisibilitatis ergo non ab aliquo extrinseco uidelicet lumine. Minor probatur per Aristotelem in textu ubi inquit q̄ color per se uisibilis est eo q̄ in se habet causam quare uisibilitatis sibi inest abilitas. quis actualiter sine lumine non uideatur quia oportet medium esse actuarum per lumen anteq̄ moueatur a colore si debet fieri actualis uisio iuxta sententiā ph̄. color est motiuus dyaphoni secundū actū sed dyaphonum est in actu per lumen ergo lumē requirit p̄p̄riū mediū.

Arguitur Quicquid est de essentia alicuius id requiritur propter ip̄m cuius est essentia sed lumē est de essentia coloris ergo lumē requiritur propter colorem. Minor probatur per ph̄m in libro de sensu & sensato ubi dicit q̄ lux & lumen est hypostetis coloris. Solutio. Duplex est lumen quoddam est extraneum & aduenticiū ut est lumen solis & aliorū lucentium & hoc non est de essentia coloris. essentia enim nūq̄ separatur ab eo cuius est. Lumen aut̄ incidēs separatur tam a coloribus q̄ perspicuo. Aliud est lumen intrinsecum & illud est de substantia coloris quia color est qualitas secunda causata ex luminoso ignis & p̄spicuo aeris & aque & opacitate terre & tale lumen nō requirit p̄pter mediū sed p̄pter colores.

Arguitur Quemadmodū se habet lumen intellectus agētis ad fantasmatā ita se habet lumen extrinsecum ad colores. Sed lumen intellect⁹ agentis requirit p̄pter fantasmatā ergo lumen extrinsecum propter colores Maior pater quia sicut intellectus agens facit potēciā intelligibilia actū intelligibilia ita lumen efficit colores potēciā uisibiles actū uisibiles Solutio q̄ nō est utrobq̄ consimilis habitudo quia fantasmatā cum sint species rerum particulariū nō p̄nt

mouere intellectum nisi prius depurentur Sed sic nō est de colore quia color per se uisibilis est & absq̄ depuratione sensum moueri possunt quia est eadem forma sensibilis in obiecto medio & sensu licet nō secundū esse: sed fantasmatā nō ē eiusdē nature cum intellectu & specie intelligibili igitur non est utrobq̄ consimilis ratio proportionis.

Nunc tm̄ patet id inq̄ quod in lumine uidet̄ esse colorem quo circa sine lumine non uidetur. Hec est enim sane coloris ratio esse inquam eius motiuū quod est perspicuum actū. Actus aut̄ perspicuus lumen est uti diximus. Id ita esse ex eo tanq̄ ē manifesto signo patere potest: nam si quispiam id quod habet colorem super ip̄m uisum posuerit noū sane uidebit. sed color quidē mouet perspicuū ut aerem ab hoc aut̄ cum sit continuus sensus instrumentū mouetur. Non enim hoc loco recte sentire uidetur Democritus qui quidem putat. si mediū spatium uacuum fiat formicā etiam si sit in celo exacte p̄fecteq̄ uideri Etenim ipsum non potest uisio namq̄ sit paciente aliquid sensituiuo at ut paciatur ab ip̄o colore qui uidetur fieri nequit Restat igitur a medio. quare necesse est aliquid esse mediū inter colorem ipsum & uisum: qd̄ si id uacuum fiat non modo non exacte sed neq̄ quicq̄ omnino uidet̄ quā igitur ob causam necesse est in lumine colorem uidere diximus. At ignis in vtrisq̄ plane uidet̄. in tenebris inquā atq̄ in lumine: id aut̄ necessario accidit. Ipsum enim perspicuum ab hoc p̄spicuū sit Eadem aut̄ est et de sono & de odore etiam ratio. Nihil enī ipsorum sensus instrumentū tāgens efficit sensum. sed ab odore quidē & sono mouet̄ mediū: ab hoc autē vtrumq̄ sensuum instrumentū Quod si quispiam super ip̄sū instrumētū sensus vel id quod sonat vel id quod olet posuerit nullus p̄fecto sensus efficietur similitudo res sese habet in tactu & etiā gustu: sed nō apparet: quam aut̄ ob causam: postea dicetur ac patebit Arq̄ mediū quidem in sonus est aer in odoribus aut̄ nomine vacat. Nā ut perspicuū in calore communis est quidem affectus in aere atq̄ aqua: sic alius quidem in odoribus est affectus qui quidē inest in his vtrisq̄ in aere inquā & aqua. Videt̄ aut̄ & animalium ea que versantur in aquis sensum odoris habere Vex homo ceterūq̄ animantia que degunt in terra atq̄ respirant: nequeunt sine respiratione olfacere. & causa etiam huiusce posterius explicabitur.

Dicit id tantū esse colorem quod in lumine uidetur quare color sine lumine actu non uidetur. id em̄ est color quod est motiuū perspicui actū illuminati & id colorem deserit ad oculū plane sine medio color uisum non mouebit quod experimur tali signo quia coloratū impositū & adiunctū pupille non uidebit quā p̄pter color prius perspicuū aerem mouet anteq̄ attinget sensū Quare perperā Democritus censuit si uacuum esset hoc om̄e per qd̄ cernimus spaciū. formicā in celo si foret uideremus qd̄ prorsus impossibile est quia necesse est esse aliqd̄ medium inter uidentem & rem uisam Præterea si mediū spatium uacuum esset nihil omnino uidemus igitur color mediante lumine sensum mouebit Et quis innominata videantur in tenebris tm̄ hoc non est sine lumine quia habet ex sua natura lumē imbibitū quo mediū in aliqua p̄te possit illustrare Idem de sono & odore cōtingit neuter tactu sensū exercet sed per mediū aerē a quo subinde sensus impellit̄ & licet in gustu

LIBER

& tactu eadē ratio sit. nō tamē eque in illis apparet eo q̄ nō videtur habere mediū extrinsecū sed intrinsecum ut postea dicemus. Mediū in sonis est aer sed in odoribus noīe caret quia est aliqua passio cōmunis aeris & aque Videntur etiam uaria aquatiliaq; sensū odoris habere eo q̄ suffitus nidōz lentorum explorāt Animalia que respiciat odorari nō pnt nisi aia uicibus reddita & accepta Sed que in humore degunt non sine anhelitu spiritus reciprocatōe uident olfacere. que suis locis sūt dilectiunda.

De sensu Auditus & eius obiecto.

Nunc aut post hec de sono & auditu determinemus oportet. Est itaq; sonus duplex. Quidā em̄ est actu quidē potencia sonus Nam corpm quedā non habere dicimus sonum ut spongiā lanam & huiusmodi quedā habere ut es & quecūq; solida leuiq; sunt quia possunt se nare idest inter se & auditū sonū efficere. Fit aut actu sonus alicuius semper ad aliquid & in aliquo. Ictus est em̄ qui sonū efficit ipm. Quapropter fieri non potest ut si vnum sit corpus sonus efficiatur Quippe cū aliū sit id qd uerberat aliud qd uerberat. Quare id qd sonat. ad aliquid sonat. sine aut latitōe nunq̄ efficit ictus. Atq; uti diximus. nō quorūuis ictus corpm sine ullo discrimine sonus est Nullū em̄ efficit sonum. si percussa fuerit lana: sed es & quecūq; sunt leuia concauaq; es quidem quia corpus est leue. Concaua uero quia per reflexiones q̄plures post primum efficiunt ictus. quippe cum nō possit aer motus ac agitur exire.

Hic phūs de sono & auditu prosequit̄ dicens. q̄ dupliciter aliquod dicitur habere sonū. Vnō actu qñ duo corpa adinuicem collisa dedunt actu sonum qui per medium ad aures pficitur. Alio potencia ut sunt omia corpora lenia & solida ut es & lapides ac oia plana glutia leuigataq;. Quedam uero sunt que nec actu neq; potencia sonum obtineant ut spōgie & omē lanitū Cum actu sonus fit necesse est tria concurrere uidelicet percutiens percussum & mediū in quo concursus fiat ut sunt duo corpora dura & aer quo defertur ad auditum Nec potest fieri ictus siue percussio sine motu nec motus sine aere medio At non quilibet ictus sonitum ciēt neq; omia corpora strepitum elident quare ad perfectum & magnū sonū efficiendū requiritur primo q̄ sint dura & leuigata & polita corpora. quare si stupa stupam & arena arenam cedas surdi & imperfecti sonitus redduntur Etia leuitas defendit aeris fracturam quē oporteret perferri ad auditum. Secundo requiritur q̄ debet esse corpora concaua quia talia per reflexionem primi ictus congeminant sonitum eo q̄ aer qui intus est agitur exitum querat quē obiectu laterum inuenire nō potest sed aliquandiu luctatus & tortus obstrepat ut claret in campanis eneīs. Tercio requiritur q̄ sint latitudine diffusa quia talia multū aeris amplitudine orarum & marginū propellūt iccirco pfectū sonitū gignunt.

De Medio auditus.

Præterea auditur quidē sonus & in aere & in aqua: sed minus in aqua At uero nec aer ē auctor soni. neq; aqua sed opusest ut inter sese solidorum corporum atq; ad aerem ictus fiat Quod quidē tamen fit cum aer percussus permanet neq; diffunditur. Quapropter si cito uelēterq; percutiat sonat Opus est em̄ ut percipientis motus diffusionem pueniat aeris: perinde atq; si cumulū aut aceruum arene cum fertur uelociter quispia uerberet.

SECVNDVS

Hic determinat de medio in quo gnat sonus dicens mediū quo edit sonus ē aer & aqua Quis obiculusculus in aqua q̄ i aere sit nullū tñ p se causat sonū sed opus ē ut fiat collisio duoz corpm ad aerē uel aquā q̄ oportet mediū esse denudatū a forma obiecti Etia requirit ut iste aer integraliter maneat ut possit pcuti & nō diuidat̄ an percussione ne frustret ictus. Præterea nili uehēmēs pnicitas puenit ictū ut si tympanū tympano cunctat̄ & sensum admoueris nullū strepitū deportabis In ictu virgæ aer uice duoz iungit & corpm qd pcutit & mediū similiter cū tela uibrant strident in aere Ac si quis cumulu arene celet riter diuerberet ita q̄ plage dissolutionē anticipet strepitū cōcitabit.

De Echo.

Fit aut echo sonitus inquā is qui post sonū resultat cum aer factus unus ob vas uel locū qui terminauit ipm atq; dissolui phibuit inde reilit ueluti pila repullus. uidet aut talis sonitus fieri semp: sed nō semp clarus est. Nā & in sono peruide atq; in lumine fit lumen em̄ semp refrangit̄. alioquin nō liceret ubiq; Sed essent extra locū cū tenebre quo radii solis pueniūt. Verum nō ita semp refrangit̄ ut umbrā efficiat qua terminare lumē solemus: quod qdē uī sit. Cū ab aqua uel aere ceterisq; leuibz ut patet reflēctitur.

Dicit Echo gnat̄ quom aere sonitu agitur us concauū aut leuigatū quoddā corpus offendit ne p̄gredi possit cū nō sit peruiū aut scissum retro dispellit & ut pila resilit Videē talis sonus echo semp fieri eo q̄ semp aer percussus occurfaculū inuenit unde reciprocet alioquin si directū iter semp uoces tenerent nemo se audire possit loquentē Quamuis id ppter exilitatē repulsionis sensū p̄refugiat perinde atq; in lumine contingit quia lumē semp redit & refractum resilit alioquin in umbra lumen esse non possit Nec tñ ab omnibus equaliter reflectitur sed a leuigatis impetius ut sunt aqua aurū argētum. quare euenit ut a nigris & politis euidentissima reflectio luminis fieri uidetur. Tunc ibi (recte aut) dicit eo q̄ aer inter omia elementa primatū tenet igitur nōnulli philosophi nō time rito peculiare siue ppriam rōem audiendi uacuo tribuerūt eo q̄ nihil aliud uacū esse arbitrabant q̄ aerem Quia illud est ppria ratio audiendi quod cognatū & natura auditui ē magis confine sed aer est hmōi Maior patet quia ex actu & potencia fit aliquod vñū Mi nor patet quia in auribus est quiddā aer congenitus & p̄niculis intextus in quo fomes sensificus & audiendi uis sedet. Præterea quoniam aer externus cōmorus ad illū interiorē continuat̄ & cum eo coalescit tunc uterq; fit unus quēadmodū aqua aque & aer acri con tinuatur ergo aer exterius transmittit sonū per interiorē ad sensum & hec est causa quare animal non audiat in omnibus membris sed dumtaxat in eo cui natura aeris portionem intexit.

Ipse igitur aer uacat ex se sono. quia facile dispergitur ac dissoluit̄. uerū cum phibet dissolui motio tñ ipius est sonus. At is aer qui in auribz est collocat̄. intus est conditus ut sit imobilis atq; hec ut exacte lenciat dñtias oēs motus Et ppter hoc in aqua etiā audimus: quia non ingreditur in ipm insitū aerem nec in aurē ob obliquitates ipsius aqua Quod si acciderit non audimus nec item si egrotauerit ipsa mēbrana. Quēadmodū etiā nō uidemus cū ea pellis egrotat que pupillā cōplectit̄. At em̄ signū id est audiendi uel nō audiendi: nā auris semp psonat pinde ac cornu Semp em̄ aer insitus motu suo quodā in auribus agitatur Verū ipse sonus alienus est & nō pprius. & ppter ea ueteres uacuo nos inquiūt audite ac psonante. quia audimus eo qd determinatum aerem habet.

Dicit q̄ aer sono uacat eo q̄ nō est pmanens sed facile dispergit̄. Sed iste aer qui auribz est complantatus quis exteriori acri cōtinuetur tamē magis uacat sonitu q̄ aer extraneus quia hoc a natura institutū uidet̄ ut interna libere se ad externa cōuertant & dñtias oīm

LIBER

uocum accipiat. Nam aer congenitus in confinio est & mediū obtinet inter spiritum uia-
talem & aerem extrinsecus accidentē eo q̄ pro uallo & munimento panniculus uidetur
additus nec ille obedi potest aeris exterioris appulsu: Præterea purus sincerus tranquil-
lus & ad omnem impulsionem tener est ut omnes species sonorū q̄ facillime possit recipe.
Et ob hanc causam sub aquis etia audimus nō tū humor panniculā penetrat uerū sicut si
aqua intra irruperit audire nō poteremus. Ita si aer exterior supramodū agiratus usq; ad
panniculā puaferit uis audiendi interdū ledit. Huic periculo obuia est natura que auricu-
las aialibus uertiginolas & quasi clauiculis & grandis quibusdā intortas fabricata est ut
nō simplex directusq; sed anfractuosū & flexuosum iter haberent ne humor aut flatus in
penitas partes posset illabi. Sane inquit Themistius sicut humor i pupilla pspicius a p-
spicuo externo colores inuectos excipiens ad sensoriū reddit. ita aer intestinus ab extra
neo strepitū ad auditū refert. Cū uero pannicula tentat laboratq; detrimētū in auditu de-
cumbit quēadmodū cū cuticula ledit pupille uisus cōsequio noxā cōtrahit. q̄q̄ internus
aer immobilis dicatur non tamē omīno immobilis est sed immobilis uocatur eo q̄ neq; ipse
diffunditur neq; alius subinde atq; alius in eius uicem corrogat quia p̄naciter p̄anicule
affidet & auditui congenitus in nexuq; est ut sonus qui ad aures accedit exaudiat nec sit
interni aeris motus sed externi. Naturale em̄ aeri est cōmoueri semp̄ etiam si tranquillissī
ma temperies sit. Hac ratione si auribus manū admoueris; percipies strepitū qui p̄prius
& intus agitur sicut in cornu. Incolumis quoq; auditus argumētū ē cū aures insonāt
tinnuntq; costet aeri cōgenito naturalē uigore inesse.

Sed utrū horū duorū sonet Vtq; id qd̄ uerberat an id qd̄ uerberat. At cōstat
utrūq; sonare. mō aut diuerso Sonus em̄ motio est eius. qd̄ eo motu moueri
pōt ea que resiliūt a corpibus leuib⁹. Cū quispiā pcutit. hec omē qd̄ vis tam
uerberatū q̄ uerberās sonū efficit: ut diximus. Nō em̄ ut patet sonus efficit. si
acus feriat acū. sed opus est ut id qd̄ uerberat sit planum: quo simul aer inde
resiliat totusue concuceat.

Hic phīs mouet quæstionē An p̄cussū v̄ pcutiens sonitū generet an ex utroq; son⁹
reddat. Rōdet q̄ utrūq; sed diuersis mōis quia pcutiens pellit aerē ad p̄cussū id resistēdo
aerē inter mediū diuidit in quo fit talis sonus. Est aut sonus aer elisus & passus. Est autē
duplex aer Vnus is est qui inter duo corpora collisa dispellit. Alter is est quia ab eo p̄gredit
& continuatiōe ad auditū perfert. Nā sonus est illius aeris motio qui cū impetu a corpo-
ribus lenigatis & solidis resiliit & aer qui primo mouet nō subito sonū auditu p̄sentat sed
proximū sibi & continuū aerē cōmouet. At hic subinde aliū excitat more quo in fluctib⁹
cernit in quib⁹ alter alterq; trudit & pulsus obiter sequentē impellit.

De differentiis sonorū.

Atq; dr̄ntie sonorū actu sono manifeste fieri solēt. Nā ut absq; lumie nō uidēt
colores sic neq; acutū graueq; sine sono discernit: hec aut a tangibilib⁹ trans-
latiōe dicūt. Acutū nāq; multū in breui tpe sensū mouet. graue uero lōgo in
tpe par. Nō igit idē est acutū & uelox neq; graue tardūq; sed sit alterius qdā
motus ppter uelocitatē talis: alterius aut talis ob tarditatē. Et similia esse ui-
dent acuto atq; obtuso: que sunt in tactu. Nā acutū qdē quasi pungit: obtusū
aut quasi pellit. q̄ illud in pauco. hoc i multo tpe mouet. Quare sit ut illud
sit uelox: hoc tardū.

Dicit q̄ sonorū dr̄ntie sunt acumen & grauitas que a tactilib⁹ translata sunt. Nā sicut
corpus qd̄ mucronē acutam obrinet p̄uixillo tpe uehementer pungit: qd̄ uero retusam
habet sero & segniter. ita pariformiter acuta uox auditū penetrans p̄p̄modū uulnerat.
Grauis uero minime quare contingit alterā celeriter alterā segniter sensum mouere. igit
nō idē sunt celeritas & acumen neq; retusio & grauitas ut nōnulli putant. nisi methapho-
rice q̄ qd̄ uelocius mouet & celerius dissilit acut⁹ sonat q̄ id qd̄ tarde & segniter mouet

SECUNDVS

De Voce.

Atq; de sono quidē determinatū sit hactenus. Vox aut sonus qdā ē aniantis.
nil em̄ inaniatoꝝ uocē habet sed similitudine quedā dicūt uocē emittere:
ut tibia lira ceteraq; inaniata quecūq; extensionē concentū & locutionē hnt.
Horū em̄ soni similes esse uocē uidēt: q̄ vox & hec eadē habet. Atq; cōplura
sunt aialiū q̄ nō eliciūt uocē: ut ea q̄ sanguinis exptia sūt & cor & q̄ sanguinē
hnt. pisces atq; id nō absq; rōe: si quidē sonus motio quedā aeris est: sed qui
uocē dicunt emittere ut Acheloi fluuii pisces ii branchis sane sonitāt. uel ali
qua simili pte. Vox aut est sonus aialis: & nō quauis efficit sine discrimine
pte: sed cū aliquo p̄cuciente aliqd̄ & in aliquo qd̄ qdā est aer sonus efficit so-
leat: iure p̄fecto uocē aialiū ea solū habebūt q̄ suscipiūt aerē. Iam em̄ ipa na-
tura ut ad gustū & locutionē utit lingua. quorū gustus qdem necessariū est.
qua ppter plurib⁹ inest. interpretacio uero est gr̄a boni: sic & aere q̄ respiratiōe
trahit ad duas utit opatiōes: ad internū inquā disponendū calorem qd̄ qdē est
necessariū & cām in aliis explicabimus & ad uocē etiā cōficiendā ob bonū.

Dicit q̄ aialia tñ uoces edūt. inania uocalia esse nō possunt licet instrumēta musica
ut sunt organa. lyre. tube. similitudinarie quasi uerba formare uideant. Ex aialib⁹ plura
sunt mura ut sunt exanguia quib⁹ nulla uocis emittēde facultas est & que integūt crustis
ut sunt cancri ostree &c. Nec oīa sanguinē hntia uoces emittūt & quis pisces in Acheloo
fluuiū uoces formare uident nō tñ sonū uocē edūt cū branchis expellūt aquā & attrahāt
aerem: quia ad uocē requirūt tria uidelicet extensio. i. cōtinuitas. cōsonantia grauis & acutū
& discretio siue locutio. sed ista in piscib⁹ & cicadis nō reperiūt q̄ nō respirāt nec calidū
sanguinē hnt circa cor. Vnde vox ē son⁹ aialis sed nō in q̄libet pte corporis sit sed solū in ea
pte qua aialia respirādo suscipiūt aerē ubi gñat vox. Hui⁹ igit respiratiōis duplex offitū ē
quēadmodū & lingue qua utimur tū ad loquelas cōficiendas tū ad sapores p̄cipiendos.
Eodē mō geminus usus in respirādo est necessari⁹ uidelicet ad calorem qui intus sit refrige-
randū & ad uocē formandā.

Instrumētū aut respirādi fauces sūt: pulmoq; i. gr̄a cui⁹ est ista ps. Nā ea que
gradiūt hac in pte plus hnt caloris q̄ cetera. Is p̄terea loc⁹ q̄ circa cor ē. prim⁹
respiratiōe nimix eget iccirco necessariū ē aerē ingredi respiratiōe attractum.
Quare uox est ictus aeris respiratiōe attracti qui qdē ab aia fit. ea q̄ his in pti-
bus collocat ad eā pte q̄ gurgulio appellat. Nō em̄ oīs quiuis aialis son⁹ vox
ē uti diximus. fit em̄ ut & lingua son⁹ efficiat: & etiā ut tussientes efficiūt uocē
spirantē aut respirantē: sed aerē detinēt sed oportet & aiatū sit id qd̄ uerberat
& aliqua cū imaginatiōe. Vox em̄ son⁹ qdē est significatiuus & nō aeris eius
q̄ respiratiōe trahit. uti tussis sed hoc ferit aerē cū q̄ est in gurgulioe ad ipsum
Signū aut ē nō posse quēq; edere uocē spirantē aut respirantē sed aerē retinētē.
Detinens aut em̄ aerē hoc ipso nimix mouet. Patet aut & quā ob cām pisces
uocē nō fundūt. fauces aut nō hnt: at hac pte nō hnt: q̄ nō suscipiūt aerem
neq; respirāt. Sed q̄ ita dicūt uehementer aberrāt quā ob cām ali⁹ sermo ē.

Dicit q̄ organū uocis est guttur siue uocalis arteria & pulmo quia illud ē organū uocis
p̄ qd̄ attrahēdo & reddēdo anhelitū respiramus at mitigandū calorem cordis sed guttur &
pulmo sunt hmōi. Mior patet q̄ guttur cōtinuat pulmoni & pulmo cōiungit cordi i quo
est fons caloris quare aer p̄ gurgulione attractus feruore illū recentat & refrigerat ne aial

LIBER

suffocet. Preterea in gutture pfecti aialis duplex ē meatus Vnus p quē uadit cib⁹ & por⁹ ut est gurgulio q̄ cōtinuat stomacho. Ali⁹ ē p quē ingredit aer ad pulmonē & is uocat vocalis arteria q̄ ē uena magis arta hñs coopculū qd̄ submouet in respiratiōe & claudit ne tib⁹ p illā ingrediat quare piculofū inter comedendū multa fari ne apiaf. Vox em̄ format qñ aer circa pulmonē respirādo expellit usq; ad palatū in cui⁹ cavitare uox colligit & per linguā certo mō diuidit Iūc ibi (quare uox) diffinit uocē dicēs Vox est repercussio aeris re spirari ab aia ad uocalē arteriā facta cū imagine significādī. Preterea nō oīs sonus anialis est uox Nā rullis quīs p eadē machinamēta pueniat & excreatio, plausitacio aut alia uox labiax elisū expropta nō tñ merēt dici uoces q̄ nō sūt cū imagine significādī Nec pisces uoces effūdūt q̄ fauces siue uocalē arteriā nō hñt eo q̄ nō respirāt ut patet i li. de aialib⁹.

Queritur quid sit vox Rñdet q̄ est repercussio aeris inspirati ab ania ad arteriam facta cū imagine significādī. Ista diffinitio datur p quatuor causas q̄ dīr repercussio tangit cā formalis (aeris inspirati) tangit cā materialis. (facta ab ania) tangit cā efficiens (cū imagine significādī) tangit cā finalis.

De Odore.

De odore uero & odorabili nō eque bene atq; de hisce que dicta sunt discet nere determinare; possumus Nō em̄ si patet quale quid sit odor: ut sonus uel lumen uel color Cuius causa est nos non habere hñc sensum exactū. sed inferiorem compluriū anialiū sensu. Remisse nāq; homo olfacit. & nihil odorabiliū percipit absq; dolore uel uoluptate ppter q̄ sensum instrumentum huiusce nō est exactū atq; perfectū. Atq; consentaneū est ratioi. tā anialiū ea que duos oculos habēt sic sentire colores ut nō eox percipiant drñtias nisi terrore cōtrarioq; ipius: q̄ hominū gen⁹ odores. Similitudinē aut rōis subire uident odoratus ad gustū. & odoris spēi ad spēs ipas sapox.

Hic phūs determinat de sensu olfactus cuius ordinis ratio q̄ organū olfactus altiore parte situat q̄ organū gustus: etiā quia spiritualius diffunditur eius obiectū qd̄ p medium extraneū gustus uero obiectū per mediū intraneum. licet minus sensu uisus & auditus: Preterea olfactus participat cū omnibus sensibus aliquid cū tactu & gustu quia est sensus alimenti cum uisu & auditu quia recipit obiectū per mediū extraneū ergo situat i medio tanq̄ cum extremis participans. Dicens de odore nō est facile demonstrare quid sit sicut de colore & sono quia hñc sensū tardū & laceritū habem⁹ quare plurima aialia exquisit⁹ & sagatius olfaciunt q̄ nos ut canes & uultures Nā homo solū percipit excellētes odores nō line delectatiōe & tristitia quare odores ut nōnulli putant cognoscerent non quales essent in se sed quales peruenirent ad nos Huic simile & consentaneū est illud q̄ anialia duos oculos habentia line coopculo ut sunt pisces & cancri colores quidē percipiūt sed nō oēs drñtias sed solū terribiles & uoluptificos ppter rigitatē organi. Quāobrem neq; nomina odox neq; discrimina teneamus. ex similitudine tamen saporum uocabula his accomodamus quare sit ut spēs sapox odoribus attribuiamus. quare drñtie odox inno rescūt nobis p compationē ad drñtias sapox.

Verū exactiore gustū habemus q̄ odoratū ex eo quia gustus tactus est qdā: quē quidē sensum homo exactissimū habet. in ceteris nāq; sensibus uehemēter a ceteris anialibus supatur: at tactu longe ceteris oibus excellētius pcipit Quāppter & prudentissimū est aialiū. Iuditiū aut est in homnū gñe ob hoc instrumentū sensus ingeniosos esse hebetesue. & nō ob aliud q̄ quā qui nāq; sunt duri carne ii sunt ingeniosi. menteq; dextri. Ut aut sapox alius dulcis: alius est amarus sic & odoratū quosdā dulces. quosdam appellamus amaros Verū quedā odorē habent saporēq; similis rōis dulcē in quā saporē. dulcēq; odorē quedā contra Similiter & acer est & acerb⁹ odor: & acutus. & pinguis

SECVNDVS

Nā quia odores non sunt uti diximus manifesti & perinde atq; sapores. ideo noia odox deducta sunt a saporibus per similitudinē rerum. Alius enim est dulcis ut croci. mellisq; alius acer ut thimi ac huiuscemodi rerū Idē & in ceteris modis seruatur.

Dicit q̄ obiecta illius sensus sunt nobis notiora quoniam sensum habemus certiorē. sed gustū habemus certiorē ergo certius cognoscimus obiecta gustus. Minor pbat quia gustus est quidā tactus sed tactū habemus exquisitiore quia isto cetera anialia supamus quo sit ut sapientissimū animalū dicat homo deprehensa animi vi ex mollitudine carnis & tenuitate cutis que in nobis precipua est atq; hec tēperatura uidet maxime ad prudentiā apta & ad subtilitatē ingenii. quanro igit in homie est crassior callosiorue cutis hebetiora & tardiora iudicat ingenia Si tenuis & luculēta acumē acrimoniāq; pmittit Causa forte est illa q̄ in molli corpe primus innatusq; spiritus anie facilius funditur & libentius expeditusq; discurrit tunc ibi (Ut aut sapox) dicit cū odoratus ppris nominib⁹ careat mutuatis & alienis urimur quēadmodu saporē alii dulces. alii amari habent ita & odores alios dicimus dulces alios amaros uocamus. Plerūq; aut que sūt dulcis saporis gustu etiā odoratu dulces inueniunt qd̄ in melle & croco cernit plerumq; contra que odoratu sunt dulcia gustu acerbā aut amara pcipiunt ergo sequunt se dūtaxat quo ad noia sed nō quo ad subiecta Cur aut degustatis rebus statim voluptas egredietur cōsequat cū tamē gustus homini sit absolutior & odoratu certior. neq; Aristoteles docuit neq; expolitores attingunt.

Queritur Quare homo nō habeat exquisitū olfactū sed ceteris aialibus min⁹ certū. Rñdet quia ad hoc qd̄ sensus exacte suū obiectū pcipiat requirit de bita pportio sensus ad obiectū eo q̄ ex obiecto & sensu sit aliqd vnum. sed ea que debent vñiri debet esse pporcionata at organū olfactus habet conditiones contrarias obiecto sui sensus Nā obiectū siue odor est calidus & siccus. olfactus uero humidus & frigidus sed homo cū habeat mai⁹ cerebrū tāto frigidius organū ergo deteriorē olfactū Et qd̄ homo habeat maius cerebrū patet quia habet calidissimū cor inter oia aialia Nā calor cordis mitigat p frigiditatē cerebri ergo ubi maior ē calor ibi maior exigit mitigatio eiusdē Etia q̄ homo habet pfectiores sensus interiores ceteris anialibus quia sensus interiores sub ei⁹ uiūt intellectu ideo oportet q̄ habeant spēalia organa siue ventriculas que absq; magni tudine cerebri pfectā distinctionē habere nō pñt Et qd̄ habeat calidissimū cor patet quia homo habet erectā staturā & sublime caput uersus celum ut inquit Quidius Os hominū sublime dedit celosq; uidere Pronaq; cū spectet anialia cetera terrā Quod sic propter habundantiā caloris naturalis cuius signū est deficiente calore recta statura deficit ut patet in senibus. Secunda ratio quia in homine uigent plures opationes vitales q̄ in brutis sed tales exercent per calorem. ergo maior patet quia plures opationes vitales requirūt maiore calorem ergo &c.

Arguitur Organū olfactus est ignee nature ergo nō humidū & frigidū. añs patet p phūm i li. de sensu & sen. Solutio olfactus caput dupliciter. Vno⁹ i dñm pprā naturā organi & sic est de natura aque ppter pproximitatē cerebri cuius naturā cōtrahit & sic nō est ignee nature. Alio⁹ accipit put in se habet actualiter suū obiectū & sic ē de natura ignis q̄ tale est organū in potēcia quale ē suū obiectū in actu ut dictū est.

Arguitur Si olfactus ppter uicinitatē cerebri impediret tūc sagacitas nature merito pproximat cerebro Prima est quia necesse est omnē sensū terminari ad cerebrum in quo est sensus cōis qui se habet ut centrū siue terminus ad quē oēs sensus exteriores terminant. Secūda quia cerebrū est naturaliter frigidū sed frigiditas tempat p odore quare inquit Aristoteles in de sen. & sen. q̄ odores nō nutritētales cōferūt ad sanitatē cerebri licet interdū ledat ppter excellentiā odorabiliū.

Notandū Olfactus est uis collocata in interiori pte cerebri cuius organū sunt nares & due caruncule molles similes papillis mamillaz p quas odor cerebro pñent Cuius obiectum est odor vñde nihil aliud est odor q̄ fumosus halitus a corpe odorifero resolutus.

LIBER

Preterea ad odoratū quatuor requirunt. Primo resoluens caliditas quare stercus gelu cō-
eritū nō ferit qā frigus cōstringit. calor uero resoluit. Secūdo materie subtilitas obediēs
actiōi calorē resoluenti quare dura ut lapides nō redolēt. Tercio cōsistentia aeris deferen-
tis hūmōi fumos resolutos p calorē ad cerebrū. Quarto nerui & cerebri cōformitas quare
melancōlici mutilati & leprosi de odoribus male iudicāt.

Queritur quare solo tactu & carnis mollitudine uegetiores ingenii iudicamur
ceteris sensibus qui magis cōferunt ad disciplinā. Rōdet q̄ ideo qā sen-
sus tact⁹ e fundamētū oīm sensuū eo q̄ organū ei⁹ expandit p totū corpus quare efficac
inde sumit argumentū q̄ is qui tactu pstat oībus aliis sensibus pstat uidef preterea ex
pfectione sensus pfectior euadet intellectus. Secunda ratio quia bonitas tactus arguit bo-
nitatē cōplexionis & ad bonā cōplexionē sequit nobilitas anīe quia oīs forma est ppor-
tionata sue materie ergo sequit eos esse pspicacioris ingenii Quo fit ut molles carne apti-
ores mente dicimus eo q̄ ex bona dispositiōe corporis sequit bona dispositio sensuū exte-
riorū & ex eorū bona dispositiōe sequit bona dispositio sensuū interiorū & proinde intel-
lectus igit homo rōe tactus est prudentissimū animalū.

Arguitur Visum habemus certiorē tactu prio merita. ergo cōtra textū preterea audi-
tus & visus sunt sensus discipline i li. de sen. & sen. ergo his homo debet
iudicari mēte uegetior Solutio quis visus & audit⁹ sint sensus discipline tñ inde nō sumit
iudiciū intellectus sicut de tactu. qā tactu solo iudicat dispositio interiorū sensuū ex qbus
hominū iudicant ingenia.

Arguitur Bombices sericū texentes & araneae hominē tactu longe excellunt ergo
tactu nō habemus certiorē brutis An̄s liquet sensuali expimento Nā ut
ferē nos aper auditu pcellit. aranea tactu. Vultur odoratu. linx uisu. symea gustu Solutio
Tactus accipit dupliciter Vno⁹ quātū ad subtilitatē & opationē tāgibilis & sic bombices
& araneae excellūt. Alio⁹ accipit quantū ad iudiciū tangibilis sic homo certius iudicat de
tactu & dūctis tangibiliū.

Arguitur Si molles carne essent ingenio uegetiores sequerē q̄ mulieres cū mol-
les sint essent mente & ingenio uir acutiores sed hoc est falsū quia nō
sunt abiles ad philosophādū. Solutio duplex ē mollities scilicet aquatica siue flegmatica
que in mulierib⁹ repitur & illa nō arguit bonitatē intellectus. Alia est mollities aerea que
est facilliter receptiua & bene iudicatiua & illa sequit bonitatē tactus & arguit bonitatem
ingenii sed illa nō repit nisi in bene dispositis & cōplexionatis. Etia mulieres interdū san-
guinee cōplexionis bone indolis sunt & pspicacitate ingenii uiris pstantiores Quia uidi
quādā puellā in oppido Groningenfi apud Frisios quigētesimo anno sup millesimū quā
Vrsulā Canter indigine appellabat que licet uigelimū annū nondū attigit attamē erat acu-
tissimi ingenii in quadruo nō minus q̄ in humanis lris & in theologicis speculatiōibus
excellētissima cuius memoriā tota admirabilē uicinā potuit pfecto sup quolibet themate
sibi assignato aīo nō deliberato sed illico cōcionari & longis horis allegatiōes multifarias
in mediū afferre & nōnunq̄ patre comite argumentatiōibus theologicis sese imiscuit ac
plerū palmā suis racinatiōib⁹ reportauit possū i testimoniū pducere plures Rosphitā
videlicet sanctimoniale poerā celeberrimā de Sassonia gēte editā & alias mulieres inge-
nio pollentes quas nūerare longissimū foret.

Atqui sicut auditus est audibilis atq; inaudibilis & visus visibilis atq; inuisi-
bilis. & qsq; similiter sensuū & odoratus & odorabilis atq; inodorabilis. In-
odorabile aut multipliciter dī. nā & id qd oīno caret odore: neq; vnq̄ odorē
habere pōt. & id qd exiguū habet & id etiā qd malū tetruq; habet odorem
hoc appellari noīe solet: similiter & ipm ingustabile dī.

Hic ostendit quō inodora picipiunt olfactu Nam sicut ceteri sensus sunt oppositiōes ut
visu picipimus uisibilia ut colorē & inuisibilia ut tenebras & auditu audibile & inaudibile
ita olfactu odorē & inodorē sentimus quia eiusdē sensus est cognoscere p̄sentia sensibilia
ita & absentia siue priuationē eiusdē. quod multifaria accipit quēadmodū inuisibile dī.
Vno⁹ negatiue qd nullo pacto uideri pōt ut uox & sonus. Secūdo dī priuatiue qd apri-
uatiū est uideri nō tñ actu uidef ppter carentiā luminis ut tenebre. Tercio Contrarie qd

SECVNDVS

quod oculus confutat & laceffit tale ppter excellentiā difficile est contueri ut radii sola-
res dicūt inuisibiles Totidē inodorē aliquid dicat prio qd penitus inodorū est ut lumen.
Secundo quod tenuiter & parū olet ut margarita. Tercio quod nimīū olet ut tolerari nō
possit ut sulphur & iatrina.

DE intermedio olfactus

Fit aut olfactus etiā per medium ut aerem aut aquā. etenī aīalium ea que in
aquis degunt videntur odorē sentire tam habētia q̄ nō habētia sanguinē. Si
cut & ea: que versantur in aere. Hox nāq; nōnulla odorē alimenti picipiunt
eminus: p̄gunt ad ipsum Quo circa dubitaciōem is locus habere uidef. Si
cūcta quidē similiter olfaciūt: homo uero respirās. non respirans aut sed spi-
rans aut detinēs spiritum non olfacit. neq; emin⁹ neq; cominus: neq; si in ip-
sis naribus intus rem alentem posuerimus Atq; sensū quidem non fieri si in
instrumento sensus res ipsa sensu picipienda ponat cōmune oībus est Sed nō
sentire sine respiratione p̄prium heminū esse uidef. qd quidē experientia la-
te patet Quare ea que sanguinis expertia sūt cum non respirēt sensum quen-
dā preter eos sensus qui dicant alium hnt. At id esse non pōt. quippe cū odo-
rē picipiant: sensus enī rei tā male q̄ bene olentis olfactus sine cōtrauersia est
Preterea a uehemētibus & ipsa corrūpi uident odoribus: a quibus & homo
corrūpitur ut bituminis sulphuris & similiū. necesse est igit ipsa olfacere: nō
respiratiā tñ Atq; hui⁹ instrumētū sensus in homīe p̄inde uidef ab instrumētis dis-
ferre talium aīantium atq; oculi differunt ab eorū oculis aīalium. que duos
oculos habent. Nam aīalium ea que molles oculos habent: palpebras ipas
vti sepem & tegmē habent: quas nisi mouerit atq; apperuerint nō vident ut
late patet At ea que duorū sūt oculorū. nihil habent pfecto tale sed ilico res
ea vident que in pspicuo sunt Sic igit & instrumētum olfactus in hisce qui di-
citur que non respirāt uelamē carent p̄inde. atq; oculus durus ut dixim⁹. In
aut que suscipiūt aerem habent uelamē qd cum respirant aperit uenis mea-
tibusq; distentis Et iccirco que respirant nō olfaciūt in aqua. necesse est enim
olficiant respirando. at id in aqua facere nequeūt Est aut odor sicci sicut hu-
midi sapor. Ipsum instrumētū olfactus potentia tale.

Dicit mediū olfactus est aer & aqua nā aquatilia odoratu mouent ad alimentū distās
ergo aqua est mediū. ita pspicuitas in eis cōis est respectu uisus ita in odoratu alia quali-
tas in eisde elemētis p̄miscuā cōtinet quā Dyosmon siue podoriā Themistius appellat.
Mouet questio an eodē mō olfaciant exanguia sicut sanguinē hūia Et arguit q̄ nō quia
exanguia nō respirāt odorari tñ manifestissime uident sed sanguine p̄dita respirant attra-
hendo odorē Rōdet q̄ in iis est eadē sciēdi ratio nec aliū sensū habere possint quo odo-
rent q̄ olfactū nec reddēda est ratio & cā discriminis. Quia sensus distinguūt penes act⁹
& obiecta sed est idē obiectū & actus in respirantib⁹ & nō respirantibus. ergo idē sensus.
preterea sicut oīm uisibiliū uisus unus est ita oīm odorabiliū unus olfactus est Plane ille
potēcie ex pre organi sunt eiusdē nature que hnt eadē corruptiua sed organa respirantiū
& nō respirantiū sunt hūmōi ergo minor pbat qā exanguia sepe uidero perimi uident qua-
rūdā reū odore si uehemēter putride fuerit p̄inde ac respiratiā q̄ qnq; intereūt sulphure.
ealce ac uolētori suffitu & incurso ergo est idē sensus Tūc ibi (atq; huius instrumētū) di-
cit sicut se habet uisus in animalibus quorū oculi sunt p̄duri & coopculi exptes ad animalia
quorū oculi palpebris & genis ceu vallo sunt muniti. ita se habet olfactus in respirantib⁹ &

nō respirantibus sed uisus in hñtibus duos & molles oculos est eiusdē spēi ergo & olfa-
ctus Maior pbat qā licet ad uidēdū requirit dehiscentia palpebrarū sine coopercui i oculo
ita ad olfaciendū in respiratib⁹ requirit adoptus meatus siue venarū in narib⁹ qā q relp-
rat in aquis odorē nō percipit eo q meatus sūt obstructi humore summa rō ē. ut vrinates i
eo odorari nequeūt ergo si qs diligētī subtilitate id exigat respiratio nō erit cā odorandi
neq; dehiscentia palpebrarū vidēdi sed adaperiēdi meat⁹ qui odoratum obseruit. Constitutus
aut odor i arido ē quēadmodū sapor i humido quo circa odoramē a incēsa. ri caletactaq;
fragrantiora sūt de quibus latius phūs differit in li. de sen. & sen. Preterea collat organum
olfactus tale potēcia esse qualis ē actū res odorata.

DE sensu gustus

Gustabile aut est quoddā tangibile. Atq; hoc est causa ut ipsū nō sit sen-
sibile per mediū corpus extremū. neq; enim tactus tali medio percipit
Enimvero corpus etiam id i quo tanq in materia est ipse sapor qui gustu per-
cipitur: humidum est qd est tangibile quoddā Quapropter si etiam ellemus in
aqua: dulce sane sciremus in ipsa positum & nō le. us illius nobis p aquā
tanq per medium eff. Sed quia p mixtum illud esse cū humido: quēadmo-
dum in portione fieri solet color aut nō hoc v de: qd miscetur neq; defluxi-
bus. Nō igit vt est ibi sic & hic esse de medio dicere possumus nullū eni ex-
tremum est med i vt diximus. vt aut visibile est color sic & gustabile sapor
Atqui nihil absq; humiditate saporis efficit sensum Sed omne qd ipius eni-
cit humiditātē aut actū aut potēcia nimis habet vt falsum: nā & ipsū liques-
cere pō facile & se linguā vt patet cū liquefcit humidiorē efficere pōt.

Licit gustabile ē quodā tangibile ergo gustus ē quidā tactus. preterea gustabile nō
aliud est q sapor sed oīs sapor in humido ē humidū aut deprehendit tactū ergo & gusta-
bile quare gustus cū sit quidā tactus nō ē opus extraneo corpe p intermedio p qd sapor
distinguitur ad gustū Illud em a sensu diuisū & secretū esse nō pōt etiam ex se sapor
diū gustus & hui⁹ qā mediū gustus ē caro uel cutis p preterea sed in aqua & licet sapor
qui continet in aqua utiq; sentirem⁹ sed nō p aquā intermediā sed id cui sapor ille iniectus
est sapor em realiter misc et cū aqua sicut saporis porus quē bibimus cū git lingue Sed
eo mō picipiū nō recipit colores qd p id vident tñ in eo misceri & confundi nō pōt nisi
spiritualiter Neq; ab his defluuiū aliqd decidit quo picipiū colorari dicat. Vbiq; em cō-
tinet sapor ibi & humor aut actū aut potēcia sicut sal potēcia humidū est & dū admouet
lingue liquefcit quo & linguā humectat. cetera uero cōia habet cū ceteris sensibus.

At vero sicuti visus est sensibilis & inuisibilis & tenebre namq; sūt inuisibiles
quas etiā visus discernit & eius qd valde splendidū est. & hoc eni inuisibile
dicitur qd nō eodem sed aliomō q tenebre Sic igit visus sensibilis & inuisibi-
lis est & auditus similiter soni silentiū quoq; alterū audibile alterū inaudibi-
le est & etiam soni magni pinde atq; splendidi visus Nā vt puus sonus mo-
do quoddā inaudibilis Sic etiā & magnus ac violentus: Inuisibile vero multi-
fariā dici solet. qdā pinde dicitur tale atq; in ceteris etiam id qd impossibile
est qdā hoc pacto vt aprum quidē sit id habere quo videre possit. illo autē
carcat aut habeat remisse vel prauē vt informe dicit aut indoctum Sicut igit
tur visus inquam inuisibilis est. & auditus similiter sic & gustus gustabilis &
ingustabilis est. quod quidē aut exiguū aut prauū. aut vāstantē gustum sapo-
rem. Videat aut potabile & inpotabile esse principiū. vtrumq; eni gustu percipit
tur. Vex alterū est prauū gustumq; denoscat alterū est amicū nature Est autē
potabile gustui cum tactu commune.

SECVNDVS

Dicit quēadmodū visus percipit visibile & inuisibile ita gustus gustabile & ingustabile
quia oīs sensus cognoscit puationē sui sensibilis imo etia exuperantiā & excessū quis nō
sine leione accidit. Preterea triplex est ingustabile Primū est qd aprū narū est gustari sed
insipidū ē ut lapis. Alterū id cui excellēs sapor inest & gustū offendēs ut sūt acra austeras
Terciū ē qd natura idoneū nō est ad saporē ut vox & aer. Videtur aut potulentū esse cōe-
tactui & gustui nā omne poculētū humore & saporē habet qā qd hūidū ē ad tactū pinet
qd vero saporē habet ad gustū. qd si tēperamētū excedit deualtat gustū si minus tātum
amicū nature est.

De Organo gustus.

At vero cū gustabile sit humidū. necesse est & instrumentū sensus ipius neq;
humidū esse actū neq; etiā tale ut humectari nō possit humidūq; euadere. Pa-
titur em aliqd gustus ab ipius gustabili ea nimirū rōe qua gustabile est. Ne-
celle ē igit instrumentū gustus potēcia qd humidū esse humectari aut actū.
ita aut humectari ut eius cōseruet cū humectat & ratio. Signū aut ē linguam
neq; cum est valde sicca atq; cum est nimū humida sentire Is enim tactus sit
humidi primi pinde atq; si cū pregustauerit quispiā vehemētē acremue sa-
porem Deinde alium gustet & vt in egrotantibus sit quibus cūcta vtent ama-
ra: quia lingua sentiunt tali humiditati referta.

Licit cū gustabile humidū sit necesse est eius organū neq; humidū neq; saporosum ē
actū qā oportet sensū esse talē in potēcia quale est obiectū i actū ergo si esset actualiter hu-
midū tūc gustus nō perciperet saporē qā intrus existens phibet extraneū: signū hui⁹ ē cū
lingua fuerit nimis arida & licca aut pmadida & admodū diluta tūc gustare nō possum⁹
qd facile in egrotantib⁹ cernit cū lingue sapor a felle pificit oīa amara diuident. Etia si
feruū aut uehementē odorē aut pulueres aridos lingue admoueris. mox alio addito non
facile deitā eius percipies qā inexistētia & affectio prioris dñam posteriori nō prestat.

De differentiis saporū

Species aut saporū ita sese habent quēadmodum colorū Dulce namq; & ama-
rum cōtraria simplicita sunt heret autē dulci quidē pingue amaro aut salum
At inter hec collocant aere acerbum accidit atq; acutum hec namq; fere dis-
serenue videntur esse saporū quare gustus quidem instrumentū id est qd est
potentia tale gustabile aut id qd ipsum actū facere potest.

Dicit qd ipēs saporū sese hñt sicut colorū. Nā alii sūt simplices & inter se cōtrarii ut sunt
dulce & amarus pinguis cōsequit dulce. salus uero amarus Alii cōpositi que in medullis
habent ut acer: austerus. suavis. acutus. acerbus acidus. ponticus. stipticus. qā causant
ex cōmixtione extremorū. Simples uero ex cōmixtione calidi & frigidi atq; hec dñit fa-
porū esse vident Organū em gustus tale est potēcia quale ē gustabile actū sicut dictū est.

Queritur quid sit gustus Rōdet qd licet Aristoteles diffinitionis eius nō meminit
tñ ex dictis facile pōt colligi Gustus est vis inlita nervo i lingua expāso
ad apprehendū & gustandū sapores resolutos ex corporib⁹ cōtingentib⁹ ipsam Cuius ob-
iectū ē sapor Mediū extrinsecū ē salialis hūiditas. Intrinsecū uero caro porosa i superficie
lingue expāsa Organū eius est nervus a cerebro pcedens sub carne ipius lingue expāsus
apprehendēs vim saporabilem mediātē humiditate saliali.

Arguitur Nullū sensibile positū supra sensū facit sensationē ergo gustus nō percipit
saporē sine medio extrinsecū & qd cōsequēs est cib⁹ posit⁹ ad linguā nō
est gustabilis. Solutio qd in lingua est duplex ps Vna est superior qd ē posā hñs iō se humi-
dū quoddā saluale & illa est mediū gustus & ergo cib⁹ posit⁹ ad superficiē lingue non po-
nit supra sensū gustus. Alia ē caro que ponit sub cute porosa & in illa pte cōstitit organū
gustus supra quo nō ponit gustabile sed primo applicat parti superiori an puenit ad or-
ganū ergo facit sensationem.

LIBER

Arguitur Mediū debet esse seiunctū a potēcia sed iste neru^s porosus nō ē ab organo seiunct^{us} ergo nō meret dici mediū. Solutio duplex est sepatio quedā sit p locale distancā & sic mediū in visu auditu & olfactu est sepatū. Alia est sepatio que sit p reale distinctionē & sic mediū in gustu & tactu est sepatū ab organo quia illa pars porola sepatilis est a lingua.

De sensu tactus.

d Et tangibili aut & tactu eadē ratio est. Nā si tactus nō unus sit sensus sed plures necesse est & ea que tactu percipiunt plura sensibilia esse. Dubitationē aut iste locus habere uidet. Dubitationē nō iniuria quispiā. vtrū plures sint tactus an vnus tantū. Et de instrumento tactus qd rāde sit. vtrū ipa caro & id qd in ceteris simile est carni. an ita nō sit. Sed id qd ipm sit sensus huiusce mediū: instrumentū aut ipius primū aliud quoddā sit intus. Omis em sensus vnus contrarietatis esse videt. ut visus albi nigriq; & auditus acuti grauiq; & gustus dulcis atq; amari. At in tāgibili plures insunt contrarietates ut patet est em calidū. frigidū. humidū. siccū. molle durū & istiusmōi alia. Sed esse uidet ad hanc dubitationē quedā solutio. Nā i ceteris etiā sensib^{us} plures sūt contrarietates. In uoce nāq; nō solū est acūmē & grauitas. sed etiā magnitudo & paruitas & lenitas & asperitas uocis & alia huiuscemōi. sunt & circa calorem dntie alie tales. Vex quid nā sit unū obiectū tactui sicut unū est auditui sonus nō esse manifestū uidet.

Dicit qd de tactu & tangibili est eadē ratio sicut de gustu & gustabili si est unus sensus. sed si nō ē un^{us} sensus sed plures. Necesse erit plura esse tāgibilia diuersaq; rationū. Quare primo inquirendū est an sit unus an plures sensus. Deinde qd sit eius organū & quid in terminū. Arguit igit p utraq; pte primo qd nō sit unus sensus. Quia omis sensus ē vnus contrarietatis sed tactus nō est hmoi ergo nō est unus sensus. Minor pbat quia tactus est calidi & frigidi. humidū & siccū. durū & molle. Secūdo p parte affirmatiua arguit. Si tact^{us} ea rāde esset plures sensus qd haberet plures contrarietatu sinugias sequeretur qd reliqui sensus etiā essent plures quia sūt plurimāq; contrarietatu qd in sono non mō acuti & graue sed exile & magnū. asperū & lene. durū & flexibile. In colore pariformiter non albedo & nigrities dūtaxat sed candidū & fuscū lumen & tenebra reperiunt & cōplura alioq; sensib^{us} bilium discrimina. Rndet utrūq; uerisimile est argumentū sed nō probū imo ppter aliteratum quia non est utrobq; par ratio contrarietatis. Nam magnitudo atq; exilitas cōmūia sūt sensibus omibus & per se etiā a singulis cognoscunt. Lenitas item & asperitas aut translare a tactilibus sūt aut ad figuram referunt si ad figurā ergo erunt omibus sensibus cōia eo qd figura est sensibile cōmūe sed idem non potest dici de calore. frigore de leuore & asperitate. lenitate & grauitate que omnia solum subiecta sūt tactui nec ab aliis sensibus percipi possunt. sed hoc tantum consistat difficultas quod sit tale genus aut natura ad quā pferre contrarietates reducuntur & vtrū sit una natura an plures nec facie est accipere aliquod nomen cōmūe quale in auditu sonus in visu color in gustu sapor ad qd contrarietates alioq; sensuū reducunt.

Huius autem vtrū instrumentū tactus intus sit post carnē an nō sit sed statim sit ipsa caro id nō esse signum uidetur. Sensum inquā illico fieri. cū res tactu percipiende tangunt. Etenim si quis nunc arca carnem subtilem pellem extenderit. Deinde rem tactu percipiendam tetigerit sensus statim similiter fiet: & tamen in illa pelle tactus instrumentū non esse. Quod si copulata fuerit velotius ut patet sensus perceptio fiet. Quappter talis pars corporis perinde

SECVNDVS

sefe habere videtur atq; si circumfusus aer coniunctus esset nobis ac copulatus. Tunc em vnoquoq; instrumento pfecto sonum & colorem & odorem videremur sentire. Et vnus quidem uideretur esse nimirū sensus visus aud^{itus} atq; olfactus. Nunc autē quia seiunctū est id per quod fuerit motus. patet in strumenta iam dicta sensuum esse diuersa. In tactu autē idiplum nunc latet. fieri enim nequit ut ex aere uel aqua corpus animatū tantūmō constet qppe cum solidum quoddā esse oporteat. Restat igitur ut ex his atq; terra sit mixtū quale est ipsa caro & id quod vicē ipsius subiit. Quare necesse est ipsum corpus copulatum mediū esse inter instrumentū ipsius tactus & res ipsas tangibiles per qd fuerit ipsi sensus: qui quidem sunt plures. Iudicat autem plures esse tactus. hisce qui in lingua consistit. Nā eadem in pte & oēs res tāgibiles & saporem etiā sentit. Si igitur & cetera ptes carnis sentirent saporem. Vnus idemq; tunc sensus uideretur esse pfecto gustus & tactus. Nunc aut quia nō sit conuersio Duo diuersi sensus esse censentur.

Hic mouet questionem. An sensorium tactus sit subeus carnem & cutem an potius ipsa caro. Et uidetur qd caro exterior quod patet tali experimento quia carne exteriori cō tacta illico rem percipimus sed illud non est efficax signū & sufficiens quia si membrana aut tenuissimū lintheol^{um} carnem inuolueris nihilominus idem sequitur nam calorem uel frigus mox senties ac alias huius generis qualitates & tamē nemo ambigit membranam non esse organum tactus quare caro exterior non erit sensorium tactus sed protēgmen uidetur circūdatum interioribus sensorijs tactus. Nam perinde sese habere uidetur si aer ita nos ambiret ut congenitus vndiq; haberetur tunc poteremus vno eodēq; instrumento sentire sonos colores odores eo qd organa interstingui nō possent sed eodem organo colores cerni. strepitus audiri oporteret sed apertissimū est qd diuersis sensorijs discernuntur. Quis in tactu obscurū sit an unum an plura sint instrumenta quia vniuersa caro tam interior q exterior potest esse sensorij tactus. Nec illd aqua aut aer esset oportet quia corpus animatū quod firmū & solidū necesse est ex his elementis cōstare nō potest quare mixtū esse e terra & reliquis elementis relinquit. quale caro esse debet aut aliquod qd vicē carnis subiit. Medium uero quo tactilia comprehendant uidetur ab aere & aqua differre que ceteris sensibus media sūt. preterea id corpus ab organo sepatum esse nō potest sed cōherere & congenitū esse oportet quare tactus est unus sensus cuius organū est caro per totum corpus expansa. Sed si obiceretur gustus est quidam tactus sed is est in certa corporis pte ergo erit ab alio seiunctus. Et si anial in omibus aliis ptribus gustaret tunc gustus & tactus essent unus sensus sed nunc duo sūt eo qd usus instrumentorū nō reciprocāt. Solo rō quis gustus & tactus sint unus sensus materialiter eo qd in eodem organo consistant tamē nō formaliter vnus est eo qd habet opationes & incidētia seiuncta nec etiam sequit qd vbiūq; est tactus qd ibi sit gustus.

At vero dubitabit hoc loco non iniuria quispiam nam si corpus quidē omne profunditatē habet atq; hec ē terciā magnitudo fieri vero nequit. ut ea corpa sese mutuo tangant: inter que corpus aliquod mediū intercedit. Humidum non est sine corpore nec humectatū. sed necesse est uel aquam esse uel aquā habere qui fieri potest ut corpus tāgat corpus in aqua. etenim necesse est cū extrema non sint sicca in medio aquā esse: qua repleta sūt ipsa extrema. qd si hoc est verum fieri pfecto nō potest: ut corpus & tactus fiat in aqua. Eodē etiam modo de iis dici potest que in aere collocantur. Simili nāq; modo sese habet aer ad ea que sūt in ipso & aqua que sūt in ipsa latet autē nos magis

LIBER

in hūce que in aere collocantur in naturalibus que sunt in aqua si humiditas tangit.

Hic mouet alia questione An duo corpora solida inter que aer aut aqua intercedit tangant se mutuo nec ne Et arguit quod non quia ea solū se inuicē tangunt quorū extrema & ora sūt simul sed que tangūt se in aere & aqua nō sūt simul ergo nō tangūt se Minor probat quia in his semper aliquid mediat in aqua enim manifestū ē. alioquin aut reliscata erūt extrema quod in hūore nō potest contingere aut aqua intercedere fatearis quare neque hamus neque piscis piscē tangere poterit eo quod (licet paucillū fuerit) semper aliquid interponit sed in aere later nos magis eo quod minus sensibilis est quā aqua atramne eodem modo se habet aer ad tangibilia que sunt in ipso sicut aqua.

Utrum igitur omnium simili modo sit sensus. an sensuum quidam ut nunc videtur eodem: quidam diuerso modo obiecta sua percipiant Gustus quidem & tactus tangendo: ceteri autē minus. Ad ita perfectio non ita est. Sed dux etiam & molle per alia plane sentimus. Quod admodum & id quod sonat & visibile & odorabile. Vnde hec quidē minus illa vero cominus sentiuntur. Quia propter latet si per mediū illa percipiant. Nam sensibilia cuncta per mediū sentiunt. Sed in illis idipsum latet ut diximus. Etenim vero si per subtilē pellē ut prius etiam est dictū posita circa carnē sentirem. omnia tangibilia ipsum non aduertentes. Sic nos tamen utique sentirem. etiam ut nunc in aere sentimus & aqua. Nunc enim vide mur res ipsas tangibiles tangere & nullū mediū esse. Interest autē inter tangibile & ea que sonant & visibilia. Nam hec quidē sentimus. medio in nos aliquid agente. At tangibilia sentimus non a medio sed una cum ipso medio mori. ut sit cum quispiā per clypeum percussus non enim percussus clypeus percussit sed sit ambo sunt simul percussi clypeus atque miles.

Mouet alia questione. An sensibilia omnium sensuum simili modo sentiant medio extraneo interuenire nec ne. Et uidetur quod non quia gustus & tactus percipiunt sua obiecta proprius per media cōgenita & organo cōiuncta. reliqui uero sensus minus per intermedia remota & separata ab organo. quare gustus & tactus nullū mediū habere uident eo quod est latentius uel potius atque cōnatū. Solutio hec non sufficit quia etiam mediū in aliis sensibus cōiungit sensui quia est aliquis aer prope oculū in quo est species visibilis. Plane omnia sensibilia per mediū sentiunt in tactu latet nos propter aeris tenuitatem sicut per lintheū subtilē si nos lateret tactilia sentiremus & in aqua similiter etiam si id quod interponit ignoramus aut non aduerteremus. Preterea tali discrimine discernunt tactus & alii sensus quia obiecta aliorum sensuum prius tempore imitant mediū quod sensum. Tangibilia uero simul & mediū & organū imitant quia simul percussit clypeus & clypeatus & ergo mediū uisus causar sensationē: mediū Tactus uero non sed simul natura cum organo immutatur.

De Organo tactus.

Omnia autē ut aer & aqua sese habent ad visū & auditū atque olfactū sic caro ac lingua sese ad huius instrumentū sensus habere uident. Atque nec ibi profecto nec hic perceptio sensus fiet cum instrumentū sensus a resensibili tangit. ut si quispiā super extremū oculi corporis posuerit albū. Ex quo etiam plane patet instrumentū sensus ipsius quo res percipiunt. tangibiles inter esse collocatū ut diximus. Sic enim & hoc se si fiet id porro quod in ceteris sensibus fieri solet. Sensibiliū enim si in ipsis instrumentis ponat sensum non sit ut patet perceptio at si super carne ponat tangibile. sit ut docet experientia sensus. Quare sine dubio caro mediū est in tactu.

SECVNDVS

Hic determinat de organo tactus. Dicens eo modo se habet caro & lingua ad tactū & gustū quo aqua & aer se habet ad visū & auditū sed aqua & aer sūt media aliorum sensuum ergo caro & lingua sūt media tactus & gustus preterea sicut in aliis sensibus sensibile positū supra sensum non facit sensationē ita & in tactu. Sed tangibile positū supra carnē facit tactū ergo caro non erit organū sed mediū. Maior patet quia si rem candidā admoueris pupille. & aeri auribus cōgenito strepitū & si meatibus narium odoramentū indideris nulla sensatio sequeretur. Sed si tactilia carni adiuxeris perceptio non prohibetur. ergo caro non potest esse sensorium cōtingit bilū sed aliquid intra carnē. caro uero intermediū est.

De obiecto tactus.

Atque ea tactu percipiunt que corporis sunt ut corpus est diuersitas. Dico autē diuersitas eas. que rerū elementa distinguunt. calidū. frigidū. siccū. ac humidū. de quibus antea diximus in locis in quibus de elementis ipsius tractauimus. Instrumentū autē id quo dicte qualitates sentiunt. Et in quo primo sensus is collocat que appellare consueuimus tactū per ea sane ē que ē potēcia talis. Sentire namque parit quiddam ē ut diximus. Quare id quod agit tale illud facit eū sit potēcia quale ē ipsum actu. Quocirca simile calidū atque frigidū. & durū ac molle non sentimus sed exuperationes: quia sensus ē quasi mediocritas quedam contrarietatis eis que in ipsis sensibilibus inest & propter hoc sensibilia ipsa discernit. Nam mediū ipsum extremū ē iudex sit enim ad utrumque: ipsorum alterum extremum. Atque ut id quod albū nigrūque percepturū ē sensu neutrum ipsorum actu sed potēcia sit utrumque: oportet & in ceteris eodem modo sic & in tactu neque calidū neque frigidū id actu sit oportet. sed utrumque potēcia quod utrumque ē percepturū. Preterea ut uisus visibilis ac inuisibilis quiddam modo est uti diximus ceterique sensus oppositorum similiter. sic etiam ē tangibilis ac intangibilis tactus. Intangibile autē ē etiam id quod exigua admodum diuersitas tangibiliū habet quale passus est aer. & exuperationes etiam tangibiliū qualia sūt ea que corrumpere possunt de sensu igitur unoquoque dictū sit hoc modo quali figura.

Dicit quod obiectū tactus sūt qualitates elementorum uel diuersitas corporis qua corpus ē non quia animatū est sensorium tactilium in quo primo tactus est quod potest honore uocare possumus tactilium. Pars in qua prima tangendi vis constituta ē debet esse talis in potēcia qualia sūt actu tangibilia sed ea sunt actu calida & frigida &c. ergo tactus est potēcia calidus & frigidus &c. Et ergo que eque calida sunt eque frigida eque frigida eque lenia eque aspera non sentiunt sed extrema quia id quod parit debet esse primum simile primum dissimile agentis & in principio dissimile in fine uero simile. Preterea sensus ē quasi mediocritas contrarietatis extremorum quia utrumque extremū potēcia continet licet tactus ab aliis sensibus uidetur discrepare nam id in quo primum uis uisibilis continetur expertus ē omnis coloris. Et id in quo facultas audiendi inest uacare omni strepitu oportet sed tactus ab omni qualitate absolutus nūquid est. nam sensorium tactus est corpus & nullū est corpus quin ei aliqua illarum qualitatū sit annexa ergo habet in se medias qualitates ut tepore mollitiē &c. nam medie tanquā iudices extremarū habent igitur aliquem sensum & aliquatenus dissimilis. Et quod admodum uisus inuisibilis & inuisibilis ē ita tactus cōtingit tangibilis & intangibilis. Plane incōrigibile non solū dicitur quod tenuē vim obtinet ad ciedū tactū. Sed etiam quod excessus infestus ē & corrumpit ut siama & sulphur.

Queritur Quid sit tactus. Respondetur quod est uis diffusa per ossa nervos & carnē per quam & lenitas cuius obiectū est tangibile. Organū uero est nervus per totū corpus expansus. Medium cōiunctū est caro. separātū uero aer & aqua & est unus sensus genere sed diuidit secundum speciem. Vel est unus sensus materialiter hoc est ex parte organi. sed non formaliter ratione obiecti quod habet sub se multas diuersitas contrarietatum que ad unum genus non sūt reducibiles ergo tactus possunt esse tot sensus quot copule siue paria contrariorum habet sicut uisus & auditus licet

LIBER

habeant idem mediū) cū sunt duo sensus ita nihil obstat quin tactus possit in tot sensus fundi. quorū contrarietates habent. Plures em̄ sensus medio uno & organo ad sentiendum possūt uti sicut in eadē pte lingue inest gustus & tactus. Nihil igit phibet multiplices tactus in eisdē organis & pibus corpis diuersa tactilia contingere qd aptissimo argumento cōstat si animal ex aere formare quis in eo uisus ab auditu nō distaret eo q; i toto corpe uideret & audiret atq; diuersi sensus essent. Pari ratioe cū animal carnulentū sit quis unus tactus uideat eo q; in uniuersa carne oēs res tangibiles sentiunt nō tñ reuera unus est sed multiplex.

Arguitur Potencie per actus & obiecta secernunt sed tactus habet unū actum & unū obiectum ergo erit unus sensus simpliciter. Minor patet quia sicut uidere ē actus uisus ita tangere tactus erit opatio. obiectū uero tāgibile est ad quod oēs diuinitas cōtrarietatu tangibilium reducunt. Solutio. quis sensus tactus habeat unū actū & obiectū in gñe nō tñ in specie. nec cōtrarietates tangibilium reducunt ad unū gñs qd per se sit obiectū illius sensus. Nec tangibile tale esse pōt cū nō adequate respiciat potētiā tactū eo q; sūt quedā tāgibilia q; se hñt ad sensū illū p accēs.

Naturales sunt vnus pīs cōtrarietatis ut ignis calidi tñ & aqua frigidi

Triplex Sensitiue nigri
sūt potēcie sūt dupli Interiores sunt pluriū contrarietatu & qñq; oīm ut sensus cōis est
ces oīm contrarietatu sensu exterior.
Intellectuales sunt omniū cōtrarietatu qā quāto potēcia aliqua fuerit pstan /
rior tanto ad plura se extēdit ut intellectus est veri & falsi boni & mali magni
& parui &c.

Arguitur Si tactus nō esset vnus sensus formaliter eo q; sit multax cōtrarietatum que ad unū proximū gñs nō sūt reducibiles sequeretur q; eadē rōne Visus nō erit vnus sensus qā uisus est plurimax cōtrarietatu uidelicet albi & nigri. luminis & tenebre que nec ad unū proximū gñs reducibiles sūt teste Aristotele qā innoiaū ē nec vno noie cōmeri pñt sic & tactilib; nō est aliqd peculiare nomē inditū. Solutio q; nō ē simile de cōtrarietatib; reg; uisibilium & tactilib; quia lumē & tenebre reducūt ad unā cōtrarietate uidelicet ad albū & nigrū qā albū appellat qd habet multū de lumine. nigrū uerū qd pax habet de lumē q; reducūt ad unū gñs proximū uidelicet colorē cōiter sūptū. Aliter uero se hñt cōtrarietates tactilib; que ad unā cōtrarietate nullo pacto sūt reducibiles nec ad unū gñs. licet tactile uideat esse unū ad habitū pñēs nō tñ ad subiectū. Pari ratioe si ad sonū animalaueris plures cōtrarietates inuenies ut acutū graue magnitudinē exilitatē. leuitatē asperitatē & plerax; alias q; ppria uocis sensilia nō sunt sed sensilia cōia esse uident vel salte reducibilia ad acutū & graue.

Queritur An caro sit organū tactus an aliqd aliud afferri possit uidet q; sic iuxta sentētiā Alexandri Aphrodisi Quia id est organū tactus qd qualitates tāgibiles natū est recipere & qd in se tāgēdi potētatē habet. sed caro ē hmōi ergo Minor patet qā qñ tactile admouet carnē sit sensus cōtrarietatiōis. Etia si tenua pellicula carnē in / uolueris & aliqd tetigeris cōfestim sensus sit Illud etiā ueritate dissonū est si quis carnem tangēdi mediū uelut aerē & aquā dixerit. Caro em̄ est sensoriū analogū ac simile auribus oculis. & narib; intrinsecus uero aliud corpus haberi qd sentiēdi tactilis facultate fungat. Plane a re sensili caro patit dū cōtrēctat ergo caro est organū tactus. Preterea subdit nullū mediū in reliquis sensib; sentit sed caro sentit ergo nō pōt esse mediū. Solutio. Iherustū q; nō est simile inter carnē & alioq; sensuū mediā quia hec sūt innata conuētāq; habent illa uero prorsus separata sūt ergo sensoriū tactus simul cū carne sentit. Audiatis Aristotele dicentē animal nō carne sed simul cū carne sentire.

De sensibus in cōmuni.

hoc aut uniuersaliter accipe de omī sensu oportet sensū inquā id esse qd sensibiles sine materia formas suscipe pōt. & perinde atq; annuli signū sine ferro uel auro suscipit cerā. suscipit aut zncū uel aureū signū sed non ut es aurū. neq; signū ut est aureū zncū uel simili patit & sensus uniuscuiusq; sen-

SECVNDVS

sibilis mō ab eo q; habet colorē aut sonū aut saporē. sed nō ut ynūqdq; illoq; dī. sed ut ē tale & ratione.

Postq; de singulis sensib; specialiter determinauit Hic de omibus in cōi differit dicens Sicut cera sine auro & aere sigillū recipit ita oīs sensus formas & spēs haurit. Sed cera reci pit sigillū siue imagine siue materia ita pariformiter sensus spēs sensiliū recipit siue mate ria quis hoc in gustu & tactu incertius & inspectius uideat. Cū ergo qualitates a materia separe ad sensus ueniunt necesse est illos pati a sensibilibus sed hec passio longe abest ab us que inaiatis ppria ē. materia em̄ forinsec; sedet forma uero mouet organū cetera patiūt cum accessu materie. Nā forma gladii nō cedit sed etiā ferrū. & ignis urit sed nō sine ma teria Sed sensus nō pñt affici materia sensibiliū nō em̄ denigrat uisus intuitu coloris nigri ergo talis passio nō in cōuersionē & imutationē sed in cognitionē & iudiciū desinit nulla em̄ materia de forma sibi accidere iudiciū ferre pōt. quia materia suopre ingenio insipies bruta irratiōabilisq; est Ratio uero cū de aliis iudicat tñ rōne & forma rōnem & formam apprehendit.

Instrumentū aut id sensus est primū in quo est talis vis atq; potēcia collocata atq; sunt idem Ratio uero non est eadē. sed diuersa nā id quod sentit. aliqua est magnitudo nō tamē ratio sensitiui neq; sensus est magnitudo sed est que dam ratio potētiāq; illius Patet autē ex his et cur sensibiliū exuperationē sen suū instrumēta corrumpūt Nā si motus sit uehementior instrumētūq; sensus su peret vires Dissoluitur ratio id aut erat sensus dissoluiturq; pinde atq; cōcen tus intētiōe Cū fides uehementer pulsantur.

Dicit organū sensus est id in quo primo spēs & sentiendi facultas cōsistit Et quis sen / sorū & sensus subiecto nō distēt tñ alia ē essentia utriusq; Nā sensoriū magnitudo ē atq; corpus. sensus uero forma & ratio corporis. patet ergo ex dictis exuperantia sensilis pñtē sensorio afferre Nā si uis maior ingruat q; ut sustineri a sensu possit. necessariū est sensus interitū sequi qā tēperamentū dissuit. nihil est temperamētū q; mensurata & modificata medietas. Omne enim moderatū ab immoderato dissoluitur ut harmonicus concentus in fidibus & in ceteris instrumentis dissoluit si chorde uocēs; ualidius obgrauescant q; intētiōis & concentus ratio postulat.

Patet preterea & quā ob causam nō sentiunt plante tamē si partē aliquā hñt anime atq; ab ipsis tangibilibus patiūtur frigescūt enī & calefiunt ut patet nā hui? cā est mediocritatē nō habere. neq; principiū tale ut sensibiliū sine mate ria suscipiunt formas sed cū materia patiunt. Dubitabit aut quispiā. si possit id ab odore pati. quod olfacere nequit aut id a colore quod haud quoq; ui dere pōt & in ceteris similimō. q; si odorabile sit odor: si quid odoratū agit. odor pfecto agit. quare si nō nequit ut ab odore quicq; patiat corū q; olface re nequeunt. Eadē est & in ceteris ratio nec etiam fieri potest ut a sensibilibus quicq; patiatur eorum que sentiri possunt: nisi ut quodq; est sensitiuū. Id ita esse patere pōt & hoc etiā pacto. Nam neq; lumē & tenebre neq; sonus neq; odor i corpore quicq; agit sed ea nimis in quibus sunt ipsa. Aer enī qui est cum tonitruo scindit lignū. At enī tangibilia saporēs; agūt Si enī nō agerēt a quo nam inaiata paterentur atq; alterarētur Quid igit agunt ne & sensibilia illa. At ut uideretur nō omne corpus ab odore pati sonoq; pōt & ea que patiū tur termis vacāt & nō manēt ut aer: olet enī ipse tanq; aliquid passus. Quid aliud est olfacere quidē idipsum aliquid inquā pati. At enī olfacere quidē se tire est Aer aut passus cito sensibilis sit.

LIBER

Hic mouet questionē quare plante nō sentiāt cū tamē partē aniā forciānt & momēta tactiliū qualitatū agnoscāt calefiscūt frigescūt humescūt & siccescunt Rōdetur q̄ ideo nō sentiunt quia q̄cquid spēs qualitatū a materia sequeltratas & formā siue materia nō accipit hoc nō sentit. sed frutices spēs qualitatū siue materia nō recipiūt ergo nō sentiunt. Maior patet quia plante mediocritate carēt que cōsistit in tēperamēto quatuor qualitatū ergo nō pōt accipere qualitates primas cū semp in altera excellant Nā & animalia que ab hac mediocritate recedunt deterius sentiūt. Minor patet quia plante materia agentiliū subeūte humescunt et aqua materialiter succedente nā materiā oportet intra ea que nutriunt in ferri. nō intra que sentiūt sed materia foris relinquit forma uero intro admittit. Iā si sensū haberēt lata inquit Themistius temere & frustra haberēt cū nec salutaria nec utilia psequi possunt nec vitare cōtraria qd tñ animalibus tributū est sed plantis negatū quia imōre loco & affixe radicibus sunt Natura porro nihil in casu suscipit. Præterea si plāte cōuenientē succū hauriūt e terra nō cognitiōe sed natura fit: qd in nutritiōe animalū cernit igit nullū instrumentū sentiēdi illis cōcessum est. Alia questio.

Queritur quomō natura patitur ab odore & sono cū tñ nō sentiāt Rōdet q̄ odor nō agit in aerem aut aquā in quātū hmoi sed in quātū alterabile agit in res que facilius sunt alterabiles sicut sunt humida & ergo facilius patiunt ab odore tamē hoc fit p accēs sicut pater de sono tonitruū qñ cuneus cū impetu uehementi aerem secat dissiliūt lapides dehiscūt ligna. arbores euellunt. edificia corruunt nō ppter sonitū id accidit sed ob uehementē aeris impulsū & motū euenit ut inaiata patiunt: simili mō aque saporib⁹ & aliis sensibilib⁹ cōfundunt nec tñ ppter ea sentiūt sicut nec alia corpa interminata plagas quas concipiūt sentire pōt Sed forma sola sine materia a sensibus excipitur & aliquādiu post impressiōē abiuncto sensili retinetur & in cognitionē finit. Inaiata uero in materiā agentis cōmigrat & ppter ea caro organū tactus esse nō pōt eo q̄ qualitates cū materia recipit sicut inaiata Nemo est cui caro nō interdū incaluerit humuerit fixerit. qd in ceteris sensoriis nō cōtingit Pupilla em̄ nō albescit intuitu. Aer quoq; qui in auditu tonitruo est nec acutus nec grauis est quare caro sensorii tactus esse nō pōt cū nec formam nec rationē nudā suscipiat sed materiā induat agētis sed id qd iudicio cognitiōe q; predictū est ab ea re de qua iudicat denudatū esse oporteat.

Hic Greci Terciū de Anima Libri ordiūtur.

Sensus aut nullum alium esse preter hos quique Visum inquā. auditum. odoratum gustum & tactū ex hisce protecto que nunc deinceps dicemus credere quispiā pōt. Nā si nūc sensum omīs eius habem⁹ cuius sensus ē tactus. omnes namq; rei tangibilis ut est tangibilis affectus nobis sūt sensibiles tactu. nullus utiq; tactus vel gustus olfactus vel auditus vel visus deesse nobis videtur. Præterea si sensus nobis deficiat aliquis & instrumentū necesse est illius nobis deesse. præterea oīs sensus per medium sentit ut patuit Mediū aut aut cōiunctum aut sciūctum externumq; esse necesse est. At nos habem⁹ utrūq; & id inquam quod est cōiunctum quo quidē tangentes sentiam⁹ sensibilia tactu. & id etiā per quod minus nō tangētes sentimus. Id uero duplex est spatium simplex aer inquā & aqua Res aut ita sese habere videtur. ut si sensibilia plura diuersa genere per vnū mediū sentiantur. Necessariū sit enī qui sensus instrumentū habeat tale sensitiuū illorū esse ut si exaere sensus sit instrumentū & aer sit medium in colore sentiēdo ac sono: quod si vnum idemq; per plura media sentiamus ut color per aerē & aquā. hec enī utraq; pspicua sunt is qui altē tñ habet ipsoq; sentiet nimirū id qd per utrūq; sentiiri pōt.

SECVNDVS

Hic phūs inquit an in parte sensitiua sit quedā alia potēcia cognitiua per qd vult manifestare intellectū nō esse aliquā potēciā sensitiuā ut Democrit⁹ musitabat Ergo Beatus Thomas hic rationabiliter terciū librū ordit. Dicens nullū esse aliū sensū preter hos quinque quia tot sunt sensus exteriores quorū sunt sensoria quib⁹ nata sunt omīa sensibilia cognosci sed sensoria sunt tñ quinque ergo maior pbat inductiue & rōe qd tactus ē pceptiuus oīm sensibiliū quib⁹ organū natū est imutari. Quāuis plura sunt que tñgant & cōtrarietates itidē plures nulla tñ illarū est que ambitū sensus huius effugiat quoci etiam liquet in aliis sensibus ergo nullus sensus nobis deesse uidet præterea si aliquo sensu deficeremus necessario nobis illi⁹ sensorium deesset sed nullum videtur nobis sensorii deesse ergo &c. præterea sensus a natura instituti sunt ut interuentu mediū corpis spēs rerū accipiant necesse est mediū illud aut extraneū aut cōiunctū esse sicut dictum est prius. sed nos habemus utrumq; ergo &c.

Nam ex hisce duobus simplicibus tñ instrumenta sunt sensus ex aere & aqua Etenī pupilla ex aqua Auditus ex aere Odoratus ex horū altero cōstat. ignis aut nullius est instrumentū aut cōis oīm est. Quippe cū sine caliditate nihil sit sensitiuū. Terra etiā aut nullius est instrumentū aut in tactu maxie cōmixta. Quocirca restat nullū sensus instrumentū esse ppter aerem atq; aquā Hec autē nonnulla nūc animalū hnt ab iis igit animalū que sūt pfecta nō imperfecta nec mēbris capta oēs sensus habent Etenī & talpa sub cute oculos habere uidet atq; si nullū aliud corpus ē ppter ea que pcpimus esse. nec ullus alius affectus ppter eos q̄ corpib⁹ hisce cōpetūt q̄ sūt hic null⁹ pfectus deficit sensus.

Dicit q̄ omīa sensoria ex aqua & aere vident cōstare ut pupillus ex humore audit⁹ ex aere. olfactus ex alterutro Ignis uero oīb⁹ cōis est nec pōt animal sine calore naturali sentire. Terra cū sit crassissimū & ad cognitionē ineptissimū nullius sensus instrumentū videt eo q̄ terrestria ut sūt ossa ungues pili & arbores sensu uacant quis in tactu sit dominator terra q̄ in aliis sensib⁹ ergo uidet q̄ nullū instrumentū eē pōt ppter aerē & aquā. præterea null⁹ sensus ptingi q̄ oīb⁹ animalib⁹ deesse uideat saltē i hisq; pfecta sūt & nō lacerata aut trūca sicut ea que zoophita appellant. i. inter animalia & plantas ambigui gñis. quedā ex oīb⁹ sensibus solo tactu uigent. nonnulla adhibēt gustū quedā etiā odorant. quocūq; uero grauiunt quinque sensib⁹ pollēt Nā quis uisus uideat deesse talpis. tñ si quis membranā detrahat effigies oculorū cōperiet Quia ppter si nihil est preter quatuor elementa & que de his cōcreta sunt ut corpa mixta Et si nō ē affectio nec qualitas corpi extra eas q̄ in cōspectū nēm cadūt & que sentiūtur a nobis nullus pculdubio sensus est qui animalibus deesse poterit cū imperfectiores pfectionib⁹ semp accedāt ut in hoīe quo fit si in eo ratio & intelligētia est oīs sensus adesse necesse ē inqt Themistius.

At uero neq; sensus instrumentū qd ppiū sensibiliū cōmuniū esse pōt. Motus inquā quietis figure magnitudinis nūeri vnus que vnoquoq; sensu sentimus p accidēs Oīa em̄ hec sane motu sentim⁹: etenī magnitudo motu sentimur Quare & figura quidē cū figura quedā magnitudo sit & id qd quiescit ex eo qd nō mouet: & nūerus cōtinui negatiōe & sensibilib⁹ ppiū vnusq; nāq; sensus nimix sentit Quare patet fieri nō posse ut cōmunium cuiusq; sit ppius sensus Si em̄ esset pinde tñ fieret atq; nūc uisu dulce sentimus quod qd pterea sit qd vtrorūq; sensū habem⁹ quo cū cōcurrūt agnoscim⁹. Quod si ita nō esset nullo alio mō pfecto nisi p accēs sentiremus quo pacto filium sentimus Cleonis. nō em̄ cleonis filiū. sed albū sentimus huic aut accidit ut filius sit Cleonis at cōmuniū habemus iā sensū cōmunē nō per accēs sane. Nulli⁹ igit ipsoq; sensus ē ppi⁹ nullo em̄ sentiremus mō nisi eo quo dixim⁹ filiū uidere Cleonis. Propria autē sensibilia sensus ipi per accēs alter alterius

LIBER

sentiunt: nō hoc sane quo ipi sūt sed quo vnus ceu simul i eodē sensus efficit
ceu bilem amarā esse ac flauā nō em̄ ad alterū ptinet. vnū ambo hec esse di-
cere. quā ppter & errat & si quippiā flauū.

Hic phūs vult ostendere nullū sensū ppiū esse quo sensilia cōia cognoscant dicēs qā
nō est aliquis sensus exterior quo sensilia cōia per se sentiunt. Videt ergo aliquem sensum
animali deesse quia natura nullū peculiare sensum statuerit quo motū quietē figurā magni-
tudinē & numerū per se sentiremus ergo necesse erit ponere aliū sensum quo hec nō ut
cōia & per accēs sed ut ppiā & per se pperemus. Ans patet quia visu pperimus magni-
tudinē figurā & numerū &c. nō per se sed tanq̄ appendices coloris. Reliqui quoq; sensus
vnū & multa & alia sensibilia per accēs cognoscūt & nō per se. igit̄ equissimū fuisset his
adhiberi aliū sensum quo per se & ppiē sentirent. Solutio hoc fieri neq; ut sensibilia cōia
per accēs sentiāt. Nā que p accēs sentiunt p se mouere nō pnt sensoria nec sensū afficere
nec spēm suā imprimere: preterea illud per se sentit qd per se facit ad imutationē sed sen-
silia cōia sunt hmōi ergo per se sentiunt. Maior patet quia de rōe sensilis est mouere sensū
Minor patet quia magnitudo cū sit proximū subiectū qualitatis per se mouet eo qd quali-
tas nō agit sine subiecto. Plane dupliciter aliqd per accēs sentimus. Vno qd illud qd per
accēs cognoscit ab aliquo sensu exteriori per se cognoscit sicut liquorē flauo colore dul-
cem iudicamus ut est mel nō expectato de gustu iudicio per quē dulcedo p se cognoscit
& sic veg. est qd id qd p accēs sentitur ad aliquē sensum referri debet a quo p se cognoscit
Alio aliquod per accēs cognoscit qd ab alio sensu per se ppi nō pōt ut Cleonis filius &
relique substācie pticulares que a nullo sensu exteriori per se cognoscunt quia nequeunt
simulachra sua sensui insculpere. Quocirca pter sensus exteriores interior uis (ad quam
oēs sensus referunt) ponēda est. pterea cū eundē liquorē oculus flauū: & gustus dulcedi-
nē pperit. uterq; iudiciū suū ad cōmunē sensū referūt. Est em̄ sensus cōis qui solus i felle
& amaritudinē & flauitiem inesse discernit sed ad Cleonis filium percipiendū uis aliqua
prestancior adhibenda est que animalibus brutis cōcessa nō sit ut est cogitativa qua substā-
cias pticulares agnoscimus.

Quare patet cuiusnā gratia plures sensus. sed nō vnū tm̄ habemus. At ut mi-
nus ipa que sequūtur atq; cōia lateant: ut motus & magnitudo & numerus.
Nā si esset solus visus qui quidē est & coloris. magis laterent. ac idē esse om̄ia
viderent pterea qd color & magnitudo simul se cōsequunt & comitāt. Nūc
aut cū in alio quoq; sensibili ipsa cōia sunt fit inde pspiciū vnūq; illorū
aliqd aliud esse atq; diuersum.

Inquit causā pluralitatis sensuū dicēs ex dictis liquet ob quā causā habem⁹ plures sensus
q vnū quia alias nō laterēt ea que cōsequūt sensibilia ppiā ut sūt sensibilia cōmūia diuersis
sensibus. Si enī solus esset sensus visus tūc inter colorē & magnitudinē nullū discriminē posse-
mus discernere eo qd simul cum colore imutat sensus a magnitudie. Sed quia magnitudo
pperit alio sensu q visu color aut nō. quo scim⁹ colorē aliud esse a magnitudie & est par ra-
tio de aliis sensibus cōmūibus.

De sensibus interioribus

cum aut sciamus nos videre ac audire necesse est aut visu sciam⁹ vide-
re aut alio sensu. At si alio sensu. tm̄ idem sensus erit & ipsius visus & etiā co-
loris subiecti. Quare vel duo sensus eiusdē erūt subiecti uel seipsum sentiet
ipse. Preterea si alius sit sensus qui percipit ipm̄ visu aut in infinitū fiet abitio
aut erit aliquis sensus qui seipsum percipit sentientē. Quare idipsum in pri-
mo sensu continuo est faciendum. At hinc oritur dubitacio. nam si visu
quidem sentire nil aliud est q uidere. Videtur autē color uel id quod habet
colorem. Si quippiam viderit id quod uidet colorem id habebit pfecto qd

SECUNDVS

videt primū Patet igitur nō vnū idipsum esse sentire inquā visu. nam cū nō
videmus tenebras & lumen visu decernimus sed nō eodē ut patet mō. Præ-
terea id pm̄ etiā quod uidet colore quoddāmō delibutū est Instrumentū em̄
vniuscuiusq; sensus ipm̄ sensibile sine materia suscipit uti dixim⁹. Quocirca
sensibilibus ipis semotis insunt in sensuū instrumentis sensus imaginationes
Atqui opatio rei sensibilis atq; sensus sua quidē & eadē est. At eā ratio non
eadem est.

Hic phūs inquit quare preter sensus exteriores necesse sit ponere sensus interiores
Dicens cū ergo sciamus nos uidere & audire an hoc visu an alio sensu contingat non
alio qā nullus sensus pōt asserre iudiciū de visu nisi qui cognoscat id qd uidet. Sed si opus
est alio qui de visu iudicet cur nō sit opus iterū alio qui de secunda actiōe iudicet & illo
deinceps iterū alio usq; in infinitū uel erit aliquis sensus qui suū actum pperit. Tū iterū
dubitat. Si sensus visus uideret se uidere tunc visus esset coloratus quia nihil pperit visus
nisi colorem ergo uideret se oculus tunc uideret in se colorē habere & sic actio visus esset
colorata. Solutio qd visus capis dupliciter. Vno inquantū actū mouet ab exteriori sensu
bili pte & sic nihil percipit nisi colorē. Alio capis post imutationē a uisibili factā & sic
sentit se uidere cognoscendo suū actū & ergo oculus est quoddāmō coloratus eo qd sibi
imprimis spēs coloris licet sine materia. Quare abeuntibus sensibilibus spēs & imagi-
nationes remanent apud sensum & ergo idem actus sunt sensibilis & sensus secundū rē
quis ratione differant.

Dico aut sonū actū. & auditū & actū. fit em̄ ut is qui auditū habet nō audiat
& id quod habet sonū nō semp sonet. Sed cū opatur id qd audire pōt. & so-
nat id qd sonū efficere pōt tm̄ simul fit & auditus actū & sonus etiam actū:
quorū alterū quispiā auditionē alterū sonationē esse nō incongrue dicere pōt
Quod si motus & actio atq; passio in eo est qd patit atq; mouet: necesse est &
sonū & auditū actū in auditu qui est potencia esse. Agentis nāq; momētisq;
opatio in ipso paciente suscipit atq; inest quo circa nō necesse est id qd motu
ciat moueri. Actus igit sonatiui son⁹ vel sonatio. Auditui vero audit⁹ vel au-
ditio. Duplex est enī auditus. & duplex etiā sonus eadē est & in ceteris sensibus
& sensibilibus ratio atq; vt actio passioq; nō in agēte est sed in eo qd patit sic &
ipsius sensibilis actio in ipso est scitatio. Sed in quibusdā noīa quoq; sūt posita
vt sonatio & auditio in quibusdā aut caret alterū noīe. Operatio enī visus visio
dicit at coloris noīe vacat. Operatio vero gustus gustatio dicit. at saporū nomē
non habet.

Dicit qd simul sunt sonus actū & auditū. actū quis uidet esse diuersi actus quia alius
est sonare. alius uero audire ita sonatio & auditio diuersae operationes esse uident eo qd di-
uersas habeant rationes tm̄ sunt simul subiecto quia actio & passio sunt in paciente sed so-
natio & auditio sunt hmōi ergo erunt in audiente & actus cuiuslibet rei sensibilis in pa-
ciente. Nec est necesse omē mouens moueri cū igitur sensibilia mouent sensum ipsa tamē
quiescent & imota spectent quod precipue in visu deprehenditur. nam color mouet oculū
ipse immobilis rei adherens. Actus igitur sonantis sonatio est auditus uero auditio in qui-
busdam uero actio innomiata est ut patet ut actio coloris noīe uacat. uisus uero cōuicio
actio est gustus gustatio qā saporis noīe uacat.

Hec em̄ ita sunt: atq; vnus actus rei sensibilis sensitiuiq; fit quis diuersas ha-
beat rōes. sicuti diximus. Necesse est simul corrumvantur simulq; sint salua
auditus ac sonus qui hoc mō dicunt & sapor itidē & gustus ceteraq; similiter

LIBER

At ea que dicuntur potētia nō hanc ipm pfecto necessario subeāt legē Nō recte igit priores naturales philosophi sentiebāt qui quidē sine visu neq; album vllū neq; nigrū esse dicebāt neq; item nullū sine gustu saporē . nā ptim recte ptim nō recte censebāt. Etenim cū dupliciter sensus sensibilēq; dicat potētia atq; actu in his quidē secūdis sit idipm sane qđ dictū est in illis autem primis nō fit ait luce clarius extat At illi de hisce simpliciter loquebātur que simpliciter nō dicuntur Quod si vox quedā cōcentus est vox aut & auditus tū vnū tum nō vnū aut non idē sunt etli cōcentus est ratio necesse est & auditū quidem esse rationē atq; ob id ipm exuperans qđq; tam acutū q̄ graue corrūpt auditū atq; deualtat & in saporibus gustū & in colorib⁹ visum Id qđ nimis est splēdidū & tenebrosū & in odoribus vehemēs odor siue dulcis siue amarus qui sensus ipse est quedā ratio rata Quocirca sensibiliū ea que sincere taliaqueq; simplicitia sūt vt acutū vel dulce vel falsum cū reducunt ad rationem sensui sūt iocūda Tunc enī ipm delectare vident. Omnino aut ipm mixtum magis cōcentus est q̄ acutū vel graue Tactui quoq; non calidū sane simplex ac frigidū. Sed id qđ est ad rationē redactū amicum est atq; iocūdum Enim vero sensus ipse ratio quedā est vti dixim⁹. sensibiliū aut ea que exuperāt aut dolorem afferunt ipi aut tādē corrumpunt.

Hic ponit corrolariū. quia si sensus & sensibilia accipiant simul actu tunc simul corrūpunt & saluant ar dicta scdm potētiā sumpta hanc legem nō subeūt igit nō recte sentiebant veteres nature interpretes colorē sine visu & sonū sine auditu (ita & in ceteris) esse nō posse asseruerūt. Dupliciter em dī sensibile & sensus. Vno⁹ secūdu potētiā p illo qđ habet sonū sed actu nō sonat & p illo qui habet auditū sed actu nō audit sicut dormiēs & sic color pōt esse sine sensu. Alio⁹ accipiunt secūdu actu & sic sensibile nō est sine sensu: nec cōtra & hoc mō bene sentiebāt antiqui sed ipsi simpliciter loquebant sine distīctiōe ergo decepti erant Tunc ibi (quod si vox) dicit rōem quare qđā sensibilia delectant sensū quedā vero corrumpūt sensum quia sensoriū consistit in quadā pportione harmonica: Nā sicut cōcentus ex debita acuti & grauis cōmensuratiōe constat ita & sensus in quodā rēperamēto organi & rei sensibilis consistit q̄ excellens graue aut acutū corrūpit auditū & excellēs splēdidū visu & vehemēs odor olfactū Sed si sensibilia fuerint rēperata at sensui pportionata oblectāt sensū ut patet in euphoniis.

De sensu communi

Vnusquisq; igit sensus vt sepe dixim⁹ sensibilis ē obiecti Estq; in instrumēto suo ea ratione qua illud sensusest instrumētū & differentias sensibiles obiecti sui discernit vt albū quidē & nigrū visus. Dulce aut & amarū gustus & ceteri simpliciter sensus At enī cum albū & dulce & singula sensibiliū ad singula nimis aliqua cōparemus & discernam⁹ & sentiamus differre. necesse est idipm pfecto fieri sensu quippe cū illa sensibilia sint Quo patet carnē vltimū instrumentū sensui nō esse nam necesse est id. qđ discernit tāgendo discernere. fieri igit nō potest vt sepati discernat dulce diuersum esse ab albo. Sed vni cuius am ambo nota esse oportet. illo nāq; modo sane pateret inter sese illa differre etiam si alte & ego alte & tu sentires. Vnū igit dicat oportet diuersa esse dulce & albū Dicit igit idem quare vt dixit sic & intelligit atq; sentit. patet ergo si eri nō posse vt sepati sepa diiudicent At hinc patet neq; fieri posse vt sepatō in tepore discernant Nam vt idem aliud est bonū ac malū dicit Sic quādo

SECVNDVS

alte & dicit aliud esse tūc & alte & etiā dicit atq; dico qñ non p accidēs veluti nunc dico quippiam aliud esse non tamē dico illud nunc aliud esse Sed hoc pacto nūc dicit. vt dicat & nūc illud esse Simul igit dicit. quo sit vt inseparabile & in inseparabili tempore sepa discernat.

His phūs de sensu cōmuni determinat. dicēs sepe dixerim quēlibet sensū in suo pprio organo collocatum esse ut possit discernere drntias rerū incidentium sicut ursus iudicat albū distare a nigro. gustus vero dulce ab amaro &c. p quē sensum discernemus a bū a dulci nō em visus quia dulce nō sentit neq; gustus qui albū nō cognoscit Quare necesse est esse aliqū sensum qui hoc diiudicet neq; alia potētia q̄ sensuiua discernere pōt differētiās diuersorū sensibiliū Nō igit mirū est tactū in carne sedē nō habere sed illa p medio potius; igit ad aliqū sensum spectāt diuersa cōtraria discernere tunc ita exime ad sensum tact⁹ eo q̄ cognoscit diuersa cōtraria uel q̄ ē expansus p totū corpus sed hoc fieri nō pōt preterea sicut una potestas indicat albū a nigro differre ita & unā necesse ē esse que dulce ab albo distinguat Nā diuersē vires sūt quāq; altera hoc altera illud possit cognoscere sicut si diuersi homiēs sentirent ea sepatim utpote si ego albū & tu dulce sentir. s licet sint sepa & diuersa eo q̄ ego aliter ab albo q̄ tu a dulci pateris tñ ita diuersitas nō erit nobis p sensum manifesta nisi una cognosceret utrūq; sed cū nulla sit vis exte. ior que utrūq; .i. sensibilia diuersorū sensui possit cognoscere ergo necesse est ppter talem actu ponere vnū sensum interiōrē qui talia diiudicabit quia dulce esse alterū ab albo est vnū ueq; ergo oportet q̄ illud ab eodē dicat. dictio em est interpretatio interiōris apprehensiōis ergo licet est unus qui dicit ita oportet q̄ unus sit qui intelligat & sentiat Nec fieri pōt ut sensibilia diuersorū sensui tpe indiuisibili iudicent nisi per relationē ad diuersas potētiās. Præterea si illa per unā potētiā cognoscant necesse est tale iudiciū fieri in tpe indiuisibili & eodē momēto quia qñ aliud dicit alte & esse tūc alte & etiā dicit tūc qñ iudicat. Si (ipm qñ sit alte &) nō dicat secūdu accēs ita q̄ li qñ referat ad dicentem utpote nūc dico id aliud esse nō tñ dico illud nūc aliud esse sicut quis nūc dico Platonē uenisse nō tñ dico illū venisse nūc Potētia vero q̄ de albi & frigidi drntia iudicat nō solū nūc iudicat sed etiā inter nunc esse & nūc differre illaq; distare iudicat Sed hoc non pōt esse nisi ea simul in eodem momēto apphēderet eo q̄ iudicat simul ea esse altera igit oportet q̄ nō solū sit una virtus que de ambob⁹ iudiciū feret sed etiā una q̄ de ambobus eodē momēto pnuunciet pterea erit aliqua vis in quā opatiōes omniū sensui terminant.

At vero fieri nō potest ut simul idē ea ratione qua indiuisibile est & indiuisibili tpe motibus cōtrariis moueat At dulce quidē sic mouet sensum ac intellectū Amarū aut contrario modo & albū itidem diuerso Est igit qđ indiuisibile quidē nūero Sepatū aut ratione partim igitur ut diuisibile res sentit diuisas partim ut indiuisibile nam ratione quidem diuisibile. loco autem atq; numero indiuisibile est.

Hic phūs sensus interiōres auspicatur primū de sensu cōmuni differendo ostēdit quo pacto is cōtraria cōprehendat & cognoscat & quēadmodū sit similis centro & quō illi ceteri sensus ancillent quē igitur merito principē sensui uocari demonstrat. Dicēs obiciēdo cōtra pdicta impossibile est eandē potētiā indiuisam & simplice pluribus motibus aduersantib⁹ & quod grauius est etiā cōtrariis moueri Nō solū em pupilla flauitiem & lingua dulcedinē ad sensum cōmunē adducit sed etiā eius cōtrariū qđ accidit quotiēs oculos in paginas scriptas conicimus in quibus simul albū & nigrū cōtuimur. ergo una potētia cōtrariis motibus exercetur Solutio licet potestas illa (que sensus cōmunis appellat) ad quā actiōes pculariū sensui referunt sit una nūero tñ rōe & cōsideratiōe in plura se diffundit igit partim diuisa est quoniā rōe distrahīt ptim indiuisa qm subiecto & numero una est.

At minime fieri potest idē em potētia quidē est ipsa cōtraria & diuisibile in diuisibile actu aut esse nō pōt sed paciēdo diuisibile ē at fieri nequit ut simul

LIBER

si album & nigrū Quare neq; formas ipsorū simul sensus ac intellectus. si talia sint ut paciantur lulpient At em hoc perinde sese habet. atq; id qd qdā punctū appellant. qd quidē tum unū est tum duo. quo pacto & diuisibile ē quo igitur indiuisibile est hoc vnū est id qd discernit ac simul Quo uero est diuisibile hoc nō vnū est. bis aut eiusedē signi simul sit usus Quo ergo finis usus sit ut duorū hec duo discernit. atq; est sepata ut separatū Quo uero ē vnū hoc vnus sit usus & simul. Sed de principio quidē quo dicimus anial sensu/riū esse sit hoc mō determinatū.

Replicat contra solutionē datam Dicens flagitiosa est hec solutio quia id quod est idē numero & ratioe diuersum potencia quidē contraria suscipit. sed non actu simul quia id impossibile duxerim quare nullo mō fieri potest ut sensus aut intellectus repugnantes formas sensibiliū & intelligibiliū simul suscipiat. Solutio sensus cōis similis est centro siue pūcto in quo plures linee cōcurrunt quare punctus ille unus & plures est: vnus quia circuli cardo unus est; & plures quia plurimum drūtiū est lineaz. quare simul diuisibilis & indiuisibilis est preterea nihil obstat multa & contraria esse que sentiuntur & tamē unam uim haberi que sentiāt. quā principem sensum uocare oportet qui simul unus sit & multi quare de diuersis simul & uno iudicat quis non paciatur ipsas cōtrarias qualitates nō em albet simul & nigrat neq; friget simul & calet tamē in iudicando cōtraria simul reperiunt: igit hoc sensitiuū cōmune simul cognoscit plura inquantū diuisibile tunc pōt iudicare indiuisibile est tunc usus eiusedē signi accipitur bis ut terminus duaz. mutationū sensibiliū & inquantū est vnū drūtiām unius ad alterū Hec igitur est illa uis qua nos uisu uidere & auditu audire sentimus de quo paulo ante diximus q nullus sensus exterior pōt se reflectere supra suū actū cognoscendo iēm. hoc suū est sensus cōis ingeniū munusq; cui noticiā omnī sensuū natura mandauit.

notandū q sensus cōis habet se ut princeps uel iudex sedens pro tribunali qa qua litatū drūtiās exteriorē sensuū ante se positas & ad pedes iacentes contemplatur ita demū iuditiū suū promit & dulce ab amaro fecernit & album a dulci discernit. Quēadmodū vnus arbiter potest simul ius dicere pluribus litigantib⁹ ita iste sensus omnibus sensibilibus & actibus exteriorē sensuū sententiā promit quis multi libelliones pragmatici magistratibus assideant Vnus tamē est qui ius habet sentencie ferende. ita & hic tamē si multa instrumēta machinamētaq; sint. in que rerū simulachra receprēt vna tamē uis arbitra est & iudex que de omnibus sciscitat. pronunciet & iudicet a quo aliorū sensuū spiritus tanq a fonte p quinq; cananiculos pficiscunt preterea unus est & nō vnus quatenus ergo nō vnus ē sed plures eatenus plura simul atq; diuersa dephendit.

Queritur quare necesse sit ponere sensus interiores Respōdet q propter tres causas. Prima quia null⁹ sensus exterior potest se reflectere supra suū actū cognoscendo ipm cum sit singularis & tamē necessario deprehendit per sensum aliquem sed non per aliquem exteriorē ergo per interiorē. Secunda ratio quia iudicare differentias inter sensibilia diuersorū sensuum spectat ad sensum sed non ad sensus exteriores igit oportet ponere sensū interiorē. Tercia ratio qa sensibilia cognoscūt in eorū absentia ergo oportet q maneat simulachrū rerū sensibiliū apd sensū ergo &c.

Arguitur sensus exterior potest percipere suū obiectū ergo etiam actū cōsequētia pbatue quia actus est medium inter potentia & obiectū ergo si cognoscat obiectum etiam cognoscat suū actum. Solutio obiectum alicuius sensus capit dupliciter Vno mō secundū esse materiale & sic plus distat a potentia q actus. Alio mō accipit secundū esse intencionale siue spirituale & hoc mō actus nō est mediū qa oportet obiectū prius recipi in potentia atq; fiat actus.

Cum autem duabus prisci differentis maximeq; diffiniant animā. Motione inquam loco accomodata & intelligendo & discernendo ac sciendo considerandū est si quid intersit inter intelligere ac sentire. Videtur nāq; tam intelligere q etiam sapere ueluti quodā esse sentire. ctm his utrisq; rebus aliquas

SECUNDVS

ania discernit atq; cognoscit & veteres idē esse sapere sentireq; censent Quēadmodū & Empedocles dixit. ad presens hominū crescit sapientia semper & alio rursus in loco. Hic varia his semper prudentia somnia monstrat. Idē & Homerus his carminibus sensisse videtur Tales nāq; insunt mentes mortalibus ipsis quales quotidie summi fert rector olympi. Etenim omnes hi putant ipm intelligere corporis esse perinde atq; ipm sentire. & sentire simili simile arbitrantur & sapere ut in superioribus diximus locis Oportebat tamen ipsos de errore quoq; deceptione differere Sunt em hec magis propria animalīū plusq; id tps est quo in his anima versatur ut patet. Iccirco necesse est ut vniuersa que uidentur ut quidē inquirunt esse vera aut dissimilis rei tactū errorē esse deceptionē Quippe cū id sit cōtrariū illi Simili inquam cognoscere simile Videt aut & deceptio & scia cōtrariorū esse eadē.

Hic phis determinat de sensu & intellectu que veteres existimarūt esse simul cū sensu Dicens cū non solū sciēdo sed etiā intelligēdo cognoscimus oportet querere qd discernimen inter sensum & intellectū constituatur: premitit ergo primū opinionē anti quorū qui fere omnes sensum idem esse cum intellectu opinabant & diffiniebant animā p motum localem & cognitionē quo includit intellectuā & sensitiuā. quare intelligere & sapere esse quoddā sentire putabant. Nā quecūq; habent unum actū illa sunt eadē sed sentire & intelligere sunt huiusmodi ergo minor patet quia discernere & cognoscere cōuenit utriq; Vnde Empedocles dixit consiliū augeri in homine & in brutis ad p̄sens. i. scdm p̄sentis hore dispositionē que dispositio depēderet ex dispositione corporū celestīū quia diuersis reporibus aliter iudicant de rebus Homerus inquit talem esse intellectū mortalibus qualē prestat rector olympi. i. sol uel uirtus corporū celestīū quare uidetur sequi naturā intellectus esse corporeā & quasi idem esse cum sensu: Talem animū plane mortalibus esse necesse est in lucē primo qualem deus exulit ortu Nā si animā ex elementis rebus concreta esse uoluerunt quo res per similitudines earū cognoscat Videt ergo aniam nihil aliud esse q corpus eo q cognoscat corporeas res Quare Aristoteles eos increpat dicens philosophi assignantes causam cognitionis esse similitudinē cognoscētis & cogniti nō satis erudite locuti sūt qa etiā debebāt assignasse cām ignorātie & deceptiōis q sūt homini magis ppria q cognitio cū sint nobis a natura eo q oēs nascimur ignorātes. sed cognitionē veritatis adipiscimur magno studio & labore ergo aia nō p̄t hre cognitionē ueritatis ex sui natura. Ad hoc rñdebat phi q nō esset aliq deceptio eo q oia quidē esse uera opinati sūt Et q tactus rei similis sit cā cognitionis & tactus rei dissimilis sit cā deceptiōis sed hoc est incōueniens. qa simile & dissimile sūt cōtraria sed circa cōtraria eodē mō se habent hō ad cognitionē & deceptionē. nā qui unū cōtrariorū cognoscit & reliquū & qui errat i uno & in reliquo errabit. alias scia esset de uno cōtrariorū & deceptio de reliquo.

Non idem igitur est sentire ac sapere patet. illud em omnibus animalibus hoc valde paucis inest. At neq; intelligere idem est ac sentire. intelligere inquam quo recte atq; non recte res percipi solent Quod nāq; recte percipit idēst prudentia & scia atq; opinio vera At qd non recte. i. nimirū his dictis cōtrariū Etenim propriorū sensus semper est verus & vniuersis animalibus inest. at sit ut falso quoq; quis ratiocinetur Neq; cuiq; cōpetit cui nō inest ratio.

Hic phis improbat opinionē dicētiū sensū & intellectū idē esse qa illud ē efficacissimū argumentū q aialia oia sint sensib⁹ p̄dita solus homo p̄ter sensū & mentē & intelligētiā obtinet cū alie sint opatiōes potēcie rōalis & alie sensuū qm opinio scientia prudentia ad sensum p̄tinere nō p̄t qa scdm scientiā & prudentiā & opinionē cōtingit recte & nō recte intelligere. Sentire aut nō cōtingit nisi recte eo q sensus circa ppria sensibilia semp ē ver⁹ aut rareter falsus ut patet i cōib⁹ sensibilib⁹ qa de eo qd ad plures sensus p̄tinet uno sensu iudiciū certū asserre nō possumus igit sensus & intellectus nō sunt idē.

LIBER

De Imaginatione.

Imaginatio nanq; diuersa est a sensu menteq; atq; neq; hec fit sine sensu neq; existimatio sine hac esse pot. Nō idē aut esse imaginationē existimationēue patet. Hic em̄ affectus ī potestate sine cōtrouersia collocat. licet nāq; cū libet fingere quicquid uolumus atq; ante oculos ponere. perinde atq; ii faciūt qui in artificiose memorie comparis atq; dispositis locis imagines fingentes atq; simulachra collocāt. At opinari in nobis est sitū. Necesse est em̄ opinantē aut verā aut falsam existimationē habere. Præterea cū opinamur aliquid malum esse atq; terribile continuo perturbamur. similiter & cum opinamur quippiā esse tale ut in illo sit confidendū. at cū imaginamur talia perinde afficimur atq; si in pictura eadē spectaremus. sunt autē & existimationis ipius hec differētie sciētia & opinio & prudētia. & ea que sunt hisce cōtraria. De drūtia quoq; alius sit sermo magis ad idipm accomodatus.

Hic phūs determinat de imaginatione siue phantasia uolens ostendere primū q opī / nio siue existimatio que sequit̄ intellectū est alia ab existimatiōe que sequitur sensum siue phantasiā. Dicens quis imaginatio sit prestāior sensu longe tñ inferior intellectu est que tanq̄ in confinio utriusq; posita est sensum em̄ sequit̄ & actionē animi antecedit. præterea licet om̄is sciētia prudentia & opinio pcedentē imaginationē requirunt nō tñ cum illis eadem sunt ergo suscipere aliquid in opinionē aut sciētia alterius facultatis est q̄ imagi / nationis. Et imaginationē nō esse idē cū opinionē patet duplici rōe. Prima ē quia passio imaginatiōis est in nobis qñ uolumus quia licet fingere & cōponere imagines causa regē existentiū q̄ nō existētū ut tricipites & tergeminos homines qualē fuisse Cierionē cōficiūt in fabulis est. & alatos qualē zerum & Calam filios Boree & Hyppocentauros ut Caryb / dim & Scyllā. quēadmodū em̄ pictoribus licet quacūq; forma animal in tabula ponere & iis qui profitentur artificiosam memoriā quodlibet mōstrū & simulachrū effigiare licet. Sed opinionē habere siue iudiciū de rebus quociens incessit uolūtas in nra potestate nō est sed quociens rei ueritas que uidebat̄ apertissime assentiri nos cogit nec fieri pot̄ ut qs dubitet de re manifeste falsa. quia bis duo quatuor esse necessariū est nemo etiā dubitat non esse bipedem & ignem nō perurere quis ore contrariū dixeris non tñ idē sentis aut opinaris. nam opinari intus in anio est cui dissentiri non possumus. Secunda ratio quia ad opinionem statim sequitur passio in appetitu ut cum opinamur aliquid formidabile & atrox subito cōtrahimus & drūincimus anim̄ totoq; corpe phorrescimus & impallesci / mus. Sed ad imaginationē uel phantasiā nō sequit̄ passio ut cū imaginamur horredos fē / raz̄ imitiū aspectus nullo terrore afficimur nec cōsternatio sequit̄ ueluti si cōsideremus ī pictura qdā terribilia q̄ aspicientē nō deterrent ex iis liquet imaginationē ab opinioē di / stingui. Quō ergo differant scia prudētia & opinio & q̄ sunt illoz̄ contraria alibi dicitur uidelicet in vi. ethicor̄.

Ostendit imaginationē non esse sensum.

At uero cū diuersum sit sentire ac intelligere & huius aliud imaginatio aliud existimatio esse uidet̄ de imaginationē primo deinde de altero dicamus oportet. Si igitur imaginatio idest phantasia sit id quo uisū phantasmaq; aliquid in nobis dicimus fieri & nō aliud quicq̄ qd̄ p translationē hoc eodē noīe nūcu pat̄ ipā pfecto quedam vna est potēcia earū aut habitū qbus discernimus. aut & uero pcipimus aut falso. Tales aut sunt sensus. opinio. sciētia. intelle / ctus. At ipsaz̄ nō esse sensum ex hisce patere pot̄. Sensus em̄ uel est potēcia uel opatio ut uisus uel uisio. at q̄ nōnūq̄ neutrum est istoz̄ & tñ apparent aliq̄. uidemur q̄ uidere ut ea que in somnis apparent. Deinde sensus quidē semper adest imaginatio aut nō semp. qd̄ si idē esset imaginatio & opatio. bestiis

SECUNDVS

imagiatio pfecto cū & is inesset. at nō esse uidet̄ ut api aut formice aut vermī. Præterea ille quidē uere sunt semp imaginationes. uero plures fiunt ut patet false. Præterea cū exacte circa sensibile opamur nō dicimus hoc nobis homi nē uideri ac apparere sed potius cū non clare sentimus. qñ etiā sit ut sit uerus sensus & falsus. Atq; nobis qd̄ quidē paulo antea dicebamus clausis etiā ocu lis uisa uident̄ atq; apparent.

Hic phūs nititur ostendere quale discrimen habeat inter sensum intellectū sciētiam opinionē & imaginationē & primo de imaginationē quid sit & quomō ab aliis secernatur determinat dicens imaginatio (quā phantasiā appellat) est uis qua simulacra siue phan / tasmata gignunt in ania. utimur hoc uocabulo imaginatiōis methaphorice. i. per trans / lationē quia sola de ea imaginatiōe loquimur cuius simulachrū siue spectrū tanq̄ rei sen / sate figura quedā & effigies formatur in ania. Ea inquā uis uidet̄ esse una. cas̄ qua uer̄ a falso discernimus quales sunt sensus opinio sciētia & intellectus. Intellectū hoc loco ac / cipimus strictissime pro eo quo nō licet assentire falsum. Præterea sensum nō esse imagi / nationē pbat quinq; rōibus. Prima quia imaginamur in somnis. sed dormiētes nec actus neq; potēcia sentimus. Nō potēcia quia in somniū est cōmotio sensorū que sunt imppsa & in sensibus interiorib⁹ derelicta. Nec actū multo minus fieri pot̄ ut sopia animus uigi / lante sensu. Secūda quia sensus fit p̄sentibus sensibilibus imaginatio etiā absentibus. ille inquā nobis dūtaxat exp̄ctis uigilantibusq; hec etiā obscurantibus ac dormientib⁹ fieri pot̄ q̄ ceci imaginant̄ & cōsingūt colores quos tñ nec actū neq; potēcia sentiunt. Tercia ratio q̄ natura oibus aialib⁹ sensum largita est. vim aut imaginandi nō oib⁹ cōcessit sed dedit fortasse formicis & apibus equis & canibus vermib⁹ aut negauit. Quarta quia sen sus in ppriis sensibilib⁹ uerus est magna ex parte. Imaginatio uero sepe medax ē. Quia est quia opamur circa actū sensibilia cū certitudine quia nō dicimus sentiēdo hoc uidet̄ sed de eo quem eminus prosp̄ctet obrutu caligante præterea nemo pot̄ cōpressis & clau sis oculis cernere sed imaginatio tunc est efficacissima pnt̄ & alia sup̄ hec cōplura adduci quib⁹ luce ipā clarius cōprobet imaginationē a sensu differre.

Atq; nec ullus habitū eoz̄ erit: qui ueri sunt semp ut sciētia uel intellectus. Est em̄ & falsa imaginatio nō solū uera. Restat igit ut p̄scrutemur si sit opinio. Atq; sit idē opinio uera & falsa. uer̄ opinionē qdē seq̄tur fides. Quippe cū fieri nequeat ut hisce quisq̄ nō credat quoz̄ habet opinionē. Bestiaz̄ aut si / des qdē nulli imaginatio uero cōpluribus inest. Præterea fides om̄nē opinio nē seq̄t. persuasio fidē. ratio psualionē. ac imaginatio qdē quibusdā beluis inest ratio aut nullis. At uero patet nec opinionē esse cū sensu. nec opinionē p̄ sensum: nec opiniois sensusue cōiunctionē & p̄ ea que dicta sūt & hac etiā rōe: patet em̄ si imaginatio sit opiniois sensusq; cōiunctio: opinioē nō cui / iusuis rei sed eius esse cuius ē etiā sensus. Dico aut imaginationē si sit cōiunctio sensus opinionisue. cōiunctionē esse opiniois albi & sensus eiusdē albi: Non em̄ erit ex opinioē qdē boni: sensu aut albi. Apparete igit est opinari rē eam quam sentit: & non per accidens. At apparet nūq̄ etiam falsa: de qui bus simul verā opinionē habet. Sol. n. pedalis quidē apparet: at psuasum est terra ipm̄ esse lōge maiorem: sit igit ut aut suam is opinionē: quā habet ve ram abiiciat re mō eodem sese habente: nō oblitus: nec dissuasus: aut si ad huc illam habeat: eadē sit simul necessario falsa simul & uera. At cōstat opi nionem tum euadere falsam: cum res mutata latet.

LIBER

Dicitur imaginationē ab intellectu & scientia distare quia scia & intellectus semp̄ veri habitus sunt. Imaginatione uero sepius balucatur & fallax est etiā intellectus & scientia sunt in iis animalibus tñ que rōne predita sunt. imaginatio uero in carentib⁹ rōe cōspicitur Sed an sit opinio dubitat eo q̄ imaginatio & opinio illud habent cōe ut uera & falsa esse possint Sed hoc interest quia ad opinionē sequit̄ assensus & fides cū sit incōueniens nō credere id qd̄ quis opinat̄ & quia nulla bestia habet fidē ergo nec opinionē habebit imaginatio uero pluribus inest brutis p̄terea ad opinionē sequit̄ fides ad fidē p̄suasio ad persuasione uero sequit̄ ratio per quā aliquid alicui suadet̄ ergo sequitur illatiue cuiusq; inest opinio huic & fides persuasio & ratio inerit. Item opinari impossibilia in nra manu nō est sed imaginari quodlibet horribilissimū facillime poterimus Ex his cōstat imaginatōnem nō esse opinionē cū sensu nec per sensū nec cōpositā ex sensu & opinioe quia uel illa cōplexio esset ex diuersis subiectis ut si opinio circa bonitatem sensus uero circa nigritudinem uer̄se tūc imaginatio nō esset de eodem uel si eadem res sit in qua bonitas & nigritudo cōtineatur sic cōplexio esset actualis Vel si esset eiusdē rei cuius est sensus iterū est incōueniens quia de eadē re pōt quis habere opinionē uerā & rectā. sensum uero mē dācem & falsam. p̄terea sequeret̄ q̄ iudiciū illius habitus cōpositi de eodem simul esset uerū & falsum sed hoc est impossibile ergo sequela pbat̄ quia contingit de eadē re habere iudiciū secundū sensū qd̄ est falsum & secundū opinionē qd̄ est uerū ut solem esse maiore tota terra tenet̄ p̄ opinioe quantū ad intellectū & solem esse bipedalis quantitatis tenet̄ cognitūe per sensū In hoc loco tenetur Plato aptissime qui insiciatur ea misceri & copulari Plane accidere pōt q̄ quis in tali cōpositioe abiiciat uerā opinionē quā prius habebat re eodē mō se habente nō oblitus qd̄ est impossibile. Nā tribus mōis aliquis abiicit uerā opinionē. Primo qñ res mutat̄ sicut cū quis opinat̄ sorte sedere eo sedente si postq̄ sedere destiterit. si habuerit eandē opinionē tunc uera opinio mutat̄ in falsam. Secundo qñ quis desinat opinari qd̄ prius opinabat̄ eo q̄ pristinae opinionis oblitus est. Tercio qñ quis inficiat opinionē quā prius affirmabat dissuasus p̄pter aliā rōem : q̄ aut̄ quis amittat opinionem nullo istoz contingente est impossibile qd̄ contingerit in pposito Sed si aliquis adhuc retineret cū falsa opinioe uerā opinionē & si imaginatio esset opinio sequeret̄ qd̄ eadē apparitio esset uera & falsa uel oportet qd̄ res uera facta falsa lateat opinatē q̄ si nō lateret eū tūc simul cū mutatioe rei mutaret̄ opinio & sic nō esset eius opinio falsa igitur phantasia nullū p̄dictoz esse pōt.

Neq; igit̄ istoz vnus est imaginatio neq; ex his est cōiunctū. Verū qm̄ fieri potest ut aliud moueat ab eo ipso qd̄ motū est. Imaginatione uero motio quedā esse uidet̄ & nō fieri sine sensu Sed sentientib⁹ & eoz etiam esse quoz est sensus fit aut̄ ut motus oriatur a sensu iam actu Quē quidē necesse est ipsi sensui similē esse. Imaginatione motio est hec pfecto. que neq; sine sensu nimis esse neq; cōpetere nō sentientibus pōt : atq; multa p̄ ipsam id agere patie potest. qd̄ ipm̄ habet Et insup̄ & uerā & falsam esse. Atq; id p̄terea fit. qd̄ sensus qdā p̄prio est uerus aut raro admodū suscipit falsitatem. At est sensus eius etiā rei cui p̄pria sensibilia accidunt ubi iam fit ut ipse sit falsus nā non est falsus si album dixerit sed si album hoc aut aliud esse est p̄terea cōmuniū que quidem per inde atq; p̄pria is accidunt que sūt p̄ accidēs sensibilia Dico aut̄ motū & magnitudinē que ut patet accidunt sensibilib⁹ circa que maxime error deceptioq; fieri sensu pōt Mot⁹ igit̄ hisce qui fit a triplici tali sensu. Differentiā ob id ipm̄ nimis habebit atq; primus qdē cū opatio sensus ade st̄ e ver⁹ Ceteri uero falsi etiā esse possunt & p̄sente atq; absente p̄sertim cum a sensu longe sensibile distat Si igit̄ nihil aliud p̄ter imaginationem habeat. ea que dicta sūt Sicq; id ipm̄ qd̄ diximus ipa imaginatio mot⁹ is est pfecto qui fit a sensu iā opante.

SECVNDVS

Hic phis inquit quid sit imaginatio cum nō sit sensus nec opinio nec scia nec intellectus nec aliquid alioz. premittendo quinq; suppositiōes Quarū prima est Hec continet aliquid mouere alterz qd̄ prius ab alio motū est ut lapis mouet̄ a baculo quē manus mouet. Sensus a sensibilib⁹ exterioribus cōmōi lacestitiq; primū simulachra ab iis missa recipiunt Deinde imaginatio quē & phantasia uocamus impellunt. Secūda imaginatio est quedā motio. Tercia imaginatio nequit fieri sine sensu. Quarta motus oritur a sensu iam actu .i. qñ sensus est prius motus a sensibili. Quinta motus quo sensus exterior interiorē mouet est similis motui quo sensibile exterior mouet sensū exteriorē quia una spēs uel forma aliquid causat. quare dicit imaginatioē esse motū qui non est sine sensu eo q̄ multa aialia per ipam opant̄ & paciunt̄ quis nōnulla ut vermes & mulce & cōplura eiusdē gñis imaginatioe careant. quia nō retinent notitiōes & spēs quas sciendo concipiunt quare casu ferunt̄ At cōtingit imaginatioē uerā & falsam esse. sensus uero p̄prio. sensibiliū est uerus circa que imaginatio semp̄ est uera. licet decipiat̄ circa sensibilia cōia ideo imaginatio que est circa talia pōt esse falsa. qñq; etiā sensus circa sensibilia p̄pria est falsus cū sensibile fuerit absens aut nimitū distas Igit̄ aliud nihil habet imaginatio p̄ter ea q̄ dicta sūt sicut diximus. imaginatio ē motus qui fit a sensu iā opante.

Cum aut̄ uisus maxime sit sensus hinc est q̄ nomē imaginatio ab ipso lumine sumpsit phantasiaq; dī q̄a sine lumine uisio fieri nequit At q̄a imaginationes immanent sensusq; similis sūt ideo per ipas animalia bestie inquā atq; homines multa agunt. Illā quia mētisunt ut patet. exptes. homines q̄a mens p̄turbatione nōnunquā uerbo uel morbo uel somno submergitur Sed de imaginatione quidā determinatū sit hactenus. Satis em̄ quidnā ipa sit & cur sit hisce que iā dicta sunt explicauimus.

Dicit cū uisus sit oim̄ prestantissimus inde imaginatio uisionis nomē accepit & phantasia dicta est argumento lucis & dē a phos qd̄ est lumen sine quo cerni nō pōt. p̄terea bestie ac homines multa opant̄ circa phantasia eo q̄ spēs sensibiles immanent abeuntibus sensibilib⁹ in hoc tñ distat quia ille appetitu sensituo tñ ducunt hoies uero altiori & nobiliori potēcia mouēt nisi morb⁹ interceptat aut sonus impediatur aut somnus p̄turber.

Queritur quare p̄ter sensus exteriores necesse sit ponere quatuor sensus interiores Rōdē q̄ ideo q̄a ois opatio p̄ficiat̄ ab aliqua potēcia supaddita essentie sed in animalibus p̄fectis sunt plures opatiōes ergo p̄ficiunt̄ a pluribus potēciis Maior liquet quia nihil agit per suā essentiā Minor pbat̄ quia in animalibus repitur quedā opatio qua cognoscimus sensibilia sensata in absentia eorundē igit̄ necesse est ponere unā potēcia que apprehendat sensibile absens porro in materialibus ea potēcia nō pōt esse simul retentiuā & receptiuā cū humida sint facilliter receptiuā sed nō retentiuā videlicet imaginatiuā uirtutē q̄ reseruat spēs quas sensus cōis apprehendit. Alia repit̄ opatio in animalibus uidelicet elicere intentiōes nō sensatas ex rebus sensatis q̄ nō pōt reduci ad alii quā dictā potēcia igit̄ ponēda est quedā potestas altior que appellat̄ cogitatuā cui cōnectenda est alia potēcia que est reseruatua spēs & illa appellat̄ memoratiuā que reseruat spēs cognitās per uirtutē cogitatuā.

notandū q̄ tñ quatuor sunt sensus interiores q̄a q̄libet potēcia receptiuā habet reseruatū vim anexā sed sens⁹ cōis & cogitatuā uis sūt receptie ergo habent reseruatias anexas uidelicet imaginatiuā & mēoratiuā Sensus cōis ē oim̄ sensuū exteriorū terminus unus ad quē motiōes oim̄ alioz cōiungūt̄ & ad omes sciēdi dñtias arbiter est diuersorūq; sensibiliū discrimia cognoscēdi facultatē habet. Quēadmodū in circulo a circūferētia plures linee p̄duētē ad eundē terminū siue centrū terminant̄ pari mō sensus cōis se ut centrū habet ad quē oēs sensus exteriores termināt̄ Et dī cōis nō p̄p̄dicationē sed p̄ cognitionē cuius actus est oia sensibilia cōia p se cognoscere secundus actus est iudicare de dñtīs cōtrariis diuersoz sensuū exterioroz. Tercius est cognoscere actus p̄prioq; sensuū ut cū uidētes nos sentimus & q̄libet se audire sentit q̄a uisio nō uisibilis ē neq; auditio audibilis sed id primū & p̄prio sensus cōis opus est Organū eius est quedā cōcavitas cerebri supra dextrū oculū sita a qua nerui sensuū p̄ticulariū p̄tēdūt & dēriūt Obiectū est sensibile per se sensatū.

LIBER

Imaginatiua vis (quā & phantastica appellat) est motio quedā p quā i nobis simulachra gignit in aia etiā absentib⁹ sensibilibus atq; nobis experrectis dormiētibusq; fieri potest Est & plerumq; vera & plerūq; falsa imaginatio. Preterea hec vis nostre spōtis & facultatib⁹ habet simul enī ubi collibitū est cuiusvis rei imaginationē recipim⁹ etiā re absente nec oībus aīalibus cōcessa est hec vis nā cōplura vt vermes & ostreacea huius uirtutis exptia sunt Actus eius est imagines quibus cognoscit sensus cōis referuare eo qd organū eius ē magis siccum & aptum ad retinendū Secundus actus est cōponere substācias pticulares & spetiem cum spetie ut hircocerū & aureos montes Organū eius est in anteriori parte capitis situm supra sinistrū oculū que pars cerebri ppter siccitatem loci appellatur thesaurus formarū sensatarū Cum tale organum leditur aut confundit tunc frenesis generatur qua homines plerūq; insaniūt ppter cōfusionem diuersorū Idolorum Obiectum eius est sensibile per se sensatum ut referuabile quia formas quas sensus cōis apphēdit has imāginatiua vis referuat & custodit.

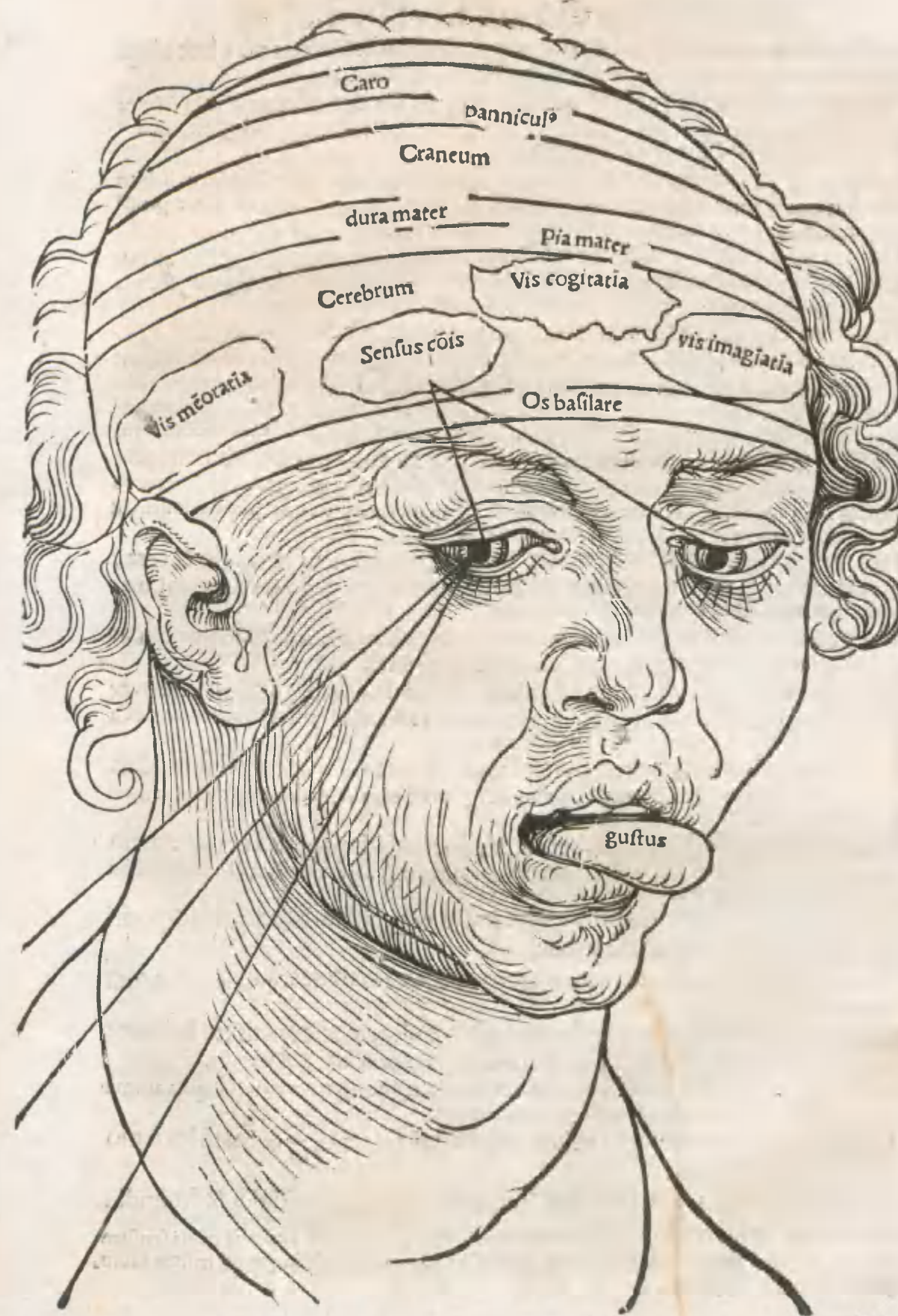
Cogitatiua vis que in brutis estimatiua appellat est apphēsiua intentionū de spetieb⁹ sensatis que non erant sensate sicut ouis ex lpetie lupi cognita uel uisa elicit tale aīal esse rapax & inimicū nature sue que inimicitia non potuit esse sensata per sensus exteriores hec uis in homine inter sensitiuas virtutes principem locū sortitur propter redundantia rationis Et habet quatuor actus Primus est elicere ex spēbus sensatis intentiones sensatas Secundus est cognoscere substācias particulares. Tercius actus est cognoscere naturā indiuiduatā ut hominē in sorte ideoq; merito appellat ratio particularis quia ex collatiōe vnus ad alterum discurrit eliciendo intentiones. Quartus est cognoscere omnia ea que p sensum cōmunē cognosci possunt quia quicquid potest virt⁹ inferior id superior potest & amplius. Organū eius est in media parte cerebri & in vertice capitis situm Obiectum est cognoscere sensibilia in cōmuni quod etiā continet sub se sensibile per accēs eo qd est supma potēcia igit obiectū eius erit cōmunissimū.

Memoratiua est vis conseruatiua intentionū quas cogitatiua apprehendit quemadmodum imaginatiua est formarū conseruatrici ita hec est archa & repositoriū intentionum a sensatis elicitatū quibus recordamur iniuriarū ac beneficiorū usq; ad tēpus vindictē atq; recōpensationis in homine ei reminiscētia coniungit Vnde cuius actus est referuare diu intentiones elicitas in tēpore pterito & obliorū reminisci ex aliquo principio in memoria retento. Organum eius est uis ordinata in posteriori cōcauitate cerebri qd si ledit magis nū impedimentū in acquisitione sciāz affert & inde letargia & obliuia comitat Obiectū uero huius est sensibile in cōi inquatū referuabile qd a cogitatiua apprehendit.

Arguitur Substācia particularis non apprehendit sensu exteriori ergo nec interiori cōsequētia pbat quia nihil est in sensu interiori qd prius non erat in sensu exteriori Solutio qd etiā sensus exterior quoddāmō apphēdit substāciā pticulā licet per accēs quia apphēdit figurā & dispositionē rez q sunt pprie cōditiones substācie figurate ergo ex his pōt apphēdere substāciā sicut imago regis representat ex figura substatia regis nō ex pte coloris pterea quicqd pōt virtus inferior itide & altior uis pfectiori mō pōt igit cogitatiōe substāciā pticulā utiq; cognoscere possumus.

Arguitur Cerebrū est omīno humidū ergo in ipso nequit esse potēcia referuatiua aīas patet qd in cerebro sit cōtinuus ascensus vaporū a cibo & potu resolutorū cōsequētia pbat quia humida sunt male retentiua sed bñ receptiua. Solutio quīs cerebrū sit magis humidū ceteris mēbris tñ in eo una ps est siccior alia igit in ptibus siccioribus natura sedē referuatiue potētie affixit que per ossa & neruos a receptiuis virib⁹ abiungitur.

Arguitur Quicquid non sentit hoc nō meref appellari sensus sed potēcie referuatiue nō sentiunt ergo non erunt sensus Minor patet quia nō cognoscunt sensibilia sed solum referuant ea Solutio licet potēcie referuatiue ut sunt imaginatiua & memoratiua non sentiant tamē patrocinant ad sensationē quia referuant spēs sensatas Quēadmodū intellectus agens non intelligit sed spēs abstrahit a phantasmatibus quibus intellectus potētie intelligit.

Allegationes Secundi libri de Anima

Substantia in materia forma & totum compositum diuiditur. Materia non est hoc aliquid .i. non est ens completum per se existens sed est pars substantie materialis.

Forma non est hoc aliquid sed qua hoc aliquid dicitur .i. forma que est perfectior pars substantie corporee est ratio qua materia fit ens actu determinatum sed id quod ex ambabus coeuntibus conciliatur & nascitur est perfectum ens.

Scientia est actus primus contemplatio vero secundus .i. quemadmodum in habitu est actus primus respectu contemplationis siue actualis considerationis ita anima est actus primus corporis uiuentis uiuere uero sentire & moueri actus secundus.

Corpora videntur esse maxime substantie. hoc debet intelligi quoniam substantia dicitur a substantando accidentibus sed non quoniam substantia dicitur ab essendo quia incorpalia perfectius habent esse quam corporalia eo quod sunt corruptioni obnoxia.

Naturalia corpora artificialium corporum principia sunt. quia artificialia compositione naturalium uice accipiuntur obtrinetur. Omne igitur artificiale corpus in stratu naturali conspicitur.

Somnus autem scientie operatione vacanti similis est .i. quia sicut somnus est habitus uigilia uero actus ita scientia est habitus contemplationis actus. Vel sicut in somno habemus sensum sed non operationem ita quis potest habere scientiam licet non habeat considerationem & usum.

Radices in fruticibus subeunt vicem oris utriusque namque trahitur alimentum: quia sicut animal per os ita frutex per radicem succum attrahit. Vel quia sicut animalia habent corpora organisata ita pariformiter plante quia meatus & stamiam venas. uice funguntur. Alburnum liber & lignum cuti carni & ossi proportionem quadam consentiunt.

Non oportet querere quomodo ex anima & corpore fiat unum sicut ex sigillo & cera: quia forma naturalis per se uincit materie dispositio nec inter actum & potentiam requirit medium uniens intrinsecum licet extrinsecum efficiens.

Corpus naturale est quod principium motus & status insitum habet: quia corpus animalium habet intra se principium actuum inanimata ergo passiuum.

Si oculus esset animal uisus nimirum anima eius esset: quia sicut uisus est perfectio & substantia oculi ita anima corporis quia visu ablato oculus non manet nisi equiuoce ita anima a corpore sequestrata corpus non manet nisi equiuoce.

Nihil prohibet animam habere partes separabiles que nullius corporis sunt actus .i. anima potest habere quasdam potencias quibus operationes non coincidunt cum corpore ut sunt intellectus uoluntas.

Plante videntur in se ipsis vim habere atque principium vite quo ad contrarietatem quia in his alimentum mouetur ad loca contraria uidelicet sursum & deorsum sed natura est ad unum determinata ergo plante sunt vite principes.

Tactus primo cunctis animalibus inest atque ut vegetatiuum a tactu sensuque omni sic a ceteris tactus separatur sensibus.

In unaquaque planta est una actu anima. potencia uero plures. quia surculi abscissi adulescunt.

Quicunque animalia habent sensum ea etiam dolorem & appetitum habent: quia in omni sensu est delectatio uel tristitia ergo etiam appetitio & dolor.

Intellectus seperatur ab aliis potenciis sicut perpetuum a caduco: quia anima intellectu cum corpore non coincidit sicut cum aliis potenciis.

Quinque sunt potencie generata scilicet vegetatiuum sensituum appetituum loco motuum & intellectuum.

Fames est cupiditas sicci & calidi Sitis uero est cupiditas frigidi & humidum: sapor uero horum condimentum per hoc uult probare philosophus quod omnia animalia habent sensum alimentum afficiuntur fame & siti sed illa sunt appetitioes ergo omnia animalia que ad minus tactu predata sunt habent appetitum.

TERCIUS

Sicut in quadrato triangulus est ita in sensituo vegetatiuum. per hoc uult ostendere philosophus quod in uno corpore non sunt plures anime sed una tamen ergo sicut in quadrato non est triangulus actu sed potencia ita in homine sunt plures anime secundum potentiam.

Sine tactu nullus aliorum sensuum est licet plura animalia sunt que nec visum neque auditum neque sensum habeant odoris: quia tactus essentia animalis attingit ergo necesse farius est alii sensus sunt de bene esse quia sine iis animal potest consistere.

Quibus mortaliu inest ratio iis sunt & cetera cuncta: quia superior vis omnes inferiores includit sed non contra.

Generatio uiuentibus est maxime naturalis hisce que perfecta sunt non membris capta nec spontanea generatione habentia unum quodque in qua aliud procreare habet quale ipsum est .i. finis animatum est sibi simile in specie procreare ut immortalitatem attingat & primo enti coniungantur. si non fuerint defectuosa castrata &c.

Uiuere in uiuentibus est esse. ibi uiuere accipitur per actum primo & non pro operatione uitali que est actus secundus.

Ignis accretio in infinitum progreditur addito combustibili At eorum omnium que natura constant est finis augmenti & decrementi per hoc uult probare quod ignis non est causa nutritiois aut augmenti ut Empedocles opinatus est alioquin aliquod in infinitum cresceret & sic non esset status in augmentatioe animalium quod est inconueniens.

Complura contraria fiunt ex se mutuo: quia alimentum est contrarium alito in principio tamen in fine mutat in substantiam aliti.

Nutritiua est substantie conseruatrix quia animal conseruat quod uiuit quousque nutritur nihil seipsum generat sed conseruat.

Quod nutritur est ipsa anima primo id quod nutritur corpus est id quo nutritur ipsum alimentum est.

Vniuersas res a fine appellare par est allegat tali occasione quia anima vegetatiua diffinitur per generationem tanquam per finem suum dicens Anima vegetatiua est principium generandi tale quale est ipsum.

Calor patrocinator ad digestionem quia propter omnem animatum calorem habet .i. calor non est causa principalis nutritiois aut digestiois sed instrumentalis quia habet se ut gubernaculum nauis.

Impossibile est simile a simili pati quia dixerunt nonnulli philosophi ut Empedocles quod omne simile a simili cognoscitur.

Sensus est potencia passiuus & alteratio quedam esse uidetur quia quicquid mouetur ab aliquo hoc patitur ab eo sed sensus mouetur a sensibili ergo patitur ab eo.

Motus est actus imperfectus quia fit inter duos terminos nam cum recedit ab una forma & tendit ad aliam tunc fit in actu imperfecto ut si de frigiditate in caliditate fieret motus.

Tum a simili sibi tum a dissimili res omnis patitur. Patitur enim ea que est dissimilis & cum passa est tum similis est .i. omnis res patitur a dissimili passione corruptiua & a sibi simili passione perfectiua sicut intellectus ab intelligibili.

Qui discit scientiam non alteratur sed perficitur quia quicunque perficitur non alteratur sed quod discit perficitur ergo non alteratur quia alterari est aliquid remoueri a naturali sua dispositione uidetur tamen intellectus recipiendo scientiam alterari improprie.

Sentire actu simile est contemplari. sed in hoc discrimen habent quia sensibile mouetur sensui extra ipsum est intelligere uero non .i. sicut se habet sensibile ad sensum ita intelligere ad intellectum.

Intelligere quod si potest cum uoluerit sentire uero cum uolumus in nostra potestate non est.

quia intellectus scias thesauros intus habet quare migrat in actū ubi collibeat At sensibile nō semp p̄sens est. submoto lumine.

Sensus est singulariū. scia vero vniuersaliū. i. nihil sentiē nisi singulare & nihil scit & intelligitur nisi v̄le.

Ome sensituiū potēcia tale est quale ē sensibile actu. quia sensus patitur a sensibili Sed ome passum potēcia tale est quale est agens actu.

Propriū id sensibile dico qđ alio sensu p̄cipi neq̄ & circa qđ error fieri nō p̄t Vex. si organū fuerit bñ dispositū nec sensibile longo interuallo destiterit.

Color est visibilis per se q̄a in se cām habet quare visibilis est. i. licet color visibilis sit per se tñ actu nō uidet sine lumine. (tis videlicet aeris & aque.

Lumē ē actus p̄spicui ea rōe q̄ p̄spicui ē. i. lumē solū est p̄fectio corpis trāsparen/ Illuminatio fit in instāti. Duo corpa in eodē loco esse nō possunt. per hoc ostendit phūs lumen nō esse corpus.

Nō vniuersa visibilia in lumē sunt visibilia sed solū p̄prius color. q̄a nōnulla uident in tenebris ut sunt oculi lupoꝝ & putredines quercuum.

Si quispiā colorē super ip̄m visum posuerit nō sane uidebit quia visio fit p̄ medium & color prius mouet p̄spicui q̄ sensum.

Eecho sonitus est is q̄ post primū sonū resultat. i. echo est sonus reflexus qui ut p̄la resilit p̄pter aliqđ corpus cōcauū qđ ip̄m dissolui p̄hibuit.

Inest auditui qđā aer insitus ad quē sonus in aere factus cōtinuat. i. in miringa est quidā aer auribus cōgenitus qui mouet externo aere moto per sonū. (struūt.

Aer insit⁹ motu suo sp̄ i aurib⁹ p̄sonat ac cornu qđ expimur cū aures manu ob/ Tibia lyra cetera inaiata que extēsiōe cōcentū & locutiōe habēt quadā similitudine vocem emittere dicuntur.

Cōplura aīaliū sūt q̄ vocē nō eliciūt ut sūt exāguia & q̄ integūt crustis ut sūt cancri & ostree q̄a q̄cūq̄ sūt exptia calidi sāguinis circa cor illa nō respirāt sed exanguia sunt hmōi ergo sunt mura. (qua simili parte.

Pisces in Acholei flumie q̄ voces dicūt emittere brāchis sane sonitāt vel ali/ Instrumētū respirādi fauces sūt Pulmo id est grā cui⁹ ē ista ps. Circa cor vero

is loc⁹ ē q̄ primū respiratōe eget. i. guttur cōtinuat pulmoni & pulmo cordi cōiun/ git ut est fons caloris qui reconciliat per aerē attractū. (ctum.

Spēs odoris sumūt ad similitudinē spēs sapoꝝ q̄a certiorē habem⁹ gustū q̄ obfa/ Qui molles carne sūt ingeniosi mēteq̄; dextri iudicant. q̄ uero sūt duri carne

ii sūt inepti mēte q̄a ex bona corpis temperatura sequit̄ abilitas sensuū & intellectus eo q̄ ania in corpe bñ disposito opatiōes suas p̄fectiori mō exercet.

Gustū & tactū certiorē habemus oībus anialibus quia tactus cōsistit in medio/ critate q̄tuor humoꝝ sed hō habet aīam nobiliore ergo h̄z corp⁹ magis dispositū & tpatū Sicut visus ē visibilis & iuisibilis similiter & audit⁹ soni silentiūq̄; quia visus per cipit lumen & tenebram. (gustus dulcis & amari.

Sēsus vni⁹ cōtrarietatis esse uidet ut visus albi nigriq̄. audit⁹ acuti grauiq̄; Tāgibilia sentim⁹ nō a medio sed simul cū ip̄o medio q̄a simul p̄cutiunt cli/ peus & clipeatus.

Sensibile positū supra sensū nō causat sensationē allegat quia tangibile positum supra carnē facit sensationē ergo caro nō est organū tactus.

Sine dubio caro mediū est in tactu. q̄a neruus sub carne est organū tactus.

Sētire ē qđdā pati. ome passū tale ē potēcia q̄le ē agēs actu. q̄a simile calidū aut frigidū aut durū aut molle nō sētim⁹ s̄z exuperatōes q̄a sēl⁹ ē q̄li mediocritas cōtrarietarū

LIBER SECVNDVS

Mediū extremorū est iudex. & mediū cōpatū ad alterū extrēorū fit vtrūq̄; ex/ tremū ut tepiditas comparata ad frigiditatem habet rōem calidi.

Sēsus p̄t recipe foras sēsibiles sine materia sicut cera suscipit formā anuli sine auro Sensibiliū exuperatiōes sensuū instrumenta corrūpunt. (qb⁹ sūt ip̄a.

Neq̄ lumē & tenebre neq̄; sonus neq̄; odor in corpe q̄cūq̄ agit sed ea nimirū in Nō potest esse alius sensus ab his quinq̄; visu auditu olfactu gustu & tactu : quia nullum sensoriū nobis deest.

Pupilla est ex aqua auditus ex aere. olfactus ex hoꝝ altero cōstat ignis nulli⁹ sensus instrumentū est sed cōis omniū est.

Talpa sub cute oculos habere videtur.

Motū quietē figurā magnitudinē nūcūq̄ ab vnoquoq̄; sensu p̄ accēs sentim⁹.

Cū em sentiamus nobis uidere & audire necesse est ponere aliū sensū preter hos quinq̄; alioquin in infinitū fiet abicio.

Semotis sensibilibus ip̄is insunt in sensuū instrumētis imaginationes vult p̄bare q̄ sensus interiores sūt ponēdi qb⁹ sensibilia. absentia cognoscūt. (sed i sensicio.

Actio & passio nō in agēte sūt sed in eo qđ patit̄ q̄a sensibilis actio nō ē i sensibili Vnus ē actus rei sensibilis & sensitui q̄a ex obiecto & potēcia fit unū quīs diuerfas habeant rationes.

Sensus cōis est potēcia anie qua discernimus sensibilia diuersorū sensuū in eodē tempore sicut albū & dulce in lacte.

Impossibile ē ut idē in indiuisibili tpe cōtrariis motib⁹ moueat debet itelligi q̄ sensus cōis in indiuisibili tpe cōtraria discernit ut vnū sūt & nō ut duo.

Sensus proprioꝝ sensuū semp est verus & vniuersis anialibus inest.

Imaginatio est diuersa a sensu menteq̄.

Fides omnē opionē sequit̄. psuasio fidē. ratio persuasionem.

Sēsus iudicat solē esse pedalis figure psuasio vero terra ip̄m esse lōge maiore quia sensus sepe false iudicat opinio. & ratio uero non.

Cū visus maxie sit sensus hīc ē q̄ nomē imaginatio ab ip̄o lumē phātasia dī aphos quod est lumen uel visio.

Bestiæ atq̄; hoīes multa opant secundū phantasiā q̄a sensus actu mouet appetitū i p̄sentia sensibilis sed phātasia mouet appetitū i absentia sensibilis s̄z ex morōe appetitus anialia agūt & paciūt. (ex passioe uel egritudine ex cōsequēti impedit intellectus.

Mēs pturbatiōe nōnūq̄ verbo vel morbo vel sōno submergit̄ q̄a ipedito sensu

In Tereium Librum de Anima Prefatio.

Altius in speculū mētis sua lumia tollit
Naturā penetrans abdita Aristoteles
Quæ latuere prius lōgis incognita seclis
Hoc venient nobis discutienda libro
In primis qua parte sapit mēs ac speculat
Suffultus miro differit ingenio
Vis anīa potior nullis obnoxia fatis
Scinditur in geminas iure suo pte vias

Vna potestatis virtus alia est operantis
Hæc fingit sp̄etis: ista recondit eas
Inde notat quæ in regno anīæ subsellia prima
Imperiūq̄; sua nobilitate tenet
Munia nēstentur simul occurreria spectra
Quæ vires propria conditiōe mouent
His quoq̄; subicitur motrix: genuina cupido
Obtinet extre mū dexteritate locū.

Incipit Liber Tercius de Anima Aristotelis.

DE animæ aut ea pte qua cognoscit atq; sapit sine sit sepabilis siue non sepabilis magnitudine sed rōe Cōsiderādū deiceps ē quā drntiā habet quoq; pacto tādē sit intelligere Si igit ipm intelligere sit ut sentire aut pati qddā erit ab ipō intelligibili aut aliqd aliud tale. Vacare igit ipa passiōe sed forme susceptiua esse oportet & potēcia talē Sed non illā esse & similitudinē subire cū sensu: ut quēadmodū sese habet ad sensibilia sensus sic sese habet ad intelligibilia intellectus Quare necesse ē ipm cū vniuersa intelligat non mixtū esse sicut Anaxagoras dixit ut superet atq; vincat .i. ut cognoscat atq; p̄cipiat Alienū nāq; cū appetet iuxta phibet atq; sciūgit. Quo sit ut neq; vlla sit ipius natura nisi ea solū qua possibilis ē. Is igit q intellectus anīa nūcupat dico aut nunc est quo raciocinat ania & existimat nihil est actu prorsus eorū: quæ sunt antea q̄ intelligat ipse.

In hoc tercio libro Aristoteles determinat de potēciis imaterialib⁹ motiuis & appetitiuis Et primo de intellectu possibili insup de intellectu agēte. postremo uero de potēciis motiuis & appetitiuis Dicens de pte anie qua cognoscimus contēplamur & cōsultam⁹. siue sepabilis sit loco aut rōe in hoc libro disquisit ac diligēter cōsiderandū est Plato em potestates & actiōes aīe. diuersa priū corpis intercapedine disposcit atq; loco & subiecto disclufit. ut rōem in arce capitis. irā in domicilio cordis cupiditatē siue appetitū in epate collocauit. Deinceps quā drntiā intellectus cū reliquis potēciis habeat pretertim cum imaginatione. Intelligere enī sit ut sentire qā sicut sensus motus a sensibili patit ab ipō ita intellectus motus ab intelligibili patit ab ipō. Passiōē enī intellect⁹ accipit aut aliqd simile passiōi quēadmodū de sensu dixim⁹ At uerius dixerim⁹ intellectū p̄fici q̄ pati quoties de potēcia in actū effert Intellectū siquidē de poña ad actū cōmeare nihil apertū Quare hoc argumēto intellectū merito potēcia appēlam⁹. nec de actū in actum migrare nisi ei subesset poña. Preterea necesse ē ut illā peculiare formā obtineat q̄ oīm formarū capax sit & quāuis potestate uniuersa intelligat nō tñ simpliciter oīa sit sed ut sensus se ad sēlibilia ita se habet ad intelligibilia intellect⁹ & sic sensus nihil ē actu eorū que sentiūt ita Intellect⁹ nihil actu eorū que intelligūt Necesse ē igit intellectū simplicē esse & nō mixtū ut Empedocles sonauit sed sicut Anaxagoras de intellectu uidet sensisse quia posuit intellectū esse principium rōi mor⁹ & suo imperio oībus p̄ciperet si aut esset mixt⁹ ex naturis corporalium uel haberet aliquā eorū determinatē tūc nō posset oīa suo impio mouere quia determinatē ad unū quare intellect⁹ cū oīa poña intelligat nihil eorū ē actu prorsus sicut pupilla que ē in potēcia ad colorem oī colore actu uacat nā int⁹ existēs phibet extraneū sicut lingua febricitans que int⁹ humorem habet amari aliorū saporū nullū discrimē aut iudiciū habere queat

Quo circa neq; cū corpe mixtū ipm esse cōsentaneū est rōne qualis em qdā fieret calidus aut frigidus & instrumentū ipius esset p̄fecto sicut est sensus nūc aut ipius nullū prorsus ē instrumentū Atq; bene recteq; cēscent q̄ formarū locū aniam inquit esse Attamē neq; tota est locus: sed intellectiua neq; ē actu sed potēcia forme. Atqui passiōis vacuitatē nō simile esse sensitiui atq; intellectiui patet i sensuū instrumentis atq; ipō sensu Sensus em ex uehementi sensibili sentire nō pōt. Auditus nāq; nō audit sonū post magnos sonos: & visus nō uidet. neq; odoratus olfacit post uehementes colores & odores At intellectus aliquo valde intelligibili intellecto nō minus sane sed magis p̄cipit intelligitq; inferiora. Sensitiuū enim non est sine corpore. at intellectus ab eodem est sepabilis.

LIBER TERCIVS

Dicit q intellect⁹ nō est poña organica sicut sensus quia corpi admisceri nō pōt nec utitur corpi ut instrumento alioqui afficeret qualitatib⁹ calidi & frigidi nec oīa corporalia poteret intelligere igit nullū prorsus habet organū At bñ dicebāt antiqui aīam esse locū spetieꝝ itelligibiliū. nō tñ quelibet aīa sed solū humana nō tñ secūdū oēs ei⁹ poñas sed solū in pte intellectiua que organū nō habet nec actu habet illas spēs sed solū poña. tūc ibi (atqui passiōis) inquit passiōē ipi⁹ intellect⁹ nō esse simile passiōi sensitiue Nā passiō sensus ē corruptiua quia oblesione illi affert uehementē sensibile nāq; auditus p⁹ ingētes strepitus ueluti passiōe quapiā obrut⁹ hebetiorē nō p̄cipit sonitū & oculos nimia claritudine affect⁹ nō uidet ceteriq; sensus maiori vi obsessi & occupati nouū hospite nō admittūt sed excludūt At contra passiō intellectus est p̄fectiua quia a spēsbus nullū detrimentū accipit sed si excellentius speculatus est nō ideo minus aut deterius inferiora agnoscit sed p̄spiciatius ac melius ea intelligit & p̄inde quasi exercitatus promptior atq; expeditior in delegata sibi actiōe hebetiora intelligibilia p̄cipit quare sit ut sensus a corpe absolui nō possit nec exercere suā opationē sine corpis cōmunionē. Intellectus ab omī corpe abiunctus & sepabilis est. quare recte autumat qui animā locū & receptaculū spetieꝝ dixere. sed nō is locus significat qui nos ambiat sed ex quadā translatione.

Factus aut vnū qdāq; perinde atq; is qui dicitur actu sciēs qd quidē tamē accidit cū ipse per seipm operari potest est quidē & tunc quoddāmō potēcia sed non perinde ut erat antea q̄ didicisset atq; inuenisset atq; tunc seipm etiam intelligere potest.

Hic phūs ostendit quō sit intellect⁹ in actu dicens q intellectus potencialis sit vnū qdāq; qñ actu recipit spēs rerū intelligibiliū quia tunc pōt operari per seipm sicut sciēs est in actu & in potēcia respectu diuersorū. est em in actu per sciām. in potēcia uero ad opationē Ita pariformiter intellectus spetie intelligibili impregnatus est in actu primo & in potēcia ad actū secūdū p̄speculationē & actūalem intelligentiā. Preterea ex dictis liquet in intellectu paruulorū omniū spetieꝝ expertē esse in potēcia simpliciter ut inscius qui nulla scientia imbutus est. Plane intellectus spetie intelligibili onustus. partim in actu. partim in potēcia est quom em intellectus intelligendā spēs habitu p̄ditus ē. sese quoq; intelligendi facultatē habebit sed per accūs ea de causa qd intellectui accidit ut quom intelligit illud p̄cedenter fiat qd seipm ex cōsequenti intelligit.

De Obiecto intellectus.

Cum autē aliud sit magnitudo. aliud magnitudinis esse. & aliud aqua. aliud aque esse. & in aliis itidem multis nō em vniuersis hic modus accomodatur Sed sunt in quibus hec ipsa sunt eadē nō diuersa aut alia sane: aut pte quidē eadē sed aliter se habente carnē & esse carnis discernit Caro nāq; non est sine materia sed perinde atq; simū hoc est in hoc. Sensitiua igitur parte calidum discernit & frigidū. quorū quedam est ratio caro. alia uero esse carnis discernit aut seperabili aut sese habente ad se ipam proinde atq; sese habet cū extēsa fuerit linea flexa.

Inquit obiectum intellectus dicens in omnibus habetibus formā in materia aliud est essentia & res habens essentiā Nam essentia siue natura specifica inest multis indiuiduis que inter se discrimen habent secūdū principia indiuiduantia. Natura enim specifica in qua omnia indiuidua cōueniunt indiuiduat per materiā quare cōtingit aliud esse rem indiuiduam & aliud essentiam & itidem in multis aliis cōtingit uidelicet in mathematicis & naturalibus nam magnitudo est quoddā mathematicū. Aqua uero naturale magnitudo em & aqua ex materia & forma cōcreta vsurpant & apprehendunt sensu: essentia uero intellectu apphēdit. Pari pacto sentiendū ē de artificialib⁹ qā aliud statua. aliud essentia statue. domus est figura cū laterib⁹ lignis tegulis. essentia uero forā ipsa sicut statua ē figura cū ere. essentia statue ē forā uel spes ei⁹. Sed hic mod⁹ nō vniuersis accomodabit.

quia in se patet a materia idē est res & essentia eius ut in intelligentiis in quib⁹ nihil potest esse pter essentia eo q̄ forma ē tota essentia Quāobrem in his nō pnt esse plura indiuidua sub una sp̄e. Ratio em ppter quā sunt & forma p quā sunt. a natura eorū nihil discrepat. Aut igit ania cognoscit carnē & carnis esse diuersis potēciis. aut eadē potēcia aliter se habere. liquet carnē nō esse sine determinata materia sensibili. sicut simū hoc ē in hoc naso & si hoc frigidū aut calidū in hac materia scrutaris sufficit sola vis sensitua & p̄cipue eius comēs imaginatio Si uero essentia ipam aut aque aut carnis exploras alia facultas anie adhibēda est ut est intellectus. qui & alio se habēs utrūq; apprehendit quēadmodū vna potēcia albū a dulci discriminat. ita necessario oportet unā esse vim animi que iudicet aliud esse ipas res aliud res. essentias ut ē ratio siue intellectus qui utrūq; cognoscit aliter & aliter se hñs Quia qñ cōparat vte ad singulare & dñtias eorū discernit tūc cognoscēdo singulare reficētur se ad phāsmata qā nemo pōt dñam scire dulcis & albi nisi esset una potēcia cōis que utrūq; simul cognosceret Sed qñ intellectus cognoscit essentia siue meras formas tūc nullas suppetias imaginatiōis aut phantasie requirit Præterea similis reb⁹ sit q̄s cognoscit. si simplices simplex si cōpositas cōpositus & p̄inde se habet itellect⁹ sicut linea recta qñ meras essentias cognoscit & sicut linea curua siue flexa qñ singulā apphēdit Rursus in his & quæ in abstractiōe cōsistūt eadē esse uident. rectū em se habet ut simū est em ipm cū cōtinuo semp. qd si quiditas sit diuersa. aliud pfecto esse recti aliud est ipm rectū ut ibi Sit em dualitas Quare sit ut hæc etiā alia uel alio mō sese hñte pte discernat Oīno igit ut res sepabiles sunt a materia sic sese habent & ea que sunt circa intellectū ipm.

Dicit q̄ videt in his que p sequestrationē a materia diffiniūt ut i mathematicis figuris. natura & suppositū idē esse sicut in substantiis sepatis. quare dicit Aristo: licet mathematicalia sepata sint a materia sensibili nō tñ ab omī materia est em aliud rectū & aliud recti essentia Nā rectū sine cōtinuo esse non pōt quēadmodū nec simus sine naso. nec valgis siue furis pterea cōtinuitas rectitudini ut subiectū accidenti subicit Sed in hoc discrimen hñt qā simū certā materiā videlicet nasū requirit. rectū vero nō Quiditas em lineæ recte iuxta sentēciā Platōis ē dualitas. opīabat em nūeros eē qdditates res mathematicaliū. **Queritur** An natura siue essentia & suppositū sint vnū ens Rñdet q̄ suppositū & natura bifaria dicunt. Vno ut referunt ad potēcias cognituiuas p ut natura dicit formā siue spēm: & suppositū naturā in determinata materia & hoc mō non idē sūt qā natura p itellectū. suppositū uero p sensū apprehēdit secus ē in imaterialib⁹. Alio accipiunt absolute & hoc mō cōsiderant dupliciter. Vno ut in p̄dicamēto substantie collocat oibus accñtib⁹ seclusis que eis accidūt & sic sunt idē re sed differūt rōe. Alio cōsiderantur cū inclusiōe accidentiū & hoc mō nō sūt idē nec re nec rōne eo q̄ multa accñtia sequūt suppositū tā materiale q̄ imateriale q̄ nature nō cōueniūt.

Scire uolens uerbi quæ sit generatio mentis
Quid species: quid imago rei: quo semine prolem
Suscitet intellectus agens mirabile dictu
Quis liquet interior rerum cognitio tota
Totaq; perficitur preclara scientia mundi
Hæc succincta tibi monstrabunt carmina lector
Ceu patris informem decisa potentia massam
Segregat atq; fouet: prolem quoq; suscitatur aluo.
Sic parit intellectus agens vis intima uerbum
Putrificando rudi trahit a phantasmate foetum
Quo rumet altera vis spetiem quoq; concipit aluo
Parturit hinc uerbum genitrix uelut embro prolem.

Queritur Quid sit spēs res. intelligibiliū & quomō formet in nobis Rñdet qd est forma siue habitus de prima specie qualitatis quā res intelligit. uirtute luminis intellectus agēis causata p abstractionē a phāsmate. est em forma quia intellectus possibilis per spetiem fit in actu quā res actu intelligitur propter uerbum mentale quia uerbum non est id quo res intelligitur sed est illud in quo res intelligitur eo q̄ intellectus in uerbo formato uidet naturam rei intellectu ut inquit Beatus Thomas de uerbo intelligibili Et gñatur in nobis ad instar naturalis gñationis Nam que modum in generatiōe phisica cōcurrit pater administrans uirtute formatiuā qua embrio in utero

TERCIUS

materno disponit ad pductionē plis sicut in nra intellectuē (que ē quedā spiritalis generatio) concurrūt phāsmata ad instar materie seu seminis decisi a re ad extra. Deinde cōcurrit intellectus agens tanq̄ pater qui aptat & purificat illa phantasmata abstrahendo spēm intelligibilē & pientando illā intellectuui possibili quā possibilis intellectus tāq̄ fetu impregnatus pducit uerbū tanq̄ plem mētis in quo res actu intelligit quare phantasma habet se ut materia rudis & informis in utero materno qua excudit spēs. i. intellect⁹ agēs ut uirtus formatiua patris materiā rudē hoc est phāasma habilitat eliciendo spēm intelligibilē. spēs ergo se ut fetus ad embrionē pporcionabiliter habet ad intellectū possibilem qui mulieris impregnate uicē subit. uerbū tāq̄ plem mētis gignens. Hec ē quedā manu / ductio similitudinaria qua coassurgere possumus in noticiā uerbi & spēi intelligibilis & quō in nobis forment licet nō pprie gñetur uerbū sed pcedat Nec est eiusdē nature cū eo a quo pcedit nec est p se subsistens ut inquit B. Tho. in metaphoricis locutionibus non oportet credere similitudinē quātū ad oīa alioqui nō esset similitudo sed res. idēptas.

notandū q̄ phāasma. spēs rei intelligibilis. uerbum intelligibile & res cōcepta tali discrimine interstinguūt Nā phāasma est imago rei sensibilis in sensibus interiorib⁹ derelicta qua sensibilia absentia tāq̄ p̄sentia cognoscūt: a qua spēs intelligibilis abstrahit p intellectū agentē spēs intelligibilis ē idolū siue similitudo rei cōcepte qua in intellectu actu re cognoscit se hñs ad ipm ut spēs coloris ad pupillā. Uerbū mētale ē id in quo intellectus speculat & cognoscit re: sicut inspiciēdo speculū visus speculat & cognoscit re extra speculū p imaginē a speculo resultantē præterea Uerbū intelligibile ē qd uerbo exteriori significat ut inqt B. Thomas & August. xv. de tri. Sed uerbū exterius est uox significans re cōceptā ergo & uerbū cordis siue mentis.

Queritur an quiditas rei materialis sit obiectū hūani intellectus. Rñdet q̄ intellectus hūanus accipit dupliciter. Vno p natura potēcie eius absolute & hoc mō ens est obiectū eius qā sub rōe eius oīa intelligūt teste Auicenna qui dicit ens & vnū primo intellectu nō imprimūt qā intellectus ex sua natura natus ē intelligere etiam substantias sepatas. Alio accipit intellectu in quātū p statu p̄sentis uite ē cōiectus corpi & hoc mō quiditas rei materialis ē obiectū intellectus nri secūdū beatū Thomā qā illud est p̄p̄nū obiectū alicuius potēcie qd per p̄p̄riā spēm imutat talē potēciā sed quiditas rei materialis est hmōi ergo &c. Minor pbat quia illius spēs intelligibilis est apud intellectū cuius phantasma est apd sensū sed res materiales duraxat hñt phāasma apud sensū ergo illa res tñ habebit spēm apud intellectū Maior pater qā spēs intelligibilis uirtute luminis intellectus agentis abstrahit a phāsmatibus. Secūda rō qā Omne obiectū debet esse sue potēcie pporcionatū sed intellect⁹ ē forma materie cōiūcta ergo eius obiectū debet esse aliqd materiale sed hoc nō pōt ēē singulare qd cognoscit sensu ergo erit qditas rei materialis. Maior p̄p̄ qā ex obiecto & potēcia fit unū ergo oportet q̄ sint adiūctæ pporciōata.

Arguitur Nulla potēcia extēdit se extra formale rationē sui p̄p̄riū obiectū sed intellectus extēdit se ad plura intelligibilia q̄ nō sūt quiditates res materialīū ergo quiditas rei materialis nō erit subiectū Maior paret qā obiectum debet esse potēcie sue adequatū ita q̄ nihil cognoscat p talē potēciā nisi quiditas rei materialis Mior pbat quia intelligimus metaphisicā & ethicā q̄ nō sūt de rebus materialib⁹ & alia cōplura intellectu apphēdūt ut sūt secūde intentiones que ab omī materia sūt sequestrata. Solutio tri / pliciter obiectū pōt accipi. Vno scdm cōmunitatē p̄dicatiōis & sic illud ē obiectū qd de oibus p̄dicat sub obiecto cōtētis & hoc mō ens uel intelligibile pōt esse obiectū sicut sensibile obiectū sensus. Alio accipit obiectū penes formale rōem & hoc mō illud ē obiectū sub cuius rōe res cognita refert ad ipam potēciā & sic uerū est obiectū intellectus qā oīa intelligunt sub rōe ueri & lumē obiectū uisus. Tercio accipit obiectū secūdū primatē app̄p̄riatōis & sic illud est obiectū qd app̄p̄iat tali potēcie. i. qd p p̄p̄riā spēm imutat ali / quā potēciā & hoc nō excedit potēciā & sic quiditas rei materialis est obiectū intellectu qā qcquid p p̄p̄riā spēm intellectu apprehēdit est quiditas rei materialis & contra.

Arguitur Si quiditas rei materialis esset obiectū sequeeret q̄ sola spēs specialissima intelligeret eo q̄ sola eius similitudo ē apud intellectū. Solutio supiora ut sunt gñā intelligūt per spēm sp̄alissimā quia spēs sp̄alissima est imago rēp̄sentās oīa superiora essentialiter Nā quecūq; sunt eadē realiter per eandē spēm intelligibilē rēp̄sentant. sed gñs & spēs sunt idē realiter ergo &c.

LIBER

Debitabit aut non iniuria quispiam quoniam modo intelliget intellectus: si ipse quidem simplex sit ac passionis expertus: nihilque habeat cum ulla re prorsus cōe sic Anaxagoras asserit intelligere aut pati quoddam sit ut dixim⁹ Quo namque quippiam est utriusque cōe hoc nimirum alterum agere alterum pati videtur. Preterea ambiget quispiam sit ipse etiam intelligibilis sit. Nam & ceteris rebus inerit intellectus nisi alia ratione sit intelligibilis ipse. Intelligibile autem unum quoddam est specie aut aliquod ipse mixtum habebit quod ipsum intelligibile perinde atque cetera facit.

At enim ipsum pati diuisum est prius una quadam ratione communium. Atque intellectus potencia quidem est quodammodo intelligibilia ipsa: actu uero nihil est eorum antea quam intelligat ipse oportet autem in ipso nihil esse pinde atque in tabula nihil est actu scripta anteaquam in ipsa scribat hoc enim in ipso sit atque accidit intellectu. Est etiam intelligibilis & ipse ut intelligibilia cuncta nam in hisce quidem: que sine materia sunt intelligens & id quod intelligit idem est eternum idem est contemplatiua scientia: & id quod ita sub scientiam cadit sed cur non semper intelligit consideranda est causa. In iis autem que materiam habent unumquodque intelligibiliu potencia est. Quare illis quidem non inerit intellectus. Nam intellectus talium potentia siue materia est: ipse autem intelligibilis ratione subit.

Hic philosophus carpit Anaxagoram qui de intellectu minus erudite opinatus est mouendo duas questionem quas. Prima est hec Si intellectus est simplex & passionis expertus quomodo intelligat materialia cum intelligere sit quoddam pari quicquid enim patitur hoc materiam communem cum agente participat prius de generatione: sed intellectus cum sit immaterialis materiam cum agente non participat ergo non patitur ab obiecto. Solutio duplex est passio. quedam est physica in qua materia patientis recipit in se formam agentis & in his materia subiecta est cōis utriusque & hoc modo intellectus non patitur. Alia est passio perfectiua & impropria dicta que nihil aliud est quam redutio de potencia ad actum & hoc modo intellectus patitur quia omnia potentia est intellecta actu uero nullum autem intellectus sit id sed illa potencia longe abest a passione. Quodammodo in litteratoria tabula in qua nihil ascriptum sit si litteras & elementa posueris rectius perfectionem quam passionem dixeris. Secunda questio Quo pacto intellectus intelligit se an eadem ratione per seipsum intelligat an alia ratione & quare non cetera intelligunt sicut ipse se intelligit. Solutio quod in iis que carent materia idem est intelligens & intellectum quia idem est scientia speculatiua & id quod in ea speculat & scitur in iis uero formis ad quas materia pertinet aliud intelligibile est & aliud id quod intelligit preterea quod species & forme materiales ex sua natura intellecta non sunt sed intellectus quasi detracta & exuta materia intelligibiles facit cum ante non actu sed potentie intelligibiles haberent. quare euenit ut illa non intelligant sed intelligantur. At intellectus potentie sicut est potencia intellectus ita & intelligibilis potencia est. quare per species aliorum se ipsum intelligit cum sibi notiones multas quasi copias & suppetias ad speculandum comparauit. quod si alius intellectus habet cui nulla potentia permixta sit utique illum semper & intellectu & intelligibile esse necesse est de quo theologi disputant.

De intellectu agente.

Cum autem in omni natura sint quedam. quorum alterum quidem unicuique generi materies est quod id esse patet quod est potentia illa cuncta. alterum uero causa est & efficiens. omnia nimirum efficiendo atque agendo tale subiens rationem quale ars conditionem atque materiam subit necesse est & in anima diuitias has easdem ineffe. Atque quodam intellectu talis ut omnia fiat quidam talis ut omnia agat atque efficiat. qui quidem ut habitus est. quodammodo perinde ac lumen. Nam & lumen colores qui sunt potencia actu colores quodammodo facit.

TERCIUS

Hic philosophus ostendit quod ad perficiendum intellectum potentiale necessarium sit ponere intellectum agentem dicens quodammodo in natura cōperta sunt quedam sententia que sunt potencia omnia fieri ita etiam necessario erunt quedam que omnia sunt efficientia & perfectio illorum. potencia alioquin natura potentiam hanc temere & fortuito produxisset. sed anime humane intellectus potencialis est potencia omnia fieri: ergo necessario erit ponere intellectum agentem qui scit omnia facere. Maior patet quia nihil a seipso perficitur sed ab alio igitur necesse est esse in anima duplicem intellectum videlicet agentem & recipientem. Unum in quo uires regum. noriones & scientie collocantur & alium qui educit eam potentiam e tenebris in lucem: & in eo habitum actu constituat sicut nisi ars impolitum es quod potencia statua est prius fingat ut forma artificiosa introducat: ita intellectus agens intellectum potentiale actuat & perficit sicut lumen disponit medium ut colores diffundat & presentant se visui: preterea appellat habitus & perfecta entitas respectu potentie que se habet ut priuatio quodammodo quis intellectus potencialis eadem fere dignitate qua intellectus agens polleat tamen eatenus aliquanto coniunctior est anime quatenus imperfectior est.

Er is intellectus separabilis est & non mixtus passionemque vacat cum sit subiecta actus semper enim id quod efficit atque agit prestabilius est eo quod patitur. & ipsum principium omnino materia Scientia autem ea que est actu & idem quod res. Ea uero que est potencia. absolute autem neque tempore. sed non nunc quidem intelligit nunc autem non intelligit. Separatus uero idem est solum quod est atque id solum est immortale perpetuumque. Non autem recordamur. Quia hoc quidem expertus est passionis intellectus uero passiuus extinguitur & sine hoc nihil intelligit.

Hic ponit quatuor conditiones intellectus agentis: Prima intellectus agens est immutabilis quia nullam habet materiam. Secunda quod sit separabilis cum anima quia habet suam functionem sine corporis comunione. Tercia quod sit immixtus quia non est compositus ex diuersis naturis. Quarto quod sit purus actus secundum substantiam & suapte natura de alterius potencia non profectus tamen infatigabilis immortalis eternus semper intelligens & semper intellectus a se est non alia re. aut per aliam quare uidetur proximus imitatione deo: nam & deus quodammodo est omnia & opifex regum & purus actus. Tunc ibi (scientia autem ea) dicitur ne intellectus agens & intellectus in actu uideantur esse idem cum intellectu potentie ponit quasdam conditioes eius quia apertissimum est actum differre a substantia eius cuius est actus ergo intellectus in actu a potencia discernitur. Prima conditio est quia sicut scientia ipsa que est actu est idem cum re scita quis non eadem ratione ita intellectus qui est in actu est idem cum re intellecta & idem cum intellectu potentie sicut accidens cum suo subiecto. Secunda quod in diuersis hominibus intellectus in actu prior est intellectu potentie sed in eodem intellectu potentie prior est intellectus. Tercia intellectus in actu consistit in ipso intelligere & non quandoque intelligit quandoque uero non sed semper intelligit & in hoc ab intellectu potentie & in habitu discrimine habet. Preterea quis animus hominis siue intellectus immortalis sit & separatus tamen anima post mortem non omnes operationes sortitur quia non reminiscitur earum rerum quas in uita didicerit amauerit oderit eo quod intellectus agens imparibilis est & is qui imparibilis dicitur abolet & affectioes eius cum ipso interiunt igitur mortuis nobis statim omnis memoria debeat cur nemo inimicitias nemo ammodo amicitias meminerit quia continente corrupto functiones eius interitionem patientur.

notandum intellectus potencialis consideratur tripliciter. Vno ut est in potencia ad species intelligibiles ut intellectus paruulorum ante usum rationis & hoc modo appellatur intellectus in potencia. Alio ut iam habet speciem intelligibilem & tamen non utitur ea ut est intellectus philosophi dormientis & sic appellatur intellectus in habitu. Tercio consideratur inquantum uult specie intelligibili uel scientia & hoc modo appellatur intellectus in actu simpliciter.

Queritur An intellectus agens discriminet re ipsa ab intellectu potenciali. Pro quo notatur quod intellectus agens uelut architectus & fabricator quidam lumine suo congenito massam rudem: notionum a sensibus & imaginatione acceptam excudit specie siue formam eliciendo quam intellectus potentie in promptuariu ueluti thesauru recondit & custodit unus cum illo euadit & una res est que ex materia & forma consistit & tamen

LIBER

hec permixtio duas habet rationes: nam potencie ratio est per quam omnia sunt & ratio forme per quam omnia faciunt non quodammodo a seorsum a sua materia est intellectus agens sed potencie materiae immersa sibi habet singe excussione in ferro aut ligno non extrinsecus. Nonne patet & penetrabit materiae uniuersam eodem modo intellectus agens potencie coniunctus est atque ita libero discursu potest componere diuidere considerare & inter cognoscere similia. quare se quisque intelligere & speculari quam uolumus sunt in nostra potestate. quis prestancior cognoscit intellectus ea parte qua facit quam parte qua patitur nam omne quod agit prestancius sua materia est. Omnia enim ex actu & potencia conciliantur & in his aliud est ipsa res aliud rei essentia ut aliud ego aliud essentia mea ita ego sum is qui ex actu & potencia constituitur: Operatur & speculatur intellectus qui ex potencia componit speculatur inquam non eatenus ex potencia constat: sed quatenus intellectus agens est quia illinc omnis actio perficitur. Intellectus potencialis non accipit indiuisibiliter ea que intellectus agens indiuisibiliter tradit. nihil est quod miremur quam huius rei exemplum illud exploratum est quod affectus corporum candor niger & eius generis cetera quam propria ratione & suapte natura indiuisibiles & inseparabiles sunt in materia tamen diuisibiliter recipiunt ut ergo redeamus unde discessimus. Quodammodo aliud est animal & animalis esse & sicut esse eius dependet ab animalis anima ita ab intellectu agente potencia dependet quare censendus est maxime forma imo forma formarum. Inferiora cetera modo subiectorum modo formarum ratione forciuntur sane ordo nature hic est ut superiora respectu inferiorum vicem formarum subeunt inferiora respectu superiorum subiecti munus obtingent summam uero supremam formarum intellectus agentis natura constituit quo simulat progressusque est receptui canit in eoque sine quasi extremam manu imponit cui loco materie subiceret intellectus agentis quod obrem nos proprie animus & intellectus sumus igitur sunt idem res sed ratione & definitione dispescunt Ex his liquet quatenus intelligentie alis abdita nature penetrauit Aristoteles miro acumine super hominem speculatus.

Queritur an post mortem reminiscamur ea que in hoc seculo didicerimus. Respondet quod non quia corruptio continetur corruptis & id quod in eo continebatur sed post obitum memoria & reliqui sensus interiores corrumpuntur ergo & ea que in his erant recondita & contenta. Etiam reminiscencia siue memoria intellectiua corrumpitur quia intellectus potencialis patibilis est & internitenti obstrictus sed affectiones sunt illius intellectus patibilis ergo commorantur simul cum eo. Sed secundum beatum Thomam per intellectum passiuum debemus intelligere uirtutem cogitantiuam que simul cum corpore est interitura igitur nemo post meminit inimicitiam odium aut amorem preterea si altioris & prestancioris potestates functiones interit post mortem ergo & omnino aliorum sensuum affectus.

Arguitur anima exuto corpore post mortem reminiscit ergo contra Aristotelem. animus probatur nam ut euangelicis dictis astruimur de diuite epulone qui meminit suorum fratrum in pena dum peccit Abrahamum ut mitteret Lazarum ad eos qui eos promouerent in crapula uiuentes ut desisterent ne uenirent in hunc locum tormentorum quo ipse cruciaretur Cum maior Augustinus teste sit sacra theologie auctoritas quam totius humani perspicacitas igitur anima reminiscit post mortem & cognitionem habet de singularibus Solutio Hec reminiscencia & singularium cognitio non fiebat per memoriam sensitiuam sed intellectiua eo quod per spiritum intelligibilem prius adeptam retinuit anima separata habitudine siue cognitionem ad singularia quam prius habuit coniuncta. Diues in inferno sepultus nulla charitate motus acrioris pene formidine ductus fratres suos quibus epulandi occasione prebuit adhortari peccit.

De Operationibus Intellectus.

Indiuisibilius igitur intellectio in hisce consistit circa que falsitas non est At in quibus & falsitas iam & veritas inest in hisce compositio quedam iam est conceptiuus intellectus. quasi ipsi sint unum atque ut Empedocles dixit multorum certe capita admirabile dictu e ceruicibus siue sunt exorta in luminis aura illa tamen dulcis post hoc concordia iungit sic & hec separata componi solent. ut in incomensurabile & diameter. Quod si eorum esset que fuerunt uel erunt fit compositio. & tempus insuper intelligitur atque addit: falsitas enim in compositioe semper consistit nam si album non album esse dicat ipsum tamen non album componit. licet autem diuisionem etiam omnia dicere.

TERCIUS

attamen falsitas aut veritas non solum consistit in hoc Cleon est albus. sed in his etiam Cleon erat uel erit albus. Id uero quod singulos dictos conceptus componit unumque facit. ipse est intellectus.

Hic philosophus ponit duas operationes intellectus. Prima est simplicium & indiuisibilium apprehensio que in decem generibus continetur ut sunt termini siue res in quibus veritas aut falsitas nulla consistit. Secunda est compositio & diuisio in quibus veritas uel falsitas potest consistere componit inquam hec non ut acutum temerario cogitatu aut interiectu constituat sed ut quod multa sperlaque sunt ad unitatem & coalitum reuocet atque ista cetum simplicium uocum comprehensione & intellectione una cohibet ut socrates ambulat Hic autem complexus & notionum compositio uideretur similis ei quam Empedocles in constitutione membrorum cecinit factum a concordia primum quodammodo apud illum non omnis compositio membrorum constituit animam Ita apud nos non omnis compositio notionum constituit ueritatem sed etiam quedam compositio est de qua mendacium existit & falsitas ut dyameter est simiter & sicut ex simplicibus membris simplex anima nascitur ita ex simplicibus terminis simplex proportio conficitur Tunc ibi (quod si eorum) hic manifestatur quod non solum in rebus sed etiam in temporibus ueritatem & falsitatem adesse dicemus quod intellectus in compositioe rerum que erunt uel fuerint noticiam & rationem temporis simul cognoscit ergo circa tempus preteritum & futurum ueritas & falsitas innotescit Nam illa uera est Cresus fuit & illa falsa Cresus est quis falsitas semper in compositioe consistat ut cum dicimus album non est album tamen non meretur dici compositio sed potius diuisio uel sectio Nam negatio diuisioni similima est. Assertio uero compositioe & connectioni quia omnia ad unitatem & conciliium reuocat. nam una oratio una conceptio est igitur non modo determinata ueritas & falsitas propriis de presenti uerbo uerum etiam de preterito & futuro inesse uidetur Et id solius intellectus officium est qui multas notiones in unum conferre & cohibiter necesse potest & noticiam preteriti & futuri temporis cum rebus coniungere quod imaginationi & sensibus denegatum est eo quod experientie noticie temporis sunt preteriti ac futuri Ideoque pontificum solus intellectus obtinet in regno anime.

Cum dupliciter indiuisibile dicatur aut potencia aut actu nihil prohibet intellectum cum longitudine intelligit indiuisibile intelligere & in indiuisibile tempore enim indiuisibilis actu & tempus perinde atque longitudo diuisibile ac indiuisibile est non igitur dici potest. quid in utroque temporis dimidio intelligebat. non est enim si non diuisio fiat nisi potencia At cum utrumque seorsum intelligit diuidit simul & tempus atque tunc ut longitudes illa intelligit quod si longitudinem ut ex uerisque constantem intelligat in eo quoque tempore nimirum ipsam intelligit quod ex utrisque parimodo temporibus constet atque componitur. Quod uero non quantitate sed forma est indiuisibile id indiuisibili tempore & anime indiuisibili percipit atque intelligit per actum autem & non hoc sane. quo illa diuisibilia sunt id quo intelligit & tempus quo intelligit sed hoc quo indiuisibilia sunt inest enim & in his diuisibile quoddam at fortasse non separabile. quod quidem unum tam tempus ipsum quam ipsam longitudinem facit atque id in omni sane continuo & tempore & longitudine similiter inest.

Hic philosophus inuestigat quomodo intellectus in prima operatione intelligat simplicia & indiuisibilia an in tempore diuisibili nec ne dicens tripliciter aliquod est indiuisibile quod potencia diuisibile est ut linea & quodlibet continuu Et illud capitur dupliciter. Uno in quantum unum totum est & sic intellectus intelligit totam longitudinem siue lineam ceu genus unum in tempore indiuisibili non parte unam dimidio temporis & dimidio altera alioquin non esset longitudo una sed due. Alio accipit continuu secundum partes ut si lineam in partes duas diuelleret diuelleretur & tempus & hoc modo intellectus secabilis in tempore secabili intelligit. Secundo aliquod est indiuisibile secundum spiritum qualis homo uel socrates ambo enim indiuisibilia specie ac forma dicuntur Nam neque ratio hominis in alias species secari potest nisi fortassis in singularia. Nec multo minus Socratis forma diuisibilis & hec quia indiuisibilia specie sunt indiuiduo tempore & intellectione erunt Non enim preteritum socratis in dimidio temporis illam dimidio altero apprehendimus licet sentimus in tempore tamen intelligit genus in non tempore sed momento Non ita ac similis

LIBER

filibis hereat & ptem vocabuli parte intellectiois absoluat sed ita. quia quis diuisibile vocabulū sit indiuisibilis tñ intellectio sit Nō em spēs suapte nature diuidua est sed culpa vocabuli qđ cū mora & pductione vocis effertur. quare uox nō illico sed tractim edat rur/sus pleraq; per accēs indiuisibilia sunt nō suapte natura sed ppter id per qđ intelliguntur Hoc mō confiniū tps in quo animus intelligit p accēs insecabile & indiuisibile est quia acci dit tpi qđ ab intellectu cognoscat Huius ratio est quia in oibus his que secā in pres inest aliquid qđ minimū & insecabile est & in oibus iis que cōcreta sunt siue cōposita habetur aliquid simplex & incōpositū. quod quidē qualecūq; est nec separi pōt a rebus quibus in est nec seorsum subsistere quis inlit. sed nec significantia nominis pōt abiūgi a noīe neq; sine eo pñuntiari forte nec intelligi a quoq; vlla res pōt nisi secū ipse vocabulū intus affi gar ad quod se identidē referat quotiēs cogitaturus aliquid est. ea igit intellectus vis est ut voces & dictiones que suapte ingenio secabiles sunt. insecabiles utiq; per accēs facit: pterea quicquid pōt facere qđ vnū sit hoc tpe indiuisibili intelligit. sed dies annus & lon/gitudo pōt facere vnū quia vnū diem vnā longitudinē dicimus esse ergo rēpore indiuisi/bili intelligit maior patet qā vnitas est indiuidua licet diuiduis reb⁹ inlit. i. cōpositis & nu meris qā cohibēt vnitate oīs em nūerus discretus ē vnitate in spēm p̄motus.

Punctū aut omniq; diuisio & id quod est sic indiuisibile p̄inde atq; priuatio cognoscit manifestūq; euadit similis esse videt & in aliis ratio. Hoc em modo malū cognoscit atq; etiā nigrū cōtrario nāq; quodāmō cognoscit. Id aut qđ cognoscit potēcia nimirū esse. & in ipso potēcia inesse oportet qđ si causā alicui nullū sit oīno cōtrariū illa se ipam pfecto cognoscit & est actus & etiā seperabilis.

Hic ponit terciū modū indiuisibilis dicens Aliquod est indiuisibile negatiue siue pri/uatiue sicut punctus & momentū est em aliquid qđ suapte natura & per se indiuiduū est sed punctus & momentū hoc pacto nō sunt indiuidua sed ex defectu & priuatione cōtinui quia intellectus cognoscit illa non directe per se eo qđ nullā formā a se obtinent cui possit incubere sed sequestrando dimensū & magnitudinē atq; illa quoq; limites extremi pūcta & momēta sunt Et in hoc cōueniūt intellectus & sensus quia quēadmodū aliqua p se. i. que facie sua pellūt ut candor lumen vox. Aliqua negatiōe & priuatione sentiunt ut opa/citas tenebra silētiū Ita sunt quedā que sua natura ut bonū & vix p se intelligunt quedā vero nō p se ut malū & falsum intelligunt sicut etiā materia suapte natura intelligibilis nō est sed forma qua priuat ut patet in phisicis prererea illa potēcia impfecta censet qua pri/uatiōes & malū intelligunt ut est intellectus potēcie cōtraria contrariis quodāmō intelli git qā per actū potēcia qui sūt cōtraria Proinde si quis intellectus ē ab omī potēcia abso lutus liberq; is neq; malū neq; priuationē intelligit qualis intellectus agens & eo amplius causa rerū princeps i. deus quare is intellectus cū sit a materia abiuncta semp intelligit id qđ maxime est & forma existit & qđ ab omī priuatione & potēcia est elongatū ergo is se ipm merito intelligit. Nō em nūero rerū que sciunt pfectio aut prestācia corrogatur sed pondere: nec q plurima intelligit sed qui meliora nobilioraq; nouerit. At vero intellectus & intelligibilia in eo distincta nō sūt quēadmodū i intellectu potēciali.

Est aut dictio quidē quippiā de quopiā quēadmodū affirmatio atq; oīs ē vera vel falsa at intellectus nō oīs sed qui est ipius qđ est ad formā accommodati ē verus & nō quippiā de quopiā dicit Sed ut visio p̄p̄rii ipsius est vera. si vero albū hominē esse dicat nō semp ē vera sic se hnt ea q sine materia sūt: sciētia aut ea que est actū & idē quod res ea vero q ē potēcia i vno prior ē tpe. Sim/pliciter aut neq; tpe. sūt em vniuersa q fiūt ex eo qđ actū est.

Hic phūs determinat de secūda opatiōe intellectus q ē cōpositio & diuisio dices q dictio qua intellectus aliquid de aliquo dicit & enūciat. sicut i affirmatiōe semp ē vera vel falsa sed intellectus nō semp ē verus aut falsus ut patet de intellectu incōplexaq; quia veritas & falsitas cōsistūt in quadā adequatiōe uel compatiōe vnus ad alterū cū em intelligit quid est res tūc verus ē semp qā quid est siue quiditas est p̄p̄riū obiectū intellectus & quēad/modū visus circa p̄p̄riū obiectū nunq decipit ita neq; intellectus in cognoscēdo quid est

TERCIUS

fallitur Sed sicut visus nō semper verus est in iudicando ea que sunt adiuncta p̄p̄rio ob/iecto utpote si albū est homo uel nō. sic intellectus nō semp est verus in cōponēdo aliqd alicui Quēadmodū se habent substācie separe oīs materie exp̄tes in intelligendo ita intel lectus noster se habet intelligēdo quiditāre sed intellectus eaq; semp est verus ergo intel/lectus ipius qđ est semp erit verus licet qñq; p accēs sit etiā falsus vltimo resumit quoddā dictū q sciētia secūdu actū est posterior tpe scia que est secūdu potēciā est in uno in diuersis uero cōtra Sed uniuersaliter neq; est tpe prior quia omia que sunt in actu fiūt ex ente in actu.

notandū q intellectus agens veritas ipse est quia nō verus efficitur q alia sed q se ipm intelligit Sed intellectus noster ut qui similitudinē illius p̄uenē re/ferat veritatē simplicē nō attingit. sed eā que est obuersa & apposita falsitati atq; mēdario sit. quia necesse est si in affirmatiōe veritas fuerit in negatione haberi & contineri mēda/riū Quo sit ut veritati nō mixtū semp mendatiū sit ut quotiens de veritate instituit mē/rio simul quoq; de mendatio cogitemus & quasi admoveamur Hec Themistius plane in tellectus prima eius opatione cū formā uel diffinitionē speculat nunq mentit etiā si totā rem nō amplectat Na oculus de albedine sola iudicās falli nō pōt At cū procedit ultra & condiōes annectit ut si nō modo bonū sed hoc bonū malū enūciat hinc mendatiū fre quens & plurimus error incidit ut ergo cauēri hoc possit essentia uel forma spectācia est & q materia eius appendiculis uacet est em hoc rerū peculiare mentis.

De Compatione sensus ad intellectū penes cōuenientiā & drām : Sensibile aut ad actū ex potēcia sensitiuū ipm deducere actūq; videt efficere Nō em pati ac alteratur. quappter alia quedā est hec spēs motus Nā motus actus est impfecti at actus simpliciter qui quidē est rei pfecte alius ē oīno di/uersusq; ab illo. Sentire igitur ipi dicere solū ac intelligere simile est Cū autē sensus iocundū aut molestū discernit quasi affirmauerit aut negauerit tū p̄se quīt aut fugit atq; delectari aut dolere est opari ipa medietate i sensus ad bonū aut ad malū ut talia sunt & fuga & appetitus qui ē actū hoc sunt & nō aliud est appetitiuū aliud fugitiuū nec alia sunt ista a sensitiuo qđ ipso ratio non est eadē sed diuersa. Ania aut que est principiū raciocinādi ipa phantasmata perinde atq; sensibilia sensui ipsi subicit atq; cū bonū aut malū esse dicit asir mando aut negādo tñ fugit aut psequit Quappter ipa ania sine phāsmate nunq intelligit. Fit aut & hic perinde ut ibi. nā ac quidē pupillā talē efficit ipse aut aliud & auditus simili mō. ipm vero vltimū vnū quidē est & medie/tas vna. & ipi⁹ plures sūt rōes quo vero diiudicat atq; discernit calidū a dulci differte deinde & prius est & vnū etiā est Dicēdi ē em vnū qđ ipm & ita vnū ut terminus Atq; hec ipa vnū sūt aut similitudinē rōis aut nūero quē hnt ad utrūq; ut illa inter sese hnt. Quid em interest si quonā pacto discernit. aut ea que sub eodē gñe collocant aut cōtraria dubitemus ut albū ac nigrū. Si igit ut est A qđ est albū ad B qđ est nigrū sit C ad D quare mutato ordine cōpara tiōē etiā eorundē vere facere licet Si igit c d sunt vnū. ipa pfecto sese habe/bunt p̄inde atq; a b ut sunt idē & vnū nō eandē aut habeāt rōem & illa simili mō. eadē erit oīno ratio & si a quidē sit dulce b uero albū. Intellectiū igitur ipas formas in phāsmatib⁹ ipis intelligit & ut in illis ipsi diffinitū est id qđ fugiendū est vel sequendū sic & sine sensu cū in phāsmatib⁹ ē mouēt sen/tiens em signū face datū ignē esse vidensq; ipm cōi sensu agitari motū cog/noscit hostē accidere. at nōnūq hīscē que sunt in ania phāsmatib⁹ aut men tis cōceptibus quasi vidēs ad ea q sūt p̄sentia rōcinat atq; deliberat de futuris

Et cū dixerit hic ut ibi rem eā esse que voluptatē aut dolorē affertū fugit aut psequit. Et oīno aliqd agit. ipm etiā verū ac falsū q sine actiōe sunt in codē gñe sūt in quo bonū ac malū sed absoluti differūt atq; cuiuspiā rōne. At vero res eas q vocitāt ab abstractionē abstracte hoc pēcto intelligit. Nā ut si qspīa similitatē nō ut est similitas quo qdē pēcto pēcipi sepata nō pōt sed ut cōcauitas est: Sic cū res intelligit mathematicas tū sepatas ipas ut sepatas itelligit. Oīm aut is intellect⁹ q actū itelligit res ipē ē uti dixim⁹. Si vero fieri possit ut aliquā ipē nō separat a magnitudie sepatax rex itelligat nec ne cōsiderādū ē postea.

Hic determinat de intellectu p cōparationē ad sensū. Ponendo decē cōuenientias siue cōparatiōes quas. Prima est hec sicut sensibile de potēcia ducit sensū ita intelligibile intellectu. Secūda quēadmodū actio sensus neq; alteratio neq; passio est neq; mot⁹ oīno ullus nā motus actus impfectus ē igit actus rei pfecte motus esse nō pōt ita neq; actus intellectus aliqd istoz est sed est quedā pfectio. Tercia sicut sensus primo apphēdit sensibile absolute ita intellect⁹ intelligit priō intelligibile absolute i priā opatiōe. Quarta sicut ad sensū sequit iocūdū & moleste i. delectatio & tristitia & pinde fuga uel psecutio rei sensate ita ad intellectū sequit psecutio & fuga dū aliqd affirmauerit uel negauerit. Quinta sicut sensus nō psequit aut fugit aliqd pticulare nisi post appetitū delectatiōis aut tristitie ita intellectus post apphensionē aliqd vte psequit aut fugit sed absq; media delectatiōe. Sexta sicut appetitio sensus ē cōcupiscentia & desiderū ita appetitio intellectus & volū/ratis est volūtas & sicut ad cōcupiscentiā sequit illecebra & voluptas ad volūtatē uero bonitas & quēadmodū sensus & appetitio eius sint idē subiecto tñ rōe & cogitatiōe discre/pāt. Eodē mō intellectus & volūtas subiecto idē sunt rōe uero & diffinitioe uariant. Septima quēadmodū sensus formas rex in simulachris sensibilib⁹ seruat ita intellectus spēs in phāralmatib⁹ cōtinet & sicut sensibile mouet sensū ita phārasmata intellectu & quēadmodū voluptas & dolor se hñt ad sensū Et sicut bonū & malū ad ipm intellectu actiū ita se habet ueritas & mendatiū ad speculatiū. Veritas est vice boni mendatiū malo ad ppor/tione rñdet latere est q; ueritas & mendatiū impromiscue & absolute res sūt bonū uero & voluptas ad aliqd referunt est em bonū alicui bonū & voluptas alicui ē. Octaua sicut sensus cōis est unus terminus respectu oīm sensibiliū ita intellect⁹ ē terminus oīm phārasmatū & sicut plura sūt q iudicant ab uno ita & hec ex pte intellectus sele hñt pporcionabiliter qā sicut aer imutatus a colore mouet pupillā imprimēs ei spēm sicut pupilla imutata mouet aliud uidelicet sensū cōem simili mō auditus. Et sicut vnus sensus cōis diuersa sensibilia discernit sicut albū & dulce & duo cōtraria ut albū & nigrū simul cognoscit sic etiam phārasmata albi & nigri iudicāt ab uno intellectu. Et sicut sensus iudicās hec duo eē vnū subiecto dēnā tñ rōe ita erit de intellectu. Nona sicut sensus ex pñtia sensibilib⁹ mouet & certis inditiis & signis cognoscit ea q noxia siue fugienda & psequēda sūt. Ita intellectus ex pñtia phārasmatū siue cōceptū rōcināt ea q uel fugienda uel sequēda existūt cognoscit atq; deliberat de futuris. Decima sicut sensus fugit ea q noxia sūt & dolorē afferunt & psequit ea quib⁹ volupre afficit ita intellectus ea q noxia aut innoxia sūt immediate fugit & psequit sicut vix falsum bonū uel malū apphēdit aut abhorret. Tūc ibi (& oīno aliqd) Dicit q duplex ē intellectus quidē est actiū & administratiū q appetitū mouet & al/hic. Ali⁹ ē cōtēplatiū q nihil mouet estimatiōe cōtētus ē quēadmodū ergo voluptas & dolor se hñt ad sensū & sicut bonū & malū ad ipm intellectu actiū. Ita se habet ueritas & mendatiū ad intellectum cōtēplatiū. Tūc ibi (At uero res) Hic ostendit phūs q anima sine phārasmate neq; intelligit dicens eorum que sunt in re cōiuncta unum sine reliquo pōt intelligi quoz unū nō est de rōe alterius ut si similitatē a naso intellectu p/cidere posset aut ab ea carne i qua similitas est intelligeret seorsū a naso qd consistere sine naso nō pōt. hoc tñ intellectu nullo pēcto quit eo q i diōe similitatis natus cōtinet est em similitas nasi curuitas. Sed i mathematicis secus est qā deuexū curuū linea recta triangulū quadragulū intelligi separatim a corpib⁹ pñt etiā si separatim nō subsistūt tñ in rōe eoz mare riā nō testāt quare intellectu ea q actū sepata nō sūt apud se tāq apud sequestre uidet deponere ad solā quantitātē spectādā qā i cōtēplatiōe nō ē visus corpm & affectionū nālū sed solū spaciā ipā mera & cōfinia corpm adhibent ex eo cōsit ut geometria & arithmetica ex oī disciplinax cetū abesse a materia nālī lōgissime uideāt eo q demonstratiōes pbatōesq; sine ulla materie intentiōe pcedāt. Sed in astronomia musica & pfectiua quis conantur remouere materiā nō pñt tñ qā illa a sensu pficiscunt & in lēsum delinūt.

Queritur Verū intellectus corpi cōiunctus subās sepatas & alias res simplices prorsus materie sordibus vacuas & absolutas possit intelligere. Rñdet q di/ uinus ille separat⁹ intellectus qui intellectus agens vocat cū nullū intelligat naturalium formaz qd nō ignobilitatis sed potius pñtancie argumentū est qui nec mori pōt aut occidere nec tñ eo uilior iis que pñt occidere uidet intelligere ea que sepata sūt quia quēadmodū is nihil intelligit materiale ita intellectus potēcialis nihil intelligit eaz rex q prorsus a materia sepate sunt. Tūc etiā cōtra uideret q intellectus potēcie facultate hac pñtus pcul dubio res a materia abiūctas possit apphēdere qā si naturas materiales intelligit sine materia longe facilius intelliget ea q p se abstracta sunt. Hāc questionē Arist. nō soluit forsan eo q ad methaphisicā spectat.

Nūc aut ea que de ania dicta sūt. quasi ad qdā capita redigētes rursus dicamus aniam ipam ea vniuersa quodāmō esse q sunt nā ea que sūt aut intelligibilia aut sensibilia sunt atq; scia qdē ē res quodāmō q sub ipam sciam cadūt. sensus aut ipē sensibiles. Vex quo pēcto id ita ē querať oportet. scindit igit in ipas res scia atq; sensus. Is quidē qui ē potēcia in res potēcia tales. is uero qui ē actū in actu similiter tales & scia pari mō. sensitiū aut aie & id qd scietis affici pōt. hec poña sūt. hoc qdē id qd sub sciam cadit illd uero sensibile. Atqui necesse est res ipas aut formas in ania esse. at nō sūt i ea res ipē pfecto. Nō em ipē lapis i aia sed forā lapidis inest. qre aia ē ut man⁹ manus em istrumētōz ē istrumētū & intellectu forā ē forā & sensus itidē sensibiliū forma.

Hic phūs resumit quid de natura aie sit sentiendū & quō intellectu a sensu depēdet di/cēs. aiam esse quadātenus oia sed nō ut Empedocles asseruit. oia siquidē aut sensibilia aut intelligibilia sūt qā scia nihil ē aliqd q res scite siue scibilia & sensus q actū ē. nihil aliud q ipa sensibilia ergo intellectu aliud nihil ē q intelligibilia. Res em ut sūt scia & sensus qdā poña qdā actu hñt aia quorēs p intellectu in hiru est prim actū pri poña quēadmodū res sensibilib⁹ poña nō ē sensus nec poña scibile scia ita nec poña intelligibile intellectu ē sed intelligibile actu intellectu ē cōformitate pportiois igit aia uidet oia esse cū nulla res sit cui⁹ formā sensu aut mēte nō cōphēdat. inde sumit aiam cū oibus formis similē esse nō tñ cū materia & mole eaz ut Empedocles somniauit qā nec lapis nec ignis i aia ē sed solū spēs eoz er/go res nō assimilāt aie p naturā sed solū p spēm siue imaginationē. ppterea aia hūana est forma formaz sicut manus organū organoz eo q sicut manus oīm alioz istrumētōz siue rex artificialiū ē factiua ita aia oīm spēs siue formaz ē abstractiua & intellectu etia qā relique forme p aiam cognoscūt & pter hoc materiā rudē significatiōe & impñtiōe formaz insignit ac illi formas exhibet & vultus imponit. Nā actualitas & vivacitas oīs siue vigor qui plurimus in materia cernit ab aia uident ortū hñt igit intellectu est forma forma rū ut sensus forma sensibiliū.

Cum aut nulla res sit pter magnitudines sepata ut uidet res ipē sensibiles in ipis pfecto sensibilib⁹ formis ipē sūt intelligibiles forme. tñ eaz rex que abstracta vocant tñ eoz etiā sensibiliū q sunt habitus atq; affectus. iccirco & q nō sentit nihil discere vel intelligere pōt & qui cōtēplāt necesse est idē cum phārasmate cōtēplēt. ipa nāq; phārasmata ueluti sensibilia sūt attñ sine uateria. Est aut aliud phārasia ab affirmatiōe & negatiōe. vex em vel falsū cōplexio ē cōceptū intellectu. At mētis primi cōcept⁹ quo qso differet ut non phārasmata sūt. At neq; ceteri sūt phārasmata nō tñ sine phārasmatib⁹ sūt.

Hic ostēdit intellectu dependere a sensu dicens. cū nulla sit res naturalis circa materiā & a sensu remota ergo necesse erit formas intelligibiles in sensibus cōtineri tū forme mathematice tū affectiōes corpi q penitissime materie imerse sūt oia igit intelligibilia pñdent a materia sensibili. Cuius rei euidentissimū argumentū ē q qui ab ortu cecus surdusq; fuerit nō pōt geometriā cōdiscere qā circulū aut triangulū pñtēre cōpos nō est. intellectu quoq; vnitatis binarii & cuiuslibet nūeri a sensu pficiscit. Quāobrē quorēs intellectu aliqd speculat necessario est ut recurrat ad phārasmata que sunt sensibilib⁹ pñsimilia. ut similitudines sibi cōfingat quib⁹ res ueluti in speculis cōtēplēt. Preterea intellectus a phārasia discrepat qā in intellectu affirmatiō & negatiō ē & veri falsiq; cōplexio i phārasia uero nec in uisus imaginibus nullū istoz est.

Queritur Vtq; necesse sit quolibet intelligentē recurrere ad phāsmata Rūdet q; sic q; sensibile p̄rio se offert sensui exteriori ut color visui qui recipit sp̄m coloris de quo sensus cōis statim iudicat recedere colore insup visibile sic iudicatū in vī / rute imaginatiua referuat ei? sp̄s siue imago q; vocat phāasma & q; tale ē adhuc cōditio nib? idiuiduātib? & materie sordib? obnoxii post hac virt? cogitativa r̄flectit sup imagina tiuā inueniēdo sp̄s sensatas e quib? quāsdā intētiōes elicit boni videlicet aut mali amici / tie vel inimicitie q̄s intētiōes elicitas virtus mēoratiua ut thesaur? cōseruat & sic ex mul tis sensatiōib? p̄uis sic mēoria & tandē ex multis memoriis ratio p̄ticularis expimentū fumere dī. Deinde sup hmōi phāasma in mēoria referuatū r̄flectit intellectus agēs ea a materie sordib? & appēditis purificatio lumine suo cōgenito ut lumē colores i tenebris excitat ut actū visibiles fiāt. a phāasmatib? sic purificatis resulat sp̄s intellectualis quā intellectus potēcialis recondit a quibus verbū intelligibile tāq; p̄les mētis p̄ducit in quo res ut in speculo cōtēplant & intelligunt.

Arguitur Intellectus est quodāmo oīa ergo etiā pōt subās separas intelligere pro statu p̄sentis vite p̄terea sicut sensus cognoscit oīa sensibilia ergo & in / lectus oīa intelligibilia Solutio intellectus hūanus accipit dupliciter Vno? secūdu esse cōiūctū & sic necessario vti ministerio sens? q; nulli? rei intellectū h3 q; cui? phāasma fuit apud sensū & hoc mō subās separas intelligere nō p̄r. Alio? accipit p̄ natura potēcie put ē idē intellect? aīe separe & cōiūcte & hoc mō p̄r cognoscere subās separas Nā aīa hūana p̄ statu p̄ntis miserie mole corpis opprimis & grauā quā nisi deosuerit intelligētiā cō tēplari neq; quis naturalē habeat potēciā ea intelligēdi quēadmodū mulier fetu ip̄egna ta naturalē habet potēciā gignēdi & cōcipiēdi aliū fetū siue plē rū de facto neq; nisi prius deposita mole q; grauā Nec etiā utrobq; par rō de sensu & intellectu eo q; p̄ statu isto sen sū habem? p̄fectū. intellectū vero imp̄fectū sed mole corpis impeditū.

Arguitur Omne simile a sibi sibi cognoscit sed maior similitudo ē intellect? n̄rī cū sub stātiis separetis q; materialib? ergo magis a nobis erūt cognoscibiles mi / nor liquet q; intellect? n̄rī ē penit? imaterialis & nullo organo corporea intext? Solutio duplex ē similitudo qdā ē nature & sic argumētū cōcluderet eo q; intellect? similior ē substā tiis imaterialib? q; materialib?. Alia ē similitudo p̄portiois obiecti ad pōnā q; ē cā cogni tiōis & hoc mō materialia nobis similia sūt q; intellectui n̄ro magis p̄portioata cū nihil sine ministerio sensus cōtingit intelligere.

De Potencia motiua.

c Vm aut anāliū ania hisce duobus sit diffinita. discernēdi inquā pōnā qd? qdē ē opus offitiūq; mētis atq; etiā sensus & insup etiā mouēdi mo tu ad locū accomodato potēciā de sensu qdē & intellectu hec sūt determi / nata ac p̄tractata Deiceps aut de eo qd? mouet qd nā sit ip̄ius aīe cōsiderem? oportet. Vtrū vna qdā ip̄ius sit ps sepabilis magnitudine vel rōe an ip̄a ania tota. & si pars sit aliqua vtrū sit alia qdā pp̄ia p̄ter eas q; dici solent & eas q̄s diximus an istarū aliqua vna.

Hic ph̄s determinat de parte motiua ip̄ius anie dicēs Cū ania p̄ duas vires potissimas sit diffinita videlicet p̄ cognoscēdi potēciā sensus & intellectus & mouēdi secūdu locū. De sensu & intellectu sufficēter determinatū ē Nūc igit inquirēdū ē quidnā id sit qd? anial mouet & vtrū certa ps anie habeat q; a ceteris p̄tib? magnitudine & subiecto vel rōe sepa / bilis sit An poti? aīa ip̄a tota Et si certa ps mouet vtrū sit alia ab his q; dicte sūt.

Atq; hic existit cōtinuo dubitacio dubitabitq; nō iniuria q̄sp̄ia quoniā ps aīe & qd? oporteat dicere nā infinite quodāmo & nō hā solū esse vident quas di uidēdo qdā dixerūt rōis inquā p̄ticipes & irascēdi ac cupiēdi p̄icipiū. velut alii rōis p̄ticipes & rōis experts. Per drūas em q̄b? hasce diuidūt & sepant p̄tes & alie p̄tes esse vident q; maiorē inter sese q; dicte distanciā hnt. vegetatia in / quā que qdā & plātis & vniuersis aīalib? inest & sensitiua quā nec ut rōis ex / pertē nec ut eiūsdē p̄ticipē q̄sq; facile ponet. Præterea imaginatiua q; rōe qdem ab oībus ē diuersa Cui vero sit iūgenda ut sit idē qd? illa ē aqua ē seiūgenda ut sit alia ab illa magnā dubitationē habet p̄fecto. si q̄s seiūctas aīe p̄tes sepa

LIBER TERCIVS

tasq; ponat Insup appetitiua que & rōe & vialia diuersaq; sine dubio ab vni / uersis esse videt. absurdū aut est hāc a ceteris diuellere p̄tibus. sit em & in p̄ti cipe rōis volūtas & in rōe vacante cupiditas q; ira Quod si tres in p̄tes diuidit ania in vnaqua; p̄fecto p̄tiū inerit appetitus Sed ut redeamus vnde digressi sumus. qd est id qd? mouet ip̄m an anial loco quo demū disputatio n̄ra ē in / stituta. motu nāq; eo. quo incremēta decremētaq; suscipiūt qui qdē oīb? aīan tibus inest. id mouere sane videt qd? vniuersis inest eiūsdē p̄icipiū inquā ge nerādi ac nutriēdi de respiratiōe aut expiratiōe & somno atq; vigilia poste rius cōsiderare oportet nam & hec ip̄a magnam dubitationē difficultatemq; habent.

Hic ph̄s disputat cōtra nōnullos ph̄s qui tres posuerūt potēcias esse motiuas dicēs Dubitationē habet quō oportet distinguere potēcias aīe & quot sint q; secūdu aliquem modū vident esse infinite Et si singulis opatiōib? aīe ac motib? velimus attribuerē diuer / sas p̄tes anie nō solū erūt tres quas antiqui assignarūt videlicet rōnalē irascibile & cōcupi scibile q; diuiso nō cōphendit oēs p̄tes aīe sed solū vires motiuas in hoīe. Alii vero distin guūt anie vires p̄ rōem hntē & p̄ rōis exp̄t Quare Aristo? impugnat p̄dictas diuisiones quatuor rōib? quāq; prima ē hec Oīs bona diuisio debet euacuare totā naturā diuisi sed p̄is nō ē hmōi ergo minor p̄bat q; potēcie vegetatiue & sensitiue nec cōtinent sub rōali aut cōcupiscibili & irascibili nec sub secūda diuisiōe q; nulla illarū habet rōem nec aliqua illarū ē irroālis q; irroāle dī qd? est cōtrariū rōi vel qd? natū est h̄re rōem quōq; neutrū cō tingit dictis p̄tib? si uero dicat negationē rōis tūc nō posset poni ḡis potēciarū aīe igit p̄misit diuisiones sūt incōueniētes. Secūda rō illa diuisio nō ē sufficiens sub cui? mēbris di uidētib? nō cōtinet oīa q; cadūt sub diuiso sed imaginatiua nō cōtinet sub mēbris dictarū diuisionū eo q; imaginatiua vis est in p̄te sensitiua. Tercia quia potēcia appetitiua q; appel lat volūtas nō cōtinet sub his mēbris ergo diuisiones sūt insufficientes nō sub rōnali quia volūtas nō ē potēcia cognitiua nec sub cōcupiscibili & irascibili q; p̄tinet ad sensū ergo interstitio insigni ab his seiūgit. Quarta nec potēcia localiter motiua cōprehēdit sub p̄ dictis diuisiōib?. nec motus augmēti & decremēti qui est cōis oībus viuētib? quia p̄ficiū / citur ab aliquo p̄incipio cōi videlicet vegetatiuo At respiratio & expiratio somn? & vigi lia hnt difficultatē quādā igit speciale exigēt tractatū.

Nūc est de motu ad locū accomodato considerandū quidnā id tandē sit qd? ip̄m anial motu mouet p̄grediēdi patet itaq; nō esse ip̄am potēciā nutriēdi Nā alicuius ḡra semp hic motus efficit. estq; cū imaginatiōe vel appetitu ni / hil nō appetēs aut fugiēs hoc motu cieit nisi forsā vi Præterea plante quoq; tali cicerent p̄fecto motu p̄tēq; aliquā ad hūc motū ut instrumētū h̄re.

Hic ostēdit duab? rōibus vegetatiuā vim nō esse cām. mouēdi & incessus prima q; mo tus localis & incessus p̄pter finē aliquē sit. i. p̄pter aliqd? imaginatū & desid eratū cū p̄fe / cutiōe uel fuga sed vis vegetatiua prorsus imaginatiōe vacat ad quā appetit? sequit. Maior p̄bat q; oīs appetitio a sensu imaginatiōeq; nascit. Quāuis aīalia quoties cibū & alimo / niā appetūt locale motū cōstituāt. nō tñ ex eo accipi debet nutritice virtutē idē esse qd? ap / petitū. Secūda rō si ania vegetatiua esset p̄incipiū motus localis sequerēt q; plante mo / uerent localiter & sic necesse esset ut bñfitio nature haberet aliqua instrumēta quo talem motum exercerent.

Pari mō nec ip̄m sentiendi vim motus huiusce p̄icipiū esse cōstat. sunt em anāliū multa que sensū quidā hnt manēt tñ & semp imobilia sunt. Quod si natura nihil facit frustra neq; necessariorū q̄cūq; omittit nisi in aīalib? mēbris captis ac imp̄fectis atq; aīaliū hec & p̄fecta sūt & nō mēbris capta cui? id iudi tiū ē & generāt em & statim decremētaq; suscipiūt haberēt & eas ip̄a p̄fecto p̄tes q; p̄grediēdi sūt instrumēta At vero nec rōcinandi vis & id qd? ē intelle / ctus appellat p̄incipiū est mouēdi Intellectus em cōtēplatiuus nihil coq; q

sub actionē cadūt cōtēplānt: neq; dicūt qd̄ oīno si sit fugiendū an psequen-
dū At motus semp aut fugietis aut psequētis qppia est Actiuus etiā cū ē ali-
quā huiuscemōi cōtēplamur. inde iā fugere aut pseq iubet attn si res illa ter-
ribilis sit cor ipm mouet. sin afficiēs voluptate ps aliqua alia corpis agitur.
Preterea intellectus nōnūq iubet ratioq; fugere sed aliqd aut psequi dicit at
nō obtēperat hō neq; mouet sed agit cupiditate ut in ipo fieri solet i cōtinēte
Oīno aut psepe fieri videmus ut nō mediāt is qui medicinā habet nec is cōfi-
ciat statuā. q statuariā habet artē ppter ea qd̄ nō ars ipa neq; scia sed aliqd aliū
hāc habet vim & potēciā ipam qd̄ secūdū artē aliqd sciamq; agat. At vero
nec appetit⁹ auctor atq; princeps huius ē motiōis cōtinēs em qd̄ appetit atq;
capiūt nō tñ agūt ea que cupiūt sed intellectū ipm sequūt rōiq; obtēperāt.

Ostēdit q nec sensitiua nec intellectiua nec appetitiua ps sit principiū mot⁹ pgressiōis.
Dicens vis sensuali nō est id qd̄ mouet quia multa sūt aīalia sensū hñtia q nō mouent ad
locū ut sūt orbara mutilia & manca affixa petris pterea si vim mouēdi haberēt temere ac
frustra haberēt eo q instrumentis vacāt qb⁹ pgregit sed natura nō deficit in necessariis in
pfectis aīalib⁹ Perfecta em aīalia appellant q simile sibi pgenerāt sed conche & ostree &
cōplura imobilia sūt hmōi igit pfecta Nec intellect⁹ actiuus nec cōtēplatiuus p̄t eē causa
mot⁹ localis. q intellect⁹ cōtēplatiuus de reb⁹ agendis nihil intelligit igit q fugiēda & q
psequēda sūt nō cognoscit At motus localis sit semp ppter aliqd psequendū aut fugien-
dū secūdū appetitū Nec intellectus actiuus pōt esse cā motus qd̄ illd̄ nō ē p̄cipiū mot⁹
localis qd̄ nō sequit ea q mouent localiter sed illa q mouent localiter nō semp sequūt in-
tellectū p̄cipiū sed sequūt oppositū eius videlicet cōcupiscētiā cui intellect⁹ p̄cipit fugā
& psecutionē etiā q plura aīalia localiter mouent q tñ intellectu nō sūt p̄dita Nec intelle-
ctus p̄cipiū semp opat ea q intelligit q nō tristamur intellectu terribiliū sicut medicus
hñs artē medicine nō semp sanat neq; hñs artē equitandi semp equitat Nec appetitus nō
pōt principiū motus localis quia id nō est principiū motus localis ad qd̄ nō sequit mot⁹
sed ad appetitū nō semp sequit mot⁹ localis. Minor paret q cōtinētes hñres appetitū &
cōcupiscētiā rōe p̄uali ad meliōrē frugē reuocant & a vicio se abstinēt.

Intellectus actiuus & appetitus sunt principiū motus localis.

Vidētur igit duo hec esse mouētia vel appetitus vel intellectus. Si quis ima-
ginationē ut quandā intellectiōnē esse ponat. nā & hoīes magis imaginatio-
nē q sciam plerūq; sequūt & in ceteris aīalibus nō intellectio neq; ratio sed
imaginatio inest Hec igit ambo intellectus & appetitus mouēdi motu dicto
principia sūt Intellect⁹ is inquā qui alicui⁹ grā rōcinat quiq; p̄cipiū ē agēdi
atq; hic sine ab intellectu cōtēplatiuo differt appetitus etiā oīs alicuius ē grā
cuius em ē appetitio idest principiū intellectus actiui at ipm ultimū princi-
piū est actiōis. quare nō sine rōe principia mouēdi vident hec esse duo appe-
titus inquā & mens ea que principiū est agēdi Ip̄m em appetibile mouet &
ppter ea mēs mouet qd̄ appetibile ipius principiū est. Imaginatio quoq; cū
mouet nō absq; appetitiōe mouet vnū igit est id qd̄ mouet ipm inquā appe-
titū: Nā si duo intellectus atq; appetitus mouerēt p aliquā cōem utiq; formā
mouerēt nūc aut intellectus qd̄ ut videt absq; appetitu moueri. volūtas em
appetitus ē qd̄ atq; cū sit motus p rōem & etiā p volūtatē sit Appetitus aut
absq; rōe mouet. cupiditas em & ipa qd̄ est appetitus.

Hic phūs ostēdit quid secūdū veritatē sit principiū motus localis Dicens ex dictis li-
quer hec duo esse mouētia videlicet appetitū & intellectū cōprehendēdo imaginationē
sub intellectu eo q mouet in absentia sensiliū sicut intellectus Nā hoīes imaginatiōe po-
tius q scia aut iudicio regunt sicut illi qui relicta recta rōne affectionū impetu mouentur
& rapiuntur bruta aīalia imaginatiōe sola exigūt cū careant rōe. quare sit ut in iis vice in-
telligētiē imaginatio pbeat: quotiens intellectū dicem⁹ cām esse pgressiōis de actiūo ac

cupiendū p̄samur qui grā alicuius finis cōsiderat & cōsulta hic ab intellectu speculatiuo tali
discrimine secernit qā speculatiuus veritatē speculat nō ppter seipam sed opationē qā oīs
appetitus ē grā alicuius alterius & nō ppter appetere Oīa em q appetūt ad finē ultimum
sunt referēda in quo sistūt & quietant appetit⁹. Preterea appetitus & intellect⁹ actiuus re-
ducunt ad vnū principiū mouēdi videlicet appetibile qā intellect⁹ mouet ab eodē a quo
mouet appetitus sed appetitus mouet ab appetibili ergo est vnū principiū mouēdi Et in-
tellectus mouet qā eius principiū qd̄ est appetibile mouet & idē intelligendū est de phan-
tasia q etiā nō mouet sine appetitu hec duo igit intellectus & appetitus mouent secūdū
aliquā cōmunē spēm & sūt mouētia respectu eiūsdē motus cū vnus effect⁹ sit una causa
ppria igit intellectus nō mouet sine appetitu licet bñ cōtra pterea volūtas secūdū quam
mouet intellectus est appetitus qd̄ ē rōem huius assignat phūs ix. metha. qā cū rō scie
p̄actice se habeat ad opposita nō mouet nisi determinet ad vnū p appetitū: sed appetit⁹
mouet absq; rōe sicut patet de his q cōcupiscētia mouent. cōcupiscētia em est appetit⁹
quidā Aristo. nō dicit de ira quia forte ira habet aliquid rōis vit. ethicox nō aut cōcupis-
centia igit illa duo mouētia reducunt ad aliqd vnū qd̄ ē appetibile.

Intellectus igit rectus ē oīs at appetitus atq; imaginatio & recta ē & nō recta
Quocirca semp qd̄ ipm appetibile mouet. hoc aut ē aut vere bonū aut ap-
parēs bonū attn nō omē bonū mouet sed id qd̄ sub actionē cadit: sub actio-
nem aut cadit qd̄ aliter sese habere etiā pōt.

Hic phūs ostēdit cām quare cōtingit nos errare in appetibilibus dicēs quis intellect⁹
actiuus q est principiū opatiōis sit semp rectus eo q habet unū habitū connatū q sinderi
sis appellat quo nāliter deestamur malū & eligim⁹ bonū tñ appetitus sensitiuus & ima-
ginatio qñq; hñt rectitudinē & qñq; nō ergo cōtingit opationē circa ea qñq; esse nō rectā
Quare semp mouet appetibile qd̄ si fuerit vere bonū tūc mouet intellectū si vero appa-
rēs bonū tūc mouet appetitū sensitiuū videlicet cupidinē aut iracundiā. qā voluptas tūc
bonū videt qñ libido ad aliqd illecta inflāmataq; rapit. Attñ nō oē bonū ciet appetitū nā
sūmū bonū qd̄ ab oib⁹ desideratū habet nō mouet nisi alia rōe de quo nobis alia institū-
tione dicet. nō em hoc loco querimus de vniuerso appetibili sed id qd̄ cām singulārē ac
p̄cipuā obrinet quare aīal p̄grediat quale bonū p̄culare est.

De Potencia appetitiua.

Patet igit talē anīe vim atq; potēciā principiū esse mouēdi que qd̄ ē ea quā
appetitū cōsueim⁹ appellare cōstat eas oportere q ptes anīe diuidūt. Si mō
potēcias ipas diuidāt atq; septent cōplures ipas esse cōcedere nutriendi prin-
cipiū sentiendi intelligendi deliberandi & appetendi Hāc em plus inter sese
drñt q potēcia cupiendi ac irascendi.

Ostēdit appetitū inter potēcias anīe cōnumerandū esse dicēs Planū est potēciā appe-
titiuā esse cām motus & incessus quare hec potestas referēda ē in ordinē aliax potēciarū
anīe videlicet vegetatiue sensitiue intellectiue & deliberatiue qbus appetitiua adiciēda ē
plus em hec potēcie drñt inter se q irascibilis & cōcupiscibilis Vna igit est potestas q anīa
ad locū mouet quā septentū appetitiōne appellamus licet i trīs vires se diffundat videli-
cet in rōnabili irascibile & cōcupiscibile quēadmodū nihil obstat quo minus potēciam
sentiendi unā dicamus quis sensus quiq; cōtineat.

Cum aut appetitiōes inter sese cōtrarie fiant. quod qd̄ tñ sit cū ratio cupidi-
tasq; cōtrarie sunt Idq; fieri solet in hisce que senciūt atq; p̄cipiūt tps mēs em
ob futurū retrahere iubet Cupiditas vera p̄sens ipm psequit. nā qd̄ iam affi-
cit voluptate. i. simpliciter afficere voluptate. & absolute bonū esse videt ex
eo sane quia futurū nō p̄spicitur.

Hic phūs ostēdit q appetitus plerūq; sunt oppugnantes qd̄ in aīalibus tñ cōtingit
que intellectū & noticiā tps habet. ut in homīe appetitus sensitiuus & intellectiuus con-
trarii sunt qā cōcupiscibilis cognoscēs aliqd bonū p̄sens qd̄ iudicat esse psequit intel-
ctus uero cognoscēs futurū aliqd malū sequi retrahit atq; suadet illud nō esse psequendū
sicut cōtingit tpe ieiunij appetitus sensitiuus iudicat cibū esse capiendū. appetitus uero
intellectiuus cognoscēs futurā penā sequi ex fractione ieiunij iudicat esse abstinendū a
cibo & huic dicto cōsonant verba apostoli Caro cōcupiscit aduersus spiritū Quāuis for-

mice & apes videant. pspicere futurū eo q. alimenta in hiemē referuant Tum solus homo preuidet de longinquo & spectat retro quia solus mente intellectuq. peditus ē quo prius & posterius nūceret sed p̄sens dat sceleri manus & preceps agit cū voluptas sensum oblet et atq. titillet.

notandū q. eximius vir dñs Lambertus de monte p̄ceptor meus multa laude cum mulandus ex textu p̄babiliter elicit Aristoteli fuisse de statu saluandoz. q. de lege nature requirebat & sufficiebat ut homo cognosceret suā naturā esse cōfractā ppter rebellionē & repugnantia appetitus sensitui & intellectui & q. ppter talē cōfractiōnē homo repertorē nature cognosceret & imploraret quem Aristoteli in li. de pomo & morte inuocat atq. veneratur.

Queritur An appetitus sit specialis potēcia anie Rñdet q. sic quia quilibet forma creata habet inclinationē quandā & legē sibi naturaliter inditā qua dirigitur in suū finē debitu Sed ania est forma creata ergo habebit inclinationē sibi impressā q. dirigit in suū finē. At inclinatio anie in bonū & finē & appetitus Plane ad nobiliore formā sequit̄ altior appetitus igit ad animā humanā sequit̄ etiā appetitus intellectiui qui dē voluntas & is sequit̄ cognitionē intellectiua In entibus uero pure naturalib⁹ q. cognitionē carent repit appetitus naturalis tm̄ qui sequit̄ naturā rei sicut materia appetit formā Appetitus sensituius qui in aialibus repit diuidit̄ in cōcupiscibile & irascibile. Obiectum cōcupiscibile est bonū p̄ticulare delectabile & est in eodē organo in quo sensus cōis residet. Obiectū irascibile est bonū p̄ticulare arduū ut difficulter acquisibile cognitū p̄ sensū & cōiūgit̄ virtuti cogitatiue q. in eodē organo residet. Obiectū uero volūtatis ē bonū v̄te cognitū p̄ intellectū q. vocat̄ appetitus supior q. aliis impat ut dñā & regiaa subditis suis

Arguitur Ois appetitus sequit̄ cognitionē ergo null⁹ erit appetitus naturalis aīis pbat q. nihil appetit nisi cognitū fuerit prius Solutio duplex ē cognitio quedā est cōiūcta illi qd appetit & hoc mō appetit⁹ nālis nō seqt̄ cognitionē. Alia ē cognitio q. est sepeata ab illo qd appetit & sic appetitus nālis sequit̄ cognitionem q. dirigit ab aliquo cognoscere finē siue appetibile videlicet ab auctore nature.

Arguitur duplex est appetitiuū ergo & motuū cōsequētia pbat appetitus ē principiu & causa motus localis sed diuersaz. causas. diuersi sūt effect⁹. Solutio licet duplex sit appetitus tm̄ sūt sibi inuicē subordinari quia superior appetit⁹ mouet mediante inferiori.

Queritur An volūtas & liberū arbitriū sint vna potēcia Rñdet q. sic quia potēcie appetitiue dñt esse p̄portionata apphenſiuis Sed est vn̄ vna apphenſiua q. si logifan do vnū p̄ceteris intelligimus Preterea sicut se habet rō ad intellectū ita liberū arbitriū ad volūtate Sed rō & intellectus sunt vna potēcia ergo & liberū arbitriū & voluntas erūt vna potēcia cuius actus sunt velle nolle. & eligere.

Arguitur Potencie distinguūt p̄ actus & obiecta sed alius est actus volūtatis & liberū arbitrii ergo erūt diuersę potēcie minor patet q. actus volūtatis est velle & nolle sed act⁹ liberū arbitrii ē eligere. Solutio duplices sūt actus quidā sūt qui acciderent respiciūt vnā potēcia & tales nō diuersificāt potēcias sicut ē electio & uolūtio Nā uelle est actus volūtatis circa bonū ut absolute inclināt in finē aliquē Sed electio ē act⁹ volūtatis p̄ vnū p̄ligit̄ alteri ppter aliqd bonū cōsequēs & simile ē de intelligere & rōci nari quo ad intellectū Alii sūt act⁹ q. essentialiter se hñt ad pōnas & illi diuersificant eas ut sunt audire & uidere.

QuERITUR Vtrū volūtas sit potestas p̄stancior intellectu Rñdet q. nō quia intellect⁹ habet p̄stancius obiectū qd est v̄te eo q. est simplici⁹ & abstracti⁹ bono qd est obiectū volūtatis. Secūda rō q. intellect⁹ habet nobiliore habitū videlicet sapiētiā volūtas ergo iusticiā. Tercia potēcia cognitiua & apphenſiua ē p̄stancior appetitiua sed intellect⁹ est hmōi maior patet q. hō uidens nobiliore ē ceco eo q. seipm̄ & alios p̄ dirigere in suū finē p̄terea volūtas de se ceca ē eo q. nō habet apud se spēm p̄ quā appetat aut cognoscat licet sequat̄ cognitionē Et sicut sensus sensibilis cognitū p̄sentat appetitui inferiori ita intellectus p̄sentat obiectū cognitū appetitui superiori videlicet volūtati. Quarta rō om̄e mouēs ē p̄stancius mobili sed intellectus mouet volūtate finaliter ergo p̄stancior ē Mior pbat q. bonū intellectu est obiectū volūtatis obiectū aut̄ est finis potēcie Quauis i rōe agetis volūtas moueat intellectū & alias vires inferiores eo q. respicit bonū v̄te inferioris vires uero respiciūt bonū p̄ticulare ergo &c.

Arguitur Obiectū voluntatis est bonū & finis qui est prima causa sed illa est nobilissima ergo & voluntas. Solutio verū & bonū dupliciter possunt adinuicem cūparari. Vno⁹ secundū rationē causalitatis & sic obiectū voluntatis est p̄stancius

TERCIUS

quia causalitas respicit bonū quod est suiipsius diffusiuū. Alio⁹ compāt adinuicē secundū rationē simplicitatis nature utriusq. & sic verum est simplicius bono q. bonū & malū in rebus. v̄te & falsū in ania sunt v̄te. Metha.

Queritur Vtrum rebellio inferioris appetitus & superioris sit homini naturalis. Rñdetur humana natura consideratur dupliciter. Vno⁹ secundū q. est instituta in primo statu innocentie & ista rebellio est om̄ino contra naturā quia in anima tunc erat originalis iusticia qua vires inferiores immobiliter subdebant superiorib⁹ viribus & ideo nihil poterant inferiores vires appetere nisi qd fuit deliberatū per vires superiores videlicet per rationē. Alio⁹ consideratur humana natura secundū se & sic ista repugnantia appetitus accipitur dupliciter. Vno⁹ ut trahit rationē a sua rectitudine & sic iterū rebellio ista est innaturalis quia in tali motione sit peccatū sed om̄e peccatū secundū Dama / scenum est contra naturā quia esset hom̄ino cōtra naturā ut inferior sphaera moueret & traheret superiorē. Alio⁹ accipitur appetitus prout absolute fertur in suū obiectum absq. hoc q. trahat rationē a sua rectitudine & sic appetitus inferior est naturalis q. naturale ē cuiuslibet potētie q. feratur in suū obiectū.

Spētie quidem vnū idest p̄fecto quod mouet appetitū inquā ut appetitiuū est atq. appetibile est om̄iu mouentiū primū Hoc em̄ mouet & non mouet mente at imaginatiōe perceptū numero uero plura sunt ea que mouent. At vero cum tria sint in animalū motu vnū id quod mouet. secundū id quo mouet tertium id quod mouet. Atq. id quod mouet sit duplex Nā aliud est imobile. aliud mouet atq. mouet. Immobile quidē id bonū est quod sub actiōne cadit. id uero qd mouet atq. mouetur est ipm̄ principiu appetendi Motus em̄ id quod appetit ea ratiōe qua appetit Et appeticio est motus quidā uel opatio Id aut̄ quod mouetur est aial ipm̄. at quo mouet appetitus ut instrumentū. Id iā corpi tribuendū est Quocirca de ipō tūc est contēplandū. cū de cōibus aīe corporisue opibus atq. offitiis contēplabimur.

Ostendit q. illa sunt vnū que ad motū locale concurrunt & q. plura in numero appetibilia sunt vnū tm̄ spētie dicens vnū est appetitiuū quod mouet etiā vnum est appetibile quod p̄cedit & lacessit & hoc a se mouet nec mouet quis imaginatiōe in brutis & intellectu in hominibus capiāt. Sicut em̄ appetitus plures ita etiā plura appetibilia nūero erūt Plane quatuor sunt line quibus animalia localiter moueri nō pūt videlicet id quod mouet & hoc duplex est Nā quoddā est mouens immobile ut est appetibile. alterū mouēs mobile ut est appetitus. mouet enim animalia hec vis sed ipsa obiter a bono mouet Nam motus secundū locum nihil aliud est q. appetitus p̄mptus & euident qui ad bonū agendū referē qua appetitū mouere & moueri contingit. Terciū est quod mouet tantū & idipm̄ animal est quod ingredit̄ & vagat̄. Quartū est id quo appetitus mouet & idest potēcia localiter motiua siue instrumenta ad gradiendū apta.

Nunc aut̄ vt in summa dicamus id quod mouet ut instrumentū ibi est collocandum ubi idem principiu rationē finisue subit ut in cardine sit Hic em̄ cōuexum & concauū est quoz alterum finis. alterū principiu est Quappter alterū quiescit. alterū mouet. Sūt rōe qdē diuersa. Magnitudine vero nō sepant vniuersa nāq. pulsu tractuq. mouēt Iccirco oportet pinde atq. i circulo aliqd manere & hic incipere motū.

Hic phūs determinat de principio executiuo motus localis quo utit̄ appetitus ad motū dicens illud est principiu executiuū motus qd est principiu & finis motus sed cor est hmōi ergo minor pbat q. cor secundū motū cōcauū est finis & secundū motū cōuexū uero principiu motus sicut em̄ in motu circulari mobile secundū se totū quiescit & secundū ptes mouet. ita etiā est de motu cōuexo cordis. om̄is em̄ motus in animalibus nihil aliud est q. pulsus & tractus Quēadmodū in meditullio globi cardine collocamns vnde curuatura volubilitatis sue initū capiāt ita in animalī cor est in medio corpe fixū atq. immobile a quo om̄is mobilitas proficiscitur.

LBER.

Omnino igitur uti diximus. hoc sui ipsius motu est animal quo est appetituum. At appetituum sine imaginatione non est. omnis autem imaginatio aut ratio est particeps aut est sensitiva atque; huius belue particeps sunt. At enim considerandum est etiam quid nam sit id quod imperfecta animalia motu ciet quibus sensus inest tantummodo tactus atque; inuestigandum est: si is etiam insit imaginatio cupiditatisue nec ne. Et enim dolor atque; voluptas hisce inesse videtur. quod si hec insunt & cupiditate necesse est eisdem inesse. At quo nam pacto is imaginatio inest. An asserendum est ut videtur hec & in his inesse imaginationem inquam atque; cupiditatem vix ut indeterminate mouentur sic & hoc ipsis insunt indefinite.

Dicit omne animal est sui ipsius motu inquantum appetituum est appetitus non est sine imaginatione siue ad sensum pertineat siue ad rationem. ea que ad sensum pertinet cōis est omnibus animalibus. Sed querit quid sit illud quod imperfecta animalia moueat que solo tactu predita sunt ut vermes & ostræ an is insit appetitus & imaginatio nec ne. Rñdetur quod cum in his signa quedam voluptatis deprehendimus atque; doloris facile apparet etiam in his esse appetitum. quia ubique; voluptas est ibi & appetitus & ubi appetit? ibi imaginationem esse oportet quod prius negatum est. Præterea quatenus motus eorum imperfectus & indeterminatus est eatenus & imaginationem eorum imperfectam & indeterminatam esse oportet quare imaginationem habere videntur quibus confusam & indistinctam eo quod in absentia sensibili non mouentur.

Imaginatio igitur sensitiva rationis etiam in expertibus uti diximus animalibus inest. At deliberatiua his inest tantum in quibus ratio inest. nam utrum hoc agat an hoc ratio nam opus atque; officium est: atque; necesse est vno quodam metiri. Maius eius persequitur. quare potest vnum ex pluribus phantasmatis facere & hec est causa sane cur non omnis imaginatio videtur opinionem habere. quia ea que est ex ratiocinatione non habet at hec illam nimium habet. Quapropter deliberatiuum appetitus non habet. Vincit autem interdum appetitus mouetque; voluntatem. interdum hec illud appetitus inquam appetitum ut spera cum in continentia sit atque; semper superior magis est princeps mouetque; natura quo fit ut tres iam motus efficiantur.

Ea vero ratio cui scientie tribuunt non mouet sed manet. cum autem extimationum ac rationumque; alia sit vniuersalis alia singularis illa namque; dicit omne bonum honoribus esse afficiendum hec vero dicit aut me bonum esse. Hec iam opinio mouet non illa vniuersalis quin potius ambe mouet. at illa quiescens magis hec autem non quiescens.

Hic dicit quod in animalibus brutis perfectis principium motus localis est imaginatio sensibilibus tam absentis quam presentis eo quod mouentur secundum imaginationem determinatam. In hominibus vero principium motus est imaginatio deliberatiua quod dicit ratio per participationem quia id est principium motus localis in hominibus quo vnum perlegitur alteri sed talis electio fit per rationem deliberatiua ergo &c. quia ratio semper vtitur syllogismo practico cuius maiorē ponit intellectus & si idem subseruat minorem tunc non fit error in electione. Sed si minor subservitur per imaginationem & appetitum sensituum tunc plerumque; fit error in electione. præterea bruta non habent opinionem quia generatur ex tali syllogismo sicut enim motus supreme sphere rapit secum omnes speras inferiores. Ita appetitus deliberatiuus suo motu rapit secum inferiores appetitus & sic sequuntur motum primi mobilis. Sed quoniam inferior appetitus mouetur contra rationem deliberatiua tunc contra naturam ut inferiores speræ mouentur contra motum diurnum primi mobilis. Si appetitus superior naturaliter mouet inferiore Sed si inferior spera moueretur superiore & traheret eam ad suum motum hoc fieret contra naturam sicut contingit quoniam inferior appetitus vincit superiore & per hoc contingit peccatum quod est contra naturam. præterea

TERCIUS

appetitus sensitivus quando subiacet passionibus tunc dominatur superiori appetitui mouens eum ad persequendum aliquid. Tunc ibi (Ea vero ratio) dicit quod ratio speculatiua non mouet sed manet. i. quiescit. quia non considerat aliquod agibile ergo vocat scientifica. Alia ratio est practica que partitur in vniuersalem & particularem. Vniuersalis dicitur que considerat vniuersalia principia agibilium ut omne bonum est honoribus persequendum. Particularis dicitur que applicat tale vniuersale ad aliquid particulare ut illud bonum est persequendum præterea ambe mouent sed distincte quia ratio vniuersalis mouet sicut causa prima. Sed ratio particularis mouet ut causa proxima quia si morus siue operatio debet exequi oportet quod vniuersalia applicentur ad particularia quare hec non est quiescens propter passionem ideoque corruptibilis est sed vniuersalis magis quiescens est.

Necesse est igitur omne quod viuunt animamque; habet nutriendi vim habere ab ortu generatione usque; ad interitum corruptione suam. necesse est enim omne quod est ortum accretione & statu & decrectione habere. quod quidem ut patet sine nutritione fieri nequeunt. necesse est igitur vniuersis his que accrescunt atque; decrescunt inesse potentiam nutriendi.

Determinatis de singulis potentiis anime hic ostendit quod prefate potencie se habeant adinuicem. Et primo de vegetatiua dicens necesse est Omne viuens habere animam nutriendam ab ortu usque; ad interitum quia omne viuens quodiu viuunt nutritur & necesse est in omnibus viuentibus esse statum augmenti & decrementi quod sine potestate vegetatiua fieri nequeunt quare omnibus viuentibus inest.

At non omnibus viuentibus necesse est sensum inesse neque; ea possunt tactum habere: quorum corpus est simplex que non sine materia formam sunt susceptiua: neque; fieri potest ut sine hoc sensu animalium quicquam in rerum sit ratione. Animal enim necesse est sensum habere si nihil facit frustra natura. Nam vniuersa que natura conficiuntur gratia sunt alicuius ut sunt casus eorum que alicuius causa fiunt. Si igitur corpus quod habet vim gradiendi non haberet sensum Corruptetur sane & non ad suum perficeretur perueniretque; finem. que quidem opus esse natura constat. Quo namque; pacto nutriti immobilibus enim adest nutrimentum eo in loco ubi sunt orta quo nutriti possunt suapte natura. Fieri autem nequit ut corpus quicquam mobile atque; ortum animam quod habet discernentemque; mentem. sensu autem vacet. Cur enim non habebit autem enim anime aut corpori idipsum melius erit at neutri videtur melius esse illa namque; ob hoc non intelliget magis. Illud autem non ob idipsum magis persistet. At vero neque; corpus quicquam ingenuum animatum sensum habere necesse est nullum igitur uti diximus non immobile corpus habet animam absque; sensu. Atque; si sensum habet necesse est ipsum vel simplex corpus vel mixtum esse sed fieri non potest ut sit simplex non enim habebit tactum at hunc sensum inesse necesse est.

Hic philosophus comparat sensum ad viuētia dicens. sensus necessarius est non tantum animatis sed animalibus tantum plerumque; sensus tactus: plane quod ex simplici corpore constat aut finitimo & perpinquo simplicibus sensum tactus habere non potest ut sunt plante quare; corpora sunt terrena & simplicibus similia quare non potest subtilitatem tactus admittere. Nec forme in his sine materia recipi poterant quia tactus in mediocritate qualitarum tactiliū consistit quod ergo carent tactu & in reliquis sensibus carebunt nec sine hoc sensu quicquam animalium consistere poterat. præterea si animal non haberet sensum tunc vitare noxia non possent neque; momento temporis superesset iis vita. Et sic temere ac frustra natura tot animalium formas fecisset nisi suppetias & perniciem præstiteret ut eminus salutaria persequerentur & tanquam de speculo ante renuntiarent que appetere atque; adire cauereque; oporteret quia omnia que sunt a natura sunt propter finem aliquem. finis vero suus cuique; est procreare animal quale ipsum est. Platis quidem qui sede uaga non sunt suis finis adiunctus est nec longe petiti sed tanquam e sinu promittitur nam nutriunt generationem & nullo extrinsecus quesito. Nec pabuli captandi gratia necesse habet vagari sed citra omnem motum nam

LIBER

eure sue necessitate explent. At animalia quibus incedendi facultas adest & que alimoniam pcul ueniant sensu carere non poterant quia mens sit prestacior per anie tñ nutritiōi non op⁹ est mentis sed gustus & tactus Neque corpora que nec genita neque interitura sunt ut celestia nullū habere sensum possunt quia alimentum eis non est opus nec etiā ppter intelligere quia animalia coniunctiōe sensus deterius intelligit nec potest ostēdi quod corpus celeste accessiōe sensu ornatius redderet. Quare constat animalia extrema ut sunt corpora celestia & plante nullo sensu exigere quis alia ratione celo & plantis natura negauerit. Plantis quia pre ignobilitate & crassamento nature sensu nec capere nec pmereri potuerunt. Celo quia eminentiore ordine dignationeque habebat quod ut ad hunc sensum descenderet Cetera alia turba quae intra hos limites continetur siue perfectior siue imperfectior sit quia ortu & interitu agnoscit & que sedes mutatur carere sensu non potest cuius procuratiōe copias ad uictum & ad uitam sibi suppeditet horum corpora ex simplici elemento non constāt sed equali mixtiōe primorum contrariorum ita ut reperimentum exeat ad sensum tactus idoneum atque molle.

Quod quidem ex hisce perspicuum euadere potest nam cum animal omne corpus sit animalis corpusque omne tangibile sit. Tangibile autem sit id quod est sensibile tactu. Necessesse est & animalis corpus vim habeat sentiendi tangendo si debeat ipsum animal conseruari Ceteri namque sensus per alia quedam externa sentiunt Odoratus inquam visus ac auditus Tangens autem nisi sensum habeat non poterit alia quidem fungere alia autem cape. quod si ita sit fieri non potest ut ipsum animal conseruetur Quapropter & ipse gustus quasi tactus est quidam est enim alimentum sensus At alimentum corpus est quod tactu percipit Sonus autem & color & odor non nutriunt nec accretionem decretionem faciunt. quare necesse est ipsum gustatum tactum quendam esse quia rei tangibilis ac nutritiue est sensus. hi igitur sensus necessarii sunt animali atque perspicuum est fieri non posse ut sit animal absque tactu At ceteri sensus boni sunt gratia & definito iam generi non cuius animalium sine ullo discrimine Sed cuidam ut gradiendi necesse est insint. nam si conseruari debeat non solum tangendo. sed eminens etiam sentire ipsum oporteat. Quod quidem erit si per extremum sentire medium possit hoc pacto ut a sensibili quidem medium ab hoc autem ipsum paciat ac moueat Nam ut in motu ad locum accommodato fieri solet cum per multa efficitur. primum namque mouens pellit sensum pellendoque facit ut illud pellat id quod deinceps post illud est collocatum sitque hoc pacto motus per medium atque principium quidem pellit & non pellit Vltimum autem pellit & non pellit Medium vero pellit atque pellit & interdum plura sunt media intermedium pauciora Sic & in alteratiōe fieri solet hoc excepto duntaxat id in qua quod alterat eodem in loco manere. veluti si quicquam in ceram inxerit usque ad id mora est usque quo tinxit lapis autem non mouet atque agit & patitur si manet sitque vnus & non diuisus Quapropter & de reflexiōe melius est aerē a figura coloreque pati quousque sit vnus. Est autem vnus in ipso leui qui egredientē visionem frangi atque reflecti censere Quocirca cursus hic mouet visum pinde atque signum quod in ceram imprimi transmitteret usque ad finem.

Ostendit tactum omni animali necessarium esse. dicens manifestum est ex dictis animal non posse consistere sine tactu quia animal est corpus animalis sed omne tale tangibile est igitur oportuit ipsum muniri tactus beneficio ut salubria a noxiis discernere posset alioquin seruare vitam non valeat nec ad salutem animarum tuendam tactus is sufficit quo se rangant inanimata sed is qui iudicat & cognoscit ea que tangit. Reliqui sensus per quedam externa sentiunt. tactus per carnem pre rea nisi animal discerneret ea que pdesent ab iis que afficerent vitam degere non posset Hinc est quod animalia priusquam cibum deuorent periclitantur gustu. est enim gustus quidam tactus & alimentum sensus omne siquidem alimentum tangibile est. color autem sonus & odor nihil ad nutritionem

TERCIUS

conducunt. quare necesse est gustum quendam tactum esse eo quod nutrimenti tangibilis sensus est igitur illi sensus animali tamen necessarii sunt. reliqui uero sensus sunt animalibus largita gratia boni ut queant se his rueri & munire contra noxia que ingruant atque accedat & ut de longinquo presentire possint Etiam quia reliqui sensus per medium mouentur a sensibili quod admodum in motu locali primum mouens pellit secundum & id pellit tertium quod pellit tamen intermedia uero ro utrumque subeunt sicut contingit in motu proiectorum pinde etiam in omni alteratiōe quia primum alterat secundum quo alterato tertium alterat penetrando subiectum ut si anulum in ceram alter miseris usque illuc mouebit donec sigillum recipiat in profundum Sed lapis eo quod frigidus est nullo modo mouet a sigillo etiam si summis viribus incubueris. aqua uero facile figuram & impressionem recipit.

Atqui perspicuum est fieri non posse corpus animal sit simplex igneum in qua aut aqueum aut aereum nam nullus alius sensus absque tactu haberi potest. Corpus enim animalis omnis ut dictum est vim habet sentiendi tangendo. cetera autem elementa propter terram instrumenta sensus fieri possunt. atque omne tale per aliud sentiēdo sensum nimirum efficit & per media. at tactus in tangendo sensibilia sua consistit Quapropter & hoc nomine nuncupatur atque tametsi cetera quoque sensuum instrumenta tactu sentiunt tamen per aliud medium sentiunt. at ipse tactus per seipsum solus sentire videtur quibus efficit ut nullum talium elementorum corpus sit animalis at uero neque terreum esse potest Tactus enim veluti mediocritas est omnium tangibilium & instrumentum ipsius non modo terre dominas est susceptiuum sed etiam calidi frigidiq; ceterorumque omnium tangibilium Et ideo neque ossibus neque pilis neque talibus partibus ullis omnino sentimus quia terrea sunt. hinc & plures omnium sensuum sunt ut per se. patet ex parte quia & ipse terre sunt. absque tactu fieri non potest ut alius quicquam sit sensus. huius autem instrumentum sensus neque terrae est neque ceterorum ullius elementorum.

Hic philosophus dicit quod nullum animal ortus & interitus obnoxium ex simplici corpore constare potest. Dicens manifestum corpus animalium non posse constitui ex vno simplici corpore videlicet ex igne aere aut aqua quia sensus tactus consistit in coniunctiōe omnium elementorum sed nullus sensus absque tactu haberi potest eo quod est fundamentum aliorum sensuum ergo constat ex omnibus elementis Licet cetera elementa propter terram possint fieri sensoria visus auditus & olfactus tamen non sentiunt quod tangunt sed id quod spiritum suum in medium contulerit. Tactus uero sentit ea que tangit per terea hoc nomine sortitur quia sensoria aliorum sensuum tactu sentiant tamen per aliud medium Sed ipse tactus per se. solus sentire videtur igitur nullum talium elementorum est corpus animalis nec ex terra sed ex mediocritate omnium contrarietatum tangibilium consistit ut omnes sentire possint Quare contingit ut partes in nobis terrosiores ut sunt ossa pili & ungues penitus non sentiant hinc est quod plante terree sunt omni sensu vacante igitur sine tactu nullius aliorum sensuum saluari potest.

Hac cum ita sint patet animalia necessario mori. cum hoc solo sensu tactus priuatur. neque enim fieri potest ut hunc sensum non animal habeat: neque si animal est aliud sensum propter hunc habere necesse est Et propterea fit ut cetera quidem sensibilia non corrumpant suis exuperatiōibus animal: color inquam sonus & odor sed ipsa tantum sensuum instrumenta nisi per accens. Ut si simul cum sono pulso actusque fiat. & si a rebus que videntur atque abolentibus alia moueant: que tactu corrumpunt: sapor etiam hoc sane corrumpit quo simul accidit ipsum tangibile esse. exuperationes autem tangibilium ut calidorum frigidorum & huiusmodi ipsum interficiant atque interimant animal Exuperatio enim sensibilis cuiusuis sensus destruit instrumentum atque deualtat: quare & tangibile exuperans ipsum destruit tactum. at hoc sensu diffinitum est animal sine namque tactu fieri non posse ut sit animal demonstramus Quobrem exupera

LIBER.

TERCIVS

Albiorensi.

ΤΕΛΟΣ.

Active duplex videoliter

Quedã nõ é cog
nita sed de secca
Exẽ duplex

Naturalis ē q̄ sequit̄
formā naturālem sicut
materia appetit formā
Intellectualem

五

**Parua q̄ recipit
suū obiectū ē du:**

6581

**obtēm ē qđitas Agentē q potē
reimālis diui**

ea prima p̄ficilē diuidi cuius obiectū est animā
vita & mō⁹ aug⁹ tū in potēcia aiutū cui⁹ q̄tuor
mētū & dēcremē⁹ sunt potēctates uidelicet
cui⁹ obiectū ē ali Augmēctatio ē cōuersio ali/
mētū in sub⁹ ali aliti plus ē et
depditū ab aliā facta mediante vā⁹ fa-
vires scilicet

membra exteriora

iectum est bonu

ius obiectu est

is bonū priciu'are

organu ei este in

s. mediū aer & a

mediū extraneū

е. паччѣсѣ кадіра

2

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

10

Nōnulli philosophi & medici animæ principatū in capite ac cerebro consi-
ruere eo q̄ in ipso consistit omniū sensuū recepraculū atq; imaginationū mēorieq; the-
saurus. ipm quoq; aliis mēbris p̄ nervos instar rethe extēsus animalū spirituum influxus
largitur quo fit ut cerebro egrorante milie hominibus prurbarōes accidūt ac omnia cetera
corpi mēbra propriis viribus destituunt & capite recoualescēte hoies infania capri mox
resipiscūt & in mentē redeūt ceteraq; mēbra iterū pristinae valitudini restitūt quā ppter
ania in capite principatū habere nemo ambigit. Eraterea caput Isidoro teste a capiēdo
dī quia oēs sensus & nerui ab eo initū capiūt cuius dispositio ex tribus sumit quantitate
videlicet figura & capillis. Caput nimis puū est illaudabile & designat defectū nature eo
q̄ vis apphensiuā & reseruariuā interior requirit organa siue ventriculos debitos. Etia si
fuerit nimis magnū virio datur eo q̄ ex supfluitate materie hoc cōtingit. Capitis figura
est rotūda ppter receptionē medulle cerebri. ampliorē igit caput totius corpis radix est
& omniū corpaliū vnū principū Patitur em̄ quāsdā egritudines ex nimia stomachi reple-
tiōe & qnq; ex nimia abstinētia ut pater in vigilantib⁹ & ieiunantibus Preterea caput toti⁹
corpi est caminus siue tectū & coopculū atq; multaz; fumositatū de toto corpe ascende-
tū receptiū cū vniuersa caro sit porosa occulte & manifeste Occulte ut p̄ occultos poros
occulte fumositatū supfluitates euacuarent. Manifeste ut p̄ mūctoria & foramina mani-
festa caput purgaret Cuius teste Auicenna decē sunt ptes vt capilli cutis caro panniculus
exterior Craneū duo pāniculi intrinseci ut pia mater & dura mater cerebrum & due pelli-
cule inferiores rethe materiale & os basilare. Capilli capitis gñant ex fumosa euaporatiōe
ut caput p̄ capillos tueret ab extrinsecis nocumētis Cutis eius ē grossa q̄ capilli in ea ra-
dicant Caro est modica ppter sensus vicināte & iuuamētū intellēct⁹ Deinde pāniculus
quidā circūdat craneū Craneū est os magnū circūdans cerebrū in cui⁹ cōcauitate cere-
brū cōtinet Sub craneo duo sūt pāniculi qui appellantur dura mater & pia mater. Dura ma-
ter est q̄ solida & dura ē. Pia mater est mollis & hūida cerebrū imediate circūdans ne le-
dat qua lesa morit homo Deinde sequit cerebrū Deinde rethe mirabile Deinde os basilare
qd̄ est durius ceteris ossib⁹ eo q̄ ē basis & fundamētū totius capitis.

DE ANathomia Cerebri.

Cerebrū ut inquit Cōstātin⁹ est corpus albū & flegmaticū sanguinis expers fontale oīm
neruoz; & spiritūū vitalū principū qd̄ secundū phisicos quatuor ventriculis. secundum
medicos uero tribus receptabilis distinguit. Primū in anteriori Secūdū in medio Terciū
vero in occipite statuerūt. In medio em̄ cerebri est quedā cōcauitas siue lacuna rotūda &
oblonga in qua est foramen tendens ad palatū p̄ qd̄ suas supfluitates expellit Sed quo ad
cellas anteriores cerebrū p̄ nares purgat sed qd̄ ad posteriores p̄ aures purgat secūdū nales
sūt q̄tuor cellule Priā ē supra dextrū oculū i q̄ sensus cōis iacet recōdit⁹. Secūda est supra
sinistrū oculū i qua vir⁹ imaginatiua domiciliū habet. Tercia in carūine capitis i qua vis
cogitatiua principatū obtinet Quarta in occipite in qua memorie thesaurus iacet recon-
ditus Si qua fuerit lesa virtutes impediunt & turbant in suo iudicio qd̄ plerūq; contingit
cerebro egrorante preterea ventriculis opilatis aut lesis innūerabiles passionēs sequūtur
videlicet epileptia apoplexia paralisis & lytargia & cōsimiles Et qnq; imaginatiua deficit
cogitatiua manēte salua ut pater de quo patrē percuciente quē cū pater admonuisset cur
patrē suū offenderet si xis genibus & emissis lachrimis veniā perebat in quo imaginaria
erat lesa eo q̄ p̄rem ignorabat tñ cogitatiua fuit salua q̄ iudicauit patrē nō esse percutiē-
dū. Simile accidit Galeno egrorante cui ex imaginatiōe forti musce & ciniphe & mirabi-
lium apparationes videbantur.

De Rethē Mirabili.

Vnde eleuato toto cerebro duo apparebunt panniculi existentes super os basilare quod
dicitur cerebri ac totius capitis fundamentū quibus panniculis eleuatis ab osse basilari
runt in medio inuenitur rethe mirabile qd̄ contextū est fortissima contextura ex artereis
subtilissimis adinuicem contextis in quo spiritus continentur animales. quia vitales a
corde ascendunt. preterea illud rethe membrū existens prestantissimū magna custodia
& tutissimo loco natura conseruat.

ANathomia Oculorum.

Oculi Isidoro teste quasi oculi dicta sunt quia eos ciliis regmina occultat Et fecit natura
duos oculos si forte vnus patere ut eius defectus altero suppleret Locati sunt i altissimo
loco ppter eius p̄stanciā quēadmodū speculariores in altissimis turrib⁹ ad quoz; turelam
natura largita est supcilia & palpebras ut a rebus incidētib⁹ rueant Cōpositus ē oculus
ex tribus humorib⁹ & septē tunicis hūores sunt albugineus vitreus & cristallinus Albugi-
neus dictus est ad similitudinē albuminis oui cuius situs est inter araneā & vueā Cristal-
linus cristallo assimilāt. Tercius vitreus dictus est ad similitudinē vitri liquefacti quadam
rubedine p̄cipātis. Tunice uero sunt pellicule quedā que illos hūores circūdant quartū
prima noia consolidatiua que a craneo descendēs nō totū tegit oculū. Sed i angulis eos
ligās & retinēs ut in debita maneat fixiōe sc̄circo etiā cōiunctiua dicta est a cōiungendo.
Secūda est Cornea q̄ cornu lucido similis ē & hec orit a dura matre. Tercia est vuea ad
similitudinē vue nigre & hec orit a pia m̄re. Quarta est aranea que telā araneā assimilāt
& hec coopit cristallinū humorē. Quinta est rethina dicta q̄ similis rethi que coopit vi-
treū humorē. Sexta est secūda dicta ad similitudinē secūdinā fetū cōtinētis q̄ rethina
nurit & defendit ne aliquo casu rūpat. Septima est schlirotica a schliros qd̄ est dux eo
q̄ dura & spissa sit substantia.

De Anathomia Auris.

Auris dicta ab hauriendo q̄ voces haurit que cōponit ex carthilagine & tympano Nā in
aurib⁹ ē quoddā os petroli siue carthilaginōsū qd̄ est cōcauū durū & tortuosū ut in sui
cōcauitate spiritū & aerē cōtineat. Tortuosum ne sonus ex subita & vehemēti collisione
factus spiritū audibilē ledat. Durū est ut in eo fortior fiat aeris allisio. Tympanū aut con-
stat ex quadā pellicula collocata in foraminibus auriū q̄ meringa appellat cōtinens in se
aerē congenitū organū existens auditus.

ANathomia Narium.

Nasus est mēbrū cōcauū ex trib⁹ ossib⁹ & duab⁹ cartilaginib⁹ cōpositū odoratui seruiēs.
Cōcauū q̄a habet duo foramia p̄ q̄ ascendit odor termiata ad calatoriū sub duab⁹ carūcu-
lis positus duobus capitibus mamillis similibus. Nasus etiā subseruit cerebro & pulmōi
pro cordis refrigerio.

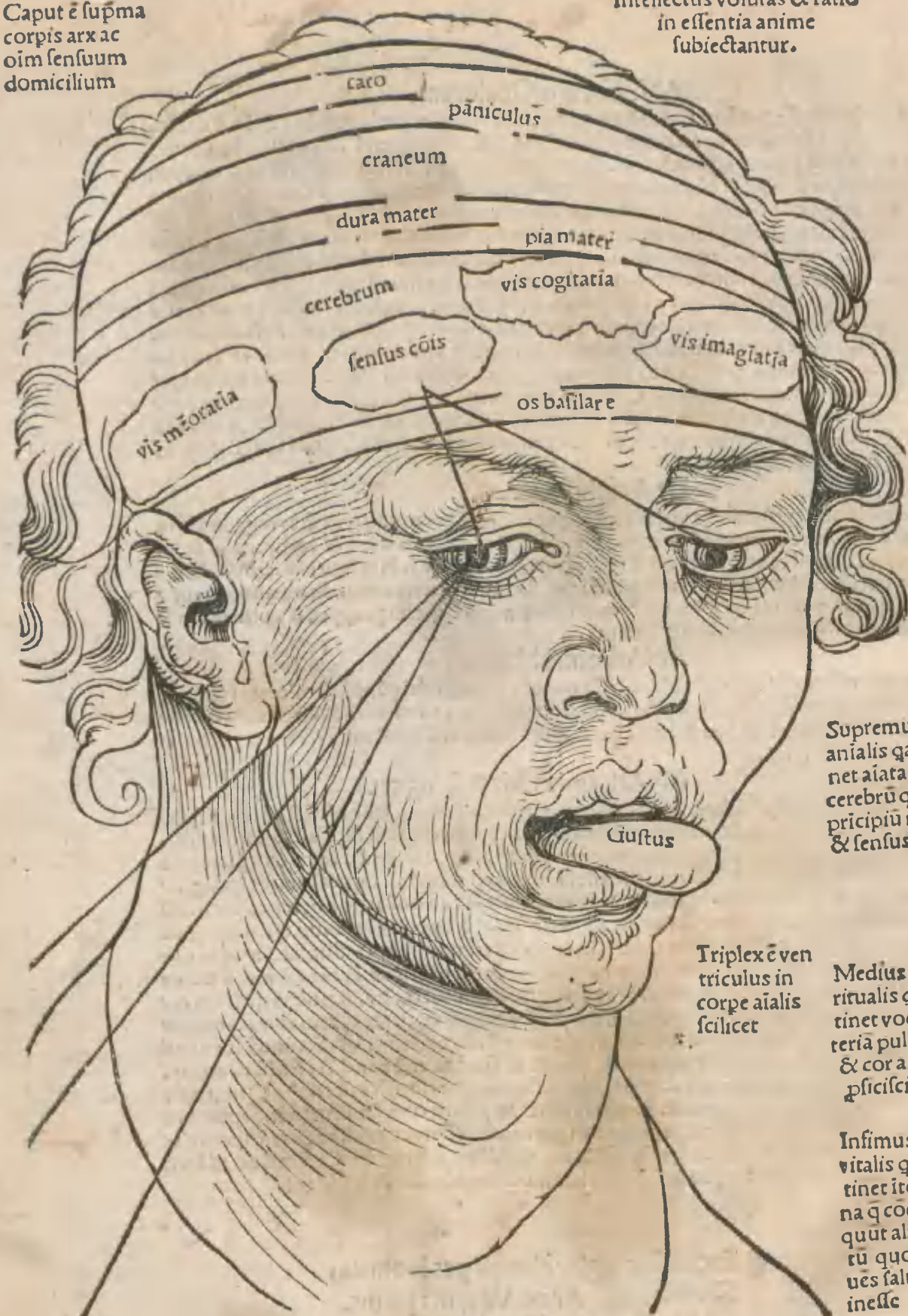
ANathomia Oris & Lingue.

Os mēbrū cōpositū est labris. dētib⁹. palato. vuula gingiuis & faucib⁹. Est aut os instru-
mentū ad recipiēdū cibū naturaliter institutū & ut p̄ ipm expellat supfluitates stomachi
que inferius comode expelli nequeūt Er ut attrahit aerē ppter cordis refrigeriū p̄teia de-
seruit ad vocis formationē p̄sertim in hoīe. Lingua est membrū carnosū molle spongio-
sum panniculōsū ex neruis ligamētis & artereis cōtextū ad gustū principaliter ordinatū
Er quia valde mollis est ideo ut habeat aliqd̄ cui iniat & appodiet addidit ei natura qd̄dā
os in modū laude p̄ eius sustentatiōe. In eius extremitate sunt orifitia satis magna que
appellantur fontes siue hauritoria saluē. quia cōseruat rōem lingue. habet em̄ morū tactus
& gustus p̄ nervos a cerebro p̄cedentes Pro quo notandū q̄ ab anteriori ventriculo ce-
rebri p̄ficiunt septē paria neruoz;. Primū par sunt nerui optici & cōcaui in medio se in-
stat crucis interlecātes p̄ quos spiritus animalis dirigit ad organū visus. Secūdū sūt nerui
qui oculos mouēt. Terciū par neruoz; p̄cedit ad faciē ad tribuendū ei sensū ex motu.
Ex quarto pari ad dandū sensū dyaphagmati & mēbris p̄toris & viscerib⁹. Quintū est
par neruoz; auditui deseruiētū. Sextū cōtinuat ad palatū cum sensū in fluit. Septimum
vero lingue gustū administrat In posteriori pte cerebri est nucha descendēs in spondili-
bus a qua oriūt etiā nerui p̄bentes sensū & morū mēbris inferiorib⁹. Cetera q̄ nō ad forū
phie spectāt medicis relinquo discutiēda hec modica phie alūnis sufficiant.

Expresum Wittenburgii per Ioannem
Gronenberg. Anno Virginei partus.
M. D. & noui sæculi
IX.

Caput ē supma
corpis arx ac
oim sensuum
domicilium

Intellectus volūtas & ratio
in essentia anime
subiectantur.

Supremus dī
anialis qā cōtinet
aīata vī est
cerebrū qđ est
pīcipiū mot⁹
& sensus

Triplex ē ven-
triculus in
corpe aīalis
scilicet

Medius dī spi-
ritualis qā cō-
tinet vocālē ar-
teriā pulmōnē
& cor a qbus
pīcipiū spūs

Infimus dī
vitalis qā cō-
tinet ītesti-
na q cōco-
quūt alimē-
tū quo vī-
uēs saluat
inellē

Si cupis egregios hominis perpendere vultus
Quos natura sua texuit arte sagax
Hæc modo prescriptæ numeros discrimina formæ
Qua sensus:ratio:consiliumq; venit.

